

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ramazan ŞİMŞEK

İSTİHDAM VE YABANCI İŞGÜCÜ: ALANYA ÖRNEĞİ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ramazan ŞİMŞEK

İSTİHDAM VE YABANCI İŞGÜCÜ: ALANYA ÖRNEĞİ

Danışman

Dr .Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ramazan ŞİMŞEK 'in bu çalışması, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr .Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI (İmza)

Üye : Prof. Dr. Muhammed KARATAŞ (İmza)

Tez Başlığı: İstihdam ve Yabancı İşgücü: Alanya Örneği
--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :26/06/2018

Mezuniyet Tarihi :28/06/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İstihdam ve Yabancı İşgücü: Alanya Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Ramazan ŞİMŞEK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ramazan ŞİMŞEK
Öğrenci Numarası	20145258008
Enstitü Ana Bilim Dalı	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr .Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI
Tez Başlığı	İstihdam ve Yabancı İşgücü: Alanya Örneği
Turnitin Ödev Numarası	978886803

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 169 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 27/06/2018 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 10'dur.

alıntılar dahil % 14 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

27/06/2018

(imzası)
Dr .Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR.....	xii
ÖNSÖZ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHDAM

1.1. İstihdam	1
1.1.1. İstihdamın Boyutu	2
1.1.2. İstihdamın Derinliği ve İşgücüne Oranı	3
1.1.3. İstihdamda Denge Durumu.....	5
1.1.3.1. Tam İstihdam	5
1.1.3.2. Eksik İstihdam	6
1.1.3.3. Aşırı İstihdam	7
1.1.4. İktisadi Okulların İstihdama Yaklaşımı.....	8
1.1.4.1. Merkantilist İstihdam Teorisi.....	8
1.1.4.2. Fizyokrat İstihdam Teorisi.....	10
1.1.4.3. Klasik ve Neo-Klasik İstihdam Teorisi.....	10
1.1.4.3.1.Mahreçler Yasası	12
1.1.4.3.2.Faiz Teorisi	13
1.1.4.3.3.Ücret Teorisi	14
1.1.4.4. Marksist İstihdam Teorisi	16
1.1.4.5. Keynesyen İstihdam Teorisi	17
1.1.4.6. Monetarist İstihdam Teorisi.....	19
1.1.4.7. Arz Yanlı İstihdam Teorisi	20
1.1.4.8. Yeni Klasik İstihdam Teorisi	21
1.1.4.9. Yeni Keynesyen İstihdam Teorisi.....	22
1.1.4.10. Yapısalcı İstihdam Teorisi	23
1.1.5. İstihdamı Etkileyen Faktörler	24

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜN TEMEL KAVRAMLARI, GÖÇ OLGUSU VE KURAMLARI

2.1. Tanımlar	26
2.2. Göç Olgusu	29
2.3. Göç İle İlgili Yaklaşımlar	30
2.3.1. Erken Dönem Göç Teorileri	31
2.3.1.1. Ravenstein Göç Kanunları	31
2.3.1.2. Everett Lee Göç Kuramı	32
2.3.1.3. Peterson'in Göç Tipleri.....	33
2.3.2. Modern Göç Teorileri	34
2.3.2.1. Neoklasik Göç Teorileri.....	34
2.3.2.2. Göç Sistemleri Teorisi	35
2.3.2.3. İlişkiler Ağı Teorisi.....	36
2.3.2.4. Dünya Sistemleri Teorisi	37
2.3.3. Yeni Göç Teorisi	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YABANCI İŞGÜCÜ

3.1. Küreselleşme ve Göç Hareketleri	39
3.2. Tarihsel Süreçte Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri	40
3.3. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu Kapsamında Yabancı İşgücü Analizi.....	42
3.3.1. Yabancıların Çalışma Alanları	42
3.3.2. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanununun Kişiler Açısından Değerlendirmesi .	45
3.3.3. Çalışma İzni Türleri.....	46
3.3.3.1. Süreli Çalışma İzni.....	46
3.3.3.2. Süresiz Çalışma İzni	47
3.3.3.3. Bağımsız Çalışma İzni	47
3.3.3.4. Turkuaz Kart Modeli	47
3.3.3.5. İstisnai Çalışma İzni.....	48
3.3.4. Çalışma İzni Başvurusu ve Değerlendirilmesi	51
3.3.5. Çalışma İzninin Geçerliliği ve İptali	52
3.3.6. 6735 Sayılı Kanun Kapsamında Çalışma İzni Verilen Yabancıların 5510 Sayılı Kanun Açısından Hakları ve Yükümlülükleri.....	53

3.3.7.	Uluslararası İşgücü Kanununa Aykırı Davranışların Denetimi ve Yaptırımını	54
3.3.8.	Uluslararası İşgücü Kanunu ve YUKK'nun İşgücü Kapsamında Getirdikleri	55
3.4.	Türkiye'nin Yeni Göç Politikaları	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHDAM VE YABANCI İŞGÜCÜ: ALANYA ÖRNEĞİ

4.1.	Araştırmanın Amacı.....	59
4.2.	Araştırmanın Evreni.....	59
4.3.	Araştırmanın Yöntemi ve Verilerin Toplanması	60
4.4.	Görüşme Formu	61
4.5.	Araştırma Verilerinin Analizi	62
4.6.	Araştırma Bulguları	62
4.6.1.	Katılımcıların Demografik Özellikleri	62
4.6.2.	Aile Bağları ve Yerel Destekler	63
4.6.2.1.	Aile Bağları.....	63
4.6.2.2.	Yerel Destekler	70
4.6.3.	Göç Hareketinin Ekonomik Yönü	76
4.6.3.1.	Menşei Ülkedeki Ekonomik Faaliyetler	76
4.6.3.2.	Türkiye'deki Ekonomik Faaliyetler	80
4.6.3.3.	Türkiye'ye Göç Etmenin Diğer Nedenleri.....	85
4.6.3.3.1.	İklim.....	85
4.6.3.3.2.	Savaş- İç Karışıklıklar ve Siyasal Nedenler	86
4.6.3.3.3.	Kültürel Yakınlaşma	88
4.6.4.	Türkiye'de Göçmenlerin Yaptığı İşler ve Çalışma Hayatı.....	91
4.6.4.1.	Göçmenlerin Önceki Hayatlarındaki Eğitim ve Deneyim	91
4.6.4.2.	Türkiye'de İş Bulma Yolları.....	96
4.6.4.3.	Yasa Dışı/ Kaçak Çalışma	101
4.6.4.4.	Yasadışı Çalışma ve Göçmenlerin Aldığı Riskler	107
4.6.4.5.	Türkiye'nin Yasadışı Göçmen İstihdamıyla Mücadelesi.....	110
4.6.5.	Türkiye'nin Göç Ülkesi Olarak Tercih Edilmesinin Nedenleri ve Türkiye'ye Tutunma Yolları	114
4.6.6.	Türkiye'de Yabancı Olmak: Avantajlar ve Dezavantajlar	119
4.6.7.	Bir Dezavantajlılar Olarak Yabancılar: Çalışma Yaşamında Yabancı Olmak	123
4.6.8.	Umut Toprakları Olarak Göç: Beklentiler ve Gerçekler	128

4.6.9. Alanya’da Çalışan Yerleşik Yabancıların Yasadışı Çalışmaya Bakış Açısı	132
4.6.9.1. Korkular	133
SONUÇ	138
KAYNAKÇA.....	142
EK 1- Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	148
ÖZGEÇMİŞ	150

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Klasik İktisadi Düşüncede İşsizlik: Nominal Ücretlerin Katılığı.....	15
--	----

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Türkiye’de 2015 Yılında Yabancıların 6735 sayılı UİK Kapsamında Ekonomik Faaliyetleri	44
Tablo 3.2 Türkiye’de 2015 yılında İkamet İzni Alan Yabancı Sporcu ve Antrenörler (Kişi)	45
Tablo 3.3 Türkiye’de 2015 Yılında İkamet İzni Alan Yabancı Sporcu ve Antrenörler (Kişi).....	45
Tablo 3.4 Yıllar İtibariyle Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerine Göre Dağılımı.....	50
Tablo 3.5 Türkiye’de 2015 Yılında Yabancılar Verilen Çalışma İzninin Ülkelere Dağılımı	50
Tablo 3.6 Türkiye’de 2015 Yılında Yabancılar Verilen Çalışma İzninin En Çok Verildiği İller (Kişi).....	51
Tablo 4.1 Görüşmeye Katılanların Ülkeleri, Cinsiyetleri ve Yaşları	62
Tablo 4.2 Aile bağlarının Göç Hareketine ve Günlük Yaşama Etkisi.....	63
Tablo 4.3. Göç Yönüyle Aile İlişkilerinin Durumu ve Görüşme Kanalları	70
Tablo 4.4. Göç Yönüyle Yerel Destek Alıp Almama Durumu	70
Tablo 4.5. Göç Yönüyle Ekonomik Faaliyetler ve Ekonomik Durum Algısı Durumu.....	81
Tablo 4.6. Göç Geline Yön İle Göç Nedenleri Durumu.....	87

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EC	Avrupa Komisyonu
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslar Arası Göç Örgütü
İŞKUR	İş ve İşçi Bulma Kurumu
NAIRU	Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SSGSSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UİK	Uluslararası İşgücü Kanunu
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
Vb.	Ve Benzeri
Vd.	Ve diğerleri
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Ekonomik, politik birtakım zorunlu sebeplerle insanların doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmak durumunda kalması veya bununla birlikte macera tutkusu, daha iyi bir yaşam arzusu gibi istekler göç kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göç kavramıyla ifade edilen bu ayrılık, insan ve mekân üzerinde çok yönlü bir etkiyi beraberinde getirmiştir. Göç, başta birey olmak üzere insana dair olan inanç, düşünce, kural ve yapıların değişim ve dönüşüm yaşamasına zemin hazırlamıştır. Göç olgusunun yüzyıllardan beri süregelen varlığı içerisinde yer değiştirme eylemlerini görmek mümkündür. Ancak yer değiştirme hareketini kabul etmekle beraber, göç olgusunun geçen zaman içerisinde gelişip farklı anlamlar, farklı nitelikler kazandığı ve çeşitli kavramlar ürettiği de açıktır. Ekonomik, sosyal, kültürel faktörlerin etkisiyle gerçekleşen göç olgusu, yarattığı sonuçlar neticesinde göç veren ve göç alan alanları etkilemektedir. Bu etkileşim neticesinde göç kavramı varlığını sürdürmüş ve neticede her ülkede gerçekleşen bir olgu haline gelmiştir. Doğu- Batı arasındaki önemli bir geçiş güzergâhında bulunan ve her dönemde göç alan bir ülke konumunda olan Anadolu'ya yönelen göç hareketi tüm tarih boyunca yaşanmış ve zaman içerisinde çeşitli süreçlerden geçmiştir.

Bu çalışmada, insanların yaşadıkları doğal ve sosyal çevreyle kurduğu bağı zedeleme yanında ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanda birçok etkisi bulunan göç konusu farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Diğer taraftan Türkiye'nin istihdam yapısının incelenmesi ve değerlendirilmesi, istihdamı arttırıcı ve işsizliği önleyici politik önerilerde bulunulması ve Türkiye'ye yönelen yabancı işgücünün tanımı yapılmaya çalışmıştır. Ayrıca, yabancı işgücünün Türkiye'ye gelme nedenlerine değinilerek yabancıların hangi sektörlerde istihdam edildikleri açıklanmıştır. Yabancı İşgücü istihdamının, yabancı işgücü çerçevesinde değerlendirilmesi, Kamu kurum ve kuruluşları tarafından oluşturulacak politikalarda Türkiye'nin ekonomik durumu, eğitimi, tarım ekonomisinden sanayi ve otomasyon ekonomisine geçişi, ekonomideki hızlı gelişimi gibi faktörler göz önüne bulundurulmalıdır. Türkiye'nin aile ve kültür yapısı gibi kendine özgü özellikleri de dikkate alınarak ekonominin yapısal sorunları, işgücü maliyetleri, ekonomik gelişme ve yabancıların toplumsal uyumu çerçevesinde gerekli yasal düzenlemelerinde yardımıyla yeni istihdam politikaları belirlenmelidir.

Çalışmanın son bölümünde yapılan saha çalışmasında, örnekleme yer alan kişilere çalışmanın hedefi doğrultusunda sorular yöneltilmiştir. Saha çalışmasında, otuz farklı bireye

Çalışmanın ana hedefi doğrultusunda otuz yedi soru yöneltmiştir. Katılımcılarla yüz yüze yapılan görüşme sonucu verilen cevaplar neticesinde, katılımcıların Türkiye'ye ilk olarak turist olarak geldikleri bir süre sonra kaçak çalışmak suretiyle istihdama dâhil oldukları gözlenmiştir. Kaçak alışan katılımcıların da büyük bir kısmının ailesiyle birlikte çalışma bölgesinde yaşadığı görülmüştür. Bu nedenle alışmamızda, Türkiye'nin göç ülkesi haline gelmesine yönelik bulgular ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda son bölümde katılımcıların Türkiye'ye göç etme nedenleri farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstihdam, İstihdam Politikaları, Göç, Yabancı, Yabancı İşgücü

SUMMARY

EMPLOYMENT AND FOREIGN LABOR: ALANYA SAMPLE

Due to economical, political and other reasons, some people have to leave the lands that they were born and raised, or arbitrary reasons such as adventure spirit, and seeking a better life generated the concept of migration. Mentioned in terms of migration, this separation brought a multifaceted influence on human being and space. Migration has paved the way for the change and transformation of beliefs, opinions, rules and structures pertaining to human, particularly to the individual. Within the centuries old existence of migration fact, it is possible to observe relocation activities. However, together with accepting these relocation activities, it is obvious that migration phenomenon has developed, gaining different meanings and characteristics and producing various concepts. Being realized based on the effects of economic, social, and cultural factors, the phenomenon of migration influences both the emigrant centers and migrant-receiving centers due to the results it creates. At the end of this interaction, the migration concept has preserved its existence, ultimately becoming a fact in each country. As per Turkey, which is located on an important East-West route and which is a country that has received migrants in each period of the time, the migration towards Turkey has always taken place and has undergone various processes.

In this research study, the migration issue was addressed with its various dimensions and its effect on economical, social, political, and cultural fields, together with its negative effects such as damaging the bonds between people and their natural and social environments. On the other hand, it was attempted to investigate and evaluate the employment structure of Turkey, to make suggestions about employment increase and unemployment prevention, and define the alien labor leading to Turkey. Moreover, touching upon the motives behind the advent of alien labor to Turkey, the sectors that this alien labor was employed were explained. For the policies to be constituted by the public enterprises, some factors should be considered such as evaluation of employment of the alien labor in the framework of alien labor, education, economic condition of Turkey, transition from agricultural economics to industrial and automation economics, and rapid development in economy. New employment policies should be determined by means of necessary legal regulations and considering particular features such as family and cultural structure of Turkey, labor costs, structural problems of economy, economic development, and societal adaptation of the foreigners.

In the field study conducted in the last part of the research study, questions regarding the objective of the study were addressed to the individuals from the sample. In the field study, 37 questions were addressed to 30 different individuals in parallel with the main objective of the study. Based on the answers received in the face to face meetings with the participants, it was observed that the participants initially visited Turkey as tourists, and after a while they involved in the employment system by illicit working. It was also observed that vast majority of the illicit-working participants were living with their families in the working region. Therefore, in our study, it was determined that there were findings regarding that Turkey is becoming an immigrant-receiving country. In this context, the motives behind the immigration of the participants to Turkey were evaluated under various titles in the last part.

Keywords: Employment, Employment Policies, Migration, Foreigner, Foreigner Labor.

TEŞEKKÜR

Yaptığım bu çalışma boyunca bilgi ve desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI'ya desteklerini her zaman hissettiğim aileme ve tez çalışmamda yardımlarıyla destek olan meslektaşım İl Göç Uzmanı Mehmet KAYA ve bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ölçeğimi katılımcılara uygulamamda bana yardımcı olan tüm çalışma arkadaşlarıma ve sabırla tez veri formumu dolduran tüm yabancı göçmenlere teşekkür ediyorum.

Ramazan ŞİMŞEK

Antalya, 2018

ÖNSÖZ

Ekonomik, politik vb. birtakım zorunlu sebeplerle insanların doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmak durumunda kalması veya bununla birlikte macera tutkusu, daha iyi bir yaşam arzusu gibi keyfi istekler göç kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç, bir başka deyişle, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004: 11).

Göç, insanların veya toplulukların kendi iradeleriyle gerçekleşen özgür bir seçim olabileceği gibi kendi iradeleri dışındaki gelişmelerin bir sonucu gerçekleşen zorlama bir süreç şeklinde de ortaya çıkabilir. Göç, bireysel bir süreç olabileceği gibi kitlesel bir dalga şeklinde de yaşanabilir (Tuncel ve Ekici, 2015: 14)

Sosyal sistemin bozulan dengelerini tekrar sağlamak için ortaya çıkan bir mekanizma olarak ifade edilen göç, toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketi olarak kabul edilmektedir. Göç, nüfusu mekânda yeniden dağıtarak ve iş gücünün, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağılımını sağlayarak mekân organizasyonunun yeni şartlara uyumunda en etkin mekanizmalardan birisi olmaktadır (Güllüpcinar, 2012: 57).

Ekonomik, sosyal ve kültürel bazı faktörlerin etkisiyle gerçekleşen göç olgusu, yol açtığı sonuçlar neticesinde göç veren ve göç alan ülkeleri etkisi altına almıştır. Bu etkileşim neticesinde göç, kavramsal olarak varlığını sürdürmüş ve sonuçta her ülkede var olan bir olgu haline gelmiştir. Göç, temelde sosyal bir hareket olmasına karşın, ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkileyen temel değişim araçlarından birisi olmuştur.

Göç, özünde “yer değiştirme hareketi” olarak tanımlansa da, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik yapısı ile yakından ilişkili olup, onu derinden etkileyen bir sosyal olay olarak da ortaya çıkmıştır. Temelde iki ayrı kısımda incelenmektedir. “İç göç”, ülke sınırları içerisinde çeşitli merkezler arasında yer değiştirme eylemi olarak tanımlanırken, “dış göç” ya da “uluslararası göç”, toplulukların ülke sınırlarını aşarak farklı ülkelere göç etmeleridir (Sayın vd. 2016: 2).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşme ve gelişen teknolojiyle birlikte işgücünü sunmak isteyen bireylerin uluslararası dolaşımı da artmıştır. Dolayısıyla

küreselleşme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte emek faktörünün dinamik yapıda olması emeğin hareketliliğini arttırmış, iş bulamayan bireyler, işsizlik olgusu nedeniyle ülkeler veya bölgeler arasında göç etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye ekonomisi 1970 petrol krizinin soktuğu ekonomik sıkıntıları 1980 yılında alınan ekonomik kararlarla istihdamı tarım sektöründen sanayi sektörüne kaydırılmak istemiştir. Emeğin küreselleşmesi nedeniyle uluslararası düzeyde artan hareketlilik ise yabancı işgücünün yönünü Türkiye'ye çevirmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde istihdamın tanımı yapılmış ve istihdam teorisi üzerine durulmuştur.

Çalışmanın, ikinci bölümünde genel anlamda göç kavramı ve göç olgusu tanımlanmaya çalışılmıştır. Uluslararası göç hareketi değerlendirilerek, hem yasal göç hareketi, hem de yasadışı olan göç hareketine dair bilgiler verilmiştir. Göç kavramını literatüre kazandıran ve bu konuda ilk araştırmaları yapan olan E.G. Ravenstein'ın göç üzerine derlemiş olduğu çeşitli yaklaşımlara ve göç olgusunu nedensel açıdan tartışan çeşitli göç teorileri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde küreselleşme ile hareketliliği artan göç olgusu üzerine genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra tarihsel süreçte Türkiye'ye yönelen göç hareketleri üzerinde durulmuş yasal mevzuatlar çerçevesinde Türkiye'ye gelen yabancıların 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nda belirtilen yasal çalışma izni vasıtasıyla istihdamının yeri ve önemi tartışılarak incelenmiş ve Türkiye'de istihdam edilen yabancıların, kanunlar çerçevesinde sahip oldukları yasal hakları ve yükümlülükleri ve incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde Yabancı göçmenlerin araştırma bölgesine göç etme nedenleri ve bu göç sonunda ortaya çıkan mevcut durumlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için; göç teorileri doğrultusunda araştırma bölgesine göçün nedenlerini ve etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın devamında araştırma bölgesinde gözlemlenen yabancı göç olgusu ve sonrasında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri getirerek ilgili alanda yapılacak araştırmalara temel oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ramazan ŞİMŞEK

Antalya, 2018

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHDAM

İstihdam, milli gelir gibi pek çok faktörle ilişkili olduğu için, tezin içinde de pek çok kez geçecek olan istihdam kavramını iyi bilmek gerekir. Çünkü bir ülkede sınırlı bir dönem içinde üretilen ürün ve emek miktarı direkt olarak istihdam ile açıklanmaktadır. Bu bölümde, ilk olarak istihdam ve alt konuları açıklanacak ve daha sonra istihdam üzerine ortaya konmuş olan yaklaşım ve teorileri incelenecektir.

1.1. İstihdam

İstihdam, bireylerin yaşamlarını idame ettirmeleri için gerekli olan ürün ve hizmetlerin üretilmesi için üretim faktörleri olan sermaye, girişimci, doğal kaynaklar ve emeğin en uygun bir biçimde kullanılarak üretim sürecine tam ve eksiksiz katılmasını ifade etmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, istihdam kelimesinin boyutu çok geniş olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla yapılan bu tanıma istihdamın geniş anlamı denilmektedir.

İstihdamın dar anlamda bir tanımlama yapılması gerekirse, her bir üretim faktörünün, ayrı ayrı en uygun ve en verimli şekilde kullanılarak üretim sürecine katılmasıdır. Dar anlamda istihdamın tanımında, üretim faktörlerinden hangisinin üretim sürecine katılması, istihdam kavramını hangi amaç için kullanıldığıyla ilgili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı bakımından incelendiğinde, üretim faktörlerinden biri olan emeğin en uygun ve etkin biçimde kullanılarak üretim sürecine katılmasına istihdamın dar anlamı olarak nitelendirilmektedir.

Emek, “bireylerin insani ihtiyaçlarını karşılayacak iktisadi mal ve hizmetlerin üretiminde belirli bir ücret karşılığında zihni ve bedeni gücüyle yer alması” şeklinde tanımlanmaktadır (Varçın, 2004: 11). Dolayısıyla bireyler üretim sürecine katılırken beden gücünün yanında zihni gücünü de kullanmakta ve bireyler bu emeğin karşılığında da ücretini almakta” şeklinde ifade edilebilmektedir.

Ekonomistler genellikle “kaynak ve kullanım arasında bir denge ile hareket ettikleri” için insan odaklı bir tanımlama yapması beklenmemektedir (Pekin, 2007: 98). Eğer ki bu tanımlamayı Çalışma Ekonomisti gözüyle yapmak gerekirse, istihdam kelimesi bir mal veya hizmetten ziyade şahsa özgü bir nitelik göstermektedir. Yani insan sosyal ve beşerî bir varlık olup, yaşamını devam ettirebilmek için çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple istihdam, belirli bir dönem içerisinde, bireylerin çalışabilecek bir işe sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan bu tanımlamaya göre de istihdam iki gruptan oluşmaktadır. Bu

gruptan birincisi, maaş ve ücret karşılığı çalışanlar, ikinci grup ise, bağımsız çalışanlar” şeklindedir (Lordoğlu ve Törüner, 1991: 25).

Çalışma ve istihdam aynı anlama gelmemekte, birbirlerinden farklı kavramları ifade etmektedir. İstihdam, bireyin işgücü piyasasında belli bir ücret karşılığında üretime dâhil olmasını tanımlayan çok özel bir kavram iken, çalışma daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Birey çalıştığı halde bir ücret almayabilir, bu durumda istihdam şeklinde yorumlanmamalıdır. Örnek olarak, eşin ev işlerine yardım etmesi çalışma faaliyeti olup ancak eş karşılığında bir ücret almadığı için istihdam sayılmamaktadır.

TÜİK’e göre (2016), istihdam edilenler, “iş başında olanlar” ve “iş başında olmayanlar” şeklinde iki grup olarak ayrılmıştır. Birinci grupta iş başında olanları tanımlamakta, belirli bir dönemde yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan nüfusu ifade ederken, ikinci grupta ise iş başında olmayanları tanımlamaktadır. İş başında olmayanlar, belirli bir dönemde asli işi ile bağlantısı devam ettiği halde, birtakım nedenlerle işinin başında olmasa bile kendi hesabına ve işverenler istihdam içerisinde değerlendirilmektedir.

Bir ülkede maaş veya ücret karşılığı çalışan bireyler, birtakım nedenlerle belirli bir dönemde istihdam edilmiş oldukları halde asli işlerinin başında bulunmayanlar, eğer üç ay içerisinde asli işlerine tekrar döneceklerse veya bu bireyler asli işinde istihdam edilemese dahi bu süre boyunca bireylere ödenen maaş veya ücretlerinin %50’sinden daha fazlasını almaya devam etmekteyse, bu bireyler istihdam kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca, belirli bir dönemde bir saat bile çalışmamış olan “maaşlı veya ücret karşılığı çalışan bireyler” istihdamda kabul edilirken, üretimde katma değer oluşturan “ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler” istihdam içerisinde olarak kabul edilmemektedir (TÜİK, 2016).

Ayrıca çıraklar ve stajyer öğrencilerde, “bir iş veya meslekte bilgi ve beceri kazanmak ve kendini geliştirmek amacıyla belirli bir ücret, karşılık veya menfaat (aynı ya da nakdi gelir, sosyal güvence, harçlık veya yol parası vb.) karşılığında bulunuyorlarsa istihdam içerisine dâhil edilebilmekte” şeklinde tanımlanmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 7).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere istihdama yüklenen anlam ve ifade çalışılan her disipline veya alana göre farklı yorumlanabilmektedir.

1.1.1. İstihdamın Boyutu

İnsanların istekleri sonsuz olması nedeniyle atıl durumda bulunan faktörlerinde üretim sürecine dâhil edilerek ortaya çıkan nihai mal ve hizmetlere destek duymaktadır. Ancak bireylerin her isteği bir talep olarak yorumlanmamalıdır. Dolayısıyla bireylerin isteklerinin

talep haline dönüşebilmesi için “satın alma gücü” tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bir ülkede, hane halkı gelirlerinde yükseliş meydana geldiği zaman, bireylerin istekleri de “satın alma gücü” ile destekleneceğinden taleplerinde artış görülecektir. Dolayısıyla daha çok üretilen mal ve hizmet satılmasına ve böylece daha çok mal ve hizmet üretilmesine, üretimin artması nedeniyle de daha çok bireyin istihdam edilme imkânı olabilecektir (Ünsal, 2007: 88).

Buradan da anlaşılacağı üzere işgücü piyasası dinamik (hareketli) yapıya sahipken, aynı zamanda, işgücü (istihdam edilenler ve işsizler) de dinamik bir yapıya sahiptir. Bu dinamik işgücü yapısı için yapılan tanımlama ise, “kurumsal olmayan sivil nüfusun kapsadığı çalışanlar”, “işsizler ve işgücünde olmayanlar” arasında daimi bir hareket yani değiş tokuş vardır. İşgücü piyasasında olmayanların bir kısmı işgücü piyasasına yeni katılırken, bu yeni katılımcılar da ya iş bularak istihdam edilenlerin içerisinde yer almakta veya iş bulamayarak işsiz konumuna gelmektedir. Buna karşılık bir kısım çalışan bireyler de emekli olarak işgücünün yapısından çıkmakta, bir kısım çalışan bireyler ise işlerinden ayrılarak işsiz statüsünü almaktadır. Bu bahsedilen işsizlerin bir kısmı ise tekrardan iş bularak çalışan konumuna gelmekte ve bir kısım işsiz birey de iş bulma ümidini kaybetmekte ve işgücü piyasasından çıkmaktadır (Ünsal, 2007: 88).

Bir ülkede, “kurumsal olmayan sivil nüfus” içerisinde “çalışanlar ve işsizlerin toplamı” o ülkenin bütünsel işgücü piyasasını oluşturduğu daha önce belirtilmiştir. Çalışan ve işsiz bireylerin bütünü veya belli bir kısmı dinamik yapı içerisinde olmaları nedeniyle iş bulabilmekte, çalışanlarında işsiz kalması durumunda gelir sağlama veya gelir sağlayamama durumu söz konusu olmaktadır. Çalışan bireylerin istihdamına devam edildiği varsayımıyla hareket edilirse, işgücü piyasasına dâhil işsiz bireylerle, işgücü piyasasında meydana gelen toplam istihdam “istihdam boyutunu” ifade etmektedir (Ünsal, 2007: 89).

İstihdamın boyutuyla ilgili başka bir tanımlama yapılırsa, işgücünün (çalışanlar ve işsizler) belirli bir dönemde doldurduğu çalışma saatleri, toplam ekonomi içerisinde o dönemin istihdamın boyutunu belirlemektedir. Dolayısıyla istihdamın boyutu, bir ülkenin ekonomisinde, sektör, bölge veya bir fabrikasında istihdam edilen bireylerin toplamını ifade eden bir kavram niteliği taşımaktadır. Yani bir fabrikada, bir yıl (cari dönem) içerisinde toplam işgücü içerisinde, kaç bireye iş verip istihdam sağladığını veya toplam kaç saatlik çalışma imkânı oluşturabildiğini ifade etmektedir.

1.1.2. İstihdamın Derinliği ve İşgücüne Oranı

Bir ülkenin istihdam seviyesi, “o ülkenin işgücü piyasasına emek arz eden bireyler ve uygun istihdam koşulları altında istihdam edilen bireylerin toplamı” olarak tanımlanmıştır. İş

gücü, çalışanlar ile işsizlerin (çalışma çağındaki iş arayanlar) toplamından oluştuğu bilinmektedir. “Ekonomide istihdam edilen bireylerin toplamı, toplam “istihdam seviyesini” gösterirken, işgücü piyasasında çalışan ve işsiz bireylerin toplamı da “işgücünün seviyesini” göstermektedir. İşgücü düzeyi ile istihdam seviyesi arasındaki fark ise işsiz miktarını vermektedir. İstihdam edilenlerin sayısı ile işgücü arasındaki oran istihdam oranını, işsiz miktarı ile işgücü arasındaki oran ise “işsizlik oranını” göstermektedir (Bekiroğlu, 2010: 8).

Önemli kabul edilen diğer kavramlar ise “işgücüne katılma oranı” ve “bağımlılık oranı”dır. Bir ülkedeki nüfusunun tümü tüketici sınıfında olup çalışma çağındaki bireyler hem tüketici hem de üretici sınıfındadır (Kepenek ve Yentürk, 2009: 488). Üretim ve tüketim arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla üretime katılan bireylerin, kendilerinin yanı sıra üretime katılmayanlara da yetecek kadar üretimde bulunması gerekmektedir. Bunun ölçüsü “bağımlılık oranı” ile bilinmektedir. Bağımlılık oranı, üretime katılmayan bireylerin çalışma çağındaki bireylere oranı, bağımlı olan nüfusun kaba bir ölçüsünü vermektedir (Biçerli, 2004:10). TÜİK’in yaptığı tanımlama da bağımlılık oranı, bir ülkede “0-14 yaş ile 65 yaş ve üstü nüfusun 15-64 yaş grubu nüfusa oranının yüzde olarak ifadesi” şeklinde tanımlanmıştır.

$$\text{Bağımlılık Oranı} = \frac{\text{Çalışma Dönemi Dışındaki Nüfus}}{\text{Çalışma Dönemindeki Nüfus}} * 1000$$

(Çalışma çağı dışındaki nüfus: 1-14 yaş ile 65 yaş ve üstü nüfusu, çalışma çağındaki nüfus ise 15-64 yaş nüfusu ifade etmektedir.)

Bu orana bakılarak 15-64 yaş arasındaki grubunun çalışıp çalışmadığı dikkate alınmaksızın, bağımsız oldukları düşüncesi ile hareket edilmektedir. Bundan dolayı, bağımlılık oranını iki farklı bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler; “çocuk bağımlılık oranı” ve “yaşlılık bağımlılık oranı” şeklinde ifade edilmektedir. Çocuk bağımlılık oranı 0 yaş ile 15 yaş arasındaki nüfusun, çalışma dönemindeki nüfusa oranı şeklinde tanımlanırken, yaşlılık bağımlılık oranı ise 65 yaş üzeri grubun çalışma dönemindeki nüfusa oranı olarak ifade edilmektedir.

Bağımlılık oranı hesaplanırken bazen kullanılan yöntem değişiklik göstermektedir. Zaman zaman bağımlılık oranı hesaplanırken, toplam nüfustan istihdam edilen birey sayısı çıkarılır ve kalanın istihdam edilen birey sayısına oranı olarak da tanımlanmaktadır. Bağımlılık oranı ile yapılan tanımlamalardan gerçekçi olanı da bu tanımdır. Bu tanımlardan ilkinde, “yaşa dayalı bağımlılık”, ikincisine de “ekonomik bağımlılık” denilmektedir (TÜİK, 2016).

Mal ve hizmet üretebilmek amacıyla, atıl durumda bulunan emeğin de üretim sürecine katılabilmesi için istihdam seviyesi oranının, işgücü seviyesinin oranına yakın seyretmesi

gerekmektedir. Bu oranlar arasındaki fark durumu istihdamda denge durumuna yani tam istihdam sorununa dayanmaktadır.

1.1.3. İstihdamda Denge Durumu

Ülkeler, ekonomik faaliyetlerinde emek arzıyla emek talebinin birbirini eşitlediği (S_1) denge durumunu yani tam istihdamda seviyesinde bulunmayı istemektedir. (Şekil 1.1) Ancak tam istihdam durumu ekonomiler için ulaşılması zor bir durumdur. Dolayısıyla ülkeler, tam istihdama ulaşmak için işsizlikle ve yetersiz istihdam durumuyla mücadele etmektedir. Ekonomilerde denge durumu “tam istihdam”, “eksik istihdam” ve “aşırı istihdam” olarak üç farklı boyutla ifade edilmektedir.

Ekonomi bilimi içerisinde istihdam teorisi ile ilişkili olan “tam istihdam”, “eksik istihdam” ve “aşırı istihdam” kavramları ülkelerin ekonomideki üretim faktörlerinden olan emeğin yani işgücünün çalışma şartlarını belirtmek için kullanır (Türkbal, 2005: 382). Bu kavramlar incelenirken, emeğin dışında diğer üretim faktörlerinin kullanımını ilgilendirdiği için de istihdam kavramının geniş anlamını ifade etmektedir (Dirimtekin, 1981: 199).

1.1.3.1. Tam İstihdam

Tam istihdam kavramının tanımı yapılmadan önce bu terimin hem geniş hem de dar anlamı bulunmaktadır. Tam istihdam, “genel ifade ile işsiz sayısı ile açık iş yerleri sayısının karşılaştırılmasını” ifade etmektedir (Serter, 1999: 32). Geniş anlamda tam istihdam, “tüm üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal kaynak, girişimci) ekonomide üretime tam kapasite ile dâhil olması” anlamına gelmektedir. Dar anlamda tam istihdamın tanımlaması ise, “üretim faktörlerinden sadece bir tanesi olan emek faktörünün bir ekonomide, bölgede veya fabrikada cari dönem içerisinde üretim sürecine tam kapasite ile katılmasını” ifade etmektedir. Ancak burada bahsedilen durum emeğin, üretim sürecine açıkta kalmayacak şekilde katılımıdır (Unay, 2001: 345).

Başka bir ifade ile tam istihdam, işgücü ile istihdam hacminin eşitlendiği iktisadi durumdur. Bu iktisadi durum, makro düzeyde ise ülkelerin işgücü piyasasında meydana gelen toplam emek talebinin toplam emek arzına eşitlendiği durumudur. Basit bir tanım ile ekonomide geçerli olan reel ücretten çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam seviyesi olarak tanımlanmaktadır (Öcal, 2007: 8).

Bir ülkede ekonomi tam istihdam seviyesinde ise bütün ekonomik faktörler üretimde eksiksiz bir şekilde yer almaktadır. Bir ülke veya bir bölge ekonomisi, belirli bir dönemde tam istihdam seviyesine ulaşmış ise o ekonomide işsiz kimse yoktur şeklinde tanımlanma

yapılabilmektedir. Hâlbuki böyle bir durum ekonomide gerçek anlamda mümkün görülmemektedir.

Tam istihdamın diğer bir unsuru ise emek ve diğer üretim faktörlerinin her birinin en verimli olabilecekleri ve üretime en iyi şekilde katkısı sağlayabilecekleri yer ve zamanda olmalıdır. Ancak, istihdam edilen bireyler kalifiye olmadıkları işlerde çalışmaları halinde, üretimde bir kaynak israfı söz konusu olabilmektedir. Üretim faktörünün her birinin en yüksek düzeyde etkinliği ve verimliliği sağlayacağı yer ve zamanda çalışması “kaynakların etkin dağılımı” olarak tanımlanmaktadır (Pekin, 2007: 100). Tam istihdam durumu hiçbir zaman mümkün olamayacağı için bu tür ekonomilerde %2- %3'lük bir “işsizlik oranı” görülebilmektedir. Bu duruma “doğal işsizlik seviyesi” denilmektedir.

Ekonominin tam istihdam düzeyinde bulunduğu noktada “etkinlik” ve “verimlilik” kelimeleri en önemli kavramlardır. Özellikle emeğin etkinliği ve verimliliğinin artırılması için sosyo-ekonomik politikalar üretilmesi gerekmektedir. İstihdamda denge durumu, hem ülkelerin ekonomisindeki dengenin nerede olması gerektiği hem de her istihdam dengesinin içerisinde bulunduğu durumunu açıklamaya çalışmaktadır.

Tam istihdamın en önemli amacı, ülkelerin ekonomilerinde ortaya çıkan “konjonktürel işsizliğin” olumsuz etkilerini engellemek aynı zamanda “yapısal”, “mevsimsel” ve “friksiyonel işsizlik” türlerinin oluşmasına engel olmaktır. Ancak tam istihdam etkinliğinin tespitinde, friksiyonel ve mevsimsel işsizliğin tümüyle önlenemesindeki güçlükler, kabul edilebilir düzeyde olan “doğal işsizlik” oranının dikkate alınmamasını gerektirmektedir. Bu tespit “tam istihdamın etkinliği” olarak kabul edilmektedir (Parasız, 1998: 112).

1.1.3.2. Eksik İstihdam

Eksik istihdam, tıpkı tam istihdamda olduğu gibi hem geniş hem de dar anlamda açıklanabilmektedir. Eksik istihdam geniş anlamıyla; bir ülkede, bir bölgede veya bir fabrikada, tüm üretim faktörlerinin belirli bir dönemde, üretim sürecinde olmadığı, yani tam kapasite ile kullanılmadığı durumdur. Dar anlamda eksik istihdam ise, bir ülkede, bir bölgede veya bir fabrikada belirli bir dönemde, üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünün tam kapasite ile üretim sürecine katılamaması durumudur. Diğer bir deyişle; işgücü kapasitesinin istihdam hacminden fazla olduğu durumu göstermektedir.

Makro düzeyde ise bir ülkede toplam emek arzının toplam emek talebinden fazla olduğu durumu göstermektedir. Kısacası işsizlik durumu ifade etmektedir. Temel olarak istihdam ve işsizlik arasında bir yerde olan eksik istihdam kavramı ikili yapıda incelenmektedir. İlk olarak; bireyin çalışma süresinin yetersizliğinden kaynaklı olan ve

çalışma saatlerinin eksikliğini gösteren, “görülebilir eksik istihdamdır”. İkinci olarak da işgücü kaynaklarının kendi içinde ya da emek dışında diğer üretim faktörlerinin düzensiz dağılımı sonucunda oluşan, işin düşük verimliliği ve etkinliğini gösteren veya yetersiz gelir, bireylerin asıl mesleğinin dışında çalışması gibi durumlarda ortaya çıkan “görülemeyen eksik istihdam” şeklinde tanımlanmaktadır (Kasnakoğlu, 2001: 63).

Bu tanıma göre işsizlik ile eksik istihdamın karıştırılmaması gerekmektedir. İşsizlik, bireyin cari ücretten çalışma isteği ve rızası olduğu halde iş bulamama durumudur. Eksik istihdam durumunda ise bireyin en verimli olduğu alanda çalışmaması söz konusudur (Pekin, 2007: 100). Yani somutlaştırmak gerekirse; diplomalı bir öğretmenin bir mağazada satış sorumlusu olarak çalışması eksik istihdama bir örnektir.

Ekonomilerde eksik istihdam söz konusu olduğunda üretim faktörlerinden olan sermaye malları tam kapasiteyle üretim sürecine dâhil olamamakta ve toprak da teknolojik gelişmelerden olumsuz yönde etkilendiği için etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilememektedir. Bu durumun sonucunda, üretim faktörlerinde kaynak israfı meydana gelmekte ve bireylerin yaşam kalitesi erişilebilecek refah düzeyinin altında bir yerde gerçekleşmektedir (Berberoğlu, 1996: 148).

1.1.3.3. Aşırı İstihdam

Aşırı istihdamın geniş anlamı, “bir ekonomide, bir bölgede veya bir fabrikada üretim faktörlerinin belirli bir dönemde tam kapasite ile üretim sürecinde olduğu halde, miktar veya sayı itibarıyla daha çok üretim faktörüne ihtiyaç duyulduğu ekonomik durum” şeklinde ifade edilmektedir (Bekiroğlu, 2010: 18). Diğer bir ifadeyle, aşırı istihdam, hali hazırda olan üretim faktörleri tam istihdam seviyesinde olmasına rağmen talep edilen üretim faktörleri miktarından daha çok isteniliyorsa ekonominin aşırı istihdam seviyesinde olduğu söylenmektedir.

Dar anlamda aşırı istihdam durumu ise, “üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünün bir ekonomide, bir bölgede ya da bir fabrikada belirli bir dönemde tam kapasite ile üretim sürecinde olduğu halde, miktar itibarıyla daha çok emek faktörüne ihtiyaç duyulduğu durum” şeklinde ifade edilmektedir (Bekiroğlu, 2010: 12). Yapılan bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere emek faktörünün aşırı değerli hale geldiği durumdur. Bu aşırı istihdam durumuna çözüm yolları ise, ya ulusal sınırlar dışından emek ithal edilerek istihdamda yer alacak ya da istihdam edilen bireyler, mevcut çalışma sürelerinden daha fazla çalışması sağlanacaktır.

Aşırı istihdam durumu, “ekonominin eksik istihdamda bulunduğu koşullarının tersi bir durumu” ifade etmektedir. Bir ekonomide tüm işgücünün tam kapasite ile çalıştığı halde, işgücü faktörlerine yinede talep devam ediyorsa, ekonomi aşırı istihdam koşulları içerisinde olduğu” söylenmektedir (Eyüboğlu, 2003: 12).

İstihdamda Denge adlı çalışmanın bölüm başlıkları olan “Tam İstihdam”, “Eksik İstihdam” ve “Aşırı İstihdam” kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kavramları açıklanırken ekonomide birtakım problemin olduğunu göze çarpmaktadır. Ekonomiye yön veren karar alıcılar hiçbir zaman eksik ve aşırı istihdam koşullarında bulunmak istememektedirler. Çünkü bu durumda işsizlik ortaya çıkmakta ya da ekonomik faktörlerin aşırı değerlendirildiği bir durum söz konusu olmaktadır. Ekonominin aşırı istihdam durumunda olması halinde daraltıcı para ve maliye politikaları uygulanmaktadır ve tam istihdam durumu vergilerle dengelenmezse ekonomi üzerinde enflasyonist baskı gerçekleşmesi söz konusu olabileceği düşünülmektedir. Bu durum genellikle gelişmiş sanayi ülkelerinde görülmektedir.

1.1.4. İktisadi Okulların İstihdama Yaklaşımı

İstihdam kavramının ekonomi teorisindeki yeri çok yakın bir tarihe dayanmaktadır. Genel itibariyle 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren ele alınmaya başlanmıştır. Ekonomistler tarafından istihdama Keynesyen döneme kadar gerekli ilgiyi göstermemiştir.

Ekonomiye para veya maliye politikaları ile herhangi bir müdahalenin gerekli olup olmadığı veya eğer ekonomiye müdahale edilmesi gerekiyorsa hangi araçların ne zaman kullanılacağı tarihsel süreçte iktisadi okulların tartışma konusu olmuştur. Ekonomik faktörlerden biri olan emeğin ekonomiye katkısı iktisadi ekollerin emeği nasıl bir bakış açısıyla gözlemlediği aşağıda açıklanmaya çalışılmaktadır.

1.1.4.1. Merkantilist İstihdam Teorisi

Merkantilizm, 1500-1750 yılları arasında hâkim olan bir iktisadi anlayıştır. Bu teori; gerçek anlamda bir iktisadi teori veya doktrin değildir. O dönemde birçok düşünürün yazmış olduğu yazınlarda savunduğu fikirleri aynı zamanda da ülkelerin politikalarına egemen olan bir görüş ve uygulama üzerine bir değerlendirme durumudur (Aktan, 2008: 8).

Merkantilizmin ortaya çıkmasının nedeni, Avrupa’da güçlü bir feodal düzenin olduğu siyasi ortamdır. Bu feodal beyleri haclı seferleri ile maden rezervleri ve altınları ülkelere getirterek tüccarların zenginleşmesine neden olmuşlardır. Ticaretin yaygınlaşması ise güçlü bir merkezi sistemi ve milliyetçi görüşü esas almakta ve milli devletlerin kurulmasına giden yolu açmıştır. Zamanla feodalizm zayıflaması ticaretle zenginleşen kesim ile krallar arasında

işbirliği arttırmıştır. Ticaretle zenginleşme, hammaddenin işlenerek satılması olduğu için kolonileşme süreci ve sömürü hız kazanmıştır. Merkantilizmin ortaya çıkmasındaki diğer etkiler ise ticari yolların değişmesi, Hristiyan ideolojisindeki değişimler, bilimsel ve teknolojik gelişmelerdir (Savaş, 1997: 160-161).

Bu görüş genel itibariyle, yoğun devlet müdahalesine dayanmaktadır. Devlet ekonomiye müdahale ederek ülkeye değerli maden girişinin sağlanması ve çıkışının engellemesi gerektiğini vurgulanmıştır. Dolayısıyla ülkenin zenginliği, altın rezervleri ile ölçülmüştür.

Merkantilistlerin ekonomiye damgasını vurduğu faaliyet türü ticarettir. Ticaretin yaygınlaşması ve ekonominin küreselleşme sürecine girilmesiyle birlikte merkantilizm, modern kapitalizme giden yolun ilk yapıtaşı olduğu söylenebilmektedir. Merkantilizm sanayi devriminin doğuşuna ortam hazırlamıştır. Ticaret, geçimlik düzeyde olan tarımı neredeyse tamamen yıkmış olup piyasaya yönelik üretim yapmasına neden olmuştur. Sermaye sahipleri üretimi arttırmak için ham maddeyi evlerinde çalışmak isteyen bireylere vermekte ve sonra da bu tip üreticiler bir üretim merkezinde toplanarak üretimi gerçekleştirmektedir (Tekelioğlu, 1993: 18).

Bu görüşün esasen istihdama bakışı; ülkenin nüfusunun artmasından yana olmaktadır. Nüfus artışı rahat bir şekilde emek bulmayı sağlamaktadır. Dolayısıyla bol emek arzından dolayı nüfus, düşük ücretli çalışanlar ve büyük ordulara sahip olmayı sağladığı için önemlidir. Merkantilistler, ekonomide çalışma zorunluluğunu getirmiş, çocuk ve kadın emeğinden yararlanılmış, merkantilizmin etkili olduğu bu dönemde köle ticareti gibi yollara başvurulmuş olup emekçileri çalışkan kılacak yollar düşünülmüştür.

Merkantilist düşünce nüfus artışını savunduğu için düşük ücret politikasını benimsemiştir. Emek arzının ücrete karşı duyarlılığı negatiftir. Ücretlerin seviyesinin yükselmesinin emek arzını azaltacağı ve düşük ücretlerin ise halkı daha fazla çalışmak zorunda bırakacağı düşünülmüştür. Bu nedenle bu görüşe göre ücretlerin yükselmemesi için bir yandan nüfusun fazla olması ve diğer yandan da erzak fiyatlarının bolluk yıllarında dahi yüksek olması istenilmiştir.

Merkantilist görüşte bir taraf kazançlı çıkarken diğer tarafın kaybedeceği yani iki tarafında kazanç sağlayamayacağı düşüncesi hâkimdir. Merkantilizm, liberalizmin ortaya çıkışına neden olmakla birlikte liberal fikirlerin yayılmasıyla bu görüş sona ermiştir.

1.1.4.2. Fizyokrat İstihdam Teorisi

Merkantilizmin etkisinin azalmasıyla birlikte “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” “laissez-faire, laissez-passer” sloganını ilk defa dile getiren iktisadi akım Fizyokratlardır. Bu teorinin fikir sahipleri J.J. Rousseau, Montesquieu, J. Locke olmuştur. Qesnay tarafından net hasılanın sadece tarımdan geldiği öne sürmüştür. Bu teori merkantilizmde devletin müdahale etmesini isteyen burjuvaların bu sefer devlet müdahalesinin tamamen kaldırılması istemiyle ortaya çıkmıştır. Merkantilizmin göz ardı ettiği tarıma önem vermişlerdir. Doğanın her zaman kendi dengesini koruduğunu benzer olarak ekonominin de kendini bir denge durumuna getirebileceğini varsaymışlardır. Fizyokratların görüşünce, devlet ekonomide sadece bir vergi almalı, o vergiyi de tarım sektörüne kaynak oluşturan topraktan almalıdır (Savaş, 1997: 163-164).

Tarihsel süreç içerisinde kısa süreli etkili olan bu iktisadi görüşün işleyişi, “soyutlama yöntemi” ile tasarladıkları bir şema etrafında ekonomiyi anlamak, toplumu oluşturan grupları fonksiyonlarına göre sınıflandırmaları, ülkenin malvarlığının kaynağını değiş-tokuşta değil üretimde aramaları, tarımsal üretimi düşünce sisteminin odağı haline getirmeleri” bu görüşe hâkim olan başlıca özelliklerdendir (Tekelioğlu, 1993: 19).

Bahsedildiği üzere bu iktisadi görüş çok kısa süre kendisini göstermiş olup istihdamla ilgili olarak çoğunlukla klasik görüşle aynı düşünceye sahiptir. Dolayısıyla Klasiklerin istihdama yaklaşımında daha ayrıntılı bir biçimde incelenmektedir.

1.1.4.3. Klasik ve Neo-Klasik İstihdam Teorisi

1776 yılında “Adam Smith” tarafından “Ulusların Zenginliği” adlı kitabın yazılmasıyla başlayan klasik süreç, “J.B. Say, R. Maltus, D. Ricardo ve S. Mill” tarafından bu iktisadi düşünce akımına katkı sağlanmış, sanayi devriminin ortaya çıkardığı gelişmenin de etkisiyle devletin özellikle ekonomiye müdahalesinde ve liberalizmin her alana nüfuz etmesinde etkili olmuştur. Klasik İktisat kendinden öncesinde etkili olan Merkantilizmin katı devlet müdahalesine karşı çıkmış, merkantilist görüşün savunduğu devlet müdahalesi sonucu ihracat arttırıcı ve ithalat azaltıcı politikalara tepki göstermiştir. Klasik görüşün ortaya çıktığı yıllarda siyasal ortam, sanayi devrimi ile sanayinin yayıldığı ve sermaye sahiplerinin devletlerin politikalarına karşı tepki gösterdiği görülmektedir. Otoriter ve baskıcı ortamda ise müdahale etmemenin mümkün olmaması, demokrasi kavramını gündeme getirmiş ve demokrasi, Fransız ihtilalinin sonucu ortaya çıkmıştır. Böyle bir siyasi ortamda Adam Smith’in görüşleri ve fikirleri destek bulma imkânı bulmuştur.

Bu iktisadi düşünceye ait Klasik adlandırılmasını ise Keynes tarafından verilmiştir. Klasik iktisadi düşünceye sahip ekonomistlere göre ekonomik sorunlara en etkili çözümün ise piyasanın kendi olduğunu ve ekonomik aktörler piyasanın kurallarına uyduğu takdirde çözümün kendi kendine sağlanacağını söylemişlerdir. Devlet ise sınırlı ve belirli bir alanda faaliyet gösteren iç ve dış ticarete, ekonomiye ve ne şartta olursa olsun müdahale etmeyen bir birim olarak tanımlanmaktadır. Böylece bu iktisadi düşünceye göre ekonomide meydana gelebilecek “fiyat hareketliliğini düzenlemek” ve “ekonominin tam istihdama ulaşmasını sağlamak” devletin asli görevi değil bu durumu piyasa kendiliğinden çözüme kavuşturacağını belirtmektedir. Çünkü “görünmez el” ekonomide var olan fiyat hareketliliğini düzene getireceği ve böylece ekonominin tam istihdam seviyesine geleceği varsayılmaktadır. Başka bir ifade ile de fiyatların yanı sıra özellikle de ücretlerin esnek olması, ekonominin tam istihdam seviyelerine ulaşması için yeterli olacaktır. Yani piyasada tam istihdam hâkim değilse ve ekonomide işsizlik mevcut ise bu “devletin fiyatlara ve ücretlere müdahale etmesi sonucu olmakta” görüşünü savunmuşlardır (Savaş, 1997: 269- 270). Dolayısıyla ekonomide, devlet müdahalesine gerek olmadan ekonomideki aktörlerin akılcı davranışları sayesinde yeniden tam istihdam dengesine gelebileceği düşünülmektedir. Klasik görüşe sahip iktisadi düşüncede “piyasanın ekonomik sistemin tamamını düzenlediği ve devlete sadece piyasada olan küçük pürüzleri düzeltme ve giderme görevi verildiği ve böylece devletin tarafsız olduğu görünümü” verilmiştir (Önder, 2007: 251).

Klasik iktisat teorisinin varsayımları aşağıda sıralanmaktadır

- Bütün bireyler ekonomik çıkarlarına göre hareket etmektedir.
- Devlet, bireyin şahsi ve ekonomik haklarını kısıtlamamaktadır.
- Bireyler, kendi menfaat ve çıkarları peşinde koşmakla birlikte toplumsal çıkarlara da hizmet etmiş olmaktadır.
- Ekonomide aksaklıkları gideren “görünmez bir el” vardır. Dolayısıyla ekonomi daima tam istihdam halindedir.

Klasik görüşe sahip iktisatçılar gerek mal piyasalarının gerekse para piyasalarının görünmez el vasıtası ile daima dengede olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden klasik iktisatçılar tarafından istihdam konusu üzerinde fazlaca durulmamıştır. Klasik görüşe sahip iktisatçılar, tam istihdamı tanımlarken, “bir ekonomide belirli bir ücret düzeyinde emeğini arz etmeye rıza gösteren bireylerin iş bulabildiği durum” olarak ifade etmektedir.

Klasik iktisatçıların istihdam teorisine bakış açıları, işgücü piyasasında “emek arz ve talebinin” ücret değişimlerine karşı esnekliğinin yüksek olduğu, ücretlerinde piyasa yapısına göre değişkenlik gösterdiği vurgulanmaktadır. Emek arzının ücret değişimlerine karşı

esnekliği tanımında bahsedilen husus, “ücretlerin düşme eğilimine girmesi sonucu emek arzının azalacağı, ücretlerin artma eğilimine girmesi durumunda ise, emek arzında artış meydana geleceği” şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla, emek arzı ile ücretler arasında “pozitif” yönlü bir ilişkiden bahsedilebilmektedir (Savaş, 1997: 269- 270).

Bu durum emek talebinde ise, “ücretlerin artması durumunda, emek talebinin azalacağı, ücretlerin azalması durumunda ise emek talebinde artış meydana geleceğini” ifade etmektedir. Ücretlerin değişkenliğinden bahisle, işgücü piyasasında oluşan emek arzının emek talebini aşması halinde ($SL > DL$) işsizlik meydana gelir, bu nedenle de bireylere ödenen ücretlerde bir düşüş yaşanır. Emek talebinin emek arzını aşması halinde ise ($DL > SL$) emek aşırı değerli hale gelmekte ve ücretlerde bir yükselme görülmektedir.

Klasik görüşe sahip iktisatçılara göre emek arzının, emek talebini aşmasının nedeni, işgücü piyasasında bulunan bireyler arasındaki rekabet olarak tanımlamaktadır. Piyasada iş bulamayan bireyler, daha düşük ücretten çalışmayı kabul etmekte, ücretlerin düşük olması nedeniyle de çalışmak istemeyen bireylerin iş piyasasından çekilmelerine ve bir diğer taraftan da emek talebinin seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Böylece işgücü piyasası görünmez el vasıtasıyla tam istihdam seviyesine gelmekte ve “tam istihdam dengesi” sağlanmaktadır.

Klasik görüşe sahip iktisatçılar, ekonomide “friksiyonel işsizlik” ve “iradi işsizlik” olabileceğini belirtmekte, “gayri iradi işsizliğin” olmadığını ifade etmektedir. İşgücü piyasasında çalışılabilecek bir iş olmadığı için değil, bireylerin işgücü piyasasının belirlemiş olduğu ücretin üzerinde ücret talep edilmesinden dolayı “iradi işsizliğin” bulunduğunu ifade etmektedir (Ener ve Demircan, 2006: 199).

Klasik görüşe sahip iktisatçıların teorisine göre ekonomide tam istihdamı üç temel kuram üzerine oturtmaktadırlar. Bu kuramlar ise, “Mahreçler Yasası”, “Faiz Teorisi” ve “Ücret Teorisi”dir.

1.1.4.3.1. Mahreçler Yasası

Mahreç, kelime olarak “satış veya sürüm” gibi bir anlam ifade etmektedir. Fransız iktisatçı tarafından ortaya atılan ve “Say Yasası” olarak da bilinen bu kuram “her arz kendi talebini yaratır” teorisine dayanmaktadır. Mahreçler Kanunu’na göre ekonomide talep yetersizliğinden veya farklı bir deyişle aşırı üretim sonucu meydana gelen gayri iradi işsizliğin ortaya çıkması mümkün görülmemektedir. Yani piyasada arzda meydana gelen her artış kendisi kadar bir talep artışına sebep olmaktadır. Bu duruma da “her arz, (üretim) kendi talebini (alıcısı) yaratır” ifadesi ile belirtilmektedir (Aktan, 2001: 4). Dolayısıyla toplam talep,

toplam arza eşit olmakta, piyasada toplam talep yetersizliği nedeniyle işsizliğin meydana gelmesi pek olası görülmemektedir. Piyasaya sunulan bir mal ve hizmet, bu mal ve hizmetin satış değeri, satın alma gücüne eşit bir talep artışına sebep olmaktadır. Para, piyasada yalnızca bir araçtır. Gerçek anlamda paraya dönüştürülen ise mal ve hizmetlerdir. Bu yüzden mal ve hizmetler yalnızca mal ve hizmetlerle değiş-tokuş edilmektedir (Özgüven, 1997: 107).

Bireyler doyumsuzluğu nedeniyle ihtiyaç duyduklarından daha fazla mal ve hizmet almak için daha çok üretim yapmakta ve bu ürettiği malları satmaktadır. Böylelikle, açıkta üretim faktörü kalmamakta ve ekonomi kendiliğinden tam istihdama gelmektedir.

Burada vurgulanmak istenen husus, bireylerin her şeyden önce kazandığı gelirlerin tümünü çok kısa zamanda harcayacağı varsayımdır. Ancak bireyler ihtiyatlı davranarak gelirlerinin tamamını harcamamakta, bir kısmıyla da tasarruf etmektedir. Bu gibi durumda ise ekonomideki toplam talep, piyasaya arz edilen (üretilen) mallardan daha düşük olmakta ve toplam talep yetersizliğinden dolayı işsizlik durumu ortaya çıkabilmektedir. Böyle durumlarda ekonominin tam istihdam seviyesinde olmadığı anlaşılmaktadır. Klasik görüşe sahip iktisatçılar, ekonomide bireyler tarafından yapılan tasarruflar nedeniyle ekonomide ortaya çıkmakta olan bu aksaklığın geçerli olmadığı varsayımını faiz teorisi ile ortaya koymaya çalışmaktadır (Özgüven, 1997: 108).

1.1.4.3.2. Faiz Teorisi

Klasik görüşe sahip iktisatçılar tarafından yapılan bir tanımlamada faiz, tüketimin yerine birikimin bir karşılığıdır. Klasik görüşte, bireyler tarafından tüketimden ayrılarak tasarruf edilen miktarın faize karşı esnek olduğu ve tasarrufun tek hedefinin faiz elde etmek olduğu benimsenmiştir. Bu itibarla faiz, tasarruf tarafından ortaya çıkarılan arz fiyatıdır (Aren, 2005: 17). Faiz tarafından atıl durumda bulunan tasarruflar tekrardan ekonomiye döndürülmektedir. Böylece tasarruflar tekrardan ekonomide yatırım harcamaları olarak yerini almaktadır. Belirli bir dönemde arttırılması düşünülen tasarrufların, belirtilen dönem zarfında “planlanan yatırımlara” dönüşeceği savunulmaktadır. Bu durumda “tasarrufların yatırımlara eşit olacağı” (save=investment) ifade edilmektedir (Uluatam, 1998: 282).

Ekonomide tasarrufların yatırıma dönüştürmesinde en önemli rolü faiz üstlenmektedir. Yatırımdan kasıtlı, “yatırım yapılabilir olan kaynaklara olan talebi” gösterirken, bu “yatırımların arz yönünü tasarruf” göstermektedir. Yatırım ile tasarrufun eşit olduğu noktada “tasarrufun fiyatını” faiz göstermektedir. Ayrıca, bu görüşe sahip iktisatçılar, tüketimden arda kalan tasarrufların çok büyük oranda olmayacağı öngörmektedir ancak ekonomide bir tasarruf fazlası durumun meydana gelmesi halinde, ekonomide faiz oranında bir düşme meydana

geldiği için düşen faiz oranıyla birlikte üretim faktörlerinin maliyetleri de düşecek böylece girişimcilerin kârlarının da buna bağlı olarak artacağını ifade etmektedir. Artan karlar, firmaların yatırım programlarını olumlu etkileyecek, üretim hacimlerini genişletme kararı alacak ve daha fazla tasarrufu talep eder hale geleceklerdir. Böyle bir durumda ise “işgücü ile sermayenin tam istihdamı sağlanmış” olmaktadır (Özgüven, 1997: 400–401).

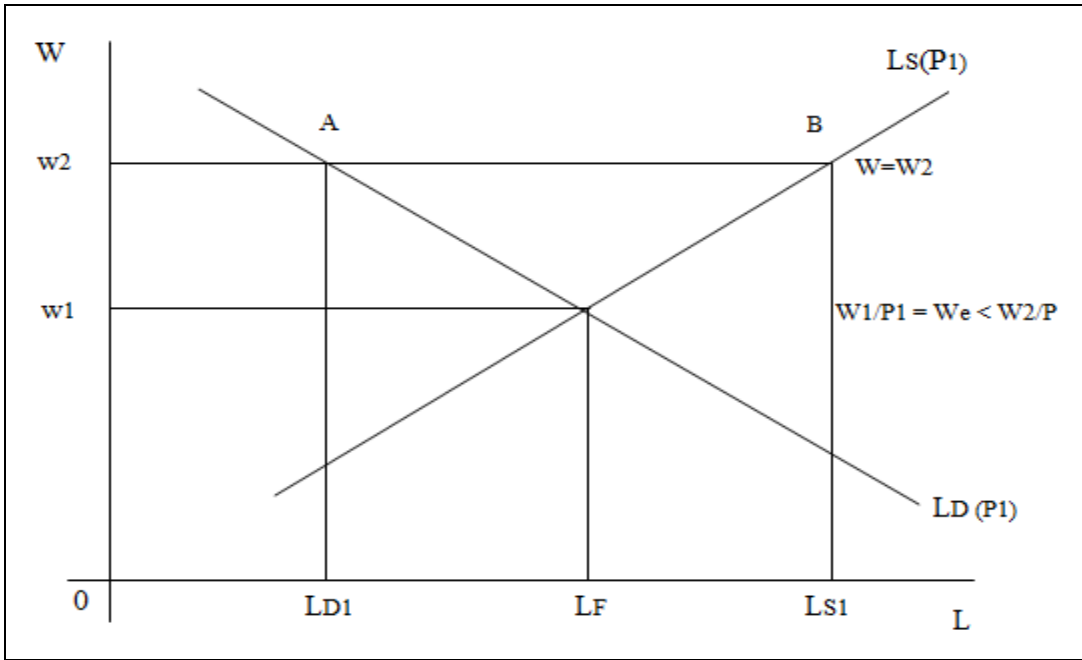
Klasik görüşe sahip iktisatçılar tarafından başka bir tanımlamada faiz, “ödünç verilebilir fonlar” şeklinde ifade etmektedir. Yani tasarrufların çoğunlukla hane halkınca sağlandığı düşünülmektedir. Hane halkınca sağlanan bu tasarrufları kullanmayı talep edenler ise firmalardır.

Klasik görüşe sahip iktisatçıların tam istihdamla ilgili varsayımını sıkılaştıran üçüncü kuram ise “Ücret Teorisi”dir.

1.1.4.3.3. Ücret Teorisi

Klasik görüşe sahip iktisatçılar, işgücü piyasasının yapısını mal piyasasının yapısı gibi düşünmektedir. İşgücü piyasasında emek arz ve talebinin kesiştiği noktada ücret ve istihdam düzeyi belirlenmektedir. (Şekil 1.1) Tam istihdam seviyesi olarak kabul edilen bu noktada herkesin iş bulabileceği kabul edilmektedir. Mill tarafından ortaya atılan görüşe göre, “emek arz belirleyicisinin nüfus olduğunu” belirtmektedir (Unay, 2001: 215-216). Nüfus artışı, emek arzını yükselterek işsizliği oluşturmakta, böylece ücret düzeyinde bir düşüş meydana gelmektedir. Ayrıca ücretler, üretimi oluşturabilmek için gider olduğundan, maliyetlere dâhil edilmesi nedeniyle, ücretlerin düşmesi fiyatları da düşürmekte, bu fiyat düşüşleriye mallara olan talebi arttırmaktadır. Bu talep artışıyla beraber işgücü piyasasında işsiz konumda bulunan bireyler yeniden işe alınmakta ve istihdam hacmini genişletmektedir (Türkbal, 2005: 386)

D. Ricardo’nun görüşüne göre, işgücü piyasası bir mal piyasası gibi görülmekte, emek, kendisinin insan olmasının yanısıra istendiği kadar arttırılabilen bir obje gibi görülmüş ve “doğal ücret ve piyasa ücreti” ayrımında ücret teorisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 1.1 Klasik İktisadi Düşünce'de İşsizlik: Nominal Ücretlerin Katılığı

Kaynak: Ünsal, 2007: 281.

Klasik ve Neo-Klasik görüşe sahip iktisatçılara göre, işgücü piyasasında, bu gibi işsizliğin meydana gelebilmesi için, görünmez el varsayımının işgücü geçersiz olmasını gerektirmektedir. Çünkü Klasik görüşe sahip iktisatçılara göre, böyle bir işsizliğin ortaya çıkması için, sendikaların veya hükümetin, işgücü piyasasına müdahil olarak ücretin, denge ücret düzeyinin üzerinde seyretmesi sağlaması gerekmektedir. Bu durum yukarıdaki Şekil 1.1'de ifade edilmektedir.

Şekil 1.1'de görüldüğü üzere emek piyasasının dengesi, p_1 fiyatı üzerinden w_1 ücret düzeyinde tam istihdamdır. ($w_1/p_1 = w_e$) Buna karşılık olarak işgücü piyasasında sendikaların işçiler üzerinden elde ettiği sendikal güçlerini kullanarak veya hükümetin bireylerin oylarıyla elde ettiği güçler kullanılarak sosyal gerekçelerle minimum ücret haddi başlatılmakta ve nominal ücret haddinin w_2 düzeyinde belirlenmesi halinde ise $w_2/p_1 > w_1/p_1 = w_e$, w_2/p_1 cari reel ücret haddinden çalışmak isteyen birey sayısı LS_1 , işverenlerin çalıştırmak istedikleri kişi sayısı ise LD_1 kadar olmaktadır. Dolayısıyla da ekonomide $LS_1 - LD_1 = AB$ kadar “gayri iradi işsiz” mevcuttur. Kısacası “nominal ücret katılığı” nitelendirmesi ile mümkün olan bu durumda, işsizliğin sebebi“ sendikaların ve hükümetlerin işgücü piyasasında müdahil olmaktadır (Gürsel ve Atasoy, 2000:5). Diğer bir ifade ile, Klasik iktisatçılara, kapitalist ekonomiye sahip ülkelerde işsizliğin asıl sorumlusu, piyasa mekanizması değil piyasa mekanizmasını etkileyen ve önleyen sendikalar ve hükümettir (Ünsal, 2007:281). Bu yüzden devlet müdahalesinin bir an önce ortadan kaldırılması ve sendikalarının kapatılmasını savunmuşlardır.

1929 Büyük Bunalım göstermiştir ki Klasik görüşün bahsettiği tam istihdam sağlanamamakta ve klasik teorisinin ilkeleri krizlere ve artan işsizliğe cevap verememektedir. Birçok değişken göz ardı edilerek ekonomik kavramların yorumlanmasında yanlışlığa neden olmuştur. Talebin hiç bitmemesi kazanılan kardan hep daha fazlasının istenmesi, her ülkenin kendine has özelliklerinin olmasının isteklerini etkilemesi istihdam dengesinin kurulamamasına ya da sürdürülememesine neden olmuştur.

1.1.4.4. Marksist İstihdam Teorisi

Marksist istihdam teorisi, işgücü piyasasında emek arz fazlası bulundurduğunu varsaymakta ve ortaya çıkan işsizliğin kapitalist sistemin doğal bir parçası olduğundan bahsetmektedir. İşgücü piyasasında emek arzı fazlasını “yedek işgücü” ordusu olarak tanımlamaktadır. Ekonomi ortaya çıkan sorunlar, krizler veya hızlı, yapısal ve teknolojik değişimler sonucu işsizliğin oluştuğunu, bunun da “yedek işgücü” ordusunu arttırdığı belirtmektedir. Yedek işgücü ordusu, istihdam edilen işçilerin işten çıkarılması halinde işten atılan bireylerin yerine geçmeye çalışmakta, rekabet halinde ve istihdama hazır durumda ani bir şekilde ortaya çıkabilmektedir (Onaran, 2000: 199).

Marksistlere göre, yedek işgücü ordusu kuramının temeli “emek-değer teorisidir”. Bu teoriye göre “bir malın değerini, malın üretimi için gerekli olan toplam işgücü zamanı ve o malın üretiminde kullanılan üretim araçlarının içerdiği dolaylı işgücü ile bu araçları kullanarak malın üretimini sağlayan dolaysız işgücünden oluşmaktadır”. Malın değeri üretim sürecinin mal ve mala harcanan girdi katsayıları ile tanımlanmakta, malın değeri bu katsayıların toplamından oluşmaktadır (Akyüz, 2009: 11).

Bu düşünceye göre işsizlik, nüfus ve ekonomik sistem birbirleriyle bağlantılıdır. Yani işsizlik, nüfus ve ekonomik sistem birbirlerinden etkilenmektedirler. Marks, işsizlik sorununu kapitalizmin kendi içerisinde ele almaktadır. Marksist görüşe göre birbirleriyle ilişkili iki işsizlik türünden bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi, kapitalist üretimin bir neticesi olarak ifade edilen ve yedek işsizler ordusu yaratan “teknolojik işsizlik” (makinenin işgücü yerine geçmesiyle oluşan işsizlik)’tir. İkincisi ise, yedek işsizler ordusu ile birikim ve buna kaynak oluşturan “firmaların karlarının azalmasıyla oluşan işsizlik” türüdür (Ataman, 1999: 66-67).

Hızlı teknolojik gelişmeyle birlikte makinelerin emeğin yerini alması sonucu “teknolojik işsizlik” ortaya çıkmaktadır. Marks’ın istihdama bakışının merkezini bu düşünce oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmenin sebep olduğu “yedek işsizler ordusu”, işgücü arzının işgücü talebinden fazla olmasına neden olmakta ve bu durum bireylerin birbirleriyle rekabet ederek ücretlerin asgari seviyeye inmesini sağlamaktadır. Marks bu durumu, piyasada oluşan

ücretlerinin hükümetler tarafından belirlenen asgari ücretin üstüne çıkması, teknolojik gelişmeyi hızlandıran bir olgu haline gelmekte ve toplam emek talebi de toplam emek arzına göre değişim gösterdiğini kanıtlamıştır. Eğer ekonomide teknolojik gelişmenin daimi olması durumunda toplam emek talebinde de sürekli olarak toplam emek arzından düşük olmasına neden olmaktadır (Akyüz, 2009: 66-67).

Ayrıca kapitalist üretim şekli, bir ülkenin sermayesinde artan birikimlerin hareketi sonucu atıl durumda bulunan fazla nüfus ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle sermaye birikiminin işgücü piyasasında toplam emek talebi üzerine etkisi olumlu olursa toplam emek talebinde artış, olumsuz olursa toplam emek talebinde bir azalış gösterecektir. Marks’a göre toplam talep üzerinde meydana gelen bu söz konusu etki genellikle düşme yönündedir ki sermaye birikiminin toplam emek talebi üzerindeki etkisi olumsuz yönde olmaktadır. Gene Marks’a göre işsizlik, işçiler ile işverenler arasındaki pazarlık gücünü işveren lehine çeviren en önemli bir faktördür.

Ekonomide genişleme döneminde azalan, kriz ve daralma dönemlerinde yüksek oranda artan işsizler ordusu, ücretinde belirleyici faktörlerinden bir başkasıdır. Ekonominin daralma döneminde bireyler arasında çalışılabilecek işler için rekabet başlamaktadır. Ancak bu rekabet bireylerin kendilerini birbirinden daha düşük fiyata sunmalarından dolayı değil, bireylerin asli işlerinin yanında yedek iş yapmalarından dolayıdır. Kısacası bu durum daha fazla iş görme rekabetidir (Marks, 1999: 62). Bu açıklanan durum gösteriyor ki kapitalist sistemde sistemlerde siyasi otoritenin tam istihdamı hedefleyen kamu yararına yönelik kararlar alması ve bu yönde politikalar uygulaması pek söz konusu olamayacağı görüşüne hâkimdir.

1.1.4.5. Keynesyen İstihdam Teorisi

İngiliz iktisatçı J. M. Keynes’in 1929 yılından sonra ekonomik krizin çözümü için geliştirdiği ve 1936 yılında yayınladığı “İstihdam, Para ve Faizin Genel Teorisi” isimli kitapla modern istihdam teorisinin temelleri atılmıştır. Keynes, genel teorisinde ekonominin işleyişini “sektör ve piyasa” temelinde incelemektedir. Keynes’e göre serbest piyasa mekanizmasının kendi kendine tam istihdam seviyesine ulaşamadığını, eğer ekonomide tam istihdam sağlansa bile bu durumun tesadüfen gerçekleştiğini ve bu durumun ekonomide süreklilik oluşturmayacağını ifade etmektedir. Ayrıca ekonomide bulunulan tam istihdam durumunun istisna olduğunu ve bu durumun ise düşük kapasiteli istihdam olduğunu iddia etmektedir.

Keynes, gerek hükümetin gerekse sendika gibi aktörlerin işsizliği azaltmak için piyasa mekanizmasının işleyişine kontrollü bir şekilde müdahale etmesinin gerektiği, bu

müdahalenin ise aktif iktisat politika kararları alması ve uygulamaları gerektiğini ifade etmektedir (Ünsal, 2007: 33-34).

Keynes'in genel teoride bahsettiği “toplam arz”, “toplam talep” ve “efektif talep” kavramlarını istihdam teorisine kazandırmıştır. Keynes, toplam arz ve toplam talebi tanımlarken, toplam arzı veri (sabit) kabul etmiş ve toplam talep üzerinde çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapmıştır (Dirimtekin, 1981: 206). Efektif talep ise “bir toplumda, çeşitli mal ve hizmetleri satın almak için fiilen harcanmış paraların toplam miktarını” ifade etmektedir. Böylelikle bu fiili olarak harcanmış paraların toplamı “milli gelire” eşit olmaktadır. Keynesyen teoride efektif talep, “kısa vadeli istihdam seviyesini belirleyen toplam talebin toplam arza seviye ye fiilen gerçekleşmiş olan talep” anlamında ifade edilmektedir (Üstünel, 1990: 190-191).

Keynes'in yazmış olduğu ve bahsettiği genel teoride efektif taleple ilgili şöyle bir tanım yapmıştır. Efektif talep, müteşebbislerin elde etmeyi planladıkları toplam gelirlerdir. Efektif talep, cari istihdam düzeyinde, üretimde olan diğer üretim faktörlerinin gelirlerini de kapsamaktadır. Toplam talep ise, çeşitli hipotetik (varsayımsal) istihdam hacimleriyle üretimden elde edeceği umulan hâsıla arasındaki ilişkiyi kurmaktadır. Efektif talep, toplam talep fonksiyonunun en etkin olduğu noktadır. Eğer arz koşulları ile birlikte ele alındığında, efektif talep girişimcilerin kar beklentisini maksimize eden istihdam düzeyine uygun olduğunu değerlendirmektedir (Aktan, 2008: 10-11).

Keynes'e göre ekonominin eksik istihdamda bulunmasının nedeni, işgücü piyasasında bireylerin cari ücret düzeyinden çalışmayı kabul ettikleri için işsiz kaldıkları ve sanayi kuruluşları da üretilen mallara olan talep yetersizliğinden dolayı boş kapasite ile çalışmalarını nedeniyle böyle bir durumun olduğunu ifade etmektedir.

Keynes'in istihdama bakışını kısaca özetlenmek istenilirse;

Milli Gelir = Milli Hâsıla = İstihdam Seviyesi = Efektif Talep = Tüketim Harcamalarına Yapılan Harcamalar + Yatırım Mallarına Yapılan Harcamalar şeklinde tanımlanmaktadır. Keynes'e göre tam istihdama maliye politikalarıyla ulaşmak en etkili yoldur. Ancak depresyon ve resesyon dönemlerinde Keynes'in maliye politikasının para politikasına göre daha az etkin kaldığı görülmüştür.

Keynesyen iktisadi görüşü, monetaristlerin ortaya çıkacağı 1970'li yıllara kadar ekonomilerde yaygın bir şekilde kabul görmüştür. Ancak 1970 yılından itibaren ekonomilerde baş gösteren çeşitli problemlere Keynesyen teori çözüm bulamamakta ve yeni teorilerin geliştirilmesine sebep olmaktadır (Aktan, 2008: 12).

1.1.4.6. Monetarist İstihdam Teorisi

Keynesyen teori, 1970 yıllarına kadar genel kabul görmüş bir teoridir. Gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler, Keynesyen Teori ile birlikte hızlı ve yüksek oranda bir büyüme sürecine girdiler. Ancak 1960'lı yıllardan sonra gelişmiş ülkelerde enflasyon ve işsizliğin hızla artış sürecine girmesi, birçok gelişmiş ülkede, problemi uyguladıkları politikalarda aramaya başladılar. Ancak gelişmiş ülkelerin bu tür uygulamada, alınan maliye politikası kararlarının kullanılmasındaki gecikmeler ekonomide problemler yaratınca birtakım iktisatçılar maliye politikasındaki değişmelerin ekonomide istikrarı sağlamak yerine bu durumun tam aksine istikrarda olan ekonomide istikrarı bozucu etkiler oluşturacağını belirtmektedir (Parasız ve Bildirici, 2002: 374).

Keynesyen teoriye karşı ilk görüş 1970'li yıllara doğru geliştirilen “Monetarist Teori” olmuştur. Milton Friedman tarafından hazırlanan ve geliştirilen bu teori, Keynesyen teori temelinde, “toplam talebin” belirlenmesi varsayımdır. Yani ekonomide toplam talepte öncelikle para arzındaki değişimlerle belirlenebileceğini savunmaktadır. Toplam talebi, fiyatlar ve istihdam gibi etkin makroekonomik değişkenler para arzından etkilenmektedir. Bu makroekonomik değişkenlerin maliye politikasından etkilenmesi hem düşük hem de sürekli değildir. Bu sebeple ekonomide sadece para önemlidir (Parasız vd., 2000: 550-551). Bu teori, ekonominin tam istihdama gelebilmesi için fiyat istikrarı üzerine durmaktadır. İstekli veya uyarılmış eksik istihdamın veya büyük ekonomideki büyük bunalımların özel sektörün yapısından değil, hükümetlerin kötü yönetim politikalarından kaynaklandığını belirtmektedir (Skousen, 2003: 456).

Monetarist görüş, kısıtlayıcı piyasa ekonomisinin yerine serbest piyasa yapısının ekonomide istikrar sağlayacağını öngören bir model olduğunu savunmakta, Klasik görüşten farklı olarak ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde bulunamayacağını belirtmektedir. Bireyler, istihdam edildikleri işten daha iyi bir iş aramada veya kendilerinin hakkı olarak gördükleri işsizlik yardımından yararlanmak istemeleri neticesinde bir süre işsiz kalabileceklerini ifade ederler ve böylelikle ekonomide “doğal işsizlik” olabileceğini öne sürmektedirler (M. Friedman tarafından “doğal eksik istihdam” kavramını geliştirilmiş ve “eksik istihdam” piyasa dinamiklerinin günlük hayatın normal sonucu olarak değerlendirilmektedir).

Enflasyon (fiyatlar genel seviyesinin sürekli yükselmesi) eksik istihdamdan çok daha tehlikeli bir durumdur. Bu sebeple monetarist görüş, “işsizliği önlemeyi hedef edinen politikalara kıyasla yüksek oranlı enflasyonu önlemenin oluşturacağı yüksek işsizliğe daha fazla eğilim gösterilmesi gerektiğini” savunmaktadır (Parasız vd.,2000: 551). Bu görüş sadece

işsizliği önlemeyi hedef edinmekle kalmamakta, hem “yüksek enflasyon” hem de “yüksek işsizliğe” çözüm bulmaya çalışmaktadır.

Monetaristler, en önemli sorunun “enflasyon olgusu” olduğunu belirtmektedir. Bu görüşe göre enflasyonun en temel nedeni, hükümetlerin kendi çıkarları doğrultusunda para arzını kendi iradeleriyle aşırı, sürekli ve gereksiz olarak arttırması” şeklinde nitelendirmiştir (Aktan, 2000: 1).

Monetarist görüşün savunucularından Friedman, Keynesyen iktisatçıların görüşü olan “emek arzının nominal ücretin bir fonksiyonu” görüşünü eleştirmekte ve emek arzının “beklenen reel ücretin bir fonksiyonu” olmasını kabul etmektedir. Friedman piyasada fiyatların esnek olduğunu ancak bireylerin “uyarlayıcı bekleyiş” çerçevesinde kendi çıkarlarına uygun olan fiyat bekleyişini kabul etmektedir. Ayrıca, “serbest piyasa mekanizması” kısa dönemde ekonomide eksik istihdama sebep olsa bile eksik istihdamda bulunan ekonomi uzun dönemde tam istihdam seviyesine geleceğini ileri sürmektedir. Kısa dönemde beklenen fiyatlar genel düzeyi ile gerçekleşen fiyat genel düzeyinin farklı olduğunu, bu durumda hükümetlerin genişletici para ve maliye politikaları izleyerek kısa dönemde işsizlik oranını düşürebileceğini ifade etmektedir. Eğer uzun dönemde, “beklenen fiyatlar genel düzeyi” ile “gerçekleşen fiyatlar genel düzeyi” eşit olması durumunda da hükümetlerin genişletici para ve maliye politikaları uygulayarak işsizlik oranı üzerinde bir etki yapmasının mümkün olmadığını belirtmektedir (Öcal, 2007: 12).

1.1.4.7. Arz Yanlı İstihdam Teorisi

1929 yılı itibariyle bütün dünyayı etkisini altına alan büyük bunalıma çözüm olarak geliştirilen Keynesyen iktisat teorisi, 20. yüzyılın sonlarına doğru etkisini iyiden iyiye yitirmiştir. Yeni ekonomik sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte ekonomide yeni ekonomik görüşlerde ortaya çıkmıştır. Arz yanlı iktisat teorisi de bu politikalardan biridir.

Arz yanlı istihdam teorisi, ekonomide talep yönlü iktisat politikalarının uygulamaları sonucunda etkisini gösteren tasarruf ve yatırımların azalması, düşük düzeydeki verimlilik, yüksek seviyedeki enflasyon, oluşan bütçe açıkları, işsizlik vb. ekonomik sorunlara öncelikle vergi indiriminin etkili olacağı varsayımını savunmaktadır. Arz yanlı iktisadi görüşe sahip iktisatçılar “marjinal vergi” oranındaki değişikliklerin ekonomide karar alıcıların düşüncelerini ve faaliyetlerini olumlu ve olumsuz olarak değiştirebileceğini savunmaktadır (Aktan, 2000: 69-70).

Bu görüşe sahip iktisatçılar, ekonomide belirli bir “fiyat istikrarına” ulaşmak için yüksek oranlı işsizliğe ulaşılabilmesi veya işgücü piyasasında istihdamın, mal ve hizmet

piyasasında üretimin artması için de “enflasyon hızının yükselmesi” gerekliliği görüşünü kabul etmemektedirler. Ekonomide ortaya çıkan tasarruf, sermaye ve istihdam birikimini olumsuz olarak etkileyen öğelerin ortadan kaldırılması halinde de enflasyonun da kendiliğinde ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Bu görüşün temelini oluşturan diğer bir kavram da vergi indirimleridir. Hükümetler tarafından vergi indirimleri kullanılarak tasarrufların ve sermayenin arttırılması mümkün olmaktadır. Böylece verimlilik ve reel ücret yükselişlerinin oluşturacağı sorunlar ortadan kendiliğinde kalkacağı düşünülmektedir. Sermaye ve tasarrufların artması emek ve sermaye oranının yükselterek emeğin verimini arttıracak ve böylece reel ücrette artma yönünde seyir izleyecektir (Savaş, 1998: 255- 256).

1.1.4.8. Yeni Klasik İstihdam Teorisi

Tıpkı Arz Yanlı İstihdam Teorisi gibi Yeni Klasik Teori’de 1970’li yıllardan sonra ekonomide ortaya çıkan problemler ve krizlere çözüm bulmak için ortaya çıkmış bir iktisadi görüştür. Bu teoriyi Keynesyenler, “iktisadi bekleyişlerin davranışlar üzerine etkisi” olacağını hesaba katmadıkları yönüyle eleştirmektedir. Yeni Klasik görüş “rasyonel beklentiler teorisi” olarak da ifade edilmektedir ve Klasik iktisatçılar gibi “piyasanın sürekli temizlendiği” varsayımını kabul etmektedir. Bu görüşe göre ekonomide karar alıcıların düşüncesi bekleyişlerin bağdaştırıcı değil rasyonel (karar alıcıların sistematik hata yapmadıkları) oldukları görüşüne sahiptir. Ayrıca bu görüşe göre hükümetler uygulayacağı para ve maliye politikalarını önceden açıklaması (bilinen politikalar), ne kısa dönemde ne de uzun dönemde işsizlik düzeyi üzerine etki göstermeyeceğini savunmaktadır (Ünsal, 2007: 37). Ancak hükümetin uygulayacağı önceden açıklamadığı para ve maliye politikaları (bilinmeyen politikalar), işsizlik düzeyini sadece kısa dönemde etkilemekte ve bu politikaların uzun dönemde hiçbir etkisinin olmayacağını savunmaktadır.

Yeni Klasik görüşe sahip iktisatçılar, “işsizlik ile enflasyon” arasında ters orantılı bir ilişki olduğu görüşüne hakimdir. Bu kurama göre piyasanın durumu işsizliğin oluşmasına izin vermemektedir. Eğer piyasa da işsizlik varsa bu “işsizlik geçici” ve “iradi işsizliktir”.

Yeni Klasik görüşe sahip iktisatçılar tarafından işgücü piyasasının işleyişi ile ilgili varsayımlar yapılmıştır. Yeni Klasik Yaklaşımın ekonominin üzerinde öngördüğü varsayımlar aşağıda sıralanmıştır:

- Eksiksiz ve mükemmel bilginin işgücü hareketliliğine hiçbir maliyeti bulunmadan kendiliğinden ortaya çıktığı kabul edilmektedir.
- İşgücü piyasasının yapısı itibariyle çalışanlar homojen görülmekte ve birbirinin yerine tam ikame edilebilmektedir.
- İşgücü piyasasında ücretlerde tam bir esneklik vardır.

- İşgücü piyasasında toplam talep düzeyi sabittir.

Bu belirtilen varsayımlar altında, emek arzı ve talebinin kesiştiği noktada “denge ücreti” meydana gelmektedir. (Şekil 1.1) Bu nokta da işsizlik durumu söz konusu olmamaktadır. Eğer piyasada işgücü fazlası olması halinde, ücretlerin tam esnek olması nedeniyle ücretler aşağıya doğru iniş eğilimi gösterecek ve işsizlik ortadan kalkacaktır (Törüner, 2000: 240).

1.1.4.9. Yeni Keynesyen İstihdam Teorisi

Keynesyen görüşe sahip iktisatçılar, Monetarist ve Yeni Klasik görüşe sahip iktisatçıların keskin ve sert eleştirileri karşısında keynesyen modelin çizgisinde yeni bir model geliştirme ihtiyacı duymuşlardır (Ünsal, 2007: 37).

Yeni Keynesyen model tıpkı Keynesyenler gibi “piyasaların sürekli temizlenmediği” varsayımı olarak çürütüldüğü düşünülmektedir. (fiyatların katılığı) İşgücü piyasasında işçi ile işveren arasındaki sözleşmelerin uzun dönemli olduğu için “reel ücretlerin” sözleşme dönemi şartlarında katı olduğunu ifade etmektedir. “Bu teoride bireylerin bekleyişleri de göz önünde bulundurularak bekleyişlerin de rasyonel olduğunu kabul etmektedir. (bireylerin sistematik hata yapmadıkları) Keynesyenlerin görüşü olan ücretlerin aşağı yönde katı bir duruş sergilediğini kabul etmektedir. “Ücret katılığının” sebeplerini “nominal” ve “reel ücret katılıkları” ayrımı ile yapmaktadır. “Nominal ücret katılığını” piyasaların değil, uzun dönem sözleşmelerin belirlendiğini belirtmektedir. “Reel ücret katılığını” da iki farklı nedene bağlanmaktadır. Birincisi, işçi ile işveren arasında yapılan uzun dönemli iş sözleşmelerinin varlığıdır. İkinci olaraksa, “üretkenlik”, “çaba” ve “etkinlik” arasındaki ilişkilere dayanan “etkin ücret” varsayımının varlığıdır. Yapılan iş sözleşmeleri gereği oluşan etkin ücret, birim emek maliyetini minimize ederek ücret ile emek arasında ilişki kurarak esnekliği bire eşitleyen seviyedir (Törüner: 2000: 240).

Son olarak da “içeridekiler” ve “dışarıdakiler” yaklaşımı ile açıklamaktadır. İşverenlerin işçilerin lehine olan ücretleri arttırma düşüncesinde olmayıp dışarıda iş arayan işsiz olan işçiyi alması işveren için daha maliyetli olması nedeniyle, işvereni işçilerle ücret pazarlığına girmekte ve bunun sonucunda ücretlerde bir yükselme meydana gelmektedir. Diğer bir anlamda da “içerdekiler” olarak ifade edilen çalışan işçilerdir. Dışarıdakiler ise iş arayan işsiz olan işçilerin iş bulmaları zorlaşmakta ve işsizlik oranının daha da artmasına neden olmaktadır (Törüner, 2000: 240).

Yeni Keynesyen görüşe sahip iktisatçıların üzerinde durduğu bir başka konu ise, “histeresis” ve işsizliktir. “İşsizlikte geçici bir şokun işsizlik oranını yükseltmesi durumunda bu şok ortadan kaldığında bile işsizliğin eski düzeye gelememesi” şeklinde ifade edilmektedir (Blance ve Summers, 1986: 15-78).

Yeni Keynesyen teori, işgücü piyasalarını işverenlerin işçilere davranışları ve bakış açıları çerçevesinde değerlendirilmektedir. İşverenler ile işçileri piyasa koşullarında kısıtlayan ve böylelikle “eksik istihdam” da çalışmalarına sebep olan faktörler üzerine durmaktadır. Bu teorinin ana düşüncesi “işgücü piyasalarının iradi olmayan işsizliği, işgücü arz ve talep eşitliği sağlamaktır. Bu yüzden Yeni Keynesyen teori neden uzun dönemde işgücü piyasasının dengeye gelmediğini işsizlik dengesiyle açıklamaya çalışmaktadır” (Bulutay, 1995: 28).

1.1.4.10. Yapısalci İstihdam Teorisi

Ekonomik sorunlar, Monetaristlerin ortaya koyduğu çözüm önerilerinden daha farklı yöntemlerle giderilebileceği düşüncesiyle ortaya çıkan bu iktisadi görüş gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerin, gelişmiş ülkelere göre eşsiz yapısal sorunları olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden Monetarist düşünceye sahip iktisatçıların ekonomik önerileri, sadece gelişmiş ülkeler tarafından uygulanabileceği, az gelişmiş ülkelere herhangi bir katkısının olmayacağını vurgulamaktadır.

Yapısalci istihdam görüşüne sahip iktisatçılar, işsizliğin “efektif talep yetersizliğine” bağlaması ve ekonomide efektif talep yetersizliğinin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler açısından yetersiz kalmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerde işsizliğe çözüm önerilerinin başarılı olamadığını ifade etmektedir. Çünkü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ya da gelişmekte olan ülkelerde, “sermaye birikiminin azlığı”, “iç tasarruf oranının yetersizliği”, “hızlı ve yüksek nüfus artışı” gibi nedenler işsizlik olgusunu meydana getiren ekonominin yapısından kaynaklandığı belirtmektedir.

Yapısalci görüşe sahip iktisatçılar işsizlik olgusunun ortadan kaldırılabilmesi için iki aşamalı bir öneriden sunmaktadırlar (Özkaplan ve Lordoğlu , 2003: 407).

- Birinci öneri, Keynes’in sıkı para ve maliye politikalarını uygulama önerisidir.
- İkinci öneride, ekonomide alınan yapısalci politika kararlarının işgücünün yapısını geliştirmeye, küresel bazda işgücünün akışkanlığını yükseltmeye ve ulusal veya uluslararası bölgeler arasında ortaya çıkan ekonomik farklılıklar arasındaki uçurumun giderilmesine yönelik çabaları bulunmaktadır. İşte bu çabalar, uluslararası alanda emeğin niteliğini arttırıp daha nitelikli bireylerin de iş bulma, çalışma ve verimini yükseltilmesine yardımcı olmaktadır

Diğer ekonomik politikalar, “bölgesel kalkınma, istihdam olanaklarının yükseltilmesi de işsizliği önleyici bir politikadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yüksek oranlı enflasyonlar, bu teorinin politikalarının başarısını azaltmaktadır” (Özkaplan ve Lordoğlu 2003: 407).

Birçok bilim dalı insanlığa hizmet etmektedir. İktisat biliminde birçok bilim dalı gibi insanlığa hizmet etmektedir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için, aralarındaki basit alışverişin yerini araç olarak görülen para almıştır. İlk başlarda ihtiyacı olan malı elindeki malla değiş-tokuş yapan insan yeni koloniler keşfetmesi ve teknolojinin gelişme birlikte bütün ihtiyaçlarına para ile ulaşabileceği hayalindedir. İnsanların ihtiyacının artması mal ve hizmetlere olan talebin sürekli artması anlamına gelmekte bu durumda işgücü talebi de sürekli artmaktadır. Bu yüzden ekonomideki durgunluk, krizler, enflasyon, resesyon gibi sürekli değişimlere çözüm bulmak için bir çok görüş ortaya atılmış ancak her kesimi tatmin edecek bir sistem bulunamamıştır.

1.1.5. İstihdamı Etkileyen Faktörler

İstihdamı etkileyen faktörlerin etkisi olumlu veya olumsuz olmakla birlikte faktörlerin istihdama etkisi kısa dönemde veya uzun dönemde ortaya çıkabilmektedir. İstihdamı belirleyen faktörler aşağıda açıklanmaya çalışılmaktadır.

Yatırım, belli bir kaynak veya değer, gelir sağlamak amacıyla kalıcı bir şekilde kullanılmasıdır. Yatırımda meydana gelen her türlü değişiklikler her zaman istihdamda değişikliklere neden olmaktadır. Dolayısıyla gelirdeki artış tüketimi körükleyecek ve artışlara sebep olacak bu durum da yatırımları arttırmakta ve bu artışlardan istihdam olumlu yönde etkilenmektedir (Yıldırım vd., 2003: 148).

Verimlilik, İstihdamı belirleyen önemli faktörlerden biride verimliliktir. Çünkü verimlilik artışıyla birlikte daha fazla bireyin istihdam edilmesine gerek kalmamaktadır. Dolayısıyla sürekli artan verimlilik, işletmelerin kar payını yükseltecek ve maliyetlerini de düşürecektir. Böylelikle üretim maliyetleri ucuzlamakta ve işletmelerin daha fazla pazar payı ihtiyacı doğacak, satışları artacak işletmeler daha fazla işgücü talep edecektir. Verimlilik, istihdamı olumlu yönde etkilenmektedir.

GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla), GSYİH'daki artışlar ekonomideki büyümeyi göstermektedir. Ancak, GSYİH'nin ülke içinde eşit bir şekilde paylaştırılamaması durumunda (GSYİH'da eşitsizlik), işyeri sahipleri daha büyük paya sahip olmakta ve çalışan kesim ise bu

paydan eşit olarak faydalanamamaktadır. Bu eşitsizlik durumu da istihdamı olumsuz etkilemektedir (Gürak, 2006: 315).

Ücretler, çalışanların daima işe bağlılığını, işyerinde çalışanları isteklendirme ve iş bulma isteğini etkilediği için istihdam için önemli bir faktördür.

Teknoloji, bu faktörün istihdam üzerine etkisi olumlu ya da olumsuz olarak görülmektedir. Bu faktörde ortaya çıkan bir gelişmede, teknoloji üreten ülkeler için olumlu, teknolojiyi ithal eden ülkeler için olumsuz olabilmekte ve teknoloji, yeni istihdam kaynakları oluşturuyor olabilirken, bazen de emeğin yerini alarak mevcut iş sahalarını kapatabilmektedir.

Nüfus, özellikle işgücü piyasasının “arz yönünü” belirleyen ve etkileyen bir faktördür. Ayrıca istihdamın yapısını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Nüfus artışı ile emek arzındaki yükselişler birbirleriyle paraleldir.

Göç, “genellikle kırsal alanlarda hızla artan nüfus, bireylerin çalışma imkânlarının olmaması sebebiyle daha cazip görünen kentlere gitmeleri nedeniyle, bu göç faktörü istihdam açısından önemli olmaktadır. Kırsal yerlerden kentlere göç eden çoğunluğu vasıfsız olan bu işgücünün istihdama hemen katılamamaları istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir” (Bulutay, 1995: 119).

Cinsiyet de önemli bir faktördür. Gelişmiş ülkelerde cinsiyet ayrımı pek yapılmasa da az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere oranla erkeklerin “işgücüne katılma oranı” kadınlara göre daha fazladır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere büyük hacme sahip işletmelerden ziyade küçük ve orta ölçekli aile işletmeleri şeklinde kuruldukları için ataerkil toplum yapısından dolayı kadına fazla önem verilmemektedir.

Son olarak ülkelerin istihdam üzerinde etkili faktörü olan eğitim, insan kaynaklarını yetiştirme sürecinde her ülkenin geleceği için önemli olan bir faktördür. Bireyin iş hayatında yerini alabilmesi için bilhassa gerekli işleri yapabilmesi için, teknoloji, iletişim araçları kullanabilmesi, işçilik, ustalık ve yöneticilik vb. işleri yapabilmesi için bilgi ve eğitim gerekmektedir. Eğitim bireye nitelik kazandırmakta ve bireye işgücü piyasasının daha aktif ve donanımlı olmasını sağlamaktadır.

Bu bölümde, istihdam ile ilgili temel bilgiler verilmiş, önemli yaklaşımlar ve teoriler üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’nin istihdam yapısını ve temel değişkenlerine göre dağılımını incelemek ve ardından Türkiye’deki işsizliğe ve sebeplerine ışık tutmak yerinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜN TEMEL KAVRAMLARI, GÖÇ OLGUSU VE KURAMLARI

Göçler insan tarihini, hatta yaşayan mahlûkların ve bitkilerin hayatını ve yeryüzüne dağılışını değiştiren en etkin olgudur. Ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve siyasi etkenler, doğal afetler gibi unsurlar daha iyi bir yaşam beklentisi içinde olan birey ve toplumların yaşadıkları ortamları bırakıp geçici veya sürekli olarak yeni yerleşim yerlerine gitmeye karar vermelerine yol açmaktadır. İnsan ve insana dair olan hemen her şeyi etkileme potansiyeline sahip bir olgu olan göç tarihin hemen her döneminde farklı yönleriyle ele alınması gereken bir süreci ortaya çıkarmaktadır (Tuncel ve Ekici, 2015: 20). Türkiye’de yabancı işgücü analizini yapabilmek için bazı tanımlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tanımlamalar yapıldıktan sonra çalışma daha anlaşılır hale gelecektir.

2.1. Tanımlar

Yabancı: Uygun belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapan veya o ülkede kalanlara kayıt dışı/belgesiz yabancı denir. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu 3. Maddesi d fıkrasında yabancıların açık tanımı yapılmıştır. Yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan bütün kişileri ifade etmektedir. Daha önce Türk vatandaşı olup kendi rızası veya İçişleri Bakanlığı tarafından vatandaşlıktan çıkarılan kişilerde kanun gereği yabancı statüsündedir. Başka ifadelerle, belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişiye “yabancı” denir.

Göç: Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle insanların bireysel ve kitlesel olarak yer değiştirme eylemi ya da yaşanan yerin değiştirilmesi eylemidir. Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir. İster kısa süreli ister uzun süreli olsun bu yer değiştirme hareketleri çoğu kez aynı toplumsal sistem içinde “iç göç” biçiminde gerçekleşir. Bazen de kendine özgü koşulları nedeniyle toplumsal sistemler arasında “dış göç” biçiminde ortaya çıkarlar. Göçler otoriter ya da doğal bir zorlanmadan ötürü “zorunlu göç” veya kişilerin kendi iradesiyle serbestçe gerçekleştirdikleri “gönüllü göç” niteliğinde olabilirler (Güllüpınar, 2012: 56). Göç, kişilerin gelecekte yaşamlarının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre ile bir yaşam merkezinden başka bir yaşam merkezine yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir (Atım, 2016: 8).

Diğer bir tanımlamayla göç; Ulusal sınırlar içerisinde veya Uluslararası sınırları geçerek yer değiştirme hareketidir. Göçün en temel unsuru insandır. Göçün her ne sebeple süresi, bulunduğu yapı veya nedeni olsun insanların bir başka yere hareket etme durumudur. Bu tanımlamanın içerisinde, mülteciler, yerinden edinilmiş sığınmacı kişiler, ulusal sınırlar içerisinde vatandaş, ekonomik faaliyet için gerçekleşecek nüfus değişikliği de dâhildir (UGÖ Raporu, 2009a: 22).

Düzenli Göç: Kişiye tanınan yasal haklar kullanılarak gerçekleşen göçtür (Uluslar Arası Göç Örgütü, 2009b: 13). Daha açık ifadelerle düzenli göç, menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleridir.

Düzensiz Göç: İlegal yollarla hedef ülkeye giren, belli bir süre kalıp çıkan ya da legal yollarla girmesine rağmen yasal çıkış süresi içinde hedef ülkeden ayrılmayan yabancıları kapsamaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016). Bir ülkeye yasadışı yollardan giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde konaklamak ya da bir ülkeye yasal olarak giriş yapıp, yasal süre içerisinde ülkeyi terk etmemek durumları düzensiz göç unsurlarını oluşturmaktadır.

Hedef ülkeler için ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsamaktadır. Ayrıca kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişiler düzensiz göç kapsamında yer almaktadır. Transit ülkeler için; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişiler de düzensiz göç kavramı ile ifade edilmektedir.

Göçmen İşçi: Vatandaşı olmadığı bir ülkede (misafir ülkede) bedeni veya zihinsel emeğini ortaya koyarak ekonomik faaliyet edecek olan yabancı kişiyi ifade etmektedir.

Uluslararası İşgücü Göçü: Bireylerin vatandaşı olduğu ülkelerden ekonomik bir faaliyet elde etmek amacıyla başka bir ülkeye geçici veya daimi olarak yerleşme niyetiyle ayrılmaları durumudur. Bu durum bireysel olabileceği gibi kitlesel olarak da gerçekleşebilmektedir.

Mülteci: 6458 sayılı YUKK’nda yapılan tanımlamada; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında bulunan, bireyin tabi olduğu ırkı, dini, tabiiyeti, bir gruba üyeliği veya siyasi düşüncesi nedeniyle ülkesinin korumasından yararlanamayan veya korktuğu için yararlanmak istemeyen veya dönmeyi düşünmeyen vatansız kişiye verilen statü durumudur (6458 sayılı YUKK).

Şartlı Mülteci: YUKK’nun 62. Maddesinde şartlı mülteci şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından

haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder”

İkincil Koruma: YUKK’nun 63. Maddesinde şartlı mülteci şu şekilde tanımlanmaktadır:

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

Gönüllü Göç: Bireylerin kendi kararlarıyla daha iyi imkânlardan yararlanmak ve daha yüksek bir hayat standardını yakalamak için gerçekleştirdiği göçler gönüllü göç olarak ifade edilmektedir (Sayın vd., 2016:4).

Zorunlu Göç: Bazı mücbir sebebe dayanan veya aldığı karar marifetiyle devletin bir bölgedeki vatandaşlarını başka bir bölgeye ‘sürekli’ olarak göndermesi ise zorunlu göç olarak ifade edilmektedir (Sayın vd., 2016: 4)

Düzensiz Göçmen: Bireylerin vatandaşları oldukları ülkeden başka bir ülkeye yasadışı yollarla giren veya çıkan, yasal yollarla giriş yapmış olan ancak vize muafiyet süresi sona erdiği tarihten itibaren ev sahibi ülkeden çıkış yapmamış olan ya da illegal çalışan hukuki statüsü bulunmayan yabancıları ifade etmektedir (UGÖ Raporu, 2009a: 15).

Vize ve Vize Muafiyeti: Türkiye’de en fazla 90 güne kadar kalma hakkı tanıyan ya da transit geçişini sağlayan iznini belirtirken, vize muafiyeti, vize alma gerekliliğini kaldıran düzenlemeyi ifade etmektedir (6458 sayılı YUKK).

Sığınma Göçü: 1951 tarihli Cenevre’de imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’ye göre; insanların yaşadıkları ülkeyi çeşitli zorlayıcı ve can yakıcı sebeplerle terk ederek başka bir ülkeye sığınmasıyla ortaya çıkan göç biçimine sığınma göçü denir. Bu zorlayıcı faktörler savaş, iç karışıklıklar, terör, dini-etnik-siyasi baskılar, siyasi sınırlardaki değişiklikler, büyük doğal afetler, açlık-sefalet, ekonomik dengeleri alt üst eden

büyük ekonomik buhranların yaşanması gibi sebepler olabilmektedir. Bu ve benzeri sebepler sığınma göçünün itici faktörleri olarak sayılabilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018).

İş Göçü: Çalışma koşullarının iyi olmadığı, iş gücü istihdamında yetersizlikler yaşanan ve ekonomik koşullarının kötü olduğu görülen yerlerden, bu koşulların daha iyi seviyede olduğu değerlendirilen ülkelere ve yerlere doğru iş gücü göçü yaşanır. Bireylerin veya kitlelerin işsizlik nedeniyle veya daha iyi iş imkânlarına sahip olmak için göç etmelerine iş göçü denilmektedir.

2.2. Göç Olgusu

İnsanlık tarihinin ilk devirlerinde yaşamak için göçebe bir yaşam sürdüren insanoğlu, “toprağı işlemeyi keşfetmesiyle beraber göçebe düzenden yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Ancak tarih boyunca insanların farklı yöreler, bölgeler, ülkeler arasındaki hareketi farklı etkenlerle devam etmiş ve halen de etmektedir” (Aksoy, 2012: 292). Bu sebeple göçün dünya döndükçe devam edeceği söylenebilir. Çünkü insanoğlu dinamik bir sosyal yapıya sahiptir. Bu dinamizm onu devamlı bir arayış içerisine sokacaktır.

Göç olgusu insanın daha iyi bir yaşam sürdürme mücadelesinde başvurduğu önemli bir yoldur. Ekonomik, toplumsal ya da siyasal nedenlere dayanan göç, bazen gönüllü bazen zorunlu bazen iç göç bazen de dış göç olarak kendini göstermektedir (Aksoy, 2012: 292).

Göç, yerleşim yerinde yapılan değişiklik dışında başka boyutları da olan bir olgudur. Bu bağlamda göçün; coğrafi/idari birim değişikliği, göç edilen yerde kalınan süre, bireylerin toplumsal etkileşim sisteminde ortaya çıkan farklılıklar, istemlilik, bireyin göç kararına sebep olan kıstaslar gibi çeşitli boyutları olan bir olgu olduğu söylenmelidir (Özcan, 2017: 186).

Ekonomik, toplumsal ya da siyasal nedenlerden kaynaklanan göç olayları zorunlu veya gönüllü bir biçimde, ülke sınırları içinde ya da farklı ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Bugün artık küreselleşen dünya düzeninde göç olgusunun önemi daha da artmış bulunmaktadır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, insanların, kurumların, malların, hizmetlerin ve sermayenin ülkelerin sınırlarını aşacak biçimde dolaşımına olanak sağlamaktadır. Bu durum sadece az gelişmiş ülkelere doğru değil, gelişmiş ülkelere doğru da göçün oluşmasına neden olmaktadır. Küreselleşme, uluslararası göçün farklı yönleri doruğunda gelişmesi üzerinde kaçınılmaz bir etkiye sahip durumdadır. (Aksoy, 2012: 293).

İnsanlık var olduğu günden bu yana göç de hep olagelmıştır. Her ne şekilde yaşanırsa yaşansın göç insanoğlunun devamlı daha iyiyi arayıp bulma mücadelesidir. Sosyolojik açıdan önemli bir hareket olarak kabul edilen, emek ve sermayenin coğrafi dağılımındaki

eşitsizliğinden kaynaklandığı belirtilen ve ayrıca macera isteği, güvenlik ihtiyacı gibi daha pek çok sebepten ortaya çıktığı düşünülen göç kavramını açıklamaya yönelik, farklı zamanlarda farklı araştırmacılar tarafından birçok çalışma yapılmıştır.

Göç, geçmişte toplumsal yaşamın içinde olağan görülen yer değiştirmelerden ibaret iken; günümüzde en önemli toplumsal sorunlardan birisi haline gelmiştir. Bu nedenle göçün günümüze kadar birden çok ve değişik şekilde tanımlamaları yapılmıştır (Aydın, 2016: 10). Bu tanımların bir kısmı şu şekildedir.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'ye göre göç: "İnsanlık tarihinin vazgeçilmez unsurudur. İnsanların kendi ülkelerine kıyasla daha zengin ülkelere taşınmasının hikayesidir" (OECD, 2009: 22). Göç, kişilerin gelecekte yaşamlarının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre ile bir yaşam merkezinden başka bir yaşam merkezine yerleşmek maksadıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir.

Göç kişilerin kendi tercihiyle veya zorunlu sebeplere dayalı olarak coğrafi alanlar üzerinde bireysel veya kitlesel olarak yer değiştirme hareketidir (İşçi, 2000: 71).

Her ne kadar farklı sebeplerle insanlar göç etseler de, gönüllü göçün yapılması insanların içinde bulundukları alt statüden bir üst statüye doğru yaptıkları yolculuğu ifade eder. Sahip oldukları maddi koşulları daha iyi seviyelere çıkartmak hedef olarak belirlenirken bununla beraber toplum içinde itibarını da arttırma hedef olarak seçilmektedir (Atım, 2016: 28)

İnsanoğlu bulunduğu ortamda her ne sebeple olursa, olsun hayatını önemli ölçüde etkileyecek bir takım huzursuzluklara maruz kaldığında bu huzursuzluklardan kurtulmak maksadıyla sosyal bir hareketlilik olan göç yöntemine başvurabilmektedir. Bulunduğu mekânı terk edip yeni mekânlara yaptığı bu yolculuk neticesinde insanoğlunun maddi ve manevi değerlerinin tamamında veya bir kısmında değişiklik meydana gelmeye başlar. Sahip olduğu değerler, yaşam koşulları, beklentileri, tutumları ve ahlaki yapılarında zorunlu veya gönüllü olarak değişim yaşanır (Aydın, 2016: 10-11).

2.3. Göç İle İlgili Yaklaşımlar

Göç olgusu, insanın daha iyi bir hayat sürdürme mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Göç olgusunun temelinde pek çok farklı ekonomik, sosyal, kültürel, ailevi ve siyasi sebep bulunabileceğinden günümüzde genel geçerliliğe sahip bir göç teorisinin mevcut olduğunu söylemek, bu konuda genel, evrensel bir kavrayışa sahip olmak mümkün değildir. Göçe ilişkin teorilerin ortaya çıkışındaki hâkim bakış açısı, göç olgusunu genellikle, muhtemel yer değişiklikleri üzerine düşünen bireylerin verdikleri kararlar açısından

değerlendirmektir. Göç teorileri göçün başlangıcı ve daha sonra uluslararası yaygınlaşmasını açıklamaya çalışan genelleştirilmiş yaklaşımlardır.

Dünya üzerinde yaşanmış ve yaşanmakta olan birçok göç hareketini anlayıp açıklayabilmek için, tarihsel süreç içerisinde bilimsel çalışmalarda geliştirilen belli başlı göç teorilerini bilmek bize birtakım kolaylıklar sağlayacaktır.

2.3.1. Erken Dönem Göç Teorileri

2.3.1.1. Ravenstein Göç Kanunları

Tarihsel süreç içerisinde göç hakkında yazılmış birçok eser bulunmasına rağmen bu alanda yapıldığı bilinen ilk bilimsel çalışma, Ernest George Ravenstein tarafından 1885 yılında yayınlanmış olan “Göç Kanunları” (The Laws of Migration) adlı makaledir. Ravenstein, göç olgusunun çeşitli kanunlara bağlı olduğunu ve bu kanunlara bağlı kalınarak göç eyleminin gerçekleştiğini iddia etmiştir (Özdemir, 2008: 17).

Ravenstein, göç olgusunun genel geçer kanunları olduğunu düşünerek, bunları bulmak için çaba harcamış ve William Farr’ın “göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü” fikrinin tersi yönünde oluşturmuştur. Bu çerçevede Ravenstein’in çabası, göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmak içindir. Ravenstein çalışmasını, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verileri üzerine kurmuş ve bu verilerden hareketle yedi göç kanunu belirlemiştir. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı “Göç Kanunları” başlıklı iki makale bu yasaları açıklamıştır. Ravenstein’inin bu çalışmaları bu alanda bilinen, göçle ilgili ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır (Atım, 2016: 29). Ravenstein bu çalışmaları ile en temelde göç hareketlerinin büyük çoğunluğu kısa mesafeli olduğu, uzun mesafeli göçlerin ise ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı yerlere yöneldiğini ortaya koymaktadır (Çağlayan, 2006: 68).

Çalışmanın kuramsal temeli endüstrileşme ve kentleşme üzerine kurulmuş ve 19. yüzyılın son yarısında yaşanan göç hareketleri çalışmanın sacayaklarını oluşturmuştur. Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve buna paralel olarak gelişen ulaşım imkânları, insanların bu merkezlere doğru göç etmelerine neden olmuştur. Koca bir nüfus yurtlarını yuvalarını terk ederek daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilmek uğruna, başka yerlere göç etmişlerdir.

Ravenstein, dönemine ait ekonomik etmenleri değerlendirerek bir takım göç kanunu belirlemiştir. Ancak bu kanunlar her ne kadar doğru ve isabetli olsa da günümüzde gerçekleşen çok sebepli ve daha karmaşık göç olgusunu anlamlandırmakta yetersiz ve eksik kalmaktadır. Yine de Ravenstein’in ortaya koyduğu göç kanunları kendinden sonra yapılacak

olan göç çalışmalarına ışık tuttuğu ve araştırmacılara yön verdiği muhakkaktır (Atım, 2016: 31).

2.3.1.2. Everett Lee Göç Kuramı

Everett Lee 1966 yılında Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) adıyla yayınladığı makalesinde Ravenstein'in çalışmasına atıfta bulunarak bir saptama yapmaktadır. Everett Lee, Ravenstein'dan 1960'lı yıllara kadar göç üzerine yapılan çalışmaların çoğunda göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir eğilim ortaya koymaktan öteye gitmediğini ifade etmiştir. Lee, "Bir Göç Teorisi"nde göçmenden daha çok göçe odaklanmasıyla birlikte göçmenin göz ardı edilmemesi gerekliliğini savunmuştur (Çağlayan, 2006: 72).

Her göç sürecinin bir çıkış ve bir varış noktası ile karakterize edilebileceğini belirten Lee, ilk olarak göçlerin karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve bunun için de göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış, analizine temel oluşturacak dört temel faktör belirlemiştir. Lee'nin ortaya koyduğu göç kararında ve göç sürecinde etkili olan temel faktörler aşağıda verilmiştir. Bunlar (Yalçın, 2004: 30);

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel faktörler

Bu kurama göre hem yaşanan yerin hem de gidilecek yerin itici ve çekici unsurları bulunmaktadır. Bireysel koşulların etkisiyle, bu unsurlar arasında seçim yapılması göç kararında etkili olmaktadır. Bu kurama göre, endüstrileşmiş ve gelir düzeyi yüksek olan ülkelerin göçmen işçilere çekici geldiği ve bu olgunun kendi ekonomik durumlarını geliştirmek amacına yönelik olduğu kabul edilmektedir. İtme çekme kuramında, refah düzeyi yüksek, endüstrileşmiş ülkelerin; kendi ülkelerinde bulamayan ya da çok düşük ücretlerle sosyal güvenlikli yoksun olarak çalışan işçilere çekici geldiği savı kabul edilmektedir. İşgücü göçü açısından bakıldığında, yaşanan ülkenin çalışma koşulları itici etmenleri, göç edilecek ülkenin vaat ettiği çalışma koşulları çekici etmenleri oluşturmaktadır (Aksoy, 2012: 295).

İtme ve çekme teorisi, sadece itici çekici faktörlerin etkisiyle işleyen bir sistem gibi görünse de göç olgusunun ardında yatan nedenler bu kadar basit, net ve anlaşılır değildir. Çünkü Lee'ye göre göç, karmaşık bir olgudur. Bu yüzden sadece itici çekici faktörleri inceleyerek göç konusunda bir neticeye varmak sağlıklı olmayacaktır. Bunların dışında göçü engelleyebilecek kişisel olmayan (makro) ve kişisel (mikro) faktörleri de beraber ele alıp

sonuca öyle gitmek göç olgusunu anlamamıza daha fazla katkı sağlayacaktır (Atım, 2016: 33).

Günümüzdeki göç olgusuna ve yaşanan çeşitli göç olaylarına genel anlamda bakıldığında, itme çekme faktörlerinin hâlâ gerek iç göçler gerekse de dış göçler için işlediği görülmektedir. Bunun yanında günümüzdeki göçlerin artık Lee'nin bahsettiğinden daha da karmaşık hâle geldiği de açıktır. Küreselleşme başta olmak üzere pek çok faktör, göç olgusunu derinden etkilemekte ve değiştirmektedir. Ortaya çıkan bu çok belirleyenli yapı, itme çekme faktörlerinin hesabının, özellikle uluslararası göç için, kolay olmadığı bir duruma da işaret etmektedir. Her ne kadar günümüzde itme çekme faktörleri göç bağlamında varlıklarını sürdürüyorlarsa da, Lee'nin kuramında bahsettiği gibi, bu itme çekme faktörlerinin her sınıf için ayrı olarak hesaplanması artık daha da zordur. Çünkü içinde yaşadığımız dönemde sınıf yapısı ve içeriği hayli tartışmalı hâle gelmiştir ve sınıfın söz konusu bu yapısı göç üzerinde net tespitler yapılabilmesini de güçleştirmektedir (Çağlayan, 2006: 75).

2.3.1.3. Peterson'in Göç Tipleri

İtme çekme faktörleriyle uğraşan ve göç üzerine düşünen bir diğer göç kuramcısı da Willam Peterson'dur. Peterson (1958), bireyleri göç kararına iten sebeplerin yalnızca itme çekme faktörlerinden değil, aynı zamanda bireysel ve sosyal faktörlerden de kaynaklandığını ileri sürerek itme-çekme faktörlerinin altında yatan esas sebeplerin neler olduğunu araştırmıştır (Özcan, 2017: 193).

Peterson, göç çalışmalarında genellikle analiz etme yerine tanımlayıcı olma yönünde bir eğilim ortaya çıkması sebebiyle, sınırlı verilerin içine oturtulduğu teorik çerçevelerin de oldukça basit olduğunu ileri sürmektedir. Çalışmasında genel bir göç teorisi üretme yönünde bir adım olarak, hem iç hem de dış göçe ilişkin daha belirgin analizleri tek bir sınıflandırma içinde bir araya getirme çabasında olduğunu ifade etmektedir.

Peterson, tarihsel döngünün öneminden bahsederek ve unutulmaması gerekliliğini ortaya koyarak, belli bir zaman sürecinde göç için itme faktörü olarak işleyen bir bütünlüğün, belli bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebileceğinden bahsetmektedir. Ekonominin genel durumunun göç için her zaman önemli bir faktör olduğunu kabul eden Peterson, ekonomik yapının belli sınıflar için ne anlama geldiğini ve ekonominin göçü nasıl etkilediğini, göçleri anlayıp sınıflandırmak için incelenmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Özcan, 2017: 194).

Peterson göç sınıflandırmasının temelini, itme-çekme kutupsallığını göç hareketinin yenilikçi ya da tutucu olmasına göre birbirinden ayırarak bireylerin göç etme isteklerini ve bireysel/ sınıfsal farklılıkları da dikkate alarak şekillendirmiştir (Çağlayan, 2006: 75).

- **İlkel göçler:** Bu göçler ekolojik baskıların yarattığı itme etkisiyle ortaya çıkan göçlerdir. Peterson göçebe toplumların dönemlik göçlerini de bu göç tipi içerisinde tanımlamaktadır. Bu sınıf kapsamında değerlendirilen göçler, kuraklık, kötü hava koşulları ve benzeri sebeplerle ortaya çıkan toplu göçlerdir (Özcan, 2017: 194).

- **Zoraki ve yönlendirilen göçler:** Peterson, zoraki göçte ve yönlendirilen göçte, sosyal durumun yarattığı baskıyı ayırt edici bir özellik olarak kullanmaktadır. Potansiyel göçmenlerin, göç edip, etmemeyi tercih edebilme güçlerini kendi ellerinde bulundurdıkları durum yönlendirilen göç, potansiyel göçmenler, göç kararı üzerinde herhangi bir inisiyatifte bulunamıyorsa, bu bütünlük Peterson için zoraki göçe karşılık gelmektedir. Burada önemli olan nokta, sosyal bir zor kullanma ve zorlama sonucunda bireylerin ya da toplumların ellerindeki karar mekanizmasını kullanma şansına sahip olmamaları ya da ellerinde bulundurdıkları karar mekanizmasını kullanamamalarıdır (Atım, 2016: 19).

- **Serbest göç:** Peterson'ın tipleştirdiği serbest göçte, göçmen kesin ve kararlı bir şekilde kendi göç kararını vermekte ve buna göre hareket etmektedir. Bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, bireysel tercihlerle ilerleyen kişisel göçleri tanımlamaktadır. Serbest göç tipinde kişiler, toplumlar ve toplumlar üzerine uygulanan her hangi bir zorlayıcı durum ve itici bir güç yoktur (Özcan, 2017: 194).

- **Kitlesel göç:** Peterson dünyadaki ulaşım yollarının ve imkânlarının gelişmesiyle, göçün kitlesel bir duruma geldiğini ifade etmektedir. Bu göç tipinin en belirgin ve diğer göçlerden ayrılan özelliği, göçün kolektif bir olgu hâline gelmesidir. Teknolojik gelişme ve öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları, yeni göçmenleri göçe cesaretlendirmiş ve kitlesel göçü yaratmıştır (Çağlayan, 2006: 76)

2.3.2. Modern Göç Teorileri

2.3.2.1. Neoklasik Göç Teorileri

Göç literatüründe göçle ilgili üzerinde en çok üstünde durulan teorin başında neoklasik göç teorisi gelmektedir. Neoklasik göç teorisine göre, göçler emek piyasasında arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıktan kaynaklanmaktadır. Emek fazlasına sahip olan ülkeler, düşük bir ücret piyasasına sahiptir; buna karşılık sermayeye kıyasla sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkelerin ücret düzeyi yüksek olmaktadır. Ücret farklılığından ileri gelen bu açıklıktan dolayı düşük ücretli işçiler, yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir

(Güllüpnar, 2012: 57). Neoklasik göç teorisinin özünde göç konusunda mikro ve makro olmak üzere iki farklı yaklaşım geliştirmiştir.

Neoklasik ekonomik yaklaşımın makro teorisi, ülkeler arası ücretler ve istihdam koşullarındaki farklılıkların göçün temel nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda uluslararası göçün hacminin ücret farklılıklarının boyutuyla ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre uluslararası göç, aynı iç göç gibi emek arz ve talebindeki coğrafi farklar nedeniyle ortaya çıkar. Sahip olduğu sermayeye göre büyük bir emek rezervine sahip ülkelerde genel olarak ücretler yüksektir. Ülkeler arasında ortaya çıkan ücret farkıyla işçiler düşük ücretli ülkeden yüksek ücretli ülkeye göçe yöneldikleri dolayısıyla sermaye zengini ülkede emek arzı artıp ücretler düşerken, sermaye yoksulu ülkede ise bu durumun tersi bir durum ortaya çıkmaya başlayacaktır (Dedeğolu vd, 2014: 13). Ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların varlığı göç akımlarının belirleyicileri olacağı ve uzun dönemde bu akımların ücretleri eşitleyeceği ve de gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki dengesizlikleri ekonomik dengeye yönelteceği beklentisi söz konusudur (Güllüpnar, 2012: 57).

Neoklasik ekonomik yaklaşımın mikro teorisinde, göç kararında bireysel tercihlerin belirleyici olduğunu belirtmektedir (Develi, 2017: 1353). Bu teoriye göre rasyonel hareket eden bireyler, bir maliyet-fayda analizi yapmaya yönelirler. Yapılan analizler sonucunda olumlu bir net parasal kazanç elde edeceklerine kanaat getirmeleri durumunda göçe yöneleceklerdir. Böylece göç, daha yüksek ücret sunan yerlere giderek yaşam standardını yükseltmek isteyen bireylerin aldıkları rasyonel kararların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Burada göçe karar veren karar vericilerin göç kararını rasyonel olarak, kendi sosyal sermayelerine maksimum katkıyı sağlayacak şekilde aldıkları yönündedir. Bireyler göçün fayda ve maliyet analizlerini yapabilmekte ve göç sürecine isteyerek katıldığını ve rasyonel davrandığını varsayarak hanehalkı, aile ve topluluk gibi göç hareketine neden olan diğer faktörleri dikkate almamaktadır.

2.3.2.2. Göç Sistemleri Teorisi

Akin Mabogunje tarafından ilk olarak ortaya atılan ve Kritiz ve Zlotnik (1922) tarafından geliştirilen Göç Sistemleri Teorisine göre uluslararası göç sisteminin merkezinde genellikle bir ülke veya ülke grubundan oluşan çekirdek bir alıcı bölge, bu bölgenin etrafında ise olağandışı büyüklükteki göçmen akımları ile buraya bağlı olan göç veren ülkeler bulunmaktadır (Develi, 2017: 1347).

Göç literatüründe bu alanda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen göç sistemleri yaklaşımının neleri kapsadığı konusunda fikir birliği yoktur. Ancak önceki teoriler kadar

farklı genellemeler içeren ayrı bir teori olmasa da, göç sistemleri yaklaşımı da birtakım hipotezler geliştirmiştir. Bu hipotezler;

- I. “Göç olgusunda fiziki faktörlerden ziyade siyasi ve ekonomik ilişkiler ön planda olduğu için, ülkelerin coğrafi açıdan yakın olup olmamaları çok fazla bir önem taşımamaktadır.
- II. Bir ülke birden fazla göç sistemine dahil olabilir. Ancak bu durum göç alan ülkeler açısından daha yaygındır.
- III. Siyasi ve ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte sistemler de gelişir. Bu sebeple istikrar sabit bir yapıya sahip değildir. Ülkeler toplumsal değişime, ekonomik dalgalanmalara veya siyasi kargaşaya tepki olarak bir sisteme üye olabilir veya bir sistemden çekilebilir” (Develi, 2017: 1347).

2.3.2.3. İlişkiler Ağı Teorisi

İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede edindikleri tecrübelerle kurdukları, aynı zamanda da göç alan ülke ile göç veren ülke arasında tesis ettikleri sosyal ağlar ve bu ağların devam eden göçler üzerine yaptıkları etki oluşturmaktadır.

Göçmen ağları; mevcut göçmenler ile eski göçmenleri akrabalık ilişkileri ve dostluk gibi paylaşımlarla birbirine bağlayan kişiler arası bir yaklaşımdır. İlişkiler ağında akrabalar, hemşeriler ya da dostlar dayanışma içine girmekte, bu dayanışma göçü özendiren bir olgudur (Aksoy, 2012: 296). Göç bir kez başladığında göçü yapan kişinin etrafındaki insanları da etkisi altına almaktadır. Uluslararası göç hareketine katılan kişiler, yurtdışında akrabaları, hemşerileri ve yakınları olması halinde göç etme kararını daha kolay verirler. Bir kez göç etme kararını veren bir kişi, gittiği yeri beğenmemesi halinde ikinci bir göç hamlesi yapmaya daha yatkındır (Kahraman ve Çalışkan, 2015: 483).

Göçmenlerin sahip olduğu bu ilişkiler ağlarının varlığı, uluslararası göçü hızlandıran ve yaygınlaştıran bir faktördür. Bu durum uluslararası göçün sürdürülebilirliğini arttıran bir faktör olarak kabul edilmektedir (Güllüpnar, 2012: 73). İlişkiler ağının oluşması göçü desteklerken, göçe eğilimli olan bireyleri göç etmeye teşvik etmektedir.

İlişkiler ağı teoreminin özünü; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığına bağlıdır. Bu ağlar hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir (Çağlayan, 2006: 85). İlişkiler ağı sayesinde hem göçün sosyal maliyeti hem de ekonomik maliyeti azalmaktadır. Göç edilen ülkedeki ilişkiler ağlarının kurulması

sayesinde ekonomik yükler, yardımlaşma mekanizmaları ve bürokratik olayların hızlandırılmasıyla azalmaktadır.

İlişkiler ağı kuramı göçü, göç alan ve göç veren ülkeler özelinde açıklamaya ve anlamlandırmaya olanak sağlamakta ve bireysel analize en fazla olanak tanıyan kuram olduğu kabul edilmektedir.

2.3.2.4. Dünya Sistemleri Teorisi

Dünya sistemleri kuramı olarak da adlandırılan bu kuram, göç olgusunu sosyalist bakı açıısı ile irdelemekte, göç sürecini sömürgecilik ile ilişkilendirmektedir (Aksoy, 2012: 295). Dünya sistemleri yaklaşımına göre, kapitalizm ve kapitalizmin farklı tezahürleri, günümüz ekonomisini ve buna bağlı olarak da diğer yapıları belirleyen temel unsurlardır. Bu teoriye göre, kapitalist ekonomilerin kapitalist olmayan toplumlara nüfuz etmesi, ülke dışına göç etmek isteyen hareketli bir nüfus yaratmaktadır (Atım, 2016: 40).

Küresel Göç konusunu tarihsel-yapısalcı bir yaklaşımla ele alan ve Wallerstein'ın (1974) çalışmalarına dayanan bu teori uluslararası göçün kökenlerini belirli ulusal ekonomilerde işgücü piyasasının ikili yapısından değil, 16. yüzyıldan beri gelişen ve genişleyen dünya pazarının yapısına bağlamıştır. Bu teoriye göre, kapitalist ekonomilerin kapitalist olmayan toplumlara nüfuz etmesi, ülke dışına göç etmek isteyen hareketli bir nüfus yaratmaktadır (Develi, 2017: 1347). Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkeler teknoloji, üretim, hammadde, sermaye ve emeğin denetimine ilişkin üstünlük sağlamaktadır. İşgücünün, bunun bir sonucu olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru yer değiştirdikleri ileri sürülmektedir (Aksoy, 2012: 295).

Dünya sistemleri kuramı karmaşık ve bazen de yaygın kavramsal bir yapı oluştursa da nispeten birkaç basit ve test edilebilir öngörüler ortaya koymaktadır. Dünya sistemleri kuramında, emeğin uluslararası akımlarının yalnızca aksi yönde uluslararası sermaye akımlarını takip etmektedir. Dünya sistemleri kuramında göçmenler gelişmekte olan ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımlar ve bu yatırımların getirdiği olumsuzlar tarafından var olmaktadır. Bu basit göç süreci süregelen piyasa nüfuzu süreçlerinin yanı sıra önceki kolonizasyon tarafından yaratılan ideolojik ve maddi bağların varlığıyla genişlemiş olmalıdır (Güllüpınar, 2012: 59; Massey vd., 1993: 437).

Dünya sistemleri kuramı, uluslararası göçün sadece yatırım merkezinin yolları boyunca cevreden merkeze doğru yönelmediği ama aynı zamanda göçün kanalı durumunda olan yabancı yatırımı da kontrol eden belirli küresel kentlere yöneldiğini ortaya koymaktadır. Dünya sistemleri kuramı, bir küresel kenti tanımlamak için belirli ölçütleri sağlamasa da

kurumsal merkez ve sermaye mal varlığı hakkındaki bilgilerden işlevsel bir kriter dizisi geliştirmeye yeterlidir. Böylece başka yerlerin aksine gelişmiş ve gelişmekte olan dünyada küresel kentlere doğru yönelen hareketin göreceli sıklığı incelenebilir (Güllüpcinar, 2012: 59).

Dünya sistemi kuramı zaman zaman bazı eleştiriler almaktadır. Dünya sistemi yaklaşımı çağdaş göçlerin oldukça karmaşık olan yapısını tatminkâr bir şekilde analiz edemeyecek kadar tek boyutlu görünmektedir. Dünya sistemi yaklaşımı ise sermayenin çıkarını her şeyin belirleyicisi olarak görüp bireylerin ya da grupların eylem ve isteklerini yeterince analiz etmemektedir (Dedeoğlu vd, 2014: 39).

2.3.3. Yeni Göç Teorisi

Günümüz göç literatüründe neo-klasik teoriler basit ve gerçek göç hareketlerini açıklamada ve gelecek göçleri öngörmeye yetersiz olmaları nedeniyle eleştirilmektedir (Güllüpcinar, 2012: 80). Neoklasik yaklaşımın temel varsayımlarının bir eleştirisi olarak ortaya çıkmış olan Yeni Göç Teorisine göre göç kararı, sadece beklenen geliri üst düzeye çıkartmak için değil aynı zamanda birtakım riskleri de minimize etmek amacıyla bireysel aktörlerden ziyade aileler tarafından alınmaktadır.

Bu teoriye göre göç kararı, bir aile stratejisidir. Kaynakların dağılımını çeşitlendirerek, ekonomik açıdan ortaya çıkabilecek olan riskleri kontrol etmek isteyen bir bütün halindeki hane halkı üyeleri bu stratejinin belirlenmesindeki en önemli aktörlerdir (Develi, 2017: 1348).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YABANCI İŞGÜCÜ

3.1. Küreselleşme ve Göç Hareketleri

Göç olgusunun her zaman ve her tarihsel süreç içerisinde çok farklı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin en önemlisi de kendi ülkelerinden göç eden grupların daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olma isteği ve ailelerine daha iyi yaşam sağlamak amacıyla ülkelerinden ayrılmaktadır. Göç konusu gerek göçe kaynaklık eden coğrafya gereği gerekse küreselleşmenin hissedildiği tüm coğrafyalarda en önemli konu olmakta her kişiyi ve her yapıyı yakından ilgilendirmektedir.

21. Yüzyıl, göç hareketlerinde görülen büyük artışlar nedeniyle “göçler çağı” olarak tanımlanmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 25). Bu yüzyılda göç, “daha karmaşık, daha yoğun ve kapsamı bakımından eşi ve benzeri görülmemiş” bir hale gelmiştir (Lee, 2008: 1).

Göç olgusundaki artışların niteliği, hareketliliği ve yoğunluğu genellikle gelişmiş ülkelerin işgücü piyasalarında yaşanan değişimlerle göre şekil almaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrasında harap olan Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyacı neticesinde göçler, düzenli ve çoğu zaman kayıtlı olmak şartı ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde Avrupa’da oluşan işgücü yetersizliği diğer ülkelere karşılanmıştır.

Bu düzenli ve kayıtlı grupların dışında, iş piyasasına katılma isteği gösteren düzensiz göçmenler ise kaynak, transit ve hedef ülkelerin yasalarına aykırı hareket ederek gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göç etmekte, illegal yöntemlerle o ülkenin işgücü piyasasında kalmaya çalışmaktadırlar. 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle gelişmiş ülkelere doğru yönelen göçün hem niteliği değişmiş hem de yabancıları yasal yollar dışında farklı arayışlara yönlendirmiştir.

Küresel etkilerden dolayı bazı ülkelerde iç çatışmalar artmış, siyasi istikrarsızlarla birlikte göç hareketleri de hem yoğunluk hem de hız kazanmış, bu olguya katılan kişilerin bir bölümü yaşamsal nedenlerle misafir ülkelerde “mülteci veya sığınmacı” konumunda hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır.

Göçler, AB açısından taşıdığı diğer bir önemli unsur da göç alan veya veren ülke konumunda ortaya çıkan değişimler olmaktadır. Örnek olarak bir zamanlar işgücü ihraç eden Yunanistan, İspanya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya gibi ülkeler, AB üyeliği nedeniyle işgücü ithal eden ülke konumuna gelmişlerdir. Bu bağlamda işgücü ithal eden ülkelerin AB üyeliğiyle birlikte işgücü piyasasında büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümle birlikte

bu ülkelerde özellikle yabancı istihdam edilen en yoğun alan hizmetler sektörü olmuştur. Hizmetler sektörü içerisinde barındırdığı alanlarla kayıt dışılığın en yoğun yaşandığı meslekleri oluşturmaktadır (Gürsel, 2005: 24).

Yabancılar, Türkiye'ye giriş (vize), ikamet ve çalışma koşullarında kalabilmektedirler. Bununla beraber yabancıların girişleri, kalışları ve ayrılış durumları yasal veya yasadışı olarak gerçekleşebilmektedir.

3.2. Tarihsel Süreçte Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri

Türkiye, Afrika, Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü şeklinde bulunması nedeniyle tarihsel süreçler içerisinde göçmenlere kapılarını açmış, ihtiyaç duyulması halinde her zaman misafirperverliğini göstermiş bin yıla geçkin göç geleneğine sahiptir.

Bu bağlamda, 15. Yüzyılda İspanya'da zulme uğrayan Yahudileri gemilerle Osmanlı topraklarına getirmesi, İsveç Kralı'nın yanındakilerle beraber 1709 yılında ülkelerinden ayrılarak Osmanlı Devleti'ne sığınması, Macar Özgürlük Savaşı'nı kaybeden Prens Ljos Kossuth ile beraberinde bulunanlarla birlikte 1849 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınmaları Türkiye'nin göç tarihinde en somut örneklerini göstermektedir.

Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti ilk kurulduğu ilk günden itibaren göç alan ülke konumunda yer almaktadır. Cumhuriyetin ilk zamanlarında, Osmanlı'dan kalan mübadele sorununa çözüm bulmak amacıyla Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen Türklerin yanı sıra, tarihler boyunca Osmanlı yönetimi altında bulunmuş ve Osmanlının egemenliğinden çıkmış yerlerden çok farklı etnik köken ve kültüre sahip topluluklarda (Boşnak, Çerkez, Tatar, Roman, Arap vs.) “muhacir” olarak Türk topraklarına gelmişlerdir. Bu gruplar, kendilerini Türk kültür ve yapısına yakın hissetmeleri nedeniyle göç etmek istemişler ve bu göç hareketine de devlet destek vermiştir (Erder ve Kaşka, 2007: 6). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin buradaki amacı, yeni kurulmuş olan devletin homojen yapısının geliştirilmesi ve ulus devlet düşüncesini gerçekleştirmektir (İçduygu, 2010: 33).

Cumhuriyetin kurulduğu tarihten itibaren ilk dört yılda yaklaşık olarak 800 bin kişi Bulgaristan'dan, 400 bin kişi ise Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmişlerdir. Kafkasların Osmanlı egemenliğinden çıkmasıyla Müslüman Tatarlar da Türkiye'ye göç etmişlerdir (İçduygu, 2009: 93). Bu tarihlerde, diğer ülkelerden 1 milyon 600 binden fazla göçmenin Türkiye'ye yerleştiği tahmin edilmektedir (Özgür, 2012: 204-205).

Türkiye'de göç konusunda ilk kanun ve kurallara esas olarak İskân Kanunu'nda yer verilmiştir. Bu kanunda belirtilen kurallar ve esaslarda esneklik bakımından Türk soylu ve Türk kültürüne sahip olma kavramlarını çok geniş tanımlamış, dış siyasal konjonktüre göre

kimi Müslüman grupları da muhacir olarak Türkiye'ye kılınmıştır. İskân Kanunu'nda, Türk soylu ve Türk kültürüne sahip bireylere, diğer etnik köken ve kültürel gruplara göre daha ayrıcalıklı hükümlere yer verilmiştir. Örnek vermek için, Türk soylu muhacirlerin vatandaşlığa geçişleri görece olarak diğer etnik ve kültürel gruplara göre kolaylaşırken, diğer etnik grupların sürekli oturumunu dahi düzenleyen kurallar daha sınırlandırıcı ve sıkı olmaktadır (Erder ve Kaşka 2007: 7-8). “Ancak yasal mevzuat hükümleri gereğince Türk soylu ve Türk kültürüne sahip grupları göçmen statüsünde değerlendirilirken, Türkiye'ye göç eden diğer etnik gruplar yabancı statüsünde değerlendirilmektedir (İçduygu, 2007: 206). İskân Kanunu'nun 17. Maddesinde, iskân edilecek aileler çiftçilik mesleği ile uğraşacaklar ise toprak, çift işlerinde kullanacakları hayvan, alet ve edevat verilmesinin yanında eğer ticaret veya bir sanatla uğraşacaklar ise sermaye verilmesi belirtilmiştir. Dolayısıyla böyle bir hususun belirtilmesi ekonomik kaynakların Türkiye'ye göç eden Türk soylu ve kültürüne sahip yabancılara sunulması devlete ait bir sorumluluk olarak düşünülmektedir.

1960 yıllarından itibaren Türkiye'de siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklarla beraber göçe kaynaklık eden ülke konumunda olan Türkiye, büyük bir değişim geçirerek 1990 yılından sonra düzensiz göçün hedef ve transit ülkesi durumuna geçmiştir. Türkiye'ye gelen yabancılardan bir bölümü işgücü piyasasına dâhil olma düşüncesi içermektedir. Dolayısıyla yabancılardan farklı sektörlerde kayıt dışı olarak istihdam edilmesi işgücü piyasasında bir sorun olarak algılanmamıştır. Bavul ticareti ile başlayan ve gelişen ilişkiler sonucu ülkeye gelen yabancılardan turist olma koşulu ile kısa süreli gelmeleri devlet tarafından teşvik edilmiştir (Erder ve Kaşka 2007: 20). Ancak bu durum böyle olmamış, gelen yabancılardan bir bölümü turist olmadığı gibi çalışma ve işgücü piyasasına çeşitli yollarla katılmaktadır.

Türkiye 1990 yılından itibaren özellikle Türkiye'nin çevresindeki sosyalist ülkelerde başlayan altüst oluşlar sonucu Orta ve Doğu Avrupa ile eski Sovyetler Birliği'ne dağılmasıyla oluşan ülkelere gelen ve yabancı olarak nitelenen yeni etnik grupların “hedef ülkesi” konumuna gelinmiştir. Ancak bu gelen gruplar yabancı statüsünde olup daha önceki zamanlarda göç eden gruplar gibi Türk halkı ile herhangi bir tarih, kültür ve kimlik bağı taşımamaktadır (Kirişçi, 2007: 93). Türkiye'ye yönelen yeni hareketleri, bahse konu olan komşu ülkelerin vatandaşları dışında AB vatandaşları ile diğer ülkelere gelen transit ve düzensiz yabancılardan oluşmaktadır.

2006 yılında kabul edilen İskân Kanunu'nun yerini alan yeni İkamet Kanunu, ikamet amaçlı göçü sadece Türk soyundan ve Türk kültüründen gelen gruplar olarak kısıtlı tutmaktadır. Bu kanunun 9. Maddesi ise iskân edilecek gruplara verilecek maddi yardımları ele almıştır. Yeni kanunda göçmenlik için sadece Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne

bağlılığın yer alması, homojen ulus devletini koruma düşüncesinin yaklaşımının ifadesi olarak kabul edilmektedir (İçduygu, 2010: 32-33).

OECD verileri 2007 ile 2011 yılları arasında örgüte üye ülkelerdeki göçmen sayısı yüzde 13 civarında azalırken, Türkiye'ye gelen göçmen, mülteci ve sığınmacı sayılarında artış gözlenmiştir. Türkiye, geleneksel göç alan ve Batı Avrupa ülkelerine göç veren ülke konumundan ziyade 1990 yılından itibaren göç alan ülke yani hedef ülke ve düzensiz göçmenlerin transit geçiş ülkesi konumuna gelmiştir.

Son olarak, BM Mülteci Örgütü'nün (UNHCR, 2016) yayınladığı rapor sonuçlarına göre dünyadaki mülteci sayısı 65 milyonu aşmıştır. Buna ek olarak, Ekim 2017 UNHCR Türkiye istatistiklerine göre, Türkiye'deki mülteci ve sığınmacı sayısı 3.5 milyonu bulmuştur. Bu rakamlarla Türkiye, üst üste 3 yıldır dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke olma konumunu korumuştur.

3.3. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu Kapsamında Yabancı İşgücü Analizi

Türkiye'de yabancıların çalışması genel olarak kanunla ve yönetmelikle düzenlenmiştir. Ayrıca birçok alanda da yabancıların çalışamayacağı işler çeşitli kanunlarla belirtilmiştir. Bu işler Türk vatandaşlarına özgülenmiş işler statüsündedir. 2016 yılında çıkarılan 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK) ile yabancıların Türkiye'de çalışma imkanları arttırılmıştır. UİK ile yabancıların Türkiye'de ekonomik amaçla güderek çalışmaları kural olarak çalışma iznine bağlanmış olup, ancak bazı kurum ve kuruluşların sahip olduğu yabancılara çalışma izni verme ve yabancıları istihdam etme yetkisi kurumun kendi kanunu ile kapsam dışı tutulmuş, diğer yandan da bazı kurum ve kuruluşların çalışma izni verme yetkilerini UİK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda (ÇSGB) toplanmıştır.

UİK kapsamına giren yabancıların, Türkiye sınırları dâhilinde bağımlı ya da bağımsız olarak çalışabilmesi için, Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı sözleşmelerde aksi belirtilmedikçe çalışmaya başlamadan önce izin alması gerekmektedir.

3.3.1. Yabancıların Çalışma Alanları

Türkiye'de yasal düzenlemeler, yabancıların yerli işgücü ile rekabet içinde bulunabilecekleri sektörlerde ve mesleklerde yabancıların istihdamına izin vermemektedir. UİK esasında uzman ve vasıflı işgücünü Türkiye'ye çekmeye çalışmakta, bu vasıflı ve uzman işgücünün çalışmasını düzenlemekte olup kayıt dışı çalışan yabancıların durumunu yasal hale getirmek gibi bir amacı bulunmamaktadır. Bu kanunla birlikte AB müktesebatına uyum hedeflenmektedir.

Yabancıların, kanunlarda yer alan, sadece Türk vatandaşlarına özgülenmiş olan iş ve mesleklerde çalışmaları yasaklanmıştır. Dolayısıyla, yabancıların kanunlarda belirtilen meslekler dışında kalan diğer meslek ve iş kollarında çalışabilecekleri kanısına varılmaktadır. Yabancılar yasaklanmış meslekler;

“817 sayılı Kabotaj Kanunu uyarınca; kara suları dâhilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan, sedef, kum ve çakıl ihracı, denizlerde enkazın kaldırılması, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, deniz bakkallığı, deniz araçlarında kaptanlık, çarkçılık, katiplik, tayfalık, amelelik, iskele ve rıhtım hamallığı, esnafılığı, 2920 sayılı Sivil Havacılık Kanunu uyarınca; Türkiye sınırları içerisinde hava yolu ile yük ve yolcu taşıma, 3213 sayılı Maden Kanunu uyarınca; maden hakkı, 5680 sayılı Basın Kanunu uyarınca; periyodik yayınlardan sorumlu müdür, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu uyarınca; sendika kuruculuğu, 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu uyarınca; seyahat acentelerinden sorumlu müdür, 4458 sayılı Gümrük Kanunu uyarınca; gümrük müşavirliği, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca; kooperatif yönetim kurulu üyeliği, 1219 sayılı kanun uyarınca; doktorluk, hemşirelik, dişçilik, hastabakıcılık, 6197 sayılı Eczaneler ve Eczacılar Hakkında Kanun uyarınca; Eczacılık, 3958 sayılı Gözlükçülük Hakkında Kanun uyarınca; gözlükçülük, 6343 sayılı kanun uyarınca; veterinerlik, 2219 sayılı kanun uyarınca; özel hastanelerde sorumlu müdür, 2802 sayılı kanun uyarınca; hakimlik ve savcılık, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlık, 1512 sayılı kanun uyarınca; noterlik, 2495 sayılı kanun uyarınca; özel veya kamu kuruluşlarınca güvenlik görevliliği, olarak ilgili kanunlarda belirtilmektedir”

Dolayısıyla yabancıların ilgili mevzuatlarda yasaklanan mesleklerin dışında diğer meslekleri yapabileceği kanısına varılmaktadır.

ÇSGB tarafından açıklanan 2015 yılı içerisinde Türkiye’de yabancıların ekonomik sektör ve iş kolu faaliyetlerine göre, Tablo 3.1’de 16.825 kişi sayısı ve % 26,06 oran ile hizmetler sektörü bünyesinde bulunan “ev hizmetlerinde çalışanlar” oluşturmuştur. Ev hizmetlerinin vasıf gerektirmemesi ve Türk toplumunda yaygın olan ev hizmetlerinin kadına özgülenmiş olması en büyük kanıttır. Bu iş kolunu sırayla 10.501 kişi ile konaklama, 3.057 kişiyle sanat ve gösteri faaliyetlerinde çalışanlar oluşturmuştur. 2015 yılı içerisinde toplam 64.547 yabancıya çalışma izni düzenlenmiştir. Diğer meslek ve iş kolları Tablo 3.1’de görülebilmektedir. Ayrıca Türkiye’de bulunan yabancı sporcu ve antrenörler de çalışma izni belgesi almasına gerek kalmadan ikamet izni belgesiyle sportif faaliyetlerine devam edebilmektedir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı'ndan elde edilen son veriler çerçevesinde Türkiye'de ikamet izni alan yabancı sporcu ve antrenörlere ilişkin istatistikler Tablo 3.2 ve Tablo 3.3'de yer verilmiştir. İkamet izni alan yabancı sporcu ve antrenörlerin 163 kişi ile %23'üne sahip Amerika Birleşik Devletleri'ni, sırayla 82 kişi ile % 11,6'sına sahip Sırbistan, 73 kişi olan Ukrayna %10.4 ile 3. Sırada yer almaktadır. Bu istatistiki verilerde gösteriyor ki Türkiye'de spor müsabakalarına katılan yabancı sporcuların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca Türkiye'de bulunan yabancı sporcuların çoğunluğunu coğrafi yakınlığı bulunan Balkan ülkeleri ile Türkiye'nin yakın komşuları oluşturmaktadır.

Tablo 3.2'de ise 2015 yılı içerisinde Türkiye'de ikamet izni alan yabancı sporculara ve antrenörlere ilişkin istatistiki verilerde spor dallarına göre sırayla basketbol alanında 251 yabancı sporcu, voleybol alanında 132 yabancı sporcu ve hentbol alanında 109 yabancı sporcu bulunmaktadır.

Tablo 3.1 Türkiye'de 2015 Yılında Yabancıların 6735 sayılı UİK Kapsamında Ekonomik Faaliyetleri

Ekonomik Faaliyetler	Yabancı Sayıları(Kişi)
Ev hizmetlerinde çalışanlar	16 825
Konaklama	10 501
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetlerinde çalışanlar	3 057
Toptan ticaret işinde çalışanlar	2 849
Bina dışı yapıların inşaatında çalışanlar	2 704
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetlerinde çalışanlar	2 674
Eğitim sektöründe çalışanlar	2 672
Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetlerinde çalışanlar	2 016
Perakende ticaret sektöründe çalışanlar	1 841
Bina inşaatı işlerinde çalışanlar	1 720
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetlerinde çalışanlar	1 168
Hava yolu taşımacılığında çalışanlar	1 151
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetlerde çalışanlar	1 121
İnsan sağlığı hizmetlerinde çalışanlar	1 056
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetlerinde çalışanlar	862
Giyim eşyalarının imalatında çalışanlar	747
Mimarlık ve mühendislik faaliyetlerinde çalışanlar	635
Tekstil ürünlerinin imalatında çalışanlar	517
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim hizmetinde çalışanlar	504
Fabrikasyon metal ürünleri imalatında çalışanlar	412
Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığında çalışanlar	393
Diğer Meslek Gruplarında çalışanlar	8 932
Toplam	64 547

Kaynak: ÇSGB istatistiki verilerinden derlenmiştir.

Tablo 3.2 Türkiye’de 2015 yılında İkamet İzni Alan Yabancı Sporcu ve Antrenörler (Kişi)

Ülkeler	Basketbol	Voleybol	Hentbol	Masa Tenisi	Atletizm	Jimnastik	Diğer	Toplam
Amerika	149	12	-	-	1	-	1	163
Sırbistan	16	19	37	1	-	-	9	82
Ukrayna	4	7	25	-	9	15	13	73
Bulgaristan	1	9	-	7	3	3	18	41
Rusya	2	9	1	10	2	5	6	35
Hırvatistan	9	4	13	-	-	-	2	28
Karadağ	5	1	5	-	-	-	7	18
Bosna-Hersek	4	4	8	-	-	-	-	16
Gürcistan	2	-	4	1	-	2	6	15
Diğer	59	67	16	14	12	-	65	233
Toplam	251	132	109	33	27	25	127	704

Kaynak: Gençlik ve Spor Bakanlığı verilerinden Derlenmiştir.

Tablo 3.3 Türkiye’de 2015 Yılında İkamet İzni Alan Yabancı Sporcu ve Antrenörler (Kişi)

Federasyon	Sporcu	Antrenör	Toplam
Basketbol	235	16	251
Voleybol	118	14	132
Hentbol	105	4	109
Masa Tenisi	-	33	33
Atletizm	16	11	27
Jimnastik	4	21	25
Diğer	66	61	127
Toplam	544	160	704

Kaynak: Gençlik ve Spor Bakanlığı verilerinden Derlenmiştir.

3.3.2. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanununun Kişiler Açısından Değerlendirmesi

ÜİK gereğince, Türkiye’de bağımlı veya bağımsız çalışanlar, bir işveren yanında meslek eğitimi gören yabancılar ve yabancı çalıştıran gerçek ve tüzel kişiler bu kanunun kapsamı içerisinde yer almaktadır. Doğumla Türk vatandaşı olan ancak sonra İçişleri Bakanlığı kararı ile Türk vatandaşlığından çıkarak başka bir ülkenin vatandaşlığı altında bulunan kimseler ve bunların üçüncü dereceye kadar olan altsoylarını bu kanunun kapsamı dışında bırakmaktadır. Ayrıca bazı bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları dâhilinde istihdam edilecek yabancılar için ÇSGB’den izin alma gereği olmayıp sadece ÇSGB’ye bildirimde bulunularak yabancı istihdam edilebilmektedir. Ayrıca bu kanunla birlikte gerek uluslararası hukuk gerekse AB hukukunun esasları da göz önünde bulundurarak çalışma izninden muaf olan yabancılar bu kanun kapsamında değerlendirilmektedir.

Çalışma izninden muaf olan yabancılar UİK'nın 13. maddesinde sayılmış olup, genel olarak bilimsel araştırma, kültürel faaliyet ve sportif amaç nedeniyle kısa süreli gelen yabancılar çalışma izninden muaf tutulmaktadır. Sportif faaliyet için gelen yabancılar hakkında daha önceki konularda bahsedilmiştir. Bununla birlikte, hizmetler sektörü çatısı altında bulunan turizmde “tur operatörü” temsilcisi olarak çalışmak için gelen yabancılarda görev süresi bir yıl içerisinde sekiz ayı geçmemek kaydıyla çalışma izninden muaf tutulmaktadır.

Çalışma izni muafiyeti, gerek ÇSGB'nin yükünü hafifletmekte gerekse yabancılar ve işverenler açısından zorlu ve ağır prosedürlere takılmamaktadır.

3.3.3. Çalışma İzni Türleri

UİK kapsamında 5 çeşit çalışma izni türü düzenlenmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşmalar kapsamında muaf tutulmadıkça, yabancı bireylerin bağımlı (süreli veya süresiz), bağımsız çalışma veya turkuaz kart şartları dâhilinde izin almaları gerekmektedir.

3.3.3.1. Süreli Çalışma İzni

Süreli çalışma izni, belirli bir işyeri ya da işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıl olmak üzere verilmektedir. Bu izin yabancılara verilirken yabancıların hizmet sözleşmesi ya da işin süresi de göz önünde bulundurulur. İlk kez bir yıl olarak verilen bu çalışma izni, yabancıların aynı işyeri veya işletmede ve aynı meslekte çalışmaya devam etmesi koşuluyla üç yıla kadar uzatılabilmektedir. Türkiye'de YUKK'nın 42. Maddesi uyarınca uzun dönem ikamet izni sahibi yabancılar ile en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilmektedir.

Süresiz çalışma izni şartlarından da anlaşılacağı üzere yabancıların Türkiye'de yasal çalışma süresi arttıkça çalışma özgürlüğü de doğru orantılı olarak artmaktadır. Ancak aynı meslek veya işkolunda çalışma koşulu her durumda varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Süreli ikamet izni türü iş piyasasındaki durum, çalışma hayatındaki yenilikler, istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik alanda konjonktür değişikliklerinin değerlendirilmesi sonucunda ÇSGB'nin, süreli çalışma izninin kapsamını coğrafi geçerlilik alanını genişletme (il ve bölge bazında) ya da daraltma yetkisi bulunmaktadır.

3.3.3.2. Süresiz Çalışma İzni

Süresiz çalışma izni amacıyla çalışacak yabancıların iki şarttan birini sağlaması gerekmektedir. Bu şartlar, YUKK kapsamında Türkiye’de uzun dönem ikamet izni sahibi olması ya da UİK kapsamında en az sekiz yıl kanuni çalışmasının olması gereklidir.

Bu şartlardan sadece birini gerçekleştiren yabancıya iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler dikkate alınmaksızın veya belirli bir işletme, meslek, idari ve coğrafi alanla da sınırlandırılmaksızın UİK kapsamında süresiz çalışma izni verilebilmektedir.

“Kanuni çalışma izni” olarak ifade edilen terimin tanımı, kanunlara, yasalara ve yönetmeliklere uygun şekilde verilmiş çalışma izni, ikamet ve diğer ilgili kanunlar ile mevzuatları gereği düzenlenen hakların ve yükümlülüklerin yanı sıra, sosyal güvenlik primleri ödenmiş ya da muaf olarak çalışmayı ifade etmektedir.

Süresiz çalışma izni, bu izne sahip yabancıya çalışma özgürlüğünü, UİK’nın 10. maddesi 4. fıkrasına göre diğer kanunlarda yer alan, yabancıların çalışamayacağı iş veya meslekler saklı kalmak kaydıyla, geniş bir biçimde sağlanmaktadır. Süresiz çalışma izni olan yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma izni türüne sahip yabancıların seçme, seçilme ve kamu görevlerine girmek hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü de bulunmamaktadır.

3.3.3.3. Bağımsız Çalışma İzni

UİK’na göre bağımsız çalışma izni, Türkiye’de bağımsız, profesyonel mesleki faaliyet sürdürmek isteyen yabancılara verilen çalışma izni türü olarak ifade edilmektedir. Bağımsız çalışma izninin kapsamı, yabancıların çalışmaları, ekonomik kalkınma açısından katma değer yaratması ve istihdam üzerinde olumlu etki yapacak olması koşuluyla verilebileceği değerlendirilmektedir. Bu çalışma izni türü uluslararası işgücü politikası doğrultusunda değerlendirilirken, yabancıların; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin ya da yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi, yabancı, şirket ortağı ise sahip olduğu sermaye payı dikkate alınarak Uluslararası İşgücü Danışma Kurulu’nun önerileri ve tavsiyeleri doğrultusunda çalışma iznine karar verilmektedir. Bağımsız çalışma izni süre sınırlamasına tabi olmaksızın süreli olarak verilmektedir.

3.3.3.4. Turkuaz Kart Modeli

UİK ile gelen bir yenilikte turkuaz kart uygulamasıdır. Uluslararası işgücü politikasında öngörülen; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı,

Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile belirtilen usul ve esaslara göre uygun görülen yabancılara turkuaz kart verilmektedir.

Turkuaz kartın ilk üç yılı geçiş yılı olmak kaydıyla uygun görülen yabancılara süresiz turkuaz kart verilmektedir. Bu kart ayrıca yabancının mevzuata göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına Turkuaz kart sahibi yakını olduğunu gösterir belge verilir ve bu belge Türkiye’de ikamet yerine geçmektedir.

Turkuaz kart verilmesi öngörülenler; akademik alanda uluslararası kabul görmüş çalışmaları bulunan bilim, sanayi ve teknolojiye ülkemiz bakımından stratejik kabul edilen bir alanda öne çıkmış olan yabancılar ile ihracat, istihdam veya yatırım kapasitesi olarak ulusal ekonomiye önemli katkı sağlayacak olan nitelikli yabancılar, bu kapsamda değerlendirilmektedir. YUKK gereğince geçici koruma sağlanan yabancılara turkuaz kart hükümleri uygulanmamaktadır.

3.3.3.5. İstisnai Çalışma İzni

UİK’nın 4. bölümünde çalışma izninin istisnai olarak verilebilecek yabancılar düzenlenmiştir. Bu istisnai olarak verilebilecek yabancılar, bakanlıkça belirlenen yabancı işgücü politikalarına uygun olarak ifade edilen kimselerdir. İstisnai olarak çalışma izni verilebilecek yabancılar aşağıda sıralanmıştır.

- Eğitim düzeyi, ücreti, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı veya benzeri özellikleri itibarıyla nitelikli işgücü olarak değerlendirilen,
- Bilim ve teknolojiye katkısı, yatırım veya ihracat düzeyi, sağlayacağı istihdamın büyüklüğü veya benzeri özellikleri itibarıyla nitelikli yatırımcı olarak değerlendirilen,
- Belirli bir süre için işvereni tarafından Türkiye’de gerçekleştirilen bir projede istihdam edilen,
- İçişleri Bakanlığı ya da Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilen,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı olan,
- Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşı olan,
- YUKK uyarınca uluslararası koruma başvurusu sahibi, şartlı mülteci, geçici koruma sağlanan veya vatansız ya da mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağduru olan,
- Bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan,
- Yabancı devletlerin veya uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde diplomatik dokunulmazlığı olmadan çalışan,

- Alanındaki başarısı ile uluslararası düzeyde temayüz etmiş olarak bilimsel, kültürel,
- Sanatsal ya da sportif amaçla Türkiye'ye gelen,
- Sınırötesi hizmet sunucusu olan yabancılar.

Bahsedilen konuda yine aynı kanunun 7'inci, 9'uncu ve 10'uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin istisnalar getirilebilmektedir.

6458 sayılı YUKK uyarınca uluslararası koruma talebinde bulunan veya henüz başvurusu hakkında nihai karar verilmemiş olan ya da şartlı mülteci yabancılar ile uluslararası koruma başvuru tarihinden geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kimlik kartının düzenlendiği tarihten 6 ay sonra çalışma veya çalışma muafiyeti alabilmektedir.

Ayrıca, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu kapsamında istihdam edilmesi düşünülen yabancıların çalışma izni başvuruları ÇSGB'ye değil doğrudan Ekonomi Bakanlığı'na yapılmaktadır. Ekonomi Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirme neticesinde çalışma izni almasına karar verilen yabancılar ÇSGB'ye bildirilmektedir.

UİK, Türkiye'de herhangi bir yükseköğretim kurumlarında örgün öğretim programında öğretim gören öğrencilerine de çalışma izni hususunda kolaylıklar getirmiştir. Ancak yabancı öğrenciler, ön lisans veya lisans düzeyinde eğitim görmekte ise ilk yılını tamamlamasından sonra çalışma iznine başvurabilmektedirler.

Yabancı mimar ve mühendislerde, UİK'ya göre Türkiye'de eğitim öğretimini tamamlayan ya da Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından tanınan bir eğitim kurumunu tamamlayan, unvanlarını almış olan yabancılar proje temelinde ve geçici süre ile çalışma izni alarak mesleklerinde çalışabilmektedirler.

ÇSGB'den elde edilen Tablo 3.4'te gösterilen verilerde de görüldüğü üzere, 2003'te süreli izin alan yabancı sayısı 804 iken 2004'te 6000 civarı bir artış göstermiş 2004 yılından itibaren 2011 yılına kadar düzenli bir şekilde artmış, ancak 2012 yılı itibaren sıçrama gerçekleştirmiştir, 2015 yılında bu sayı 64426'ya ulaşmıştır. 2012 yılından meydana gelen bu yüksek oranda artış Suriye'deki iç karışıklar nedeniyle Türkiye'ye sığınan yabancılardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin göstermiş olduğu siyasi ve ekonomik performans, Türkiye'nin coğrafyası itibarıyla yabancıların gözünü Türkiye'ye çevirmiştir. 2015 yılında ise bu rakamlar tüm zamanların en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Süresiz çalışma izni verilerine göre ise 2003'te 50 ile en düşük, 2005'te 159, 2011'de 147 ile en yüksek sayılardadır.

Tablo 3.4 Yıllar İtibariyle Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerine Göre Dağılımı

Yıllar	İzin Türü			Toplam
	Sürelili	Süresiz	Bağımsız	
2003	804	50	1	855
2004	7 065	226	11	7 302
2005	9 248	159	31	9 438
2006	10 465	120	18	10 603
2007	8 823	96	11	8 930
2008	10 562	107	16	10 705
2009	13 931	83	9	14 023
2010	14 098	101	2	14 201
2011	17 256	147	16	17 419
2012	32 187	80	10	31 277
2013	45 731	94	9	45 834
2014	52 304	95	3	52 402
2015	64 426	117	4	64 547

Kaynak: ÇSGB verilerinden derlenmiştir.

Bağımsız izin türünde en yüksek sayı 2005 yılında 31 iken en düşük 2003 yılında 1 izin ile sınırlı kalmıştır. Bağımsız izin gerekli şartları sağlayan profesyonel mesleklerdeki yabancılar verilmektedir. Ancak bu izni alan kişi sayısı 2014-2015 yıllarında sadece 7 ile sınırlı kalmıştır. 2005 yılı süresiz ve bağımsız izin türlerinde en yüksek rakamlara ulaşmıştır. Türkiye’de ki yabancı iş gücünün niteliğine bakılınca süreli izin türüyle iş kollarının paralelliği anlaşılabilmektedir.

Tablo 3.5 Türkiye’de 2015 Yılında Yabancılar Verilen Çalışma İzninin Ülkelere Dağılımı

Ülkeler	İstihdam Edilen Yabancı (Kişi)	Ülkeler	İstihdam Edilen Yabancı (Kişi)	Ülkeler	İstihdam Edilen Yabancı (Kişi)
Gürcistan	8 524	Endonezya	1 904	Amerika	1 231
Ukrayna	6 023	Moldova	1778	İngiltere	1 227
Kırgızistan	4 274	İran	1 522	Tayland	1 142
Rusya	2 936	Azerbaycan	1 461	Filipinler	1 049
Çin	2 882	Kazakistan	1 349	Güney Kore	952
Özbekistan	2 319	Almanya	1 299	Bulgaristan	839
		Diğer	21 836	Toplam	64 547

Kaynak: ÇSGB verilerinden derlenmiştir.

Tablo 3.5’te ise Türkiye’de 2015 yılında çalışma izni verilen yabancıların ülkelere göre dağılımı gösterilmiştir. 8.524 kişi ile Gürcistan ilk sırada yer almakta %14-15 kadarını oluşturmaktalar. Gürcistan’ı 6.023 kişi ile Ukrayna takip etmektedir. Kırgızistan 4.274 ile 3. Sıradadır. Tablo 3.5 verilerine bakıldığında çalışma izni verilen yabancıların Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinin ağırlıkta olduğu gözümüze çarpmaktadır. Bunun nedenlerinin başında Türkiye’de ekonomik refahın yükselişe geçmiş olması, Asya menşeli özellikle Çin malları

girdisinin artması, bazı sektörlerde yabancı işgücüne ihtiyacın duyulması, Türkiye’den çalışma izni almanın Avrupa ülkelerine nispeten kolaylığı ve kolaylaştırılmış olması gösterilebilir. Verilen ikamet izinleri gösteriyor ki en çok istihdam edilen ülkelerden Türkiye’ye gelen yabancı işgücü hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir.

Tablo 3.6 Türkiye’de 2015 Yılında Yabancılara Verilen Çalışma İzninin En Çok Verildiği İller (Kişi)

İller	İzin Verilen Yabancı Sayıları	İller	İzin Verilen Yabancı Sayıları
İstanbul	22 944	Konya	429
Antalya	14266	Eskişehir	423
Ankara	9260	Çanakkale	400
İzmir	3126	Aydın	285
Muğla	2029	Tekirdağ	285
Bursa	1915	Samsun	268
Adana	1321	Bartın	268
Gaziantep	1113	Sakarya	218
Kocaeli	930	Balıkesir	206
Mersin	759	Trabzon	194
Hatay	470	Diğer	2 295
Zonguldak	443	Toplam	64 547

Kaynak: ÇSGB verilerinden derlenmiştir.

Tablo 3.6’da çalışma izni verilen yabancıların illere göre dağılımı gösterilmiştir. Hizmetler sektörünün yoğun olduğu illerde ilk sıralarda yer almaktadır. Özellikle turizm sektörünün geliştiği illerde çalışma izni verilen kişi sayısında yoğunluk olduğu gözlemlenmektedir. Bu sektörü sırayla sanayi ve imalat sektörleri takip etmektedir. 22.944 kişi ile İstanbul ilk sırada yer alıyor İstanbul’un Asya ve Avrupa arasında uluslararası şirketlerin üssü konumunda bulunması ve nüfus potansiyeli birçok iş sahasının doğmasına ve burada toplanmasına neden olmuştur. İstanbul’un tarihi ve kültürel yapıya sahip olmasının yanı sıra metropol bir şehir olması, birçok yabancıya burada yaşama, çalışma imkânı doğurmuştur. İstanbul’u 14.266 kişi ile Antalya takip etmektedir. Antalya da çalışan yabancılara bakılacak olursa turizmde çalışan yabancı işgücünün yanında Antalya da ikamet etmeyi seçmiş ve bu nedenle burada iş kurmuş yabancıların mevcudiyeti nedenlerdendir. 9.260 kişi ile de 3. Sırada bürokrasi ve başkent olan Ankara takip etmektedir. Çalışma izni verilen iller genel itibariyle büyük şehir statüsüne sahip iller olduğu görülmektedir.

3.3.4. Çalışma İzni Başvurusu ve Değerlendirilmesi

UİK, bu konuda yabancıların yurtiçinde veya yurtdışında olmak üzere iki farklı ayırım yapmıştır. Türkiye’de bulunmayan yabancılar çalışma izni ile ilgili başvurularını,

bulundukları ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine yapmaktadırlar. Bu temsilciliklerde, kendilerine yapılan başvuruları değerlendirilmek üzere ÇSGB'ye iletmektedir. Çalışma izni başvurusu için istenen belgeler, yabancıların çalışacağı sektöre göre değişiklik göstermektedir.

Bakanlığın yaptığı değerlendirme sonucunda uygun görülen yabancıların çalışma izni ancak geçerli çalışma vizesi alınması halinde geçerli olmaktadır. Çalışma izni vizesi alan yabancıların bu belgeyi aldığı tarihten itibaren en geç 90 gün içerisinde ülkeye giriş yapması zorunlu tutulmaktadır. Türkiye'de yurtiçinde olan yabancılar kendileri ya da işverenleri aracılığıyla başvurularını doğrudan ÇSGB'ye yapabilmektedir.

Sürelili çalışma izni ile Türkiye'de çalışan bir yabancı, çalışma iznini uzatmak için çalışma izni süresinin bitiş tarihi itibaren geriye doğru en fazla 60 gün öncesi olmak kaydıyla, çalışma izni süresi sona ermeden uzatma başvurusunda bulunması gerekmektedir. Bu süre zarfından sonra yapılan uzatma başvuruları reddedilmektedir.

Çalışma izni başvurusu ÇSGB tarafından, Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kararları doğrultusunda değerlendirmekte ve çalışma izni puanlama sisteminin kıstasını belirlemektedir. Başvuruda eksik bilgi ve belge var ise mücbir sebep haricinde 30 gün eksik belge tamamlama süresi verilmekte ve başvurunun değerlendirmesi bu süre zarfında ertelenmektedir. Verilen süre içerisinde eksiklerini tamamlanmayan yabancıların başvuruları reddedilmektedir. Ayrıca usul ve esaslara uygun yapılan başvurular 30 gün içerisinde sonuçlandırılmaktadır.

3.3.5. Çalışma İzninin Geçerliliği ve İptali

Çalışma izni süresinin sona ermesi, çalışma izninin geçerliliğini kaybetmesinin en doğal hali olarak görülmektedir. Ayrıca ÇSGB tarafından iptali veya yabancıların veya işverenin talebi ile de çalışma izni geçerliliğini yitirmektedir. UİK'nın 15. Maddesinde aşağıda sayılan şartların gerçekleşmesi halinde çalışma izni geçerliliğini kaybetmektedir.

- Çalışma izni veya çalışma izni muafiyetinin geçerlilik tarihinden itibaren 6 ay içinde Türkiye'ye gelmemesi,
- İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığının uygun görüşünün bulunması hâli hariç, pasaportunun veya pasaport yerine geçen belgesinin geçerlilik süresinin uzatılmaması,
- Bu Kanunda belirtilen hükümlere aykırı olarak çalıştığı tespit,
- Çalışmasının herhangi bir nedenle sona ermesi,

- Çalışma izni başvurusunun sahte veya yanıltıcı bilgi ve belgelerle yapıldığının sonradan tespiti,
- 11'inci madde kapsamında olması ve geçiş süresi içinde talep edilen bilgi ve belgeleri sunmaması ya da bunların niteliklerini kaybettiğinin anlaşılması,
- 6458 sayılı Kanunun 7.nci, 15.inci ve 54.üncü maddeleri kapsamında olduğunun İçişleri Bakanlığınca bildirilmesi,
- Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye’de çalışmasında sakınca olduğunun ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca bildirilmesi,
- Sağlık sebepleri veya zorunlu kamu hizmeti gibi mücbir sebepler dışında sürekli çalışma izinlerinde aralıksız olarak altı aydan, bağımsız ve süresiz çalışma izinlerinde ise aralıksız olarak bir yıldan uzun süre Türkiye dışında kalması,
- Turkuaz Kart sahibi olması hâlinde yurt dışında kalış süresinin ÇSGB tarafından belirlenen süreyi aşması, hallerinde çalışma izninin iptal edileceği belirtilmektedir.

3.3.6. 6735 Sayılı Kanun Kapsamında Çalışma İzni Verilen Yabancıların 5510 Sayılı Kanun Açısından Hakları ve Yükümlülükleri

Çalışma izni ve vizesine ilişkin başvurular hakkında; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından, yabancıların Türkiye’deki ikameti açısından, inceleme yapılmaktadır. Yapılan inceleme üzerine İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün başvurular hakkında oluşan görüşleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına iletilmekte, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı da söz konusu görüşler doğrultusunda çalışma izin başvurusunu sonuçlandırmaktadır.

İlk aşama olarak, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne giderek çalışma izni başvurusunda bulunan sığınmacılar, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından incelemeye tabi tutulur. Başvuru hakkındaki görüşler ÇSGB’ye iletilir ve çalışma izni başvurusu sonuçlanır (Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun un Uygulama Yönetmeliği, Madde 10). Bu izin ile, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde, bir işverene bağlı olarak iş sözleşmesi ile çalışan veya bağımsız çalışan yabancılar 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereğince sigortalı olmak zorundadır. 5510 sayılı SSGSSK kapsamında yabancı olmak, sigortalı sayılmanın önünde bir engel teşkili oluşturmamaktadır. Bahsedilen konuda, kanunun sigortalı olma koşullarını gerçekleştiren bir yabancı tıpkı Türk vatandaşı gibi sigortalı sayılmaktadır. 5510 sayılı SSGSSK kapsamında sigortalı olmayı “zorunluluk ilkesi” gereği işçi ve işverenlerin rızasına bırakmadığından dolayı bu konuda rıza aranmamaktadır.

Çalışma iznine sahip yabancı, sigortalı sayıldığından aynı zamanda genel sağlık sigortası kapsamında da sayılmaktadır. Dolayısıyla yabancılar sigorta kapsamında olması dolayısıyla, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, hastalık, malullük, yaşlılık ve ölüm risklerine karşı da korunmuş olmaktadır.

Çalışma izni sahip yabancı işçi statüsünde çalışmakta ise sosyal güvenlikle ilgili olarak diğer bir hakkı da işsizlik sigortasından yararlanmaktır. İşsizlik sigortasının da zorunlu bir sigorta kolu olması nedeniyle çalışan veya işverenlerin rızası aranmamaktadır. İşsizlik sigortasına girebilmek için 5510 sayılı SSGSSK gereğince “4a” statüsünde sigortalı olmak yeterli görülmektedir. İşsizlik sigortasının finansmanı işçi, işveren ve devlet tarafından karşılanmaktadır.

Çalışma iznine sahip yabancıların sosyal güvenlik haklarından yararlanmasında en önemli sorun, yabancıların vatandaşı olduğu ülke ile Türkiye arasında ikili sosyal güvenlik anlaşması olmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Çünkü yabancı Türkiye’de çalıştığı süre boyunca prim ödemekte ancak kendi ülkesine döndüğü zaman uzun dönem sigortalılık hakkından yararlanamamaktadır (yaşlılık aylığı). Bu husus nedeniyle birçok yabancıların çeşitli sektörlerde kayıt dışı çalışmasına ve işverenler tarafından da düşük maliyetli olan kayıt dışı istihdamı tercih etmesine yol açmaktadır.

3.3.7. Uluslararası İşgücü Kanununa Aykırı Davranışların Denetimi ve Yaptırımı

UİK’nın 23.maddesi gereğince ÇSGB müfettişleri, Sosyal Güvenlik Kurumu müfettişleri ve denetmenleri tarafından yerine getirilmektedir. İlgili kanun gereğince yapılan teftiş, denetim ve soruşturma hükümlerine göre yapılmakta ve hükümlere göre ilgili yaptırımlar uygulanmaktadır.

Kayıt dışı çalışmasının tespitinde, inceleme, teftiş ve denetim elemanları ile kolluk birimlerinin kendi mevzuatları gereğince işletmelerde yapacakları her türlü denetim, inceleme ve kontrol sırasında yabancıyı çalıştıran işverenler ile yabancıların UİK’den doğan sorumlulukları ve yükümlülükleri yerine getirmediklerinin tespit edilmesi halinde, durum ÇSGB’ye bildirilmektedir (Toksöz vd., 2012: 31).

Yapılan inceleme ve denetimler sonucunda tespit edilen aykırılıklar karşısında bazı yaptırımlar uygulanmaktadır. Bildirim yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmeyen bağımsız çalışan yabancı ile yabancı çalıştıran işverene idarî para cezası verilmektedir. Çalışma izni olmaksızın bağımlı çalışan yabancıya ve bir kimseyi çalıştıran işveren veya işveren vekillerine idarî para cezası verilmektedir. İdari para cezasının miktarı işverenlerin çalıştırdığı yabancı sayısı dikkate alınarak belirlenmektedir (Toksöz vd., 2012: 31).

Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işverenin veya işveren vekilinin, yabancının veya varsa eş ve çocuklarının konaklama giderlerini, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamalarını karşılama zorunluluğu bulunmaktadır. Bahsedilen konuların tekrarı halinde idari cezalar ilgili kanun gereğince arttırılarak uygulanmaktadır.

Çalışma iznine sahip olmayan veya verilmiş bulunan çalışma izninin süresinin uzatılmaması ya da iptal edilmesi durumlarında bağımlı olarak çalışmaya başlayan, çalışmasını sürdüren bir yabancının iş sözleşmesi de geçersiz sayılmaktadır. Ayrıca çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilen yabancıların, YUKK'nın 54. maddesi gereğince sınırışı etme kararı alınacağı belirtilmektedir.

3.3.8. Uluslararası İşgücü Kanunu ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun İşgücü Kapsamında Getirdikleri

Gerek UİK gerekse YUKK yabancıların çalışma izni almasına ilişkin bürokrasiyi azaltan birçok kolaylıklar getirmiştir. Dolayısıyla çıkarılan bu kanunlar işgücü piyasasında kayıt dışılığı azaltmaya yönelmiştir. Bu kanunların hazırlanmasında her kesimin görüşü alınmaya çalışılmış, AB'ye üye ülkelerin göç kanunları incelenmiş katılımcı şeffaf bir süreç sonucunda çıkarılmıştır. Türkiye zamanın koşullarına uyan, göçü engelleme aksine yönetilebilir bir göç politikaları oluşturan, kamu düzeni, kamu güvenliği ve insan hakları dengesini kuran yabancılar alanında etkin ve başarılı kanunlar çıkarmıştır.

Yabancıların Türkiye'ye gireceği tarih itibarıyla geçerli ikamet izni veya çalışma iznine sahip olması yabancı açısından tekrar Türkiye'ye girişte vize şartı aranmayacaktır. Bu yabancı ayrıca vize işlemlerinin uzun ve zorlu bürokratik engellerine takılmadan daha kolay bir şekilde Türkiye'ye gelmiş olacaktır.

Çalışma izni veya çalışma muafiyet belgesine sahip yabancılar ayrıca ikamet izni almaktan da muaf tutulmuşlardır. Sadece tek sınır YUKK'de belirtilen Türkiye'ye girişine izin verilmeyecekler yabancılar kapsamında olmamaktır.

Yabancı öğrencilerin çalışmasıyla ilgili de düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere çalışma izni almak şartıyla çalışma fırsatı verilmiştir. Ancak önlisans ve lisans öğrencileri çalışma iznine ilk yıldan sonra başvurabilmektedirler. YUKK'un 31.maddesi (i) bendinde bahsedilen Türkiye'de yükseköğretimi tamamlayanlardan mezuniyet tarihi itibarıyla müracaat edenlere kısa dönem ikamet izni verilebilmektedir. Bu düzenleme ile de üniversiteden mezun olmuş yabancıların çalışma iznine başvurma imkânı tanınmıştır.

Her iki kanunla yabancıların çalışma hayatına girişleri ile ilgili olarak, yabancıyı çalışma izni, çalışma vizesi, çalışma izni muafiyeti, ikamet izni gibi iş ve işlemlerde bürokratik işlemlerin daha kolay, hızlı ve anlaşılır bir yapıya yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca “Uzun Dönem İkamet İzni” ve “Süresiz Çalışma İzni” mevzuat açısından yenilik olup yabancılar açısından olumlu bir gelişmedir.

3.4. Türkiye’nin Yeni Göç Politikaları

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Türkiye’nin göç süreçlerine takiben belirlediği ve uyguladığı göç politikaları 1999 yılında AB’ye aday ülke statüsünün kabulünden itibaren çeşitlenmeye başlamıştır. Ülkelerin göç politikalarının çeşitlenmesi genel itibariyle birbirleriyle yatırım ve ticaret yapma isteğiyle birlikte ekonomik güç kazanma isteğinden doğmaktadır. Küresel düzeyde 2. Dünya Savaşı sonrasında gözlenen bu ekonomik dönüşüm süreci, Türkiye açısından 1980 sonrası yıllarda meydana gelmiş yani ihracata dayalı büyüme politikalarıyla etkili olmuştur (Danış, 2004: 9).

Diğer ülkelerle serbest ticari ilişkilerde serbest vize rejimine ihtiyaç duyulduğu için Türkiye, 1990 yılından itibaren birçok komşu ve yakın ülkelerle esnek bir vize rejimi sistemine geçmiştir. Yabancıların Türkiye’ye girişleri vize süresi açısından geldikleri ülkelere göre sınıflandırılmıştır. Bu vize durumu açısından yapılan sınıflandırma, Türkiye’ye 1 ile 3 ay arasında vizesiz olarak girebilen ülke vatandaşları, Türkiye’ye gelmeden önce Türkiye’nin dış temsilciliklerinden vize almak durumunda olan ülke vatandaşları ve sınır kapılarında alınan bandrol vize uygulaması ile mütakabiliyet kapsamında değişen ücretle girebilen ülke vatandaşları biçiminde gerçekleşmektedir.

Bandrol uygulaması, 1992 yılında ekonomik işbirliğinin artırılması amacıyla Karadeniz Ekonomik İşbirliği’ne üye ülkelere yapılan girişleri kolaylaştırmak için geliştirilmiştir. Bu uygulamanın hayata geçirilmesi sonucunda ithalat ve ihracat faaliyetleri artmış, bundan hem Türk ekonomisi hem de üye ülkelerin ekonomileri yarar sağlamıştır. Orta Asya Ülkeleri ve Türki Cumhuriyetlerle Ekonomi İşbirliği Örgütü kurulmuş, bu ülkelerin vatandaşları da bandrol uygulamasından yararlanmaya başlamışlardır. Bu uygulamalar ve vizesiz seyahat Ortadoğu ülkeleri içinde geçerli olmuştur. Türkiye, 2007 yılından itibaren Fas, Tunus, Ürdün ve Lübnan için vizeyi kaldırmıştır (Kirişçi, 2011: 45). Bunun yanı sıra yabancıların Türkiye’deki çalışmalarını izinli hale getirmek ve verilen bu çalışma izinleri ile ilgili hususları belirlemek amacıyla, 2003 yılında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’u Resmi Gazete’nin 25040 sayılı ve 06.03.2003 tarihli nüshasında çıkarılmıştır.

Türkiye'nin komşu ülkeleri ve yakın ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerinin yanında kültürel etkileşiminin artmasında esnek vize rejiminin önemi büyük olduğu düşünülmektedir. Ancak söz konusu vize rejimi kapsamındaki vize rejimi ile AB'nin kurallarına uyum sürecinin birbirleriyle çatışan yönleri bulunmaktadır. AB, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde, Türkiye'nin esnek vize rejimini sürekli eleştirmektedirler. Türkiye'nin Shengen vize rejimine dâhil edilmesine yönelik, İltica ve Göç alanında etkin, adil aynı zamanda başarılı bir politika için 2013 yılında 6458 sayılı YUKK çıkarılmıştır. Bu kanun, Türkiye'nin Shengen vize rejimine katılım ortaklığının temelini oluşturmakta, Türkiye'nin esnek vize politikasını Shengen vize rejimi standartları ile uyumlu hale getirmeyi hedeflemekte, ayrıca AB'nin vize kapsamına aldığı bütün ülkelere vize uygulamayı gerektirmektedir.

AB, Türkiye'nin uyguladığı özellikle sınır kapılarında bandrol vize politikasını eleştirmektedir. Vizesiz seyahat ve bandrol vize politikası, ülkeler arası ekonomik ve ticari ilişkileri arttırmış dolayısıyla yatırımlarda artmıştır. Bu durumun Türkiye ekonomisine katkı sağladığı açıkça gözlemlenmektedir. Böylelikle, Shengen vize rejimine dâhil olmak, Türkiye'ye girişleri zorlaştırmakta, kaçak göç oranını bir bakıma aşağıya çekmektedir. Dolayısıyla esnek vize rejiminin kalkması, Türkiye'nin kısıtlayıcı Shengen vize rejimine dâhil olması, Türkiye'nin ekonomik ve ticari yapısına uygun olmadığı değerlendirilmektedir (Kirişçi, 2007: 36-39).

YUKK ile Türkiye'ye gelmek isteyen yabancıların, bulundukları ülkelerdeki Türkiye'yi temsil eden makamlarından vize alması, sınır kapılarında vize alımı, istisnai durumlarda sınırlandırılabilir. YUKK'da bahsedilen vize ve vize muafiyetinin Türkiye'de sağladığı kalış hakkının, sınırlardan giriş-çıkış yapmak dışında kullanılmaması amacıyla 180 gün içerisinde 90 gün olarak sınırlandırılmaktadır. 180 gün içerisinde 90 gün kalış amacını sağlayan madde, Türk vize rejimini, Shengen vize rejimiyle uyumlu hale getirilmek için çıkarılmıştır. Vizeden muaf ülkeler, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmektedir.

Türkiye'nin göç alanında etkin ve başarılı bir rol oynama ve bütüncül bir göç politikasına sahip olabilmesi için YUKK çıkarılmış, daha önce Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen göç alanına ilişkin iş ve işlemler bu kanunun yetkisiyle, İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. YUKK ile Göç Politikaları Kurulu kurulmuş ve ilgili bakanlıkların üst düzey yöneticileri belirli zamanlarda bir araya gelerek bu kurulda Türkiye'nin göç ve vize politikalarını belirlemektedirler. Genel Müdürlüğe bağlı yurtdışı teşkilatları, göç alanına yeni bir vizyon belirlemek için diğer ülkelerde etkin bir

şekilde çalışmakta, bulundukları ülkeler ile Türkiye arasında iletişimi ve işbirliğini arttırmak için faaliyet göstermektedirler.

Türkiye'ye yönelik göç hareketleri içerisinde, AB ülkelerine gitmek amacıyla Türkiye'yi geçiş yolu olarak kullanan transit düzensiz göç kapsamında bulunan yabancılar ile Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelen yabancılarda yer almaktadır. AB ile Türkiye arasında imzalanan Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşması gereğince, AB'ye üye ülkelere Türkiye üzerinde yasadışı yollardan giren üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye'ye iadesi kabul edilmektedir. Türkiye de söz konusu yabancılardan kaynak ülkelere gönderilmesinde, Uluslararası Koruma başvurusunun değerlendirilmesi süresince sorumlu olmaktadır. Geri Kabul Anlaşması eğer transit ülke ve kaynak ülkelerle birlikte anlaşma sağlanır ve uygulamaya geçilirse her ülke açısından avantajlı olacağı düşünülmektedir (Danış, 2004: 13).

Ayrıca, 2016 yılında çıkarılan UİK ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kurulmuştur. Bu danışma kurulunun kararları dikkate alınarak ÇSGB tarafından uluslararası işgücü politikaları belirlenmektedir.

Uluslararası işgücü politikası belirlenirken, uluslararası işgücünün hareketliliği, bölgesel gelişmeler, istihdam ve çalışma hayatına ilişkin gelişmeler, sektörel ve ekonomik dönemsel değişkenlikler, kalkınma planları ve programları, yabancıların vatandaşlıklarının bulunduğu ülkelerle ikili ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler, Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar ve uluslararası sözleşmeler, kamu sağlığı, kamu düzeni ve kamu güvenliği dikkate alınmaktadır. Türkiye açısından hedef göçü engellemek değil yönetilebilir bir sistem haline getirmeye çalışmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHDAM VE YABANCI İŞGÜCÜ: ALANYA ÖRNEĞİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı Alanya özelinde gerçekleşen yabancı işgücü göç hareketliliğini incelemektir. Bir başka deyişle, istihdama dahil olmak amacıyla Alanya'ya gelen göçmenlerin sosyal ve ekonomik etkilerinin neler olduğunu sorusuna yanıt bulmaktır. Bu kapsamda, Alanya'daki yabancı işgücü göçü ve göçler sırasında/ sonrasında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin tartışılması da alt bir amaç olarak belirlenmiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreninin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme; olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında kolaylık sağladığı gibi, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine irdelenip çalışılmasına olanak tanımaktadır (Koç Başaran, 2017: 490). Öte yandan belirlenen hedef kitleye ulaşmak için ikinci bir örneklem yöntemi daha seçilerek kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi, yakın ve erişilmesi kolay olan örnekleme yönelik yapılacak araştırmaları kapsamaktadır. Araştırma Türkiye'nin önemli göç merkezlerinden olan ve önemli bir turizm merkezlerinden olan Alanya ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Alanya ilçesinin seçilmesinde araştırmacının sahip olduğu mesleki faaliyet alanının ve doğrudan göç üzerine çalışmasının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Alanya ilçesi gerek coğrafik konumu gerekse de Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biri olması sebebiyle, yoğun yabancı istihdamına elverişliliği nedeniyle, yabancı göçmenlerce tercih edilen bir bölge konumundadır. Öte yandan farklı ülkelerden Türkiye'ye çeşitli sebeplerle gelenler ile yerel halk arasında ortaya çıkan konaklama, giyinme, beslenme, rehberlik gibi alanlarda beliren, çok boyutlu iletişime bağlı olarak, yabancı dil bilme problemini gündeme taşımış ve sektörel ihtiyaçlara bağlı olarak daha alt sosyo- ekonomik seviyedeki ancak dil sorunu olmayan kişileri Alanya'ya taşımaya ve onlara iş olanakları sağlamaya başlamıştır.

İnternette edinilen bilgiye göre Alanya, Antalya'nın en çok yabancı nüfusa ikamet sağlayan ilçelerinden biri olarak genel Antalya göç profilini devam ettirmektedir. Alanya'da yaşayan yerleşik yabancılar arasında Almanlar, ilk sırada yer almaktadır. Kentte yaşayan 14 bin 149 yabancı kayıtlı kişinin 3 bin 115'i Almanya uyruklu, 2 bin 573'ü Rusya Federasyonu

uyruklu, 962'si Irak uyruklu, 882'si İran uyruklu ve 735 Ukrayna vatandaşından, kalan 6 bin 179 kişi ise diğer ülke vatandaşlarından oluşmaktadır

Araştırma grubu, gerçekleştirilebilirlik, erişilebilirlik, uygunluk ve gönüllülük esasları temelinde ve nispeten daha yoğun etkileşimler sağlanabileceği düşüncesiyle aktif olarak çalışan yabancı göçmenlerden oluşturulmuştur. Nitel çalışmaların bir kolu olan derinlemesine görüşmelerde araştırmanın örneklem büyüklüğü, araştırılan olguyu yaşamış ve sayıca 10 ile 30 kişi arasında değişen bir katılımcıdan oluşabilmektedir. Araştırma kapsamında 30 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Çalışma grubunda aktif olarak araştırma bölgesinde çalışan yabancı göçmenler yer almıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi ve Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalar, bireylerin kendi deneyimlerini paylaşma ve seslerini duyurma imkânı sağlama, sosyal olgulara ilişkin farklı bakış açıları sunma ve mevcut yazının yetersiz kaldığı yerlerde toplanan verilere dayanılarak yeni kavramlar geliştirmeye olanak sağlar (Yıldırım, 1999:10). Nitel araştırmalar, çalışmayı oluşturacak kuramsal çerçeve açık bir şekilde oluşturulması yanında sistematik, yapılabilir ve esnek bir araştırma deseni ortaya konulmasına ve tutarlı ve anlamlı bir doküman haline getirilmesine ve araştırmacının, öznel yaklaşım temelinde araştırılan konunun içine girerek olayları ve olguları detaylı incelemesi ve yorumlanmasına olanak tanınması nedeniyle tercih edilmektedir. Bu doğrultuda, yabancı göçmenlerin oluşturduğu göç, göçün nedenleri ve yaşanan sorunların belirlenmesi hususunda, nitel araştırmalar çerçevesinde gözlemler yapılmıştır.

Toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve içerik analizinde, verilerin kavramsallaştırılması ile olguyu tanımlayan temaların ortaya çıkarılma çabası yer almıştır. Analiz sonuçları, betimsel bir anlatım ile çoğunlukla doğrudan alıntılarla gösterilmiştir.

Bu çalışmada, yabancı göç olgusunu yaşayan ve göçün son noktasındaki çalışma deneyimleri bu durumu yaşayan denekler tarafından derinlemesine bir bakış açısı sunulabilmesi için verilerin çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Sonuçlardan farklı boyutlar elde edilip değerlendirilmesi ve anlamlandırılabilmesine imkan tanıyan çeşitleme, nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanabilmesi için önemli olduğu kadar, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırabilecek çabaları içerir (Yıldırım, 1999: 13). Buradaki en önemli ilke, farklı bireyler ve ortamlardan farklı yöntemlerle veri toplamaktır. Bu doğrultuda, nitel yaklaşım çerçevesinde veri toplama tekniği olarak mülakat ve doküman analizinden yararlanılmıştır.

Görüşmeler tam yapılandırılmış görüşler olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunda yabancı göçmenlerin yaşadıkları göçün nedenleri ve yaşanan sorunlara ilişkin sorulara ilaveten yabancı göçmenlerin yaş, cinsiyet, medeni durum gibi demografik özelliklerine yönelik sorulara da yer verilmiştir.

Mülakat formunun hazırlanmasının ardından 01-30.12.2017 tarihleri arasında görüşme yapılacak yabancı göçmenler belirlenmiştir. Görüşme yapılacak kişiler belirlendikten sonra araştırmanın amacı ve içeriği kişilere iletilmiş, çalışmayı kabul eden yabancı göçmenler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu bağlamda Tablo 4.1’de 30 yabancı göçmenlerin demografik özellikleri verilmiştir. Görüşmeler, yabancı göçmenlerin görüşmeyi kabul ettikleri yerde ve belirlenen saatlerde yüz yüze görüşme yöntemi ile ve 40-45 dakikalık süreler ile yapılmıştır. Katılımcılara çok fazla müdahale edilmeyerek görüşme doğal akışına bırakılmıştır. Görüşmeler katılımcıların izni ile ses kayıt cihazına kaydedilmiş, aynı zamanda araştırmacı tarafından notlar tutulmuştur.

4.4. Görüşme Formu

Araştırmada, Alanya ilçe sınırları içerisinde çalışan yabancı göçmenlere yönelik olarak, iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun birinci bölümünde katılımcılara ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Araştırma formunun ikinci bölümünde uzman görüşüyle hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat soruları yer almaktadır.

Mülakat formunun geçerliliği için ise şu ölçütler dikkate alınmıştır:

- Katılımcıların soruların tamamına cevap vermeleri sağlanmıştır.
- Araştırma sonunda elde edilen veriler yabancı göçmenlerle yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir.
- Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların ileri sürdükleri görüşlerin ve önerilerin ana temayı açıklayıcı nitelikte olması göz önünde bulundurulmuştur.

Bu ölçütler araştırmanın iç geçerliliğini kanıtlamaya yönelik ölçütler olarak kabul edilmektedir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamaya yönelik birincil ölçüt, mülakat formu kapsam geçerliliği açısından bir uzman görüşü ile teyit edilmesidir. Bu çerçevede Akdeniz Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Bölümü hocaları tarafından görüşme formu incelenmiştir. Güvenirliliğe yönelik gerçekleştirilen işlem ise görüşmecilerin (birincil kaynaktan) görüşlerinin alınmış olması ve aynı temaya ait farklı gruplardan bilgi toplanması ile gerçekleştirilmiştir.

4.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Mülakat yapılan yabancı göçmenlerden elde edilen verilerin analizinde sırası ile aşağıdaki yöntem izlenerek araştırma süreci tamamlanmıştır.

- Katılımcılara ilişkin demografik özellikler tespit edilmiştir.
- Yabancı göçmenler ile yapılan mülakat yazılı doküman haline getirilmiştir.
- Metinlerin incelenmesi sürecinde önemli görülen noktalar mülakat sorularına bağlı olarak sınıflandırılmıştır
- Sınıflandırılan veriler kategori ve alt kategorilere göre ayrılmıştır.

4.6. Araştırma Bulguları

4.6.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 4.1 Görüşmeye Katılanların Ülkeleri, Cinsiyetleri ve Yaşları

Sıra	Ülke	Cinsiyet	Yaş	Sıra	Ülke	Cinsiyet	Yaş
1	Ukrayna	Kadın	48	16	Ukrayna	Erkek	30
2	Gürcistan	Kadın	52	17	Azerbaycan	Erkek	45
3	Ukrayna	Kadın	31	18	İran	Erkek	35
4	Irak	Erkek	56	19	Rusya	Kadın	28
5	Rusya	Kadın	28	20	Türkmenistan	Erkek	30
6	Kırgızistan	Kadın	21	21	Irak	Erkek	45
7	İran	Kadın	29	22	Rusya	Kadın	31
8	Irak	Erkek	38	23	Gürcistan	Erkek	37
9	Kırgızistan	Kadın	31	24	İran	Kadın	32
10	Türkmenistan	Kadın	28	25	Irak	Erkek	28
11	Rusya	Kadın	39	26	Rusya	Kadın	34
12	Rusya	Kadın	40	27	Azerbaycan	Erkek	29
13	Ukrayna	Kadın	26	28	Gürcistan	Kadın	55
14	Makedonya	Erkek	43	29	Azerbaycan	Kadın	24
15	Gürcistan	Kadın	27	30	Ukrayna	Kadın	27

Tablo 4.1’de yabancı göçmenlerin geldikleri ülkeler ile bazı temel özellikleri karşılaştırılmıştır.

Araştırma bölgesine gelen yabancı göçmenlerin büyük çoğunluğunun kadın göçmenlerden oluştuğu görülmektedir. Nitekim araştırma kapsamında görüşme yapılan 30 yabancı göçmenin yaklaşık %63’inin (19 kişi) kadın olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinde yabancı göçmenlerde kadın göçmenlerin ağırlıklı olmasında bölgenin ekonomik

yapısının ağırlıklı olarak turizme dolayısıyla hizmet sektörüne bağlı olmasından dolayı çalıştıkları işlerle ilgili olabileceği değerlendirilmektedir.

Yine Tablo 4.1 incelendiğinde yabancı göçmenlerin yaş ortalamasının 35 olarak bulunmuştur. Bu yaş ortalamasından hareketle yabancı göçmenlerden daha çok gençlerin Türkiye’yi dolayısıyla araştırma bölgesini tercih ettikleri görülmektedir.

Ülkelere göre bakıldığında, çoğunlukla Türkiye’ye komşu ülkelerden geldikleri görülmektedir. Ülkemizin sınır komşuları olan ülkelerde yaşanan gerek iç savaş gerekse de ekonomik ve siyasi istikrarın olmamasından dolayı yabancı göçmelerce tercih edilen ve dolayısıyla göç rotası içerisinde yer almaktadır. Araştırma bölgesinde görüşme yapılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu sınır komşumuz olan ülkelerden geldiği görülmektedir.

4.6.2. Aile Bağları ve Yerel Destekler

4.6.2.1. Aile Bağları

Aile, gerek birey gerekse toplum için en önemli öğedir. Toplumlarda aile ilişkileri gerek sosyalizasyon süreçleri gerekse toplumsal normların bireye aktarılması açısından önemli bir rol üstlenmektedir (Çiftçi, 1991: 19). Uluslararası nüfus hareketleri açısından aile ilişkilerine bakıldığında, güçlü aile bağlarına sahip olan bireylerin bile nüfus hareketleri sebebiyle bu bağlarının zayıfladığından bahsedilebilir. Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar açısından ailelerin parçalanmasının önemli bir sorun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.2 Aile bağlarının Göç Hareketine ve Günlük Yaşama Etkisi

Aile Bağlarını Durumu (+: Güçlü/-: Zayıf/ 0: Duruma göre değişen)	Göç Hareketine Etkisi (+: Etkili/ -: Etkisiz)	Günlük Yaşama Etkisi (+:Olumlu/-:Olumsuz/0: Nötr)
+	-	-
+	+	+
-	-	0
-	+	0
0	+	+
0	-	+

Yapılan görüşmeler neticesinde göç eden kişilerin, aileleriyle ilişkileri incelendiğinde güçlü aile ilişkilerine sahip olanların, aile ilişkilerinin bir boyutu olan “gelir elde etme” eğilimi üzerinden göç ettikleri ve göç hareketi sonrasında günlük hayatlarını zorlaştıran bir takım sosyal ve duygusal beklenti ve boşluk içine girdikleri görülmüştür. Öte yandan aile ilişkileri güçlü olsa da yine ailevi nedenlerden dolayı göç hareketine girmiş kişilerin günlük yaşantılarında aile etkisinin bir önceki gruba kıyasla daha yoğun yaşanmadığı, günlük yaşamda olumsuz bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir.

Aile bağlarının zayıf olduğu durumlarda aileden uzaklaşmak için ya da aile içi ilişkiler dışında başka sebeplerden göç hareketi gerçekleştirenlerin ailelerinden uzak olmalarının onların hayatlarında olumlu ya da olumsuz bir etki yaratmadıkları görülmüştür. Yapılan görüşmelerde, böyle bir durumda kalanlarda ailenin hali hazırda bir özlem ve birleşme nesnesinden çok “herkesin kendi hayatı” olması noktasında bir sosyo-kültürel ilişki üzerinden tanımlandığı söylenebilir.

Aile ilişkilerinin duruma/ olaylara göre farklılaşan bir içerikte olduğu görüşmecilerin bir kısmı yine aile ilişkileri nedeniyle göç ettiği bir kısmının da aile ilişkileri dışındaki nedenlerle göç kararı aldığı öğrenilmiştir. Ancak sonuçları bakımından bu gruptaki tüm katılımcılar günlük hayatlarında aileleri ile görüşebilmektedirler.

Rusya Federasyonu’ndan gelen kadın (40) katılımcıya yöneltilen “Ailenizden ve akrabalarınızdan Türkiye’de olan var mı?” sorusuna vermiş olduğu cevap: “Evet, Türk vatandaşı ile evli olduğum için Türkiye’de sadece eşim var. Fakat eski eşimden olan kızımın da yanıma gelmesini istiyorum. Bir de kocasından boşanan annem var. O da yakın zamanda Türkiye’ye gelmeyi planlıyor. İkisinin de geleceğini bilmek bile beni çok mutlu ediyor. Çünkü onları gerçekten çok özledim.” olmuştur. Bu cevap üzerine katılımcıya yönelttiğimiz “Sizin Türkiye’ye taşınmanızın ailenizin parçalanmasına neden olduğunu düşünüyorsunuz. Bu nedenle ailenizi tek bir çatı altına toplamaya çalışıyor musunuz? Bu duruma eşiniz nasıl tepki veriyor?” sorusunu sorduğumuzda katılımcının cevabı: “Anaerki toplum yapısına sahip bir kültürden geldim. Bu yüzden aile ilişkilerinde biraz daha baskın durumda olduğum söylenebilir. Eşim de ben de çalışıyoruz burada. Onunla mutluyum yani ama başta da belirttiğim gibi geride kızım ve annem kaldı. Onların da burada benim yanımda olmalarını istiyorum. Eşim her zaman destekçim olmuştur. Bu nedenle benim aldığım kararlara saygı duymaktadır”.

Parçalanmış aile problemi bazen iki ülke arasında bazen de ikiden fazla ülke arasında bile kendini göstermiştir. Örneğin bir diğer katılımcı;

“Eşim ve çocuklarımla burada iyiyiz. Aile ilişkilerimiz de gayet iyi. Ancak babam ve diğer tüm ailem Irak’ta, annem ve erkek kardeşim dışında. Onlar ise Finlandiya’dalar. Hayat şartları ailemi bu hale getirdi.” olmuştur. Katılımcının aile ilişkileri ile arası her ne kadar iyi olduğu görülse de yaşam koşulları bireylerin ailelerini farklı farklı ülkelerde yaşamaya itmiştir. Tekrardan katılımcıya sorduğumuz “Ailenizi ve akrabalarınızla birlikte yaşamak ister misiniz? Bu konu hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcının cevabı: “Eşimle tanıştıktan sonra Türkiye’ye taşınma kararı aldık. Bu kararın ne kadar doğru olduğunu şimdilerde daha iyi anlıyorum. Ailemden Türkiye’de olanlar ise eşim ve iki çocuğum. Başka

da kimsem yok burada. Onlarla birlikte Türkiye’de yaşıyoruz. Elbette tüm ailemle beraber burada olmayı isterdim ama ne yazık ki bu mümkün olmadı” cevabını vermiştir (Irak, Erkek, 38 yaş).

Göçe neden olan ana unsurlardan birisi ekonomik şartların yetersiz olmasıdır (Yılmaz, 2014:1692-1693). Ekonomik özgürlüğe kavuşma, aile bağlarının güçlü olmasına bakılmaksızın bireyi kendi ülkesinden göçe zorlayan unsurların arasındadır. Turist vizesi, kaçak ya da tek kişilik işçi vizesi ile yurtdışına çalışma amacıyla giden bireyler ailelerini bırakmak zorunda kalabilmektedirler. Gerekli yasal, ekonomik ve sosyal imkânlar sağlandıktan sonra ailenin götürebileceği düşüncesi ile tek başına belki birkaç yıl, belki de yıllarca göç ettikleri ülkede tek başına yaşayabilmektedirler. Bunlarla birlikte kişinin bekâr olması, kaçak gitmesi, çocuklarının eğitim ve diğer imkânları için eşlerden birinin ülkede kalma isteği, aile ile birlikte gidilebilecek yeterli ekonomik imkânın olmayışı, aile ile gidildiğinde yeterli birikimin yapılamayacağı düşüncesi, yurttaki kalacak anne, baba veya çocuklara bakabilecek birisinin bulunması zorunluluğu, eşinin gitmek istememesi ve ailenin o kültüre uyum sağlayamayacağı düşüncesi tek başına göç etme nedenleri arasında bulunmaktadır (Çağlak, 2017: 143).

Bu tür unsurların sonucunda yurt dışında tek başına yaşamaya başlayan bireyin ailesi geride kalmaktadır ve ortaya pek çok parçalanmış aile çıkmaktadır. Parçalanmış aile “aile üyelerinden birisinin veya her ikisinin ölüm, terk, boşanma ve ayrılık nedenleri ile mevcut olmayışıdır”. Parçalanmış aile denildiğinde akla sadece ölüm, boşanma ve terk ile gerçekleşen durumlarla ortaya çıkan aile gelinmemelidir. Aynı zamanda aile bireylerinden birisinin çalışma, ayrı yaşama isteği gibi nedenlerden dolayı evden uzakta olması da parçalanmış aileye örnek gösterebileceğimiz durumlardandır. Buna verebileceğimiz konumuz dâhilinde en iyi örnek yurtdışına veya ülke içinde farklı kentlere çalışma amacıyla giden ve uzun süre aileden uzak kalan bireylerin aileleridir. Ülkemizde uzun yıllardan beri süregelen parçalanmış aile örnekleri mevcuttur (Çağlak, 2017: 144).

Konuyla ilgili bir görüşmeci: “Kırgızistan’dan ekonomik nedenlerle ayrıldım. Ülkemde yaşam koşulları beni buraya itti. Artık Türkiye vatanım oldu. Ailemle de görüşmeyeli uzun zaman olmuştur. Görüşmeyeli derken telefonla veya internetten görüşüyoruz. Bu özlemimi dindirmiyor. Yıldan yıla memlekete sadece ailemi görmek için gidiyorum. İmkân olsaydı da onlar burada olsaydı.” Görüşmeciye yönelttiğimiz “Türkiye’de hiç aile ve yakın akrabalarınızdan olan yok mu? Sorusuna: “Dedim ya burada yalnızım ailem ve akrabalarım memleketteler. Herhangi bir aile üyem veya akrabam Türkiye’de değil. Keşke annem babam da burada olsaydı ama gelemiyorlar ne yazık ki. Onları çok özliyorum.

Elimden geldiğince yanlarına gitmeye çalışıyorum ancak bu bazen yılda bir bile olmuyor.” Olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 Yaş).

Bir başka görüşmeci de bu duruma benzer olarak kendi vatanından ayrılıp başka bir ülkede yeni bir hayata başlamak için Türkiye’yi tercih etmiştir.

Görüşmeci: “Türkiye’de yalnız yaşıyorum. Herhangi bir aile üyem veya akrabam Türkiye’de değil. Zaten memlekette de ailem ya da çok kalabalık bir çevrem yok. Aslında biraz da bu yüzden buradayım. Hayata sıfırdan başlamak oldu benimkisi tam anlamıyla. Yeni bir memleket yeni insanlar... Şimdilik burada çok mutluyum, ama bu böyle devam edecek mi zaman gösterecek. Türkiye ile sınır ülkesi olması nedeniyle Gürcistan’a gidip gelmesi kolaydır. Bu nedenle ayda bir ya da iki ay arayla memleketime gidebiliyorum.” Olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Bir başka katılımcının cevabı:

“Eşimle tanıştıktan sonra Türkiye’ye taşınma kararı aldık. Bu kararın ne kadar doğru olduğunu şimdilerde daha iyi anlıyorum. Ailemden Türkiye’de olanlar eşim ve iki çocuğum. Başka da kimsem yok burada. Onlarla birlikte Türkiye’de yaşıyoruz. Ailemden diğerleri Irak’ta.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

Kendisine bir gün ailenizin diğer üyelerini Türkiye’ye getirme gibi bir durumunuz olsa onların da gelmesini ister miydiniz? Sorusunu yönelttiğimizde, Iraklı görüşmeci (Erkek, 38): “Aslına bakılırsa hep birlikte Finlandiya’da yaşamak daha mantıklı. Bunun için babamı ve diğer yakın akrabalarımın önce Finlandiya’ya geçmesi gerekiyor. Ben buradan Irak’a yakın olduğum için daha sık gidebiliyorum. Önce ben Finlandiya’ya gidersem onlar tamamen burada sahipsiz kalır... Ama elbette ailemle bir arada yaşamak isterim. Neden olmasın?” diyerek aslında başka bir ülkeye göç edebileceğini de ifade etmiştir.

Bununla birlikte aileleriyle yaşayan kişilere de görüşmeler sırasında rastlanmıştır.

“Aile ilişkilerimiz oldukça iyi zaten tüm ailem burada. Onlarla hep birlikte yaşıyoruz. Ancak memlekette buraya gelmeyen akrabalarımız da var.” olmuştur diyerek, ailesinin Türkiye’ye geldiğini ve toplu bir göç hareketi sonucunda parçalanmış aile durumuna son verildiğini söylemektedir (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

Başka bir katılımcı ise; “Ailemle aramızdaki iletişim iyi seviyededir. Çünkü Türkiye’de hep birlikte mutlu bir hayat sürebiliyoruz. Irak’ta herhangi bir ailem kalmadı zaten.” diye cevap vermiştir (Irak, Erkek, 30 yaş).

Bununla birlikte bazı yabancıların kendi ülkesiyle herhangi bir bağının kalmaması ve kendi kültürlerinden uzakta yaşaması sebebiyle ülkesiyle bütün bağları kopmuştur. Bununla birlikte çocuklarını artık Türk kültürüne göre toplumsallaştırmaya çalışan bireyler vardır.

Bu konuya başka bir örnek verecek olursak; Almanya'ya göç eden ilk kuşak göçmenler, dini ve sosyo-kültürel amaçlı örgütlenmeler halinde genel toplumun geri kalanından kopuk bir biçimde "sosyal kapanma" olarak adlandırabileceğimiz bir sürdürmüşlerdir. İkinci ve özellikle üçüncü kuşak ise, ilk kuşağın yaşadığı dil, din, gelenek ve davranış kalıpları konusundaki sorunları aşmayı kısmen de olsa başarabilmişlerdir. Üçüncü kuşak ise Almanya'da doğan ya da Almanya'ya doğduktan sonra gelen, sosyalizasyon sürecinin birinci ve ikinci aşamalarını bu ülkede tamamlayan, temel eğitimini de bu ülkede almış olan kuşaktır. Almanya'ya özgü kültürel değerleriyle sosyalleşerek kimlik kazanmış, çoğu ülke vatandaşlığını kazanmış bireylerdir. Bu bakımdan üçüncü kuşağın aile içi ilişkilerinden, sosyo-kültürel değerlere bakışına kadar oldukça geniş bir çerçevede birçok ilişkisini etkilemektedir. Ancak bu etkilerin her zaman olumlu bir çizgide devam ettiği söylenemez. Bu gençler birden fazla grupta özdeşleşme süreci içinde kendilerini bulabilirler. Almanya'da yaşayan Türkler üzerinde yapılan bir araştırmada, bu ülkede yaşayanların, yani ikinci ve daha çok da üçüncü kuşak olarak adlandırılan, Almancayı çok iyi bilen ve eğitim düzeyleri diğerlerine kıyasla daha yüksek olan kuşağın, şiddet olaylarına daha çok eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Ancak her ne kadar önemli bir ölçüde yol kat etmiş olsalar da ikinci ve üçüncü kuşağın hem kendi anadillerine hem de içinde bulundukları ülke dillerine tam anlamıyla hâkim olacak düzeyde bir dil becerisi kazanamadıkları da görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında bir takım sosyo-kültürel yönelimlerin olduğu söylenebilir. Almanya'da ve Norveç'te yaşayan üçüncü kuşak bireylerin üzerinde yapılan araştırmalara göre Türkçeyi sadece aileleri ve kendi ırktaş çevreleri ile iletişim kurabilmek için ailelerinden öğrendikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Yavuz, 2013: 617).

“Rusya’da ilgilenebileceğim bir ailem kalmadı. Eşim ve çocuklarımla birlikte Türkiye’de yaşıyoruz. Aile ilişkileri konusunda herhangi bir sorununuz yok. Annem ve babamı ise kaybettim. Zaten başka bir akrabam da kalmadı Rusya’da. Ayrıca çocuklarımı Türk kültürüne göre yetiştiriyorum” (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Uluslararası göçün parçalanmış aileler yaratması kadar aile ilişkileri kopuk olan bireylerin de bu göç sürecine dâhil olduğunu söylemek mümkündür. Buna örnek olarak;

“Eski kocam Ukrayna’da yaşıyor, zaten çocuklarımız da olmadığı için Türkiye’de yalnızım. Daha doğrusu sadece erkek arkadaşım var. Onu tanımaya çalışıyorum. Bütün ailem de akrabam da erkek arkadaşım oldu. Bunun dışında bir ailem olmadığı için de aile ilişkimden pek bahsedilemez” demekte ve aslında aile ilişkilerinin çok da güçlü olmadığını belirtmektedir (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

İncelediğimiz alanda göç hareketini başlatan sebeplerden başat olanı her ne kadar ekonomik olsa da saha çalışması sırasında karşılaştığımız bir bulgu bizi sosyal bağların güçsüzlüğünün de insanları başka ülkelere sürüklediği sonucuna ulaştırmıştır. Buna göre kişilerin menşei ülkelerindeki aile bağlarının güçsüzlüğü de onların başka ülkelere gitme kararı alırken bir anlamda “işlerini kolaylaştırmakta”, kişilerin hareket kabiliyetlerini arttırmaktadır. Bu yaklaşıma bir başka örnek olarak;

“Aile ilişkilerimiz epey kopuk açıkçası. Kardeşlerimle bazen görüşürüm, ancak ailem ve akrabalarım memleketteler. Onun dışında burada beraber yaşadığım kızım ve eşimle mutluyum.” cevabı üzerine katılımcıya yönelttiğimiz “Türkiye’de başka aile ve akrabalarınızın olmasını ister misiniz? Ayrıca diğer akrabalarınıza göre imkânınız olduğu için mi Türkiye’ye gelebildiniz?” sorusuna: “Elbette başka tanıdıklarımın ve akrabalarımın da olmasını isterdim ancak hepsi memleketteler. Irak’ta yaşamak iyice güçleşti, akrabalarımın imkânları elverdikçe buraya gelmelerini isterim. Biz imkân bulduk geldik.” cevabını vererek kişiler kendi çekirdek ailesinden başka kimseyi düşünmediğini, diğer aile ve akrabalarının da maddi olarak imkân buldukça Türkiye’ye gelebileceğini belirtmiştir (Irak, Erkek, 56 yaş).

Diğer taraftan aile ilişkileri iyi olsa da maddi olanaklar yüzünden aileleriyle görüşemeyen kişiler onlarla irtibat kurumayan ya da güncel teknolojik imkânlar aracılığıyla görüşmek zorunda kalan kişiler mevcuttur. Örneğin bu soruya bir diğer katılımcının cevabı:

“Annem Rusya’da ve ne yazık ki birbirimize maddi manevi destek olamıyoruz. İnternet üzerinden görüşüyoruz annemle ve bunun dışında da pek bir ilişkim olduğu söylenemez.” olmuştur. Görüşmeciye yönelttiğimiz “Ailenizden ve akrabalarınızdan Türkiye’de olan var mı? Annenizi de Türkiye’ye yanınıza almayı düşünüyor musunuz?” sorusuna yanıtı “Türkiye’de yalnızca erkek arkadaşım var. Ancak onunla birlikte yaşamıyoruz. O kendi evinde yaşıyor ben kendi evimde yaşıyorum. Burada erkek arkadaşımın başka kimsem yok bütün ailem ve akrabalarım Rusya’da. Annemi birkaç kez Türkiye’ye getirmeyi denedim. Ancak mümkün olmadı. Dedim ya zaten internet üzerinden sürekli iletişim kuruyoruz.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

“Türkiye’de eşim ve çocuklarım var. Annem ve babam Almanya’dalar. Onlarla zaman zaman görüşüyoruz. Aile ilişkilerimizi genellikle sosyal medya aracılığıyla sağlıyoruz. Yakından görüşmemiz parasızlık nedeniyle bazen uzun zaman alabiliyor. Örneğin yazdan yaza gibi. Çocuklarımın büyük anneleri ve büyük babalarıyla büyümesini isterdim ama ne yazık ki mümkün olamadı. Kendi ülkemde ailemden ve akrabalarımın kimse kalmadı genellikle farklı şehirlerde yaşıyorlar. Dedim ya annem ve babam da Almanya’dalar. Burada eşim ve çocuklarım var ve aile ilişkilerimiz gayet iyi” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, üzerinde durdukları konulardan biri, aileleri arasındaki mesafe ne kadar olursa olsun aileleri ile görüşmeler sanal ortam üzerinden devam etmektedir. Ailesiyle uzaklığını dile getiren 26 yaşındaki Ukrayna vatandaşı katılımcı kadının sorumuza vermiş olduğu cevap: “Türkiye’de yalnız yaşıyorum. Herhangi bir aile üyem veya akrabam Türkiye’de değil. Annem ve babam Ukrayna’dalar. Ben burada olmaktan mutluyum ailemi özlemem dışında her şey yolunda gidiyor. Babam Ukrayna’da profesör olmasına rağmen ondan çok çok daha yüksek gelirler elde ediyorum. Dediğim gibi tek sorun onlardan uzak olmam ve onları özlemem. Neyse ki internet var ve sanal da olsa onları görebiliyorum” diyerek aile ilişkilerinin artık sanal ortamda sürdüğünü belirtmiştir.

Bununla birlikte göç hareketliliklerine neden olan bir başka etken ise hedef ülkede bulunan, tanınan ve güvenilir birinin varlığıdır. Özellikle kaynak ülkede hayatı idame ettirmedeki sorunlar ile birlikte tanınan kişinin, o ülke hakkındaki tavsiyeleri de eklenince göç edilmesine çekici zeminler oluşturulur. Bunun sonucunda da göçmenler hedef ülkede bulunan tanıdığına verdiği güçle uluslararası göç hareketlerine neden olmaktadır.

“Aile ilişkilerim iyi bir şekilde devam etmektedir. Burada Türk vatandaşı ile evli olan bir kardeşim var. Diğer akrabalarımız memleketteler. En azından her gün kardeşimle görüşme fırsatım var. Kardeşimin burada olması benim için çok büyük bir avantaj. Burada tek başınıza olmadığınızı bilmek, kardeşinizin yanınızda olması maddi ve manevi açıdan çok rahatlatıcı bir faktör. Çünkü bütün problemlerimi onunla paylaşıyorum. Kardeşimle burada yeniden hayata başladım diyebilirim. Kardeşim burada olmasaydı bende gelemedim.” demekte ve Türkiye’ye gelmesindeki temel unsurun kardeşinin varlığı olduğunu ve ona çok güvendiğini sürekli görüşmeler esnasında vurgulamaktadır (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

Katılımcıların aileleriyle olan ilişkileri genellikle sanal ortamda ya da yılda bir iki defa yapılan seyrek bir ziyaretlerden ibarettir. Buradan mütevellit ailevi ilişkileri haiz kişilerin çoğu sıklıkla ailesine özlem duyduğunu dile getirmiştir. Ancak katılımcılar, ailelerine özlem duymalarına rağmen bir türlü Türkiye’den vazgeçmemiş buna karşılık Türkiye şartlarında çalışmayı kendi ülkelerine tercih etmişlerdir. Böylece katılımcıların kendi ülkelerinde Türkiye’nin imajına katkıda bulunduğu savunulmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların istekleri kendi düzenlerini kurduktan sonra diğer aile bireylerinin de Türkiye’ye gelmelerini sağlamaktır.

Tablo 4.3. Göç Yönüyle Aile İlişkilerinin Durumu ve Görüşme Kanalları

Göçün geldiği yön	Aile İlişkisi (+: Güçlü/ -: Zayıf)	Görüşme Kanalları
Doğu- Güney	+	Ziyaret yapmak mümkün
Doğu- Güney	-	Sosyal medya araçları
Kuzey- Batı	+	Sosyal medya araçları
Kuzey- Batı	-	Sosyal medya araçları

Tablodaki çıkarımdan da görüleceği üzere yeni göç hareketlerinde, gelinen ülkedeki akrabalarla en çok görüşme aracı sosyal medya araçları olmaktadır. Ancak Doğu ve Güneyden gelen göç hareketleri, coğrafi yakınlık nedeniyle istisnai olarak yılda bir iki defa doğrudan ziyaret yapılmasını da mümkün kılmaktadır.

4.6.2.2. Yerel Destekler

Göç hareketlerini tetikleyen birçok nedenler arasında siyasi, kültürel ve ekonomik faktörler ana unsur sayılabilirler. Bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketlerinin en göze çarpan etmenini ekonomik nedenler oluşturmaktadır. Bireylerin iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam standardı elde etme isteği, göç süreci olarak da tanımlanabilir. Göçün seyri çoğunlukla cazibe alanı oluşturan ve gelişmişlik oranı yüksek ülkelere ve bölgelere doğru gerçekleştirilmektedir. İnsanlar ekonomik açıdan kendilerini yeterli olmadıklarını düşündükleri zaman onları ekonomik anlamda rahatlatıcak yerleri seçer. Bu bakımdan göç işgücünün yer değiştirmesi sonucunda kentsel mekânlarda iş bölümüne katkı sağlayan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir olgudur. Bu nedenlerin içerisinde en önemlisi ekonomik faktörlerdir. Özellikle ekonomik faktörler toplulukların göç hareketlerini tetiklemekle birlikte, ülke sınırlarını aşarak diğer ülkelerin kültürel ve toplumsal yapısını etkilemektedir (Günay vd..., 2017: 39)

Tablo 4.4. Göç Yönüyle Yerel Destek Alıp Almama Durumu

Göç Geline Yön	Alınan Maddi Destek	Verilen Maddi Destek	Destegi Alan/ Veren
Doğu- Güney	Yok	Var	Aile
Kuzey- Batı	Var	Var	Aile

Yapılan görüşmelerde, Doğu ve Güney yönünden gelenlerin aile ilişkileri kısmen güçlü olsa da memleketlerinden burada yaşamaları için istisnai durumlar olmakla birlikte (bekar kadın olmak gibi) genel olarak Türkiye’de yaşamak için destek alamadıkları görülmektedir. Öte yandan bu bölgelerden Türkiye’ye gelenlerin kazandıkları gelirlerden bir

kısmını (ve bazen büyük kısmını) memleketlerine gönderdikleri gözlemlenmiştir. Ancak kısmi bir genellemeye gidilecek olunursa Kuzey ve Batı'dan göçenlerin ailelerinden burada yaşamak için destek aldıkları da söylenebilir. Kuzey ve Batı'dan gelenlerin ihtiyaç halinde memleketlerine de kazançlarının bir kısmını gönderdikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen ilgili soruda alınan yanıtlar şöyledir:

“Şu anda maddi olarak destek olan kimse yok. Bütün ihtiyaçlarımı kendim sağlıyorum. Geldiğim şehirde olmasa da ülkemde zaten ekonomik sıkıntılar var, oradan hiçbir beklentim zaten yok.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

“Burada çalışıyorum zaten, kendi kendime yetmeye çalışıyorum. Maddi destek sağlayan kimse yok, memlekette de kimse olmadığı için oradan da bir destek almıyorum.” olmuştur (Irak: Erkek, 30 yaş).

“Maddi destek sağlayan kimsem yok. Burada kendi geçimimi kendim sağlamaktayım.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Görüldüğü üzere, ülkesinden herhangi bir maddi destek bulamayan katılımcılar daha iyi bir gelir elde edebilmek amacıyla ülkelerinden ayrılmışlardır.

Bunun yanında Türkiye’de kendilerine destek bulan göçmenler de görüşmeler sırasında tespit edilmiştir.

“Memleketimde maddi olarak destek sağlayan kimsem yok. Ancak burada erkek arkadaşım var. Onun maddi manevi destekleri olmasaydı buraya zaten gelemezdim. Yaşadığım yerde ücretler çok düşüktü bu yüzden o imkânlarla buraya gelemezdim” (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

Göçmenlerin Türkiye’ye yerleşme kararının verilmesinde evlilik en önemli etkidir. Türk vatandaşı ile evli katılımcılara genellikle eşleri tarafından destek sağlanmaktadır. Katılımcılara, Türkiye’de yasal çalışma imkânınız olsa çalışmak ister miydiniz? Sorusunu yönelttiğimizde;

“Evimizin ve ailemizin geçimini sağlayan eşimdir. Çocuklarımızı rahat rahat okula gönderebilmek için bende çalışmayı tercih ediyorum ancak tam zamanlı bir işte çalışmam zor. Zaman zaman geçici işlere başvuruyorum. Bunun dışında maddi destek sağlayan herhangi birisi yok.” olmuştur (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Bunun aksine katılımcılar arasında yasa dışı çalışanlara da rastlanılmaktadır.

“Dışarıdan destek olan kimseler bulunmamaktadır. Annem ve babam Almanya’dalar fakat onlar da ancak kendilerine yetebiliyorlar. Burada tek destekçim eşim diyebilirim. Eşimle birlikte açmış olduğumuz dükkânı işletiyoruz. Dükkân eşime ait... Ben yanında işçi olarak çalışıyorum” (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

“Türkiye’de ailem veya akrabam yok. Bu yüzden yanımda maddi destek sağlayan kimsem de yok. Ancak kendi geçimimi sağlayabilmek için evde yaşlı bakıcılığı yapmaktayım. Maddi kazancımı ve desteğimi de buradan sağlamaktayım. Memleketten de herhangi bir maddi destek almıyorum.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

Aile bağları güçlü toplumlarda aile fertlerinin birinin ekonomik sıkıntı yaşaması durumunda, sağlanan maddi desteğin sürekliliği olmamakla birlikte, aileleri tarafından maddi destek sağlandığı söylenebilmektedir.

Örneğin;

“Burada zaten yalnızım. Yani burada bana maddi destek sağlayacak kimsem yok. Memleketteki annem babam ise zaman zaman maddi olarak destek olabiliyorlar. Ama daha çok kendi kazancıyla geçimim sağlamaktayım.” Olmuştur (Ukrayna, Kadın, 26 yaş). Diğer katılımcıların cevapları ise:

“Türkiye’de kimseden destek almıyorum bazen annem maddi destek sağlıyor hepsi bu.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Evet var. Annem ve eşim. Ev almak için büyük bir kredi çekmiştim bu nedenle annem Rusya’dan para göndererek destek oluyor. Eşim de çalıştığı için, o da zaten destek oluyor.” olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

“Evet, ailem zaman zaman maddi olarak destek oluyor. Türkiye’den ise maddi destek aldığım kimse bulunmamaktadır.” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

. Katılımcılara sağlanan desteğin sürekli olmadığı, sadece zor zamanlarında aileleri tarafından destek sağlandığı görülmektedir.

Bunun yanında ailesi ile birlikte yaşama imkânı bulan kişilere de görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Sadece kendi kendime destek oluyorum. Bir başkası ya da ailem ya da herhangi biri maddi destek sağlamıyor. Bizler de böyle öğrenmiştik zaten. Herkes kendi kendine yetmeliydi.” diyerek ailesinin de Türkiye’ye geldiğini kendisine ailesi tarafından maddi destek sağlandığını belirtmektedir (Rusya, Kadın, 28).

Ülkelerin, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladıklarını o ülkenin refah seviyesi belirlemektedir. Ülkelerinin refah seviyesinin düşük olmasından yakınan göçmenler kendi ülkelerinden görece refah seviyesi daha yüksek ülkelere göç etmektedirler. Bu yaklaşıma bir örnek; Kırgızistan’dan gelen kadın göçmen gösterilebilir.

“Burada tek destekçim kardeşim. Ben de çalışıyorum o da çalışıyor. Ülkemde aynı işi yaparak kazandığım para ile geçinmemin imkânı yoktu. Ancak burada maddi destek sağlayan birisi olmadan geçinebiliyorum.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

Her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da kültürler arası farklılıklar bulunmaktadır. Bazı kültürlerde kişilerin ergin yaşa ulaşmalarından itibaren kendi ihtiyaçlarını kendi kendilerine karşılayabilmeleri gerektiği savunulmaktadır.

“Sadece kendi kendime destek oluyorum. Bir başkası ya da ailem ya da herhangi biri maddi destek sağlamıyor. Bizler de böyle öğrenmiştik zaten. Herkes kendi kendine yetmeliydi.” cevabı alınmıştır (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

Bunların yanı sıra, kendilerine maddi destek sağlayan birilerinin olmamasına karşın geçmişte yapmış oldukları tasarrufların günümüzde katılımcıların kendilerine destek olduğu da görülmektedir. Özellikle belirli bir yaştan sonra bu durum görülmektedir.

“Ben emekliyim. Bu yüzden kazancıma ek olarak her ay 1300 dolar emekli maaşı almaktayım. Onun dışında da başka bir maddi desteğim yoktur. Irak zaten çok karışık durumda.” cevabını vermiştir (Irak, Erkek, 56 yaş).

Soruya katılımcıların çoğunluğunun verdiği cevap, katılımcıların kendi ekonomik özgürlüklerini kazanmaya çalıştığı, katılımcıların başka bir ülkeden gelmelerine rağmen kazançları Türkiye şartlarında kendi hayatlarını idame ettirebilecek düzeyde olduğudur. Bazı katılımcılar tarafından maddi destek sağlayan herhangi birinin veya birilerinin olmadan yaşayamayacağını dile getirilmektedir.

Ayrıca katılımcılara yöneltilen “Size maddi olarak destek olan kişiler var mı? Eğer destek olan kişiler var ise ailenizden veya Türkiye’de diğer kişilerden kimler size destek oluyor?” sorusunun aksine “Sizin maddi olarak destek sağladığınız birileri var mı? Eğer destek sağladığınız birileri varsa hangi sıklıkla ve ne kadar para gönderiyorsunuz?” sorusuna aldığımız cevaplarda maddi destek alan katılımcıların bir başkasına maddi destek sağlamalarının mümkün olmadığı görülmektedir. Buna örnek olarak;

“Hayır, hiç kimseye maddi destek sağlamıyorum. Diğer soruda da belirttiğim gibi zaten halen ailemden maddi destek almaktayım.” cevabını vermiştir (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“Hayır, yok. Hatta bazen ailem bana maddi destekte bulunuyor.” cevabını vermiştir (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Kişilerin emekleri karşılığı almış oldukları asgari ücret sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli kalmaktadır. Yani görüşmecilerin asgari ücret düzeyinde çalışmaları ancak kendi hayatlarını idame ettirmede yeterlidir.

“Garsonluk yaptığım için aldığım maaş ancak bana yetiyor. Hatta bazen annemden destek alıyorum. Bu şartlar altında kimseye maddi destek sağlayamam.” olmuştur. Bu durum

katılımcı açısından Türkiye'nin asgari ücret seviyesinin yaşam koşulları üzerindeki etkisini göstermektedir(Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Maddi destek sağladığım kimse yok zaten aldığım ücret kendime ancak yetiyor.” cevabı da bu durumun bir göstergesidir(İran, Kadın, 29 yaş).

Diğer katılımcıların cevapları:

“Maalesef maddi destek sağladığım kimse yoktur. Burada ülkeme oranla daha çok para kazanıyorum ancak bu parayla kendi masraflarımı karşılayabiliyorum.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

Eşlerinden ayrıldıktan sonra Türkiye’de yalnız yaşayan ve kendi kendilerine yetebilen katılımcılara da görüşmeler sırasında rastlanmıştır. Buna örnek;

“Hayır yok. Burada ancak kendi geçimim sağlayabiliyorum. Eski eşimden boşandığımdan dolayı Ukrayna’da görüştüğüm kimse de yok zaten.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

“Maddi destek sağladığım kimse yok. Eşimle boşandıktan sonra Türkiye’ye geldim ve kendi geçimimi sağlıyorum. Mutluyum.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Bunun yanında aile bağları kuvvetli olup eşi ve çocuklarıyla birlikte Türkiye’ye göç eden ve maddi imkânlarının yeterli olmaması sebebiyle kendilerine sadece çekirdek ailelerine maddi destek sağlamakla yükümlü gören kişilere de görüşmeler esnasında rastlanmıştır. Örneğin bir katılımcının cevabı:

“Burada eşim ve kızım dışında başka maddi destek sağladığım kimse yok. Memlekette de yok.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Diğer katılımcının cevabı:

“Maddi destek sağladığım kişiler sadece eşim ve çocuklarım. Bütün akrabalarım ya Irak’ta ya da Finlandiya’da yaşamaktadır. Finlandiya’daki anneme erkek kardeşim bakmakta, babama ise diğer akrabalarım ve kardeşlerim yardım etmektedir.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

Bazı katılımcılar, kendi ülkeleri ile bağlarını koparmış olmaları ve ülkelerinde ailelerinden hiç kimsenin bulunmaması nedeniyle maddi destekte bulunacak birilerinin olmadığını söylemektedir. “Rusya’da ailem kalmadığı için destek sağlayacak kimsem kalmamıştır. Çünkü annem ve babam vefat ettiler. Zaman zaman çocuklarımın okul masrafı için geçici işlerde çalışarak destek olmaya çalışıyorum.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş)

Başka bir katılımcının cevabı:

“Irak’ta ailemden kimse kalmadı. Sadece burada benimle yaşayan iki kardeşim ve anneme maddi destek sağlamaktayım.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Kişileri maddi olarak bağımlı kalmalarına neden olan ve onları maddi olarak kısıtlayan yabancı kaynakların varlığı halinde, görüşmecinin başka birisine maddi destek sağlayacak imkânı bulunmamaktadır.

“Hayır. Zaten büyük bir kredi çektim bu yüzden kimseyi destekleyecek maddi gücüm ve imkânım yoktur.” Olmuştur (Rusya, Kadın, 40).

Ayrıca kültürel farklılıklardan kaynaklı, ailesinin desteğini almadan yaşamayı öğrenen ergin bireyler de bir başkasına maddi destekte bulunmamayı yeğlemektedir. Katılımcılar arasında bu durumun örneklerine rastlanmaktadır.

“Hayır, maddi destek sağladığım kimse yok. Dediğim gibi aile içinde de kendimize yetebilmeyi öğrendik. Bu yüzden kimsenin de benden bir beklentisi olmadı.” (Türmenistan, Kadın, 28 yaş).

Bunun yanı sıra evli olduğu için eşiyle birlikte ortak çalışmanın getirmiş olduğu nispeten diğer görüşmecilere göre daha iyi bir maddi gelir, kendileri dışında ailelerine de maddi destekte bulunmalarına imkân sağlamıştır. Örneğin bir katılımcının cevabı:

“Eşimle beraber açtığımız dükkânı işletiyoruz. Oradan elde ettiğim kazançla hem eşim ve çocuklarıma hem de eşimin ailesine yardımda bulunabiliyorum. Bu Türkiye şartları için iyi bir durum. Bununla birlikte Almanya’da yaşayan aileme de destekte bulunma fırsatım oluyor.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Yaşam şartları çok da iyi olmadığı halde kazandığı ücreti biriktirerek ailesine maddi destek sağlamaya çalışan katılımcılar da bulunmaktadır.

“Kırgızistan’da yaşayan anne ve babama yıldan yıla yaptığım ziyaretlerde biriktirdiğim parayla destek oluyorum. Burada maddi destek sağladığım kimse yoktur.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

Kendisine “Türkiye’ye, kendinizden ziyade ailenize maddi destek sağlamak için mi geldiniz?” sorusu yöneltildiğinde, “Doğrusunu söylemek gerekirse, ülkemizin ekonomik durumu kötü. Çalıştığımız işlerden kazandığımız para yetmiyordu. Aileme daha iyi bir maddi imkân sunabilmek için Türkiye’ye geldim.” diyerek kendi menfaatlerinden ziyade ailesini düşündüğünü ve Türkiye’nin ekonomik durumunun kendi ülkesine göre daha iyi bir konumda olduğunu ifade etmiştir.

Soruya vermiş oldukları yanıtlarda katılımcıların çoğunun ancak kendi geçimini sağlayabilecek düzeyde bir maddi gelire sahip olduklarından ailelerine veya herhangi birilerine maddi destek sağlayabilecek gücünün olmadığını dile getirmektedirler. Hatta düzenli dönemlerde olmasa da ailelerinden maddi destek alabildiklerini belirten istisnai

katılımcılar mevcuttur. Bu istisnai durum, ailesinden maddi destek alan katılımcılar arasında herhangi bir rahatsızlık vermediği gözlemlenmiştir.

4.6.3. Göç Hareketinin Ekonomik Yönü

4.6.3.1. Menşei Ülkedeki Ekonomik Faaliyetler

Ülkelerin işgücü piyasası ile işsizlik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu ilişki istihdam düzeyleri ne kadar düşük ise işsizlik oranları da o kadar fazladır (Bingöl ve Bahar, 2010: 51). Ücretlerin genel seviyesinin düşük olması ve işsizlik oranının yüksek olması nedeniyle kişilerin, ekonomik göstergesi daha iyi bir ülkeye daha yüksek ücretlerle çalışabilecekleri düşüncesiyle göç ettiklerinden bahsedilebilir.

Türkiye'ye yönelen göçün temel nedeni de literatürde belirtilen örneğe uygun olarak ekonomik bir beklenti içerisinde olunması olarak gözlemlenmiştir. Örneğin bir katılımcının cevabı:

“Ukrayna’da iş bulmak zor değil. Ancak maaşlar çok düşük seviyede. Birçok insan bu ücretlerle yaşayamaz. Türkiye’deki ücretler maddi açıdan Ukrayna’ya göre daha iyi ve burada hayat şartları daha kolay. Ukrayna’dayken de kuaför salonum vardı. Türkiye’ye gelme planını yaptıktan sonra sahip olduğum her şeyi sattım ve sonra Türkiye’ye taşındım.” olmuştur. Kendisine bir gün çok para sahibi olsanız ülkenize dönüp iş piyasasına yatırım yapar mısınız? Sorusunu sordüğümüzde katılımcıdan aldığımız cevap “Tabii ki de hayır. Yıllardır Türkiye’de yaşıyorum. Artık buranın düzenine alıştım. Orada tekrardan bir düzen oluşturmak bu yaştan sonra zor olacaktır.” şeklinde olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48).

Buna benzer olarak ülkesinin işgücü piyasası hakkında bilgi veren görüşmeciler;

“Ukrayna’da gelir durumu çok düşüktür. Yaklaşık olarak ortalama gelir yüz dolar civarındadır. İnsanlar çok zor şartlar altında çalışmaktadır. Bu yüzden ülkemiz çok göç vermektedir. Ukrayna’da da çiçek satıcılığı yapıyordum. Ukrayna’da iş bulmak zor ve ücretler çok düşük. Bu nedenle Türkiye benim açımdan en uygun ülkedir.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31 yaş). Özellikle katılımcılar, geçimlerini sağlayabilecekleri ücreti kazanmanın zorluğunu görüşmeler esnasında tekrar tekrar ifade etmişlerdir. Diğer taraftan da kendi ülkelerinin ekonomik nedenlerle sürekli göç verdiğini söylemektedirler. Daha önceki bölümlerde de belirtilen ekonomik faktörler sonucu ortaya çıkan göç hareketliliği, genellikle ülkelerinden fazla uzak kalmak istemeyen Ukraynalı katılımcılar, Ukrayna’ya göre refah seviyesi daha yüksek ve vize gibi hukuki açıdan giriş engeli bulunmayan Türkiye’ye yönelmektedir.

“Ukrayna’da iş gücü piyasası Türkiye’ye oranla çok düşük seviyededir. Ekonomik olarak durgunluk söz konusudur. Söylediğim gibi babam bir profesör ve yalnızca yüz doksan

dolar maaş alıyor. Ukrayna kalifiyeli ve ucuz işgücüne sahip bir ülke. Buradan piyasanın halini kolaylıkla anlayabilirsiniz. Ülkemdeyken öğrenci olduğumdan dolayı düzenli bir çalışma hayatım ya da mesleğim olmadı” demekte ve ülkesinin kalifiye işgücüne önem vermediğini belirtmektedir (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Ülkelerdeki siyasi istikrarsızlık ekonomik istikrarsızlığı da beraberinde getirmektedir. Bu durumu Irak’tan gelen görüşmeciler şöyle açıklamıştır.

“Irak petrol zengini bir ülke olmasına rağmen iş gücü piyasası çok kötüdür. Ayrıca siyasal yapı Irak’ın gelişmesindeki en büyük engellerden biridir. Daha sonra Irak’taki savaş ve Amerikan müdahalesi Irak ülkedeki piyasayı alt üst etmiştir. Buraya gelmeden önce de Irak’ta yüksek rütbeli bir askerdim.” cevabını vermiştir. Irak’ın yeraltı zenginliklerine sahip bir ülke olmasına rağmen siyasi istikrarsızlar sebebiyle, ülke ekonomisinin sıkıntılı süreçler yaşadığı görülmektedir. Katılımcıya yöneltilen “Rütbeli bir asker olmanıza rağmen niçin işinizden ayrılp Türkiye’yi tercih ettiniz?” sorusuna katılımcı “Amerika, Irak’a müdahale ettikten sonra toplumsal olaylar meydana geldi, alım gücümüz zayıfladı yani Irak maalesef ki çekilmez bir hal aldı. Bende emekliye ayrıldıktan sonra Türkiye’ye geldim.” şeklinde ifade ederek Irak’ın siyasi ve ekonomik anlamda zor günler yaşadığını belirtmektedir (Irak, Erkek, 56 yaş).

“Irak şehirlerinin iş piyasası birbirinden çok farklıdır. Benim yaşadığım şehirde işsizlikle ilgili pek bir problem yoktu. Hatta diğer şehirlere göre daha zengin bir şehir olduğunu söyleyebilirim. Ama Irak’ın genelinde büyük bir işsizlik sorunu vardır ve ülke içindeki karışıklıklar iş bulma konusunda zorluklarla karşılaşılmasına sebebiyet vermektedir. Türkiye’ye gelmeden önce Irak polis departmanında görevli olarak çalışıyordum.” Katılımcıya yöneltilen “Irak’ta emniyet departmanında görevli olmanıza rağmen niçin işinizden ayrılp Türkiye’yi tercih ettiniz?” sorusuna katılımcı: “Irak’taki şartlardan dolayı Türkiye üzerinden Yunanistan’a ve İtalya’ya göç ettim. Ancak oralarda Müslüman göçmenlere karşı ön yargı vardı. Ben de Türkiye’ye geldim.” diyerek aslında yıllardır süregelen dini çatışmanın günümüzde de etkisini yitirmediği ifade etmiştir (Irak, Erkek, 38). Diğer bir katılımcının cevabı:

“Irak’ta iş gücü piyasası çökmüş durumdadır. Çünkü orada karışıklıklar var. DAESH gibi terör örgütlerinin gelmesiyle birlikte zaten kötü olan piyasaların durumu –çünkü bilindiği gibi Amerikan müdahalesi vardı- daha da kötüleşti. İş bulmak zor ve iş bulsanız bile düşük ücretle çalıştırılıyorsunuz.” olmuştur. Görüşmeciye Türkiye’ye gelmeden önceki mesleğini sorduğumuzda cevabı: “Teknolojik ürünler satan bir mağaza işletmecisiydim.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Irak’a komşu olan ve görece siyasi istikrarını sağlamış, enerji kaynakları açısından zengin bir konumda olan İran, ekonomik gücü yüksek olmasına rağmen gelir dağılımındaki adaletsizlik nedeniyle kişiler iş bulabilmelerine rağmen düşük ücretlerle çalışmaktadır.

“İş bulma konusunda bir problem yok ama ücretler Türkiye’ye göre oldukça düşük. Ülkemde işsizdim, Türkiye’ye tatil için geldiğimde buradaki çalışma koşullarını ve iş bulma olanaklarını gördüğümde burada çalışabileceğimi düşündüm.” olmuştur. Katılımcı özellikle Türkiye’de kendi kendine çalışarak hayatını idame ettireceğini düşünmektedir (İran, Kadın 29 yaş).

Başka bir ülkeye işçi olarak gitmedeki en önemli sebep, siyasi veya sosyal nedenlerin yanında daha yüksek yaşam standartlarına ulaşmaktır. Özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılması sonucu ortaya çıkan Orta Asya ülkelerinden gelen göçmenler bu duruma örnek olarak verilebilir, buradan gelen katılımcıların cevapları:

“Benim ülkemde ücretler çok düşüktür. Mesela asgari ücret elli dolar civarındadır. Bu yüzden Türkiye’de çalışmak benim için çok daha iyidir. Ülkemde bir mesleğim vardı, öğretmendim. Ancak ülkedeki koşullar altında çalışma imkânı bulamadım.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21).

“Herkes çalışmak için başka ülkelere veya şehirlere göç ediyor. Ücretler çok düşük seviyede. İşsizlik olabildiğince fazla... Yani iş piyasalarının durumu çok kötüdür. Ben de bu yüzden Türkiye’ye geldim. Kendi ülkemde markette çalışıyordum.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Gürcistan iş gücü piyasası çok kısıtlıdır. Kazandığımız ücret sadece temel ihtiyaçlarımızı karşılayacak düzeydedir. İş bulmak kolay değil, bulsanız bile çalışma koşulları kötüdür. Bir otelde kat hizmetlisi olarak çalışıyordum.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52).

Bununla birlikte ülkesinde ekonomik problem olduğunu düşünmeyen ve maddi açıdan büyük sıkıntılarla karşılaşmamış olan kişilere de görüşmeler sırasında rastlanmıştır.

“İşsizlik ile ilgili bir problem olduğunu düşünmüyorum. Eğitimini tamamlayan herkesin iş bulma imkânı var. Kendi ülkemde doktor olarak çalışmaktaydım.” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“Kendi ülkedeki iş piyasasına göre çok başarılıydım ve çok iyi paralar kazanıyordum. Ancak istediğim hayata Türkiye’de kavuşabildim.” olmuştur. Kendisine Türkiye’ye gelmeden önce ne iş yaptığı sorulduğunda “Müzisyendim. Bu yüzden birçok ülke gezdim ve oralarda konserlere çıktım. Ancak düzenimi burada Türkiye’de eşimle beraber sağlayabildim.” cevabını vermiştir (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Kişilerin doğal yaşam alanını tehdit eden sebeplerin başında iklim koşulları ve çevresel faktörler gelmektedir. Bu iklim koşulları ve çevresel faktörler uluslararası göç hareketlerine neden olmaktadır. Ekonomik açıdan herhangi bir sorun yaşamayan kişilerde de iklim koşulları ve çevresel faktörlerin hoşnutsuzluğu nedeniyle kendi ülkelerinden gönüllü olarak ayrıldıkları görülmektedir.

“İş bulma konusunda bir sorun yoktu. Kış ayları çok zor geçiyordu. Ben buranın iklimini sevdiğim için buradayım.” Katılımcıya yöneltilen “Türkiye’ye gelmeden önce mesleğiniz neydi?” sorusuna vermiş olduğu cevap “Detoks kliniğinde hemşire olarak çalışıyordum.” olmuştur ve bunun üzerine yönelttiğimiz: “Niçin işinizi bıraktınız?” sorusuna ise cevabı “Daha sonra klinikte polisler tarafından sokaklardan getirilen alkolik insanlarla ilgilenmeye başladım. Bu işimden pek memnun değildim ve yeni arayışlara girdim.” olmuştur (Rusya, Kadın, 39 yaş).

“Geldiğim ülkede eğitim düzeyinize göre ücret alıyorsunuz. Bunun yanında yaşamış olduğunuz şehir de önemlidir. Büyük şehirlerde iş olanakları diğer şehirlere göre daha yüksek. İş bulunsa bile düşük ücretle çalışmak zorunda kalıyorsunuz. Aynı her şehrin iklimi bir değil.” Katılımcıya yöneltilen “Türkiye’ye gelmeden önce ne iş yapıyordunuz?” sorusuna vermiş olduğu cevap “Türkiye’ye gelmeden önce araba satan bir firmada yöneticiydim. Kendi alanımla ilgili çalışma imkânım olmadığı için bir süre sonra çalıştığım şirketin bana vermiş olduğu lisansım da iptal edildi.” olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Bazı ülkelerde bürokrasi de iş piyasasını etkileyebilmektedir. Kendi ülkesinde yıllardır bulunmayan ama ayrılmadan önceki iş piyasası hakkında bilgiler veren bir katılımcıdan aldığımız cevap:

Uzun süredir Rusya’da olmadığım için şu an iş piyasası nasıldır bilemiyorum. Ama benim olduğum dönemlerde rüşvet olayları çok fazlaydı. Bu yüzden neredeyse tüm piyasa işleri rüşvetle hallediliyordu. Zaten Rusya’da düzenli bir işim yoktu. Zaman zaman üniversite de yarı zamanlı işlerde çalıştım.” Olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Ukrayna’dan gelen katılımcıların söylemlerinden ortaya çıkan sonuç ülkenin genelinde iş piyasasının çok düşük olduğu ve düşük ücretli maaşların yaşam standartlarını sağlayamayacak bir seviyede olduğudur. Ortadoğu’dan gelen katılımcıların ise yıllardır süren savaş ortamından dolayı iş bulmanın çok zor olduğunu ve bulunsa dahi düşük ücretle çalıştırıldığını söylemektedirler. Dolayısıyla Irak bu şartlarından dolayı birçok vatandaşını başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelere göç etmeye mecbur bırakmıştır. Genel bir değerlendirme sonucunda Orta Asya’da ise durumun Ukrayna’dan farksız olduğu katılımcılarla yapılan görüşmelerden rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Katılımcıların en büyük

problemleri olan düşük ücretli maaşlar ve işsizlik, Türkiye’deki asgari ücreti bile kişiler için cazip kılmaktadır. Rusya’da ise durum ekonomik nedenlerin yanından iklimsel şartların da uluslararası nüfus hareketliliği için etkili bir faktör olduğunu bize kanıtlamıştır. “Türkiye’ye gelmeden önce ne iş yapıyordunuz?” sorusuna aldığımız cevapta çoğunluğun mezun oldukları bölümlerle çalıştıkları meslekler arasında herhangi bir ilişki kurulamamıştır. Yani katılımcıların çoğunluğu Türkiye’de çalıştığı meslek olarak kendi ülkelerinde kaldığı dönemdeki mesleğini icra etmemektedir.

4.6.3.2. Türkiye’deki Ekonomik Faaliyetler

Türkiye ekonomisi, 21. Yüzyılın başlarından itibaren gerek yerel gerekse küresel faktörlerin etkisiyle değişim geçirmektedir. Bu değişim, siyasi istikrarın beraberinde gelen ekonomik istikrarın sonucu pozitif olmaktadır. Ekonomi ne derece büyürse toplumun refah seviyesi de o derece artmaktadır. Yaşanan bu değişim özellikle ekonomide karar alıcıları etkilemektedir. Bireyler kendi ülkelerine göre daha iyi yaşam koşullarına ulaşacağı ve yüksek ücret alacağı düşüncesiyle diğer ülkelere göç etmektedirler (Öztürk ve Gövdere, 2010: 378). Çalışmamızda da görüleceği üzere pek çok katılımcı açısından bu durum önemli bir yere sahiptir.

“Burada bin Euro kadar bir gelirim var. Başka bir gelirim de yok. Türkiye’de Rusya’da kazandığımdan daha yüksek bir ücret aldığımı söyleyebilirim. Gelirim bana gayet yetiyor diyebilirim. Kazancım ihtiyaçlarımı karşılamak için yeterli düzeyde. Ancak bazen kendi ülkeme gidebilmek için seyahat biletleri pahalı olduğundan dolayı her istediğimde gidemiyorum.” cevabına karşılık “Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusu katılımcıya yöneltilmiş Rusya Federasyonu’ndan gelen katılımcı “Burada anca geçimimi sağlayabiliyorum. Bu yüzden ne yazık ki tasarrufa ayırabileceğim param kalmıyor.” cevabını vermiştir (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Bununla birlikte yine bir başka görüşmeci kendi ülkesine göre ücretler konusuna bakışı diğer görüşmeciden farksızdır ve verdiği cevap:

“Burada asgari ücretin biraz üzerinde bir maaş alıyorum. Buna rağmen Ukrayna’da kazandığımdan 4 kat daha fazla kazanıyorum. Başka bir gelirim yoktur. Ancak bu kazandığım gelir de geçinmem için yeterli gelmekte. Zaten garson olarak çalıştığımdan dolayı günün büyük bir bölümünü işte geçiriyorum. Bundan dolayı gelirim sadece kira ve diğer kişisel masraflarıma harcamaktayım. Bu şartlarda bir de tasarruf yapmam zaten imkânsız

gözükmemektedir. Ancak temel ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum.” olmuştur. (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

Tablo 4.5. Göç Yönüyle Ekonomik Faaliyetler ve Ekonomik Durum Algısı Durumu

Göç Geline Yön	Menşei Ülkedeki Ekonomik Faaliyet	Ekonomik Durum Algı Düzeyi (+Yüksek, *Orta - Kötü)	Hedef Ülke (+ Türkiye, * Batı/Kuzey Avrupa Ülkeler)
Doğu- Kuzey	Özel Sektörde İşveren	-	+
Doğu-Güney	Kamuda Memur	-	-
Doğu- Kuzey	Özel Sektörde İş gören	-	+
Doğu-Güney	Özel Sektörde İşveren	-	+
Doğu	İşsiz	-	+
Kuzey-Doğu	Özel Sektörde Yönetici	-	+

“Türkiye’de bin yedi yüz lira aylık gelirim var. Kendi ülkemde ise ortalama dört yüz elli lira civarında kazancım vardı. Başka bir gelirim bulunmamaktadır.” olmuştur. Katılımcıya yönelttiğimiz “bu gelir size yetiyor mu?” sorusuna verdiği cevap “Evet, yetiyor, temel ihtiyaçlarımı işverenim sağladığı için bu ihtiyaçlara herhangi bir harcama yapmıyorum. Daha çok kişisel ihtiyaçlarım için harcama yapma fırsatı buluyorum. Kazandığım paramın çoğunu tasarrufa ayırma fırsatım oluyor. Bu yüzden burada olmaktan mutluyum. Kendi ülkemde böyle bir imkân bulamazdım.” diyerek görüşmeci kendi ülkesine göre daha iyi yaşam standartlarına sahip olduğunu belirtmektedir (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

“Türkiye’nin ekonomik gücü Ukrayna’ya göre yüksek. Ukrayna’da asgari ücret aylık yüz dolar civarındadır. Türkiye’de asgari ücretin üzerinde bir ücret alıyorum. Zaten kişisel harcamalarım dışında bir giderim de yok. Bir bakıma harcamıyorum da denebilir. Başka bir gelirim de yok.” cevabı üzerine “Kazandığınız gelirin yetmediği zamanlarla karşılaştınız mı? Bu ücretin üzerinde bir ücret talebiniz oldu mu? diye sordüğümüzda cevabı “aslında zaman zaman yetmediği oluyor. Bazen canımın istediği bir şey yapmak veya almak isterim. Ama bu bazen bütçemin engeline takılıyor. Bazen de çok harcama yapınca bir müddet parasız kalıyorum. Bu durum da idare etmeye çalışıyorum. Bu dönemlerde işverenime gidip ücret artışı talebi yerine avans istiyorum.” olmuştur. Yine katılımcıya yönelttiğimiz “Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna “Aslında tasarrufa ihtiyacım olduğunu düşünmüyorum. Çünkü kazancım beni mutlu ediyor. Bu kazancımla kendimi sıkarak tasarruf yapma ihtiyacı

duymadım.” diyerek kendi ülkesindeki asgari ücretin düşüklüğünü ifade etmektedir (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

“Emlak satış danışmanı olarak iki bin beş yüz lira civarında kazanıyorum. Ülkemde yüz dolar civarında kazanıyordum. Ülkeme göre oranladığım zaman 6 kat daha fazla para demek. Kazandığım para şimdilik yetiyor. Başka da bir gelirim bulunmamaktadır. Gelirim temel ihtiyaçlarımı karşılamaya yetiyor diyebilirim. Ancak ilerde ne olur bilemem.” olmuştur. Katılımcıya tekrardan yönelttiğimiz soruda cevabı “Temel ihtiyaçların yanında kişisel ihtiyaçlarımı da karşıladıktan sonra Türkiye’de bir miktar para ayırabileceğimi rahatlıkla söyleyebilirim. Bu bazen aylık yüz elli bazen de iki yüz elli Türk Lirası olabiliyor. Bu biriktirdiğim para benim harcamalarımına göre değişiyor.” demektedir (Ukrayna, Kadın, 26).

Görüldüğü üzere aynı ülkeden gelen katılımcılar, hangi meslek veya işkolunda çalışırlarsa çalışsınlar kazanabilecekleri para sınırlıdır. Ancak katılımcılar kendi ihtiyaçlarının yanında kendi harcamalarına göre birikim sağlamaktadırlar.

Her ülkenin asgari ücret seviyesi farklılık gösterir. Asgari ücret, ülkelerin iktisadi, sosyal ve kültürel faktörleri dikkate alınarak oluşturulan ve bireylerin hayatını idame ettirmeleri için geçerli olan ücretin en alt limitidir. Bu ücretin hem iç hem de dış göçler üzerine diğer faktörlerin yanında büyük etkisi vardır.

“Şu anda Türkiye’de işverenimle altı yüz dolara anlaşmış durumdayım. Kendi ülkemde ise altmış dolar civarında kazanıyordum. Başka bir gelirim bulunmamaktadır. Bu kazandığım para ülkemdeki asgari ücrettir. Kendi ülkemdeyken sürekli kıt kanaat geçinmeye çalışıyorduk. Evde dört kişi çalışıyorduk. Ancak zor geçiniyorduk. Bu nedenle Türkiye’ye geldim. Yalnız yaşadığımdan dolayı ve geldiğim ülkedeki durumuma göre şu an harcamalarım çok daha iyi. Yani ülkeme göre daha rahat ve lüks yaşıyorum diyebilirim Türkiye’nin asgari ücreti Kırgızistan’da 30 doktora bedeldir. Temel ihtiyaçlarımın bir kısmını işverenim sağladığı için kazandığım ücretin bir bölümünü aileme yardım yapabilmek amacıyla tasarrufa ayırıyorum. Bu tutar aydan aya değişiyor. Bazen yüz dolar bazen üç yüz dolar koyabilmekteyim. İşverenim olmasa bunu bile biriktiremem” olmuştur. (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş) Katılımcı kazancını kendi ülkesine göre kıyasladığında kendi ülkesine nazaran kazandığı ücretin üzerinde gelir elde etmektedir. Türkiye’de diğer çalışanlara göre şanslı olduğunu görüşmeler esnasında sıklıkla yinelemektedir. Buna benzer durum yine aynı ülkeden gelen başka bir katılımcıda da görülmektedir.

“Asgari ücretin üzerinde iki bin lira civarında kazanmaktayım. Bununla birlikte aylık sabit kazancıma ek her satıştan aldığım primlerimde vardır. Hepsini topladığımda gelirim daha da yükselmektedir. Ülkemde kendi mesleğimi yapsam bile bunun yarısını bile

kazanamıyordum. Çünkü ülkemde asgari ücretler çok düşük. Herkes asgari ücretten çalıştırmayı tercih ediyor. Ailenizde destek olacak kimse de yoksa geçim şartları daha da zorlaşıyor.” diyerek ülkesindeki asgari ücretin seviyesi hakkında bilgiler vermektedir. Görüşmeciye yönettiğimiz “Türkiye’de kazandığınız ücret geçiminizi sağlamaya yetiyor mu?” sorusuna yanıtı “Elbette ki yetiyor. Hatta kardeşimin desteği olduğu için kendi ülkemde yaşadığımdan daha rahat bir hayatım olduğunu söyleyebilirim. Kardeşimle beraber olduğum için sabit harcamalarımız bölünüyor. Temel ihtiyaçlarımı karşıladıktan sonra elbette tasarruf etme fırsatım oluyor. Her ay düzenli olarak dört yüz Türk Lirası biriktirme fırsatım oluyor.” Olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Irak’ta hayat pahalı ve geçinmek Türkiye’ye göre çok daha zordur. Türkiye’deki kazancım Irak’takine göre çok çok daha yüksektir. Zaten aldığım ücret temel harcamalara gidiyor. Irak’tan emekli olduğum için kazandığım ücrete ek olarak emekli maaşı almaktayım. Ancak Irak’ta kazandığım ücret bazen zorunlu ihtiyaçlarım için bile yetmezdi.” cevabına karşılık görüşmeciye yönelttiğimiz “Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna “Evet bir miktar biriktirebiliyorum. Daha öncede söylediğim gibi Irak’tan gelen emekli maaşımdan aylık üç yüz- dört yüz dolar arasında bir birikim yapma şansım oluyor. Bu birikim benim için oldukça iyi.” şeklinde cevap vermiştir (Irak, Erkek, 56 yaş).

Aynı ülkeden olmalarına rağmen bu durumun tam tersine Türkiye’ye göre daha yüksek gelir elde etmesine rağmen kendi ülkesindeki savaş ve iç karışıklık gibi olaylar nedeniyle şirketini kapatmak zorunda kalan kişilere de görüşmelerimiz esnasında karşılaşılmıştır.

“Kendi ülkemde daha iyi paralar kazanıyordum. Şu anda Türkiye’de daha düşük bir ücretle çalışmak zorundayım. Kendi mesleğimi burada yapamadığım için durum böyle oldu. Çünkü Irak’taki savaş durumundan dolayı Türkiye’ye gelmek zorunda kaldım.” cevabı üzerine “Türkiye’de de yatırım yapılabilecek pek çok alanlar mevcut. Yatırım yapabileceğiniz bu alanlar belki mesleğinizi icra edebileceğiniz alanlar olabilir. Bu konudaki düşünceniz nedir?” sorusunu yönelttiğimizde katılımcı“ Şuanda kazandığım paradan başka gelirim yok. Bu da sadece temel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir. Irak’ta çok daha fazla kazandığım dönemlerde daha lüks tüketimlerim vardı. Ancak savaş ortamında ne kadar mutlu olunabilir az çok tahmin edebilirsiniz. İş yerimi apar topar sattım. Elime geçen bu parayla Türkiye’ye ailemi getirmek için kullandım. Ama doğrusunu söylemek gerekirse burada daha az kazanmama rağmen daha mutluyum. Önemli olan insanın içindeki huzur.” demekte ve ülkesine göre daha az kazanması onun mutluluğu kadar önemli olmadığını belirtmektedir.

Katılımcıya yönelttiğimiz “Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna cevabı “Hayır, çünkü evimizin tüm ihtiyaçlarını kardeşimle beraber sağlayabildiğimizden dolayı tasarruf şansımız yoktur.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Diğer taraftan Türkiye’de maddi geliri iyi ve işveren olan katılımcılara da görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Şu anda kazandığım ücret yedi-sekiz yüz Euro arasında değişiyor. Çünkü burada kendime ait işyerim var. O yüzden aylık kazandığım para sürekli değişmekte. Kendi ülkemde ise aylık ortalama yüz elli Euro kazanıyordum. Evet, kesinlikle yeterlidir. Genellikle harcamalarımızı çocuklara ve aile içi temel ihtiyaçlara yönelik yapıyoruz.” olmuştur. Makedonyalı katılımcıya yönelttiğimiz “Ek bir geliriniz var mı? Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna cevabı “Zaman zaman Almanya’da müzik konserlerine katıldığım için tabi ki de ek gelirim bulunmaktadır. Aylık yüz-iki yüz Euro gibi bir miktar tasarrufa ayırabilmekteyim. Bu tasarrufum ilerideki çocuklarım içindir” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Bununla birlikte kendi ülkesinde kazanmakta olduğu gelir kadar Türkiye’de de kazanan kişilere de rastlanmıştır. Buna örnek olarak Rusya’dan katılan 39 yaşındaki kadın görüşmeciyi gösterebiliriz.

“Burada dört yüz dolar civarında kazanıyorum. Kendi ülkemde de hemen hemen buna yakın bir maaş alıyordum. Türkiye’yi tercih etmemin sebebi maddi değil. Daha önce de bahsettiğim gibi eşim ve çocuklarım burada. Kazandığım ücret yeterlidir. Çünkü eşimde çalışmakta yani ailemize destek olmaktadır. Tüm gelirimizi genelde aile içi temel ihtiyaçlara harcamaktayız. Zaman zaman eğlence olarak sinema ve diğer sosyal aktiviteler için de harcama yaptığımız olmaktadır.” olmuştur. Rus katılımcıya yönelttiğimiz “Ek bir geliriniz var mı? Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna yanıtı “Ek gelir olarak sayılır mı bilmem ama eşimde çalıştığı için onun da geliri var. Sonuçta eşim de ailemize maddi anlamda destek vermektedir. Bu gelirle hayatımızı idame ettiriyoruz. Tasarrufa gelince, evet biraz birikim yapabiliyorum. Küçük de olsa aylık elli dolar gibi bir miktar bir kenara koyabilmekteyim.” olmuştur.

Bu durum göç hareketinin nedenlerinden biri olan ekonomik faktörlerden değil aile ilişkilerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Ayrıca kazanılan gelirin temel ihtiyaçların yanında spor, kültür ve sanat gibi sosyal aktivitelere de kaldığını ifade etmiştir. Sovyetler birliğinin

dağılmasından sonra ekonomik istikrarını sağlayamayan ülkelerden biri olan Kırgızistan'dan katılan kadın görüşmeci (21) ve durumu ifade etmektedir.

“Ekonomik nedenlerden dolayı ülkemden ayrıldım. Türkiye’de iş bulma olanakları daha iyi ve maaşları Kırgızistan’a göre çok daha yüksek.” olmuştur.

Bu ülkede eğitimi alınmış yani öğrenilmiş mesleği icra edenler de düşük ücreti almaktadır. Buna örnek olarak verilen bir cevap da;

“Çalışma koşulları çok kötüydü ve üniversiteden mezun olduğum bölümden iş bulmak zordu. Türkiye’de kendi mesleğimi yapmamama rağmen çalışma koşulları ve maaş konusunda benim ülkemden çok daha iyi olduğunu söyleyebilirim.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

4.6.3.3. Türkiye’ye Göç Etmenin Diğer Nedenleri

4.6.3.3.1. İklim

Göç hareketinin ortaya çıkmasında çok sayıda neden etkilidir. Bu nedenlerden bazıları; aile fertlerini bir araya getirme isteği, daha iyi yaşam standardı, iklim şartları, çocukların daha iyi bir eğitim alması ve kişisel güvenlik arayışı şeklinde sıralanabilir. Yabancı turistlerin Antalya’yı tercih etmesinde etkili olan çekici faktörleri belirlemeyi amaçlayan bir çalışmada, yabancı turistlerin Antalya’yı tercih etmesini etkileyen en önemli iki faktörün güvenlik ve doğal güzellikler olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle, Antalya’nın güvenli bir şehir olması, temiz olması, güzel sahillerinin olması, iklimi ve doğal parklarının olması yabancı turistlerin Antalya’yı tercih etmesinde etkili olan unsurların başında gelmiştir. Yapılan araştırmalara göre çekici faktörlerin destinasyon seçimi üzerinde etkili olup olmadığı araştırmışlardır.

Destinasyon; Farklı doğal özellikleri veya çekicilikleri olan ve ziyaretçilerin ilgisini çeken yer. Turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış hizmet ve olanakların odak noktasını oluşturan coğrafi alandır. Destinasyon, turizm faaliyetlerinin temel kaynaklarını bünyesinde barındıran, bu faaliyetlerin gerçekleştiği, turistik mal ve hizmetler ile tüketici deneyimlerinin bütünleşik bir sunumun sağlandığı ana zemindir Bu araştırmanın sonucunda destinasyon seçimini etkileyen en önemli çekici faktörler; hijyen ve güvenlik, kolay erişilebilirlik, güneş ve egzotik atmosfer olarak belirlenmiştir (Çetinsöz ve Artuğer, 2013: 581).

“İlk olarak tabi ki iklim. Rusya çok soğuk ve Türkiye’ye göre iklim şartları zor. İkinci olarak çalışma koşullarından dolayı Türkiye’yi tercih ettim. Burada çalışma koşulları kendi ülkeme göre çok daha rahat.” Kendisine “Türkiye’den ayrılmak ister misiniz?” sorusunu

yönelttiğimizde: “Neden tekrardan hayatımı riske atayım ki?” şeklinde bir söylemle ülkesine asla dönmek istemediğini ifade etmiştir (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Bir başka görüşmeci olan Ukrayna vatandaşı, kadın katılımcı da (48) yine aynı durumu örneklemiştir:

“İlk olarak ekonomik nedenler. Türkiye’de iş olanaklarının daha iyi olduğunu söylemişim zaten. Ayrıca Rusya ile olan savaş durumu benim Türkiye’ye gelmemde etkili oldu. Ayrıca iklimsel nedenler de etkili oldu. Alanya’nın iklimi bir harika”. Ukraynalı kadın katılımcıya “Erkek arkadaşınız tekrardan Ukrayna’da yaşayalım diye bir teklifle gelse Türkiye’den ayrılmak ister misiniz?” sorusunu yönelttiğimizde katılımcı “Aslına bakılırsa iki ülke arasında hangi yaşam koşullarının daha iyi olacağını tartarım. Sonra karar veririm. Ama Türkiye’ye ağır basacak gibi geliyor.” demekte ve kendi ülkesinin yaşam standartlarına göre Türkiye’nin yaşam standartlarının daha cazip geldiğini belirtmektedir.

“Soğuk iklim koşulları ve çalışma şartlarının kötü olması hayatı çekilmez kılmaktadır. Bu nedenle Türkiye’ye geldim.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Ülkemizde savaş çıkma olasılığı vardı ve dolayısıyla ekonomik krizler... Daha önce söylediğim gibi iş ücretleri çok düşük bir seviyede. Türkiye’nin hem iklim şartları hem de iş olanakları çok daha iyi durumda olduğundan dolayı buraya geldim.” olmuştur Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Ortak coğrafyadan gelen katılımcılar da yine aynı nedenlerle ülkesinden ayrıldıklarından bahsetmektedirler. Vasıflı ve eğitimli kişilerin düşük ücretle çalıştırıldığı özellikle vurgulanmaktadır.

4.6.3.3.2. Savaş- İç Karışıklıklar ve Siyasal Nedenler

Bununla birlikte, siyasi istikrarsızlıklara, iç karışıklıklara, savaş ortamına ve ekonomik bunalımlara tanıklık eden insanlar, kendisinin ve ailesinin can güvenliğini sağlamak için güvenilir ve yakın ülkelere göç etmektedirler. Örneğin bir diğer cevap:

“Irak’ta ortaya çıkan iç karışıklıklar neticesinde can güvenliğimiz yok. Terör örgütü olan DEAŞ başkente girmesine beş kilometre kalmıştı. Bizim ülkemizde sürekli insanlar ölüyor. Bizde mecbur olarak Türkiye’ye göç ettik.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Irak’tan gelen başka bir erkek katılımcı (30) ile yapılan görüşmede: “Irak’taki savaş ve iç karışıklık nedeniyle ülkemizde işsizlik ve ekonomik kriz baş gösterdi. Günlerce kepenk kapatmak zorunda kaldım. Bu durum maddi gücümüzün zayıflamasına neden oldu. Bunlarla birlikte sürekli ne zaman öleceğiz düşüncesi benim Türkiye’ye gelmeme neden oldu.” ifadesiyle ülkesindeki zorlukların ne derecede büyük olduğunu göstermektedir.

Ayrıca kadınların da bazı haklardan yoksun kalması, uluslararası nüfus hareketliğine neden olmaktadır.

“İran şeriatla yönetilen bir ülke. Bu yüzden kadın hakları yok denecek kadar azdır. Türkiye’de daha özgür ve daha rahat bir hayat süreceğimi düşündüğümünden dolayı buradayım.” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

Uluslararası nüfus hareketlerine başka bir neden de hedef ülkelerin çekici özellikleri denilebilir. Türkiye’ye turist olarak gelen ve özellikle ikliminden dolayı çok beğenip ülkesine dönmeyip Türkiye’de yaşamayı tercih eden katılımcılarda bulunmaktadır.

“Rusya çok soğuk. Daha önce tatile için geldiğim Antalya’yı çok beğendim ve burada kalmayı tercih ettim.” diyerek Türkiye’yi tercih etme nedenini söylemiştir (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Yine bir diğer cevap;

“İraktan ilk olarak seyahat ve turizm için ayrıldım. Türkiye’de turizm, özellikle Antalya’da, gelişmiş durumda. Bu yüzden Antalya’da kalmayı tercih ettim.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

Birçok boyutu bulunan ve çok çeşitli sonuçlara sebep olan göç olgusunun nedenleri çeşitlidir. Bunları itici ve çekici faktörler olmak üzere iki ana kısımdan incelenebilir. İtici faktörlerin sebep olduğu zorunlu veya çekici faktörlerin sebep olduğu isteğe bağlı/gönüllü insan göçü tarihin her döneminde rastlanan ve günümüzde de devam ederek sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlere neden olan yaygın bir olgudur.

Tablo 4.6. Göç Geline Yön İle Göç Nedenleri Durumu

Göç Geline Yön	Göç Nedeni
Doğu- Kuzey	İklim
Doğu-Kuzey	Ekonomik ve Siyasi
Doğu-Güney	Siyasi ve Ekonomik İstikrarsızlık
Doğu-Kuzey	Kültürel Yakınlaşma
Kuzey-Doğu	Kültürel Yakınlaşma

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan göçü bazen tek bir nedenle açıklamak mümkün olabiliyorken, bazen de iç içe geçmiş birçok sebepten bahsetmek mümkün olabilir. Zorunlu göçlerin ortaya çıkmasında genel olarak siyasal veya dinsel birtakım nedenlerle, savaş, sel, yangın ve deprem gibi felaketler neticesinde, baskılardan kurtulma, düşünce ve fikir hürriyeti elde etme gibi sebeplerle bir topluluğun mevcut yaşamını devam ettirdiği bir coğrafyadan istekleri dışında göç etmeye zorlanması halidir (Yavuz, 2013: 611)

Göç, insanların veya toplulukların kendi iradeleriyle gerçekleşen özgür bir seçim olabileceğinin yanında kendi iradeleri dışındaki olayların bir sonucu gerçekleşen zorlama bir süreç şeklinde de ortaya çıkabilir. Aynı zamanda göç, bireysel bir süreç olabileceği gibi kitlesel bir dalga şeklinde bide ortaya çıkabilir. Dolayısıyla göçün nasıl gerçekleştiğinin bilinmesi, göçün etki boyutunun anlaşılmasına fayda sağlayabilir. Bu bağlamda düşünecek olursak sürece yayılan ve sürdürülebilirliği olan bir tür olarak gönüllü göçün ekonomik, siyasal ve sosyal olan yansıması doğal afetler veya savaş, terör, sürgün gibi güvenlik kaygılarından dolayı ortaya çıkan zorunlu göçün yansımalarından farklıdır. Daha iyi bir yaşam standardına kavuşma isteğinden dolayı, insanın bulunduğu mekânı terk etmesine karşılık gelen gönüllü göçte ekonomik olanın belirleyici bir unsur olduğu söz konusu iken, insanın öncelikli olarak sığınacak bir yer arayışı içerisinde olduğu zorunlu göçlerde ise çoğu zaman siyaset daha bir belirleyici unsur olabilmektedir (Tuncel ve Ekici, 2015: 14).

Yine ekonomik nedenlerin dışında ülkesindeki savaş ve iç karışıklıklar nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış Türkiye’de kıt kanaat geçinen kişi olarak geçinen katılımcının bu sorumuza cevabı:

“Irak savaş halinde bir ülke olduğu için ücretler çok düşük. Türkiye’de aldığım asgari ücret bile Irak’taki gelirimden yüksek. Aradaki uçurumu görebilirsiniz. Şu anki maaşım iki bin beş yüz liradır. Bunun dışında başka bir gelirim de bulunmamaktadır. Bu aldığım ücret elbette yetiyor. Türkiye’de işgücü piyasasında iş bulmam zor olmadı. Eşim de çalışmasa maddi açıdan biraz zorlanabilirdik. Bize merhametini gösteren bu ülkeye gelmesek büyük sıkıntılar çekecektik. Ama şimdi iyi durumdayız. Genelde giderlerimiz temel ihtiyaçlar ve çocukların okul masrafları oluyor. Geniş bir aileye sahip olduğum için tasarruf yapmak bir kenara, eşimle aldığımız ücretle anca geçinebiliyoruz.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

4.6.3.3.3. Kültürel Yakınlaşma

Uluslararası göç hareketleri kültürler arası etkileşimi arttırmaktadır. Özellikle farklı kültürlerden gelen bireylerin evlenmesiyle birbirlerinin kültürlerine uyum sorunu baş gösterir.

Göç sonrası göç eden ve göç alan toplulukların zaman içerisinde yaşadıkları uyum problemlerini açıklamak için birtakım kavramlardan bahsetmek konumuza açıklık getirecektir. Bu kavramlar; bütünleşme/entegrasyon, aynılaşıma/benzeşme ve erime/eşitlenme ya da asimilasyon kavramlarıdır. Bütünleşme, aynılaşıma-benzeşme ve erime kavramları muhtemel bir kültürlenmenin sonucu olarak karşımıza çıkabilir. Kültürlenme ise; iki ya da daha fazla kültürün etkileşimi sonucu değerler, inançlar ve davranışlardaki değişme sürecidir. Bu süreçte karşı karşıya gelen kültürlerin her birinde de bir miktar değişme görülebilir. Türkçe’de “bütünleşme” olarak geçen ve İngilizce’de “integration” kelimesiyle ifade edilen

kavram, bir topluma özgü çeşitli kurum ve kuruluşlar, meslek kuruluşları, kimliksel birtakım özellikler taşıyan birlikler, etnik gruplar, kültür grupları ve çeşitli topluluklar arasındaki birbirini tamamlama, içiçe geçme, kaynaşma ve ahenk durumunu ifade etmektedir. Bütünleşme aynı zamanda bir süreçtir. Toplumu meydana getiren bireylerin ve onların oluşturduğu çeşitli ve farklı unsurların karşılıklı bağımlılık ve ahenk içerisinde bir düzen oluşturmaları süreci olarak değerlendirilir. Bu süreç, bireylerin içinde bulundukları toplumun ya da grubun hâkim değerlerini kendilerine mal ederek ve buna bağlı olarak söz konusu olan toplumun sosyo-kültürel değerlerini kazanarak onunla uyumlu bir duruma gelmek şeklinde seyretmektedir.

Aynılaşıma-benzeşme ise baskın bir kültüre benzeşmek suretiyle onunla “aynılaşıma” anlamına gelmektedir. Göçmenlerin bulundukları ülkenin dilini ve kültürünü hiçbir şekilde öğrenmeden o toplumda yaşamlarını sürdürmeleri hem kendileri hem de bulundukları ülkeler açısından ne kadar sorunlu ve kabul edilemez ise, diğer taraftan kendi dillerini ve kültürlerini tamamen terk etmeye zorlanmaları da aynı ölçüde sorunlu ve kabul edilemez bir durumdur. Sosyalleşmenin bir sonucu olarak baskın kültürün bir şekilde içselleştirilmesi veya baskın kültürle aynılaşıma, benzeşme durumları bu kavramla ifade edilmekte olup asimilasyon (erime / eşitlenme) kavramı ile yakınlığı dikkat çekmektedir (Yavuz, 2013: 616).

Asimilasyon (erime/eşitlenme) ve a-kültürasyon (acculturation) kavramları arasındaki farka değinecek olursak; sosyalleşmenin belli düzeyde benzeşme veya aynılaşıma neden olması a-kültürasyon kavramıyla ifade edilir ancak benzeşmenin veya aynılaşımanın son aşaması yani ileri durumu asimilasyondur. Dolayısıyla asimilasyon a-kültürasyonun son aşamasından ibarettir denebilir. Bir tanım yapmak gerekirse asimilasyon; güçlü/baskın bir kültürün daha zayıf bir kültürle etkileşimi sonucunda zayıf kültürün kendi içinde dönüşerek erimesi/eritilmesi; bireyin başka bir toplumda veya azınlık ya da göçmen bir topluluğun başka bir toplumla etkileşimi sonucunda özgün sosyo-kültürel kimliğini kaybederek baskın kültür içinde eriyip yok olmasıdır. (Yavuz, 2013: 616).

“Eşim ve tüm ailesi Türkiye’de olduğu için ben de Türkiye’ye geldim. Eşimin ailesi çocuklarının Türkiye’de olmasından mutlular...” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Türk kültürüne uyum sağlayan kişiler de yaşam standardı yüksek şehirlere sahip olan Türkiye’de aileleriyle birlikte yaşamayı tercih etmişlerdir. Bir diğer görüşmecinin cevabı:

“Birçok yere müzisyen olarak gittim. Türkiye’de yaşamanın daha kolay olacağını düşündüm. Daha sonra Türkiye’de eşimde beraber dükkân açma imkânını bulduk. Çocuklarımı da Türk kültürüne göre eğitim almasını istiyorum. Bu yüzden Türkiye’de kalmayı tercih ettim.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Ülkesinde hiçbir tanıdığı bulunmayan ve kendisini yalnız hisseden kişiler de, bu psikolojik etkinin sonucunda Türk kültürüne ve diline hâkim oldukları için Türkiye'ye gelmeyi tercih etmişlerdir.

“Gürcistan’da aile olarak hiç kimsem kalmadı için kendimi çok yalnız hissediyordum. Hem biraz Türkçe bilmemden dolayı hem de Türkiye’ye yakın bir ülkede olduğumdan dolayı buraya geldim.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Türkiye’ye bir amaç için gelen, zamanla diğer ülkelerin çalışma koşullarını görüp, Türkiye’nin potansiyelini keşfeden kişilere de görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Türkiye’ye ilk olarak Antalya’ya öğrenci olarak geldim. Altı yıl kadar Türkiye’de yaşadım. Turizm konusunda eğitim aldıktan sonra birçok ülke gezdim. Ama Türkiye’nin çalışma koşulları daha iyi olduğu için burada kaldım.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Öte yandan Türkiye’de uzun zamandır yaşayan Türkiye’ye uyum sağlamış ve Türk dilini bilen, kültür, gelenek ve göreneklerine göre yaşamaya alışmış bir bakıma kendi ülkesiyle ilgili güncel bilgisi bulunmayan kişilere de görüşmelerimizde rastlanmıştır.

“Türkiye’ye geldiğimde burada ücretler ve maaşlar memleketeye göre daha yüksekti. Ancak son durumdan haberdar değilim yani şu an maaşım oraya göre ne kadar fazla ya da az bilemiyorum. Ama Türkiye’de kazandığım para yetiyor. Hatta yakın zamana kadar anneme bile destek oluyordum. Son zamanlarda anneme para gönderemediğim için sadece kendi kişisel harcamalarım var.” olmuştur. “Ek bir geliriniz var mı? Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna katılımcımızın cevabı “Hayır, başka bir gelirim yok. Aslında birikim yapıyordum. Ancak son dönemlerde harcamalarım arttığı için şu sıralar birikim yapamıyorum.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Türkiye’de ailesi ile yaşayan ve daha önce ülkesinde hiç çalışmamış, ilk defa işgücü piyasasıyla Türkiye’de tanışmış kişilerde görüşmelerimizde mevcuttur. Türkmenistan’dan gelen 28 yaşındaki kadın katılımcının sorumuza yanıtı:

“Kendi ülkemde çalışmadığım için bu soruya net bir cevap veremeyeceğim. Ülkemde okuldan mezun olduktan sonra Türkiye’de ailem olduğu için buraya geldim. Sonra burada işgücü piyasasına dâhil oldum. İş bulma konusunda hiç sıkıntı yaşamadım. Türkiye’de iki bin lira ücret kazanıyorum. Burada ülkeme göre daha rahat bir yaşam var. Türkmenistan’da gazete ve televizyon gibi medya aracılığıyla duyduğum kadarıyla işsizlik oranları yüksek, ücretlerin de düşük olması nedeniyle ülkemde ekonomik sorunlar vardır. Benim gibi çalışan çok fazla burada. Kazandığım ücret giderlerimi karşılamada yeterli. Zaten bütün gelirim temel ihtiyaçlarımı karşılamaya yetiyor. Çok nadir yetmediği de oluyor. O zamanlarda da ailem

destek oluyor.” cevabı üzerine “Ek bir geliriniz var mı? Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra tasarruf yapabiliyor musunuz? Eğer tasarruf yapabiliyorsanız ne kadar bir birikim yapabilmektesiniz?” sorusuna “Evet, kirada evim olduğu için ek gelirim bulunmaktadır. Kiradan elde ettiğim gelirin bir kısmını tasarrufa ayırabiliyorum.” olmuştur.

“Açıkçası çok bir fikrim yok. Ancak Türkiye’deki durumun İran’dan daha iyi olduğunu biliyorum. Türkiye’de çalışmamın sebebi ülkemden çok fazla kişi Türkiye’ye gelmektedir. Bende dil bildiğimden dolayı işverenimin teklifi üzerine işe başladım. Zaten yarı zamanlı çalışıyorum. Böylece kazandığım para yeterli diyemem. Bu kazandığım paradan başka gelirim yok. Elimden geldiğince kendi kendime yetmeye çalışıyorum ama ailem destek olmasa temel ihtiyaçlarımı karşılamada zorlanabilirdim. Tasarrufu düşünemiyorum bile. Zaten gelirim temel ihtiyaçlarımı bile karşılamaya yetmiyor. Ailem destek olmasa temel ihtiyaçlarımı karşılamada bile zorlanabilirim” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

Soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplarda da görülmüştür ki yalnızca bir istisna dışında tüm göçmenlerin Türkiye’de aldıkları ücret geldikleri ülkelere göre daha yüksektir. Diğer bir kişinin ise kendi mesleğini Türkiye’de icra edip etmeyeceğini bilmemesinden ve ihtiyatlı davranmamasından dolayı burada daha düşük ücret aldığı anlaşılmıştır. Ancak kişinin savaş ortamından huzurlu bir ortama gelme isteği, onu bu duruma katlanmaya mecbur kılmıştır. Katılımcıların kendi ülkelerine nazaran daha iyi koşullarda yaşadığını ve maddi kaynak açısından daha çok gelir elde ettiklerini söylemlerinden rahatlıkla anlayabiliyoruz. Kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde çalışan katılımcılar ek geliri olmadığını sıklıkla dile getirmiştir. Ayrıca katılımcılar genel olarak barınma, yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini ifade etmişlerdir. Türkiye koşullarında kendi hayatlarını idame ettirebildiklerini görüyoruz ve bu koşulların kendi geldikleri ülke koşullarından daha rahat standartlar taşıdıklarını sürekli vurgulamışlardır. Ek gelire sahip olmayan katılımcıların sadece kendi gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde ekonomik özgürlüğe sahiptir. Dolayısıyla bireylerin ek gelir olmadan tasarruf yapabildikleri söylenemez. Yabancıların Türkiye’deki istihdam durumlarına göre asgari ücrete tabi olmaları onların birikim yapamaması konusunda önlerindeki en büyük engeldir.

4.6.4. Türkiye’de Göçmenlerin Yaptığı İşler ve Çalışma Hayatı

4.6.4.1. Göçmenlerin Önceki Hayatlarındaki Eğitim ve Deneyim

İyi bir yaşam beklentisi içerisinde olan kişiler, aileleri tarafından bilinsin/bilinmesin kendi yaşadıkları yerlerden başka yerlere göç etmeye karar vermektedirler. Bu nedenle göç sonucu gidilen ülkelerde ilgili olunan alanlarda ya da eğitim almış oldukları bölümlerde

istihdam edilmeleri her zaman mümkün olan bir durum değildir. İlgili soruya verilen cevaplarda;

“Rusya’da psikoloji okudum. Psikolog olarak Rusya’da çalışsanız bile hemen hemen Türkiye’de kazandığım maaşa yakın bir maaş alacaktım. Buraya tatil için gelmiştim. Türkiye’nin iklimini sevdiğim için burada çalışmaya karar verdim ve ailem çalıştığım işi biliyor ve beni destekliyorlar. Burada eşimle karşılaşmasaydım ve herhangi bir sorun yaşasaydım ailem beni hemen yanına aldırırdı. Ancak böyle bir problem yaşamadım. Burada bir aile kurdum. Alanya’da hem iklimsel açıdan hem de ekonomik açıdan ülkeme göre daha rahatım. Ancak burada okuduğum meslekle alakalı bir iş yapmıyorum.” olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

“Irak’ta askeri okul mezunu olduğumdan dolayı mesleğim askerlikti. Irak’ta askerlik yaptım ve emekli oldum. Yani şu an yaptığım iş ile okuduğum okulun bir alakası yoktur. Türkmen olduğum için Türkçeyi iyi biliyorum. Yani çalıştığım meslekte dilimden yararlanıyorum. Kendi ülkemden gelenlere emlak satıyorum. Ailemde sürekli yanımda olduğu için işimi biliyorlar. Zaten bu işi yapmam ailemin ısrarı üzerine oldu... cevabına katılımcıya yönelttiğimiz “Aileniz sizin çalışmanızı mı teklif etti?” sorusuna yanıtı “Türkmen olduğum için Türkçeyi iyi biliyordum. Ailem burada birçok yabancının emlak işi yaptığını fark etmiş. Bana göre burada şartlar uygundu bende ailemin ısrarı üzerine emlak işleriyle uğraşmaya başladım.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Öğrenilmiş mesleklerini kendi ülkelerinde icra edenler, uluslararası göç hareketleri sonucu bu mesleki vasıflarını yurtdışında da sürdürmeye devam etmektedirler. Buna örnek olarak Ukrayna’dan katılan 48 yaşındaki kadın görüşmeci gösterilebilir.

“Ukrayna’da meslek lisesinde kuaförlük öğrendim ve öğrendiğim işi yapıyordum. Burada da aynı mesleği devam ettiriyorum. Tabi burada kuaförlük mesleğinden daha çok kazanç elde ediyorum. Eşimden boşandıktan sonra Türkiye’ye yerleşmeye karar verdim. Şu an irtibatımız kesildiğinden dolayı iletişimimiz yok. O yüzden hangi işte çalıştığımı bilmiyor.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

“Aslında lise mezunuyum. Meslek olarak müzisyenlikte kendimi çok geliştirdim. Hatta söylediğim gibi birçok ülkeye konser vermek için gittim. Burada da eşimle açtığımız müzik marketi işletiyoruz. Yani hemen hemen ilgilidir diyebilirim. Ailem çalıştığım işi biliyor. Ancak annem ve babam Almanya’ya olduğu için çok sık görüşemiyoruz tek sorunumuz bu.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Bazı durumlarda da kendi mesleğini yapmak isteseler de o ülkenin yasal mevzuatı buna imkân vermez. Ama çalıştığı meslekte de kendi bölümüyle ilgili bir iş yapmasa da ülkesine göre daha yüksek gelir elde edebilen kişilere de görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Maalesef Türkiye’deki işim eğitimini aldığım meslekle ilgili değil. Dünyanın neresine giderseniz gidin avukatlar her zaman işini iyi yaparsa ciddi paralar kazanabilir. Ancak Türkiye’de avukatlık mesleğini icra etmem için Türk vatandaşı olmam gerekiyor. Irak’ın durumunu siz de biliyorsunuz, bu yüzden Türkiye’ye geldim. Türkiye’de emlak işinde de kendimi ve ailemi geçindirecek kadar para kazanabiliyorum. Ailem ile birlikte yaşadığımdan dolayı işimi biliyorlar ve memnunlar. Zaten iyi ve kötü günümde ailem destek olmuştur. Bütün problemleri onlarla çözüyorum. Cevabı üzerine görüşmeciye yönelttiğimiz “Türkiye’de iş bulmak kolay mı? Düşünceniz nedir?” sorusuna cevabı “Türkiye’de iş bulmam zor olmadı. İşimi buldum ve o an işe başladım. Zaten yabancı olarak yasal bir izin prosedürü işlemiyor. İşveren ile anlaşılırsınız hemen işe başlayabilirsiniz. Ailem burada çalıştığı işin destekçisi... Türkiye’de ülkeme göre Türkiye’de iş olanaklarının daha çok olduğunu ailem de biliyor.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

“Türkmenistan’da doktorluk yapıyordum. Orada ücretler çok düşük. Türkiye’ye geldikten sonra üniversitenin Türkiye’de denkliği olmadığı için burada farklı bir iş yapmaktayım. Ayrıca yasal mevzuatta çalışmama izin vermiyor. Ama imkânım olsaydı özellikle Antalya’da okuduğum ve sevdiğim mesleği yapmak isterdim. Ailem şuan ki çalıştığım işin üniversiteden mezun olduğum bölümle aynı olmadığını biliyorlar. Çünkü aile bağımız çok kuvvetli. Burayı seviyorum iklimi çok güzel ve iş olanağı da çok. İşte problemim olsa aileme danışırım. Onların da görüşünü almadan iş değiştirmem” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

Türkiye’de çalışılması yasaklı mesleklerde eğitimini almış kişilere de görüşmelerde rastlanılmıştır.

“Üniversite de eczacılık okudum. Yani okuduğum bölümle yakından ilgisi bulunmamakta. İstesem de okuduğum bölümde çalışamam. Çünkü Türkiye’nin mevzuatı gereği mesleğimi sadece Türk vatandaşları yapabilmektedir. Kendisine “Eğer bir gün Türk vatandaşı olsanız üniversitede eğitimini aldığınız mesleği yapar mısınız? sorusunu yönelttiğimiz Kırgızistanlı görüşmeci: “Zaten Türkiye’de yasal çalışma iznim var. Birkaç senedir emlak satış danışmanlığı yapıyorum. Türk vatandaşlığını almayı düşünüyorum. Ancak üniversiteden mezun olduğum mesleği yapabilir miyim bilmiyorum. Çünkü onu yapabilmem için yüksek miktarda para gerekli. Şu anda böyle bir birikmiş paramda yok. Ailem, yasal

çalışma iznim olması nedeniyle çalıştığım mesleği bilmektedir. Kız kardeşim burada. Sürekli iletişim halindeyiz. Her zaman destekçim kardeşimdir” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Ülkemde öğretmenlik okudum. Ülkemdeki ekonomik nedenlerle Türkiye’ye geldim. Burada önce kendi mesleğime uygun iş aradım. Ancak Türkiye’de öyle hemen öğrenilmiş mesleğini yaptırmıyorlar.” Katılımcıya yönelttiğimiz “Mesleğinizi yaptırmayan şey nedir?” sorusuna cevabı: “Ben yabancıyım ülkemde öğretmedim. Hemen Türkiye’ye gelip öğretmen olamıyorum. Öğretmen olabilmem için bazı kıstasları sağlamam lazım. Bu da hemen olacak bir şey değil. Zaten devlette çalışmıyorum. Türk vatandaşı değilim. Bende şu anda evde bakım hizmeti yapıyorum. Ülkemdeki öğretmenlik mesleğinden kazandığım gelirden çok daha fazla gelir elde ediyorum. Ailem de şuanda yaptığım işi biliyor hatta bana bu konuda manevi olarak destek olduklarını söyleyebilirim.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

İncelediğimiz alanda aile ilişkileri ne kadar önemli yere sahip olsa da görüşmelerimiz esnasında bir katılımcı bizi, ailesiyle sürekli internet üzerinden iletişim kuran kişilerin ailelerine doğruyu söylemediğine ulaştırmıştır.

“Ülkemde hukuk okudum ancak burada avukatlık yapmıyorum. Ülkemde de avukatların ücretleri çok düşük. Ancak burada iyi para kazanıyorum. Genelde yurt dışından gelen insanlar burada emlak satış danışmanlığı yapıyorlar. Alanya sürekli göç alan bir yer. Tanıdığım birçok yabancı bu işi yapmakta. Çünkü burada emlak işinde önemli olan yabancı dil bilmektir. Ailem burada yasal bir işte çalıştığımı zannediyor, bu yüzden hangi meslekte çalıştığımı biliyorlar ve beni destekliyorlar.” olmuştur. Bunun üzerine katılımcıya yönelttiğimiz “Aileniz eğer sizin yasal çalışmadığınızı öğrense nasıl bir tepki verir?” sorusuna “Aslında ailem bu durumu öğrense beni Türkiye’de daha fazla tutmaz. Hemen ülkeme yanlarına çağırır. Bir de şu taraftan bakmak gerek çalışma izni ile iş bulmak çok zor. Bu yüzden bu yolu seçtim. Aileme doğruyu söyleyemezdim.” cevabını vermiştir (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

“Kesinlikle okuduğum bölümle ilgili değildir. Böyle olmasını da istemezdim. Üniversiteyi yazılım üzerine okudum. Irak’taki şartlardan dolayı Türkiye’ye geldiğimde beri kendi bölümümle alakalı bir iş bulamadım.” “İş bulamamız sizin yabancı olmanızla mı ilgili? Yoksa bulduğunuz işler size göre bir iş değil midir? sorusu üzerine katılımcı “Yakından alakası yok. Sadece ülkemde okuduğum bölüm ile Türkiye arasında denklik problemi oldu. Mesleğimi yapmak istedim ama olmadı. Olsun sonuçta işim var. Ailem ne iş yaptığımı biliyor ve benimle gurur duyuyorlar bu yüzden işimi çok seviyorum.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Diğer taraftan yeni gelinmiş bir şehirdeki yabancılık duygusu sonucu yeni tanıştığı şehre alışana kadar zorluklar çeker. Yabancılık duygusundan kurtulma evresinde kendi

bölümüyle ilgili alanda çalışma istek ve arzusundadır. O yerin iklim, çevre, dil ve kültürüne alıştıkça kendisine daha çok maddi imkân sağlayacak bölümlerde de çalışıldığı görüşmeler sırasında rastlanmıştır.

“Üniversite’de okuduğum bölümle doğrudan ilgili değildir. Turizm bölümünü bitirdim. Zaten Türkiye’ye de değişim programında turizm bölümü için gelmişim. Bir süre yabancılık çektim. İş bulamadım ve yasa dışı olarak, kendi bölümümle ilgili olan tur rehberi görevinde çalıştım. Burada alanımla ilgili işler çok. Ancak maddi açıdan düşük ücret alıyordum. Ama şehri tanıdıkça daha farklı meslekler yapabileceğimi anladım. Burada bir yıl kadar çalıştıktan sonra yasal bir iş arayışına girdim ve emlak şirketini buldum. Şuanda yaptığım meslek bölümümle uzaktan alakalı sayılabilir. Tabi bu zaman diliminde Türkçeyi daha iyi öğrenme fırsatım oldu. Ailem çalıştığım işi bilmiyorlar. Buraya üniversite için geldiğimi zannediyorlar” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden de görüldüğü üzere ailesiyle birlikte yaşayan kişiler, hangi işte çalıştıklarını gizlemeden aileleriyle rahatlıkla çalıştığı mesleği söyleyebilmektedir. Ancak aile ilişkileri zayıf ve aileleriyle sürekli internet ortamında görüşen bireyler çalıştıkları meslekleri ailelerinden gizlemektedir.

“Üniversite’de eğitimini aldığım bölüm insan kaynaklarıdır. Ancak burada garsonluk yapıyorum. Yani çalıştığım meslek ile okuduğum bölüm arasında hiçbir bağ yoktur. Ailem benim şu anda satış danışmanı olarak çalıştığımı biliyor. Ancak o işimi bırakmak zorunda kaldım ve bu yüzden garsonluk yapıyorum. Yani ailem şu anki işimi bilmiyor. Onlara doğruyu söylemekten çekiniyorum” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Lise mezunuyum. Ülkemde hemşirelik bitirdim ve hemşirelik mesleğini yapıyordum. Türkiye’ye geldikten sonra iş bulmam zor olmadı. Şu anda kreş personeliyim. Yani eğitimini aldığım meslekle ilgili değildir.” olmuştur (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Ülkesindeki yönetimden dolayı üniversite eğitimi olsa bile çalışmasının zor olduğunu söyleyen katılımcıya yönelttiğimiz “Kendisine imkânınız olsaydı üniversite eğitimi Türkiye’de almak ister miydiniz?” sorusuna cevabı:

“Tabii ki de İmkânım olsaydı üniversiteyi Türkiye’de okumak isterdim. Türkiye üniversite eğitimi açısından öğrenciler için kaçırılmayacak bir fırsat. İran’da üniversiteden mezun olsanız bile kadınların çalışması şeriat yönetimi tarafından hoş karşılanmıyor. Eğitimini aldığım meslek ile yaptığım çok farklı. Öğrendiğim meslekten farklı bir işte çalıştığımı biliyorlar. Ailemle her zaman iletişim bağlarım kuvvetlidir. Çalıştığım meslek ailem ve benim için bir sorun oluşturmuyor.” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

Görüşmeler esnasında, meslek sahibi olmayan kişilerle de karşılaşılmıştır.

“Zaten lise mezunu olduğum için bir bölümle alakalı mesleğim olmadı. Aklıma uygun ne iş olsa yaparım. Şu ana kadar vasıf gerektirmeyen işlerde çalıştım hep. Çalıştığım mesleği bilen kimsem yok. Zaten ülkemde ailem kalmadı” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Araştırmaya katılanların tamamına yakını üniversiteden oldukları mezun oldukları ve kendi alanları ile ilgili olmayan bölümle ilgili çalışmaktadırlar. Buna etken olarak yasal bir iş bulabilmenin zorluğunun yanında mezun oldukları üniversitenin Türkiye ile denkliği olup olmadığı konusu soru işaretidir. İlgili kişiler ülkelerinde kendi mesleklerini icra etse dahi Türkiye’deki maddi kazançlarını elde edemeyeceklerini sıklıkla vurgulamışlardır.

Katılımcılar Türkiye’de çalışmaktan memnun olduklarını belirten ifadelerle yer vermişlerdir. Ancak katılımcı kişilerin ailelerinden Türkiye’de olan birkaç istisna dışında diğer bireylerin aileleriyle sürekli iletişim halinde olduğunu buradaki işlerinden memnun olduklarından dolayı hangi meslekte çalıştıkları ailelerinin bilgisi dâhilindedir. Görülüyor ki aileleriyle iletişimde olan bireyler çalıştıkları iş konusunda ailelerinden bir şeyler saklamak yerine onlarla iletişimde kalıp aralarında bir sorun yaşanmadığı söylemek mümkündür.

4.6.4.2. Türkiye’de İş Bulma Yolları

Yukarıdaki bölümde de belirtildiği üzere gerek yasal gerekse yasa dışı çalışan göçmenlerin ülkemize gelmelerinin temelinde çevre ülkelerde meydana gelen siyasi ve politik olaylar, savaşlar, iç karışıklıklar ve krizler yatmaktadır. Bu durumun en önemli sonuçlarından biri de ülkeler arası göçtür.

Alanya’da çalışan yabancılara bakıldığında, özellikle yaz aylarında Alanya’nın turizm bölgesi olması ve iş bulma ve istihdam edilmenin kolaylığıyla burayı tercih etmektedirler. Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte yaygınlaşan internet ve iletişim araçları iş bulmalarına da kolaylık sağlamaktadır. İnternet üzerinden şu anda çalıştığı işi bulan katılımcı bu duruma bir örnektir.

“Türkiye’ye gelmeden önce internette iş ilanlarına bakarken paylaşılan bir ilanda şuandaki işimi buldum. İlk defa Türkiye’ye geldiğim için tanıdığım kimse yok.” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“Merkezi İstanbul’da olan evde bakım hizmetleri sağlayan bir şirkete gelmeden önce internet aracılığı ile başvurdum. Bu vasıta ile işimi buldum. İş bulmam zor oldu. Bu nedenle başkalarına nasıl yardımcı olayım. İlk kez burada çalışıyorum. Tabi ki de hayır, Türkiye’ye yeni geldiğim için tanıdığım kimse yok.” diyerek katılımcılar ilk defa Türkiye’ye geldiği için daha kimseyi tanımadığını, yani sosyal bir çevre edinmediğini söylemektedirler (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

Yine çalıştığı işi Türkmenistan ve Kırgızistan'dan gelen katılımcıyla benzer yollarla bulan diğer bir katılımcıda bu duruma bir başka örnektir.

“Rusya’da çalışırken bir Türk şirketi ile irtibat kurdum. İş Türkiye’ye gelmeden buldum. İş bulmak öyle sanıldığı gibi kolay değil. Bundan önceki işim Antalya’daydı. Şimdi ise Alanya’da çalışıyorum. Evet, birçok tanıdığım arkadaşım var. Bana kimse yardımcı olmadı ama beraber çalıştığımız eski meslektaşlarıma birçok konuda yardım ettim. Gerek iş gerekse ev konularında. Aynı şekilde onların bana yardım edeceklerini düşünüyorum.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Rusya’dan gelen görüşmeci daha önceden Türkiye’de bulunduğu için Türkmenistan’dan gelen katılımcıya göre tanıdıkları bulunmaktadır. Gerek iş bulma gerekse diğer kişilere yardım etme konusunda tanıdıkları kişilere öncelik tanımaktadırlar. Bu yardım alışverişi göçmenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini de güçlendirdiği söylenebilir.

Türkiye’ye gelmeden önce iş bulmasına rağmen Türkiye’de çalışan kişileri tanısa da aralarında yakın ilişki olmadığı için birbirlerine yardımcı olmayan kişilere de görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Sevgilim Türk olduğu için Türkiye’ye gelmeden önce yabancı ofise başvurmuştum. İşimi burası aracılığıyla buldum. İlk işim şu anda çalıştığım iş ve hala devam ediyorum. Yani tanıdığım birkaç kişi var denebilir. Ancak çok yakın bir ilişkimiz olmadığından dolayı yardımcı olduğum kimse yok. Zaten herkes geçim derdine düştüğü için birbirini unutuyor.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Türkiye’de bulunan arkadaşlarım tarafından gelmeden önce işimi buldum. Son çalıştığım işverenim yani bakımını yaptığım kişi vefat ettikten sonra yine arkadaşlarımın tavsiyeleri üzerine yeni işimi buldum. Çünkü arkadaşım bana güvenir ve beni tavsiye eder. Buraya geldikten sonra ülkemdeki herkesle irtibatım koptu. Türkiye artık benim ülkem gibi. Çünkü kendi ülkeme bir daha gitmeyi düşünmüyorum. Zaten ülkemle irtibatım kesildikten sonra çalışmaya gelen tanıdığım biri olmadı.” demekte ve katılımcı yakın arkadaşları tarafından şu anda çalıştığı işi bulduktan sonra ülkesinde kimse kalmadığı için iş bulmada başka kişilere yardımda bulunmadığını belirtmektedir. Görüldüğü üzere arkadaşlara güven iş bulmada en önemli faktördür. Arkadaş ilişkilerinin önemi, doğrudan iş bulma esnasında görülmektedir. Katılımcı da bu önemi vurgulamaktadır (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Türkiye’ye gelen göçmenlerin çoğunun Türkiye’ye gelme amaçları, daha çok para kazanabilecekleri iyi işlerde çalışmak ve daha iyi koşullarda yaşamaktır. Elbette ki yabancı konumda bulunan bir ülkede iş bulmak ve çalışmak kolay olmamaktadır. Türkiye’de bulunan göçmenlerin bir bölümü, daha Türkiye’ye gelmeden kendi imkânlarıyla internet veya sosyal

medya üzerinden ya da Türkiye’de bulunan tanıdıkları vasıtası iş bulabilmekteyken, bir bölümü de Türkiye’ye geldikten sonra eş, dost ve akrabaları vasıtasıyla çalışacak bir iş bulabilmektedir. Göçmenlerin Türkiye’de bulunmaları bir anlamda işveren-işçi arasındaki güveni artırmaktadır.

“Buraya geldikten sonra Irak’tan gelen yabancıların ev bulmalarına yardımcı oluyordum. Iraklılarla yardımcı olmam işverenimin dikkatini çekmiş ve bana karşı güven oluşmuş. Bu sayede işverenim bana iş teklif etti ve ben de kabul ettim. Şu anda Türkiye’de çalışan tanıdığım başka biri bulunmamakta. Hatırlamıyorum yani. İş konusunda başka birisine de yardımcı olmadım.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

İşçi-işveren arasındaki güvene bir başka örnek olarak Rusya Federasyonu’ndan gelen 40 yaşındaki kadın katılımcı ve İran’dan gelen kadın katılımcıları gösterebiliriz.

“Uzun yıllar Türkiye’de olduğum için birden fazla işte çalıştım. Mağaza personeli olmadan önce çalıştığım işi değiştirmeye karar verdim. Bu işi de arkadaşım aracılığı ile buldum. Sonuçta bütün arkadaşlarım bana güvenir. İşverenin teklifini değerlendirdikten sonra kabul ettim. İşverenimde arkadaşlarıma güvendiği için bana güvenir. Kesinlikle arkadaşlarımin bu güvenini sarsmam. Bunun haricinde başka şehirde çalışmadım. Özellikle benim vasıtamla çalışmaya gelen tanıdığım yok. Ancak çalışmak için gelen tanıdığım birkaç kişi var. Zaten bana da başkaları iş bulduğu için başka kişilerin işe girmesine nasıl yardımcı olayım...” olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

“Türkiye’ye tatil için geldim. Sonra burayı sevdiğim için yerleşmeye karar verdim. Bir müddettir burada yaşadığım için epey arkadaş çevrem oluştu. Şuanda çalıştığım işi de arkadaş çevrem vasıtasıyla buldum. Arkadaşlarım bana güvenirler. Onlar bana birçok iş bulmuştu ben de bana en uygun olanı seçtim. İşveren ile aramızda arkadaşlarımda olduğu için işverenimde güvenir. İlk işim olduğu için başka şehirde çalışmadı. Daha işi yeni öğreniyorum. Bu nedenle başkalarına iş bulmada yardımcı olmadım.” olmuştur. Katılımcılar, işçi-işveren arasında güvene dayalı bir ilişkinin bulunduğunu, her şeyden önce işverenlerin yakın çevrede bulunan güvenilir kişileri tercih ettiğini belirtmektedir (İran, Kadın, 29 yaş).

Diğer taraftan Türkiye’de aile üyeleri ve yakın akrabalar ve arkadaşlar bulunması iş bulmada kolaylıklar sağlamaktadır. Yani Türkiye’ye uyum sağlamış, burada iyi koşullarda yaşayan göçmenler, kendi ülkelerindeki koşulları, Türkiye’ye göre daha kötü olan akraba, arkadaş veya tanıdıklarını da Türkiye’ye gelmeye teşvik etmekte ve istihdam edilmesine yardımda bulunmaktadırlar.

“Türkiye iş bulmama kardeşimin eşi yardımcı oldu. Kardeşim evlendikten sonra Türkiye’ye yerleşti. Bir müddet geçtikten sonra beni de çağırdı. Şuan ki işverenimle bir

görüşme sağladı ve işe başladım. Geldiğim günden bu yana Alanya’da çalışıyorum.” Katılımcıya yönelttiğimiz “Sizden sonra Türkiye’ye çalışmak için gelen tanıdığınız var mı? Başkalarının istihdam edilmesine yardımcı oldunuz mu?” sorusuna verdiği cevap “Evet, birkaç arkadaşım var. Arkadaşlarımla telefon görüşmelerimizde buranın doğasını iklimini iş imkânlarını sürekli anlatıyordum. Onlar da gerçekten merak edip geldiklerinde yaşamaya karar verdiler. Ben de işe girebilmeleri için buradaki birkaç arkadaşım ile konuştum. Onlar da zamanla işlerini buldular. Mutlu bir şekilde çalışmaya devam ediyorlar.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Daha önce Türkiye’ye tatile geldiğimde erkek arkadaşım ile tanıştım. Sonra ülkeme geri döndüm. Ancak erkek arkadaşım ile iletişimi kesmedik. Sürekli görüşüyorduk. Bir gün ona ekonomik anlamda zorlandığımı söyledim. Erkek arkadaşım da bana Türkiye’de iş bulabileceğini ve beraber yaşayabileceklerini söyledi. Alanya’da yaşamaya karar verdim. Bir süre sonra erkek arkadaşım şuan ki işimi bulmama yardımcı oldu. Türkiye’ye geleli çok olmadı. Burada ancak kendi işimi zor bulabildim. Türkçeyi bile şuan çok zor konuşabiliyorum. Burada henüz kendi sistemimi oturtamadığım için kimseye yardımcı olamıyorum. Gelmesini istediğim birçok arkadaşım var ama belki birkaç sene sonra...” diyerek katılımcı aslında bir başka kişilerinde Türkiye’ye gelmesini istemektedir (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

“Erkek arkadaşımın arkadaşı vesilesiyle buldum. Şuan ki kuaför işletmesinin sahibi erkek arkadaşımın arkadaşı. İşverenimle iş dışında da sürekli görüşüyoruz zaten. Katılımcıya yönelttiğimiz “Sizden sonra Türkiye’ye çalışmak için gelen tanıdığınız var mı? Başkalarının istihdam edilmesine yardımcı oldunuz mu?” sorusuna verdiği cevap “Hayır, ancak benden önce gelen tanıdıklarım var. Ben geldiğimde zaten onlar iş sahibiydi.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

“Aile dostumuz aracılığıyla şu andaki işverenimle tanıştım. Hiç düşünmemiştim. Bir anda kendimi işin başında buluverdim. İşimde de hayatımda da mutluyum. Türkiye’de başka bir şehirde çalışmadım. Türkiye’de tanıdığım kimse olmadığı için kimsenin istihdam edilmesine yardımcı olmadım.” olmuştur. İş piyasasında istihdam edilen katılımcılar yakın akraba ve dostları vasıtasıyla iş bulabildiklerini ifade etmektedirler (Irak, Erkek, 30 yaş).

İncelediğimiz konuda, katılımcıların çalıştıkları işi bulması, her ne kadar başkaları tarafından olsa da bazı katılımcıların verdikleri cevap başkalarının yardımı olmadan, katılımcıların uzun uğraşlar sonucu çalışacak bir iş bulabildikleri katılımcıların ifadelerinde ortaya çıkmaktadır. Ancak bir başkasının da desteği olmadan iş bulmanın zorluğuna da dikkat çekilmektedir.

“Eşim çalıştığı için ben çalışmıyordum. Ancak çocuklar okula başladığından bu yana evde çok sıkılıyordum. Bir işle uğraşmak istiyordum. Çalışmak için önce eşimi ikna etmem gerekti. Ona çalışmak istediğimi anlattım. Sonra da eşimin bana bulduğu bir işte değil kendimin bulduğu işte çalışmak istedim. Öyle de oldu. Uğraşlarım sonucu eşimin de rıza göstereceği bir iş buldum. Çalışıyorum ve mutluyum. Daha önce ise başka bir şehirde çalışmadım. Aslında Türkiye’de çalışmak için gelen tanıdıklarım var. Aynı okulda okuduğum diğer meslektaşlarım da Türkiye’ye çalışmaya geldiler. Bu arkadaşlarım Türkiye’deki iklim ve yaşam şartları gördükten sonra burada yaşamaya karar verdiler. İş bulmaları için nereye bakabilecekleri konusunda yardımcı oldum.” olmuştur (Rusya, Kadın, 39 yaş).

“Daha önce Türkiye’de konser için bulundum. Burada Türk müzisyenleri tanımak için çok çalıştım. Burada edindiğim müzisyen çevrem ve müzik şirketi sayesinde işletmeyi açabildim. Çok zorluk çeksem de artık bir işletmem var. Daha önce İstanbul’da konser vermiştim. Türkiye’ye iş için gelen birkaç arkadaşım oldu. Onlara burada daha iyi bir hayat yaşayabileceklerini söyledikten sonra ve gelip benim burada işletme sahibi olduğumu gördükleri zaman onlar da ikna oldular. Bunun imkânsız olmadığını gösterdim. Ayrıca onlara konaklamalarında ve iş bulmalarında yardımcı oldum.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Kimi ise hiçbir ihtiyacı olmamasına rağmen sırf boş zamanı değerlendirmek için çalıştığı işi bulduğunu ifade etmektedir.

“Emekliliğim sırasında çok fazla boş zamanım vardı ve Türkiye’de bulunduğum süre zarfında bu boş zamanımı değerlendirmem için çevremdeki insanlar bana çeviri yapabileceğimi söylediklerinde bunun mantıklı olduğunu düşünerek ben de tercüme yapabileceğim bir iş buldum. Emekli olduğum için iş hayatında başka birilerini tanımadım. Dolayısıyla kimseye de yardımcı olmadım.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Katılımcılar Türkiye’de bir yakınlarının ya da arkadaşlarının yardımıyla iş bulmuşlardır. Katılımcıların bir kısmı Türkiye’ye gelmeden işi bulsa da bir kısmı da çeşitli nedenlerle Türkiye’ye geldikten sonra çalışılacak işleri bulmuşlardır. Katılımcılara yöneltilen sorulardan da anlaşıldığı üzere tamamına yakını Türkiye’de başka şehirde çalışmamışlardır.

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların imkânları doğrultusunda başkalarına istihdam konusunda yardım etmelerinin sebebi Türkiye’de daha huzurlu bir hayat sürmeleri ve aile bireylerinin ya da dostlarının da buraya gelerek aynı rahat yaşam standardını yakalamalarını istemeleridir.

4.6.4.3. Yasa Dışı/ Kaçak Çalışma

Küresel kapitalizm sürekli olarak, şu ya da bu nedenle, dünya üzerinde coğrafi olarak hareketli bir insan kitlesi yaratmaktadır. Bu göçlerin, 1980 sonrası dönemde, yönünü Türkiye'ye de çevirmesi Türkiye'ye özgü nedenlerle açıklanabilir. Diğer taraftan, yalnızca komşu ülkelerden değil, çok uzak ülkelerden de göçmenlerin geldiği hesaba katılırsa, Türkiye'ye yönelik göçleri komşu ülkelerdeki sorunlarla açıklama çabası yerine Türkiye'ye özgü nedenlerle açıklamaya çalışmak daha anlamlı görünmektedir (Akpınar, 2010:6).

Türkiye'nin göç almaya başlamasında, birincisi çevre ülkelerdeki ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlar ve ikincisi de Türkiye'nin coğrafi konumu olmak üzere iki temel nedenin etkili olduğunu öne sürülmektedir (Akpınar, 2010:5). Çünkü bu nedenlerle beraber yabancı göçmenler, iyi bir iş ve daha rahat bir yaşam için vatanlarından ayrılmaktadırlar. Bu durumun sonucunda yabancı göçmenler tercihlerini özellikle ekonomik anlamda gelişmiş gördükleri ve rahat yaşayabilecekleri ülkelere yapmaktadırlar. Uluslararası göç hareketliliği sonucu göç edenlerin gittikleri ülkelerde, burada yaşayanlara oranla daha kolay iş bulabilmektedirler. Bu durumdan hareketle nüfus hareketliliğine dâhil olan kişiler geçimlerini sağlamak amacıyla bulabildikleri her işi yaptıkları için resmi makamlardan izni almadan çalıştıkları gerçektir.

Bu statüde bulunan yabancı göçmenler, gittikleri ülkelerde kayıt dışı çalışan diğer yerel çalışanlar gibi düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Buna bir de denetim mekanizmasının zayıflığı eklenince yasa dışı çalışmak daha kolay hale gelmektedir.

“Türkiye’de eğer yabancı iseniz yasa dışı çalışmaktan başka bir şansınız bulunmamaktadır. Yasal bir iş bulana kadar çalışmak zorundasınız. Yasal işte öyle görüldüğü gibi kolay değil. Türkiye’ye geldikten sonra arkadaşlarımla sohbet ederken böyle bir işin olduğunu öğrendim ve işe böyle başladım. Ayrıca Alanya’nın birçok yerinde yasadışı çalışan bulabilirsiniz. Hamam, emlak, market, ev hizmetleri... Çalışma konusunda herhangi bir zorluk yoktur. İş bulduğunuzda hemen iş başı yapabiliyorsunuz. Bu yasa dışı çalışan için çok güzel bir şey. Denetim mekanizması da zayıf zaten.” diyerek yasa dışı çalışmanın Türkiye şartlarında ne kadar kolay olduğunu belirtmektedir (Rusya, Kadın, 39 yaş). Önemli olan yasa dışı çalışmanın zorluğu değil o işi bulmanın zorluğudur. Kırgızistan’dan gelen 21 yaşındaki kadın katılımcı yasa dışı çalışmadan ziyade işin bulunuşundaki zorluğa dikkat çekmektedir.

“Ülkemdeki ekonomik nedenler yüzünden internet aracılığı ile İstanbul’da evde bakım hizmetleri sağlayan bir şirket vasıtasıyla bu işi bulmuştum. Bu işi bulmam da kolay olmadı. Çok uğraştım. Türkiye’de yabancı iseniz yasal bir iş bulmanız zor. Öyle hemen yasal çalışma olmuyor. Önce işverenle biraz çalışmalısınız. Benim işyerim ev olduğu için yasa dışı çalışmak kolay. Denetim zaten evlerde mümkün olmuyor. Çünkü benim gibi yabancıların

çalıştığı evlerin yetkililer tarafından tespiti çok zordur. Bu da yasadışı çalışmayı kolay hale getiriyor. Yasa dışı çalışan kimseyi tanımıyorum.” olmuştur. Katılımcının cevaplarında, yasa dışı çalışmanın yer yönü itibariyle denetimin zorluğu nedeniyle tespit edilemediği rahatlıkla gözlenmektedir.

Türkiye’de işverenler tarafından yabancıları yasa dışı çalıştırmalarının en büyük sebebi bu tür iş gücünün yerliye göre ucuz olmasıdır. İşverenler yabancıları çalıştırarak kendi üzerindeki maddi ve sosyal yüklerden kurtulacak dolayısıyla işgücü maliyetlerini aşağıya çekecektir. Ülkemizde, yabancı işçilerin çalıştıkları işverenin çıkarlarını arttırması sebebiyle işverenler tarafından yabancıların yasa dışı çalıştırılması tercih edilmekte dolayısıyla işsizlik oranı da yüksektir.

“Çalışma arkadaşlarımdan yarısından fazlası yasa dışı çalışmaktadır. Türkiye’de yasa dışı işçi çalıştırmak aslında işverenlerin yararına. Bu nedenle yabancıların yasa dışı iş bulması kolay. Türkiye’de ya yasa dışı çalışırsınız ya da Türkiye’de yaşayamazsınız. Maddi anlamda bir destek gerek. Yasal bir iş bulana kadar burada çalışmaya devam etmek zorundayım. Elbette yasa dışı çalışmak işveren açısından kolay ancak yabancı açısından zordur. Hiçbir sosyal güvenceniz olmadan çalışırsınız ve bu konudan şikâyet edemezsiniz. Yalnızca ücretinizi alırsınız.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Kimi katılımcılar ise bu konu da iki tarafında meseleden memnun olduklarını ifade etmektedirler. Yani, yasal prosedürün zorluğu ve kayıtlı bir sözleşme bulunmadığı için tarafları bağlayan bir durumda söz konusu değildir.

“Geçimimi sağlamak için yasadışı çalışmak zorunda kaldım. Bir gün Türkiye vatandaşı olursam yasal bir iş için başvuruda bulunacağım. O zaman izin almak zorunda kalmayacağım. Bu işi erkek arkadaşım vasıtasıyla buldum. Elbette ofisimde yasadışı çalışan kişiler bulunmaktadır. Yasadışı çalışmak çok kolay. Hem bizim açımızdan hem de işverenler açısından izin almak çok zordur ve kayıtlı bir durum söz konusu olmadığından dolayı bir bağlayıcılık söz konusu değildir. Bu nedenle iki taraf da durumdan memnundur.” diyerek yasa dışı çalışmadan kurtulmanın yolunu vatandaş olmaktan geçtiğini ifade etmektedir (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Bununla birlikte işverenler her ne kadar yasa dışı çalışmayı yeğleseler de yabancılar tarafından yasal çalışmanın tercih edildiği ifade edilmektedir. Bunun için çok uğraşlar verilmekte, yasal çalışmanın sanıldığı kadar kolay olmadığı söylenmektedir.

“Yasa dışı çalışmadım. Yasadışı çalışmayı da bende tercih etmiyorum. Çünkü sınır dışı edilmekten korkuyordum. Bu nedenle yasal bir iş bulmak için çok uğraştım. Ancak geçimi sağlamak için çalışmak zorundayım. Yasa dışı işverenler çok olduğu için işi bulmak

zor değil. Yabancı çalıştırmak işverenlerin daha çok tercih etmesinden dolayı bence çalışmak kolaydır. Çevremde de yasadışı çalışan birçok yabancı var. Kesinlikle Türkiye’de yasadışı çalışmak çok kolay. Denetim ve araştırmanın zayıf olması nedeniyle çalışmak kolaydır. Ayrıca normal vatandaşlara göre yabancıların yasal iş için prosedürü uzun ve zor olması nedeniyle işverenler, yasa dışı işler tercih ediliyor. ”diyerek aslında katılımcı yasa dışı çalışmaya etken olan resmi prosedürün zorluğu itibariyle işverenlerce tercih edildiğini belirtmektedir (Irak, Erkek, 38 yaş).

Ayrıca yasal çalışmaya mevzuat gereği sadece işverenler başvuru da bulunabilmektedir. Bu durum da yabancı çalışanlar açısından hak mahrumiyetine neden olabilmektedir. Yabancılar da bir işte çalıştığını da ispatlaması halinde çalışma iznine başvuruda bulunabilmesi gerekmektedir. Ancak bu durum mevzuat nedeniyle mümkün görülmemektedir.

“Türkiye’de yabancılar genelde yasadışı çalışmaktadır. Daha önce de belirttiğim gibi erkek arkadaşımdan dolayı Türkiye’yi tercih ettim. Bir süre sonra erkek arkadaşım vasıtasıyla bu işi buldum. Çalışma izinleri işverenlerin elinde. Onlar istese yapar, istemezse yapmaz. Yabancılar tanınan bir hak bulunmuyor. Biraz bu işte çalıştıktan sonra ayrılmayı düşünüyorum. Çünkü yasal güvencem yok. Burada edindiğim çevreyle kuaför salonunda çalışsam bile evde de bu işi yapabilirim. Türkiye’de ihtiyacı olan kişiler kolaylıkla çalışabiliyor. Çünkü denetim mekanizması gelişmiş değildir.” demekte ve yasal bir iznin olmaması yabancı çalışanları da olumsuz etkilemekte, işlerinde motivasyonunu düşürmekte olup çalışanların akıllarında da sürekli işyerinden ayrılma düşüncesi yer almaktadır (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

Ayrıca yasal mevzuatta işyerlerinin çalışma izni alabilmesi için en az beş Türk çalışan bulundurması gerekmektedir. Bu hususu dile getiren 43 yaşındaki Makedonyalı katılımcı:

“Daha önce de değişim gibi çalışma izni almam için eşimin en az beş çalışan bulundurması gerekmekte. Bu imkânsız olduğu için yasadışı çalışmayı tercih ettim. Ancak şu anda işyeri eşimin adına kayıtlı olduğu için eşimin yanında çalışıyor görünüyorum. Kesinlikle çevremde birçok yasadışı çalışan insan biliyorum. Bence herkes kolay bir şekilde çalıştığına göre kolay olduğunu düşünüyorum. Bunun nedeni işverenin menfaatine olmasıdır. Çünkü Türk vatandaşı birini çalıştırırsanız daha ücret ödersiniz. Bu yüzden yabancı çalıştırmak daha kolay ve masrafsızdır.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

Yabancılar, Türkiye’ye gelmeden önce Türkiye’de ne iş yapacaklarını planlamadıklarından dolayı Türkiye’ye geldiklerinde ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. İlk önce

kendilerine yasal bir iş aramaktalar daha sonra yasal bir iş bulmanın zor olduğunu farkına varıp herhangi bir işte çalışmaya razı olmaktadırlar.

“Türkiye’ye ilk geldiğim zamanlar yasal bir iş bulamadığımdan dolayı geçimimi sağlamak için yasa dışı bir işte çalıştım. Burada yasal bir iş için çok uğraştım. Ancak yasal bir iş bulmak çok zor... Alanya’yı sürekli sosyal medyadan takip ediyordum. Çevremdeki birçok insan yabancı olarak yasadışı çalışmaktadır. Çünkü yasadışı iş bulmak daha kolaydır. Ülke genelinde yasadışı çalışmak kolaydır çünkü çok sık kontrol edilmediği için iş bulmak ve çalışmak kolay. Bu yüzden hem işçi hem de işveren tarafından tercih ediliyor.” olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

“Evet, çalıştım. Çünkü Türkiye’ye ilk geldiğimde iş bulmakta çok zorlandım. Yasal olmasa bile iş bulmak zordu. Bu yüzden ya çalışacaktım ya da Türkiye’de yaşayamayacaktım. Bende yasal olmasa bile bir iş bulunca hiç düşünmedim. Sevgilimi bulmadan önce sokak sokak iş aramaya çıktım. İlk zamanlar iş bulmakta çok zorlandım. Hatta kendimi bir ara hiç alakam olmayan inşaat şirketinde bile buldum. İşsiz ve beş parasız kalmak istemiyorsanız yasadışı bir işte çalışmak zorundasınız. İşi bulduğum zaman çok sevinmişim. Ücretler ülkeme göre daha güzeldi. Bence yasadışı çalışmak daha zordur çünkü sürekli bir korku içerisinde kalıyorsunuz bu da size kişisel psikolojik bir etki yaratır.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31).

“Evet, ilk geldiğim zamanlar yasal bir iş bulana kadar yasadışı bir işte çalışmak zorundaydım. İşi arkadaşım buldu. Şu anda çalıştığım işi bulana kadar ben de çok iş aradım. Birçok kişinin yasadışı olarak çalıştığını biliyorum. Yasa dışı çalışmak bence çok kolaydır. Ancak düşük ücret ve iş güvenceniz yoktur. Ben yasadışı çalışarak hiçbir sorun yaşamadım. Ama içinizde de bir korku yok değil yani...” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Kimi katılımcılar yasa dışı çalışmanın aynı özelliklerinden bahsetmektedirler. Yasa dışı çalışmanın sonucunda katılımcılar, düşük ücret, sosyal güvence ve hak mahrumiyeti, sınır dışı edilme korkusu, denetim mekanizmasının zayıf oluşu, işverenin yasa dışı çalışmayı tercih etmesi... gibi durumların üzerinde durmaktadırlar.

Araştırmaya katılanların bir kısmı ise yasa dışı çalışmanın önüne geçilmesi ancak yasa dışı çalışan yabancıların kendilerinin bu sektörü istememeleri vasıtasıyla olabileceğini belirtmektedir. Yani yasa dışı çalışmayı ortadan kaldırmanın kendilerinde bittiğine dikkat çekmektedirler. Yasal çalışmada hassas davranmaktadırlar.

“Hayır, yasadışı çalışmadım, çalışmayı da düşünmüyorum. Ancak yasadışı çalışan birçok yabancı arkadaşım var. Yasa dışı çalışmak bence kolay değil. Çünkü yasadışı çalışmanın tehlikeli olduğunu herkes biliyor. Yasa dışı çalışanda kendi rızasıyla çalışıyordur.

Ben öyle düşünüyorum. Yasa dışı çalışmaya gitmeseler kimse de bunları böyle çalıştıramaz...” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“Yasadışı çalışmak aklımın ucuna bile gelmedi. Çünkü sınır dışı edilme ihtimalinden korkarım. Yasa dışı çalışmamı işverenim de istemez. Yasadışı çalışmadığım için bir fikrim yok. Ancak birçok kişinin yasa dışı çalıştığını düşünüyorum. Ama nasıl çalışıyorlar bunu anlamıyorum. Kendileri istiyor demek ki...” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

“Hayır, yasadışı bir işte çalışmadım. Zor olsa da yasal bir iş bulana kadar bunu tercih etmedim. Yasadışı çalışmıyorum. Daha önceki işimde de yasal çalışıyordum. Çevremde birçok insan yasadışı çalışıyor. Alanya bir turizm bölgesi sonuçta... Dünyada birçok kişi az bir ücretle geçinmeye çalışıyor. Bu nedenle yaz aylarında çalışmak için Türkiye’ye geleni çok görüyorum. Ancak sürekli çalışmak için gelenler nasıl da yasa dışı çalışıyor bilmiyorum. Bu konuda hiçbir fikrim yok. Yasa dışı tutunabiliyorlar demek ki...” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Hayır, hiç yasadışı çalışmadım. Irak şartlarından dolayı neden burada olduğumu söylemiştim. Zaten emekliyim de. Yasal olarak çalışmak benim açımdan daha avantajlı. Çünkü burada rahat bir yaşıyorum. Sınır dışı edilmek istemem. Çevremde yasa dışı çalışan birileri yok. Ancak çalışma iznini herkes alamıyor. Bu nedenle yasa dışı çalışanın çok olduğunu düşünüyorum. Denetim az da olsa çok da olsa yasadışı çalışma her zaman olacaktır. Bu kaçınılma bir durumdur. Çalışanlar da kendi istedikleri için çalışıyordur.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Diğer taraftan yasa dışı çalışma, birilerinin tavsiyeleri veya kişinin kendi alışkanlıklardan kaynaklı olabilmektedir. Yani insanlar yasa dışı çalışmada herhangi bir sorunla karşılaşmaması, onun yasa dışı çalışmaya devam etmesine de sebep olmaktadır. Hatta işini değiştirse bile yasa dışı çalışmaya alıştığı için bunun yabancıların kendisi açısından bir problem oluşturmayacağını düşünmektedir.

“Yasadışı çalışmayı aslında ben de istemiyordum. Ama işverenim bir sorun olmayacağını düşündüğü için yasadışı çalışmaya devam ettim. Bakımını yaptığım kişi vefat edince arkadaşlarım yeni bir iş bulmam konusunda bana yardımcı oldular ve onların tavsiyesi sayesinde yeni birine bakıcı olarak işe başladım. Sonra da böyle devam etti gitti. Daha önce çalıştığım ve şimdi çalıştığım yerde bununla ilgili bir sorun yaşamadım. Bu yüzden yasa dışı çalışmak bence kolay.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Görüşmeciler arasında yasal bir iş bulamayan katılımcıların yasadışı çalışmayı tercihlerinden ziyade mecbur kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yabancı bir ülkeye gelen

bireylerin hiçbir vatandaşlık hakkı olmadan böyle bir durumda kalması illegal olsa da kişiler için zorunlu bir süreçtir.

“Zihinde çoğunlukla olumsuz etkileriyle çağrışım yapan uluslararası göç sorunu ile ilgili temel kavramları bilmek, konunun tam anlamı ile kavranması açısından önem taşımaktadır. Yasal olarak bulunduğu ülkeyi –çoğunlukla ekonomik nedenlerden dolayı isteği doğrultusunda terk ederek diğer ülkeye yasal yollardan (yetkililerin izniyle) giriş yapıp yasalar çerçevesinde o ülkede yaşayan bireye göçmen (migrant, immigrant) adı verilir. Bireyin (göçmenin) yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek diğer ülkeye yasa dışı yollardan girmesi ya da yasal yollardan girmesine karşın süresi içerisinde girdiği ülkeyi terk etmeyerek o ülkede yaşamaya / çalışmaya devam etmesi yasa dışı göç (illegal immigration) şeklinde ifade edilebilir.

Yasa dışı göçü gerçekleştiren kişiye ise yasa dışı göçmen (illegal immigrant) adı verilir. Maddi çıkarlar karşılığında yasa dışı göçmenlerin ülkeye giriş ya da çıkışlarının sağlanması ise göçmen kaçakçılığı (migrantsmuggling) olarak ifade edilmektedir. Herhangi bir nedenden dolayı zulme uğrayacağı ya da ölebileceğinden korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ülkesine dönmek istemeyen kişiler mülteci (refugee) olarak kabul edilmektedir. Ülkesini terk ederek, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan fakat henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimseler ise sığınmacı (asylumseeker, defector) şeklinde ifade edilmektedir. Bir mülteci ya da sığınmacının ülkesi dışında başka ülkeye yasal ya da yasa dışı yollar ile gitmesi fiili ise iltica (sığınma, asylum) olarak isimlendirilir.

Yasa dışı göçmen için gittiği ülkede kendisi için koruma tedbiri alınmazken; mülteci ve sığınmacılar için gittikleri ülkede kendileri için koruma tedbirleri alınır. Aynı zamanda yasa dışı göçmen hakkında idari açıdan sadece geri gönderilme işlemi yapılırken; mülteciler ve sığınmacılar için ise geri gönderilme, toplumsal uyumun sağlanması ya da üçüncü ülkeye yerleştirme gibi idari işlemlerden biri uygulanır. Bireyin zorlama, baskı, şiddet ya da tehdit yoluyla rızası dışında alıkonulması, bir yerden bir yere götürülmesi, her konuda her türlü çalıştırılması insan ticareti (trafficking in human), bunu yapan kişi ya da şebekeler ise insan taciri (humantrafficker) olarak kabul edilmektedir” (Deniz, 2014: 177).

Kaçak çalışan göçmenler, çalıştığı işleri genellikle bir tanıdıkları vasıtasıyla bulabildiklerini ifade etmişlerdir. İşverenlerin birçoğunun da yasadışı işçi çalıştırdığı ifadelerden anlaşılabilir. İşveren için yasal açıdan riskli ancak daha kârlı bir işçi çalıştırma yöntemidir. Bu yüzden de ilgili kişilerin ifade ettiği gibi birçok işveren rahatlıkla yasadışı işçi çalıştırmaktadır.

Yasadışı çalışan katılımcıların genel ifadesine bakılırsa ülkemizde yabancılar için yasadışı iş bulmanın çok kolay olduğu anlaşıyor. Bu durumun ortaya çıkmasında işverenlerin öncelikli etkisi bulunmaktadır. Çünkü işverenler yabancı işçilere herhangi bir sosyal güvenlik sağlamamaktadır. Ayrıca araştırma bölgesinin turizm bölgesi olması nedeniyle yabancı dil bilmenin istihdam edilmede bir öncelik olduğu gerçeğinden hareketle yabancı işçi çalıştırmaya daha elverişli olduğu söylenebilir. Ayrıca devlet kademesinde nitelikli bir denetim uygulaması olmadığından dolayı işverenlerin bu konuda rahat adımlar atabildiği ilgili kişilerin söylemlerinden anlaşılabilmektedir.

4.6.4.4. Yasadışı Çalışma ve Göçmenlerin Aldığı Riskler

Öncelikle turist olarak gelip daha sonra kendisine yasa dışı bir iş bulup izinsiz çalışan kişiler vardır. Aslına bakılırsa haklı olarak kimse kendini riske atmak istemez. Ancak büyük bir kısım kaçak çalışmayı tercih etmektedirler. Çünkü bu kişiler devlete vergi vermezler. Devletinde ucuz işgücü ihtiyacı olduğunu düşünenler de azımsanmayacak kadar çoktur.

Kaçak çalışan yabancı göçmenlerin bir kısmının konaklaması işvereni tarafından sağlanmaktayken bir kısmı da kendi imkânlarıyla konaklamaya çalışmaktadırlar. Gerek işveren tarafından Türkiye'ye getirilen gerekse Bir bakımdan gerek işverenleri tarafından Türkiye'ye getirtilen gerekse kendi istekleriyle gelen ve kaçak çalışan yabancıların konaklamaları büyük önem arz etmektedir.

“Kaçak çalışmak, yani deport edildiğini biliyorum... Ülkemden iş bulmak için Türkiye'ye geldim. Çocuk bakıcılığı yaptığım için konaklama ihtiyacımı işverenim sağlamaktadır. Çalışan yabancıların nasıl kaldıklarını bilmiyorum. Bu konuda bir fikrim yok.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

“Eğer yakalanırsam sınır dışı ederler... Ev hizmetlerinde çalıştığım için de bu biraz zor. İşimde evimde aynı yer. Konaklama ihtiyacım işverenim tarafından sağlanıyor. Türk bakıcılar genelde gece konaklamadığı için, bu işte çoğunlukla yabancılar çalıştırılıyor. Dışarı da kimler nasıl kalıyor bilmiyorum.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Kırgızistan'dan ve Gürcistan'dan gelen katılımcılar, ev hizmetlerinde çalıştıkları için konaklama ihtiyaçlarının işverenleri tarafından sağlandığını belirtmektedirler. Kısmen kaçak çalışmanın riskini bilen bu grup özellikle bu tür işlerde yabancıların tercih edildiği üzerine durmaktadırlar.

“Yasa dışı çalışmanın riskini bilmiyorum. İşverenim tarafından sağlanan kiralık evde oturuyorum. Burayı bulmama da işverenim yardımcı oldu. Diğer yabancılar nasıl kalıyor

bunu sosyal medyadan gördüğüm kadarıyla ev arayan çok. Bu yüzden beraber kaldıklarını düşünüyorum” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

Katılımcılar, konaklamanın maliyetli olduğunu belirtmekte, dolayısıyla konaklama ihtiyacını yine kendisi gibi kaçak çalışan yabancılarla beraber gidermektedir. Özellikle Türkiye’ye gelen ve kaçak çalışan göçmenlerin amaçları para biriktirmek olduğu için konaklama ve bazı giderleri bölüşmek düşüncesiyle birlikte kalmayı tercih etmektedirler.

“Tabii ki biliyorum. Sınır dışı edilmek... Şu anda erkek arkadaşım ile birlikte kalıyorum. Evi bulmamda da erkek arkadaşım yardımcı oldu. Erkek arkadaşım ailemden biri olmuştur.” Katılımcıya yönelttiğimiz “Yasa dışı çalışanlar toplu olarak kalmayı mı tercih ediyorlar?” sorusuna cevabı “Evet, toplu olarak kalmaları yabancılar için kira giderlerinin düşürülmesi demek ve bu nedenle daha fazla para biriktirebilirler. Bu onlar için çok önemli bir durum.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Tabi ki biliyorum yasadışı çalışırsanız sınır dışı edilişiniz. Şu anda kiralık olarak tuttuğum evde erkek arkadaşım ile beraber kalıyorum. Kiralama sürecinin hepsinde erkek arkadaşım yardımcı olmuştur. Bildiğim kadarıyla toplu yaşamayı tercih ediyorlar. Çünkü kira ve diğer masraflar için para biriktirmenin daha kolay olacağını düşünüyorlardır.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

Araştırmaya katılanların bir kısmı ise bu konuda çok dikkatli davrandıkları, toplu kalmaları halinde yasa dışı çalışmalarının daha kolay tespit edilebileceği düşüncesiyle daha kolay sınır dışı edilebileceklerini ifade etmektedirler. Özellikle böyle katılımcıların maddi durumlarını düşünmedikleri, yalnız yaşamının daha güvenli olduğunu vurgulamaktadırlar.

“Evet, riskini biliyorum. Emniyet ve jandarma her an gelebilir. Vedalaşma vaktiniz olmadan bilmediğiniz insanlarla sizi bir yere koyarlar ve bir daha vatandaş olamazsınız. Bu nedenle kiralık bir dairede yaşıyorum. Yabancılar birbirlerini çekemediği için birlikte kalmayı tercih etmezler. Hatta kendileri yakalandıklarında diğer kaçak çalışanları da söylerler. Bazen de birbirlerini kıskanabilirler. Kiraladığım evi bulmama işverenim yardımcı olmuştur.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

“Tabi ki biliyorum riski çok ağırdır Türkiye’den sınır dışı edilişiniz. Buraya taşındıktan sonra birikimlerimizle daire satın aldık. Satın alırken birkaç arkadaşımızın tavsiyeleri oldu. Yabancılar genelde yalnız kalmayı tercih ederler. Çünkü çok kolay tespit edildiklerinin düşünmektedirler. Bu da onlar için bir risktir.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

“Evet, biliyorum sınır dışı edilişiniz. Erkek arkadaşımın bulduğu kiralık bir evde oturuyorum. Yasadışı çalışanlar genelde bireysel kalmayı tercih etmektedir. Çünkü aralarında

birbirlerini çekemeyen olabilir bu nedenle yakalanmaları daha kolay olabilmektedir.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Katılımcıya “Yasa dışı çalışmanın riskini biliyor musunuz? Türkiye’de yabancı olarak bulunan ve yasa dışı çalışan göçmenlerin konaklama tercihleri ne olur?” sorusunu yönelttiğimizde, katılımcı:

“Evet, biliyorum sınır dışı edilmek. Kendime ait bir dairem var. Bankada biriktirmiş olduğum parayla burada bir ev satın aldım. Bu konuda emlakçılık yapan arkadaşımın yardımı çoktur. Türklerin Ruslara karşı dostça davrandığını söyleyebilirim. Ancak Rusların birbirine karşı güvensizlikleri vardır. Sadece Ruslar kendi aralarında sorunlar yaşayabilir. Bu nedenle ayrı yaşamayı tercih ederler.” diyerek kendi ülkesinden gelen ve kaçak çalışan yabancıların genellikle ayrı yaşamayı tercih edeceğini ifade etmiştir (Rusya, Kadın, 39 yaş).

“Evet, biliyorum yasadışı çalışırsanız sınır dışı edilirsiniz. Kendime ait evim var. Ev almak için bir miktar birikmiş param vardı ve ayrıca kredi çektim ve şu an oturduğum evi satın aldım. Evi satın almam da işverenim yardım oldu. Zaten sürekli ev satıp-alıyoruz. Yani emlakçıyız... Genellikle Ruslar dışında diğer Rus dili konuşan milletler toplu olarak kalmayı tercih ediyor. Bunun en büyük sebebi de ekonomi. ” demekte ve aslında Rusların ayrı yaşamasının yanında, eski Sovyet Bloğu ülkelerden gelen birlikte yaşamayı tercih ettikleri, bunun en temel nedeninin de ekonomik etkenler olduğunu belirtmektedir (Rusya, Kadın, 40 yaş).

İncelediğimiz alanda yasa dışı çalışanların toplu mu yoksa yalnız mı konakladıkları hakkında aileleriyle beraber yaşadıkları için bilgi sahibi olmayan kişilere de rastlanılmıştır. Özellikle ailesiyle beraber yaşayan kişiler, toplumda konaklama ihtiyacı hiç doğmadığı için bu konuyla daha önce hiç karşılaşmamışlardır. Ayrıca ailesiyle yaşayan kişilerinde yasa dışı çalışmanın riskini bilmedikleri de görülmüştür.

“Yasa dışı çalışmanın riski konusunda fikrim yok. Çünkü yasal bir işte çalışıyorum. Kendime ait bir dairem var. Bu daireyi eşimle beraber biriktirdiğimiz parayla kendimiz satın aldık. Konaklamada hiç sorun yaşamadım. Kendi evimiz var. Ailemle mutlu bir şekilde yaşıyoruz.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

“Yasadışı çalışırsanız sınır dışı edilirsiniz herhalde. Ama burada yasadışı çalışsan birçok insan olduğunu biliyorum ve insanlar bu konuda çok rahatlar. Türkiye’de ucuz işgücü olsun istemez mi? Irak’tan buraya gelmeden önce birikimim vardı. Biriktirdiğim parayla kendime bir ev satın aldım buradan. Ailemle beraber yaşamaya devam ediyoruz.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

“Evet, riskini biliyorum; sınır dışı edilmek. Ancak benim bütün ailem burada. Bu nedenle sınır dışı edilmenin zor olduğunu düşünüyorum. Burada tapulu evimiz var. Ailemle beraber yaşıyoruz. Mutlu bir şekilde hayatımıza devam ediyoruz. Kaçak çalışan yabancıların toplu olarak kalma konusunda bir fikrim yok” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“Yasal çalışma iznim var bu nedenle sınır dışı edilmek gibi bir korkum da yok. Kız kardeşim ve kocası buradalar. Onlar ailem oldu. Kız kardeşimin kocasının bulmuş olduğu ve kardeşime de yakın olan bir kiralık dairede konaklıyorum. Kim nasıl konaklıyor hiçbir fikrim yok. İş yerinde yalnız çalışanım. Ailemle kalıyorum diyebilirim.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Sınır dışı edilmek. Bu riski bilmeyen yoktur herhalde. Kiralık bir evde ailemle beraber yaşıyorum. Evi bulmada arkadaşlarım bana çok destek olmuştur. Diğer yasadışı çalışanların nasıl kaldıkları hakkında bir fikrim yok.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Alanya’da çalışan yabancıların çoğu kendine ait bir daire edinme şansı bulmuş olsa da önemli bir çoğunluğu halen kiralanan evlerde konaklamaktadır. Genellikle buradaki tanıdıklarının vasıtasıyla konaklama ihtiyacını gideren kişiler olduğu gibi işverenleri tarafından konaklama ihtiyacı karşılanan kişiler de yok denecek kadar azdır.

Katılımcıların genel olarak yasadışı çalışanların nasıl kaldıklarıyla ilgili genelleme atfedecek düzeyde bilgileri yoktur. Ancak söylenenler ışığında anlaşılmaktadır ki bazıları toplu bazıları ise yalnız kalmayı tercih etmektedir. Ayrıca kişiler yasadışı çalıştıklarında sınır dışı edileceklerini bilmektedirler.

4.6.4.5. Türkiye’nin Yasadışı Göçmen İstihdamıyla Mücadelesi

Yasa dışı istihdam yani kayıt dışı istihdamın tamamen ortadan kaldırılması mümkün görülmemektedir. Kayıt dışı istihdamda hem birey hem de devlet açısından kayba uğramaktadır. Bu kayıp, sosyal açıdan ise insan haklarına ve insan onuruna yakışır bir istihdam anlayışına ters bir durum sergilemekte, bunun sonucunda bir kısım işçi ve işveren vergi ödemekteyken bir kısmı da ödememekte yani sosyal olarak adaletsizlik yaratmaktadır.

Yasa dışı istihdama sevk eden aktörlerin başında yasal mevzuat gelmektedir. Kimi katılımcıya göre yasa dışı istihdamın önlenmesinde engel teşkil eden faktörün yasal mevzuat olduğu ifade edilmektedir.

“Herkes yasal çalışmak ister. Ancak hükümet yabancı çalışanlarla ilgilenmek istemez. Yabancıların çalışma prosedürü çok ağırdır. Şirketler yasal çalışma için çok yüksek para ödemek zorundadır. Dolayısıyla bu kadar işin içerisine girmemekte ve yasa dışı çalışmayı ve çalıştırmayı tercih etmektedirler. Her ne olursa olsun Türkiye’de memurlar daha iyi. Yasa dışı

çalışmaktan ziyade kendi işiyle ilgili yardımcı olmaya çalışıyorlar. Kanunsuz iş yaptıklarını görmedim. Rusya’da durum tam tersi yani rüşvet yok desem doğru olmaz. İşini yaptırmak için gerek oluyor...” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Yasal mevzuata ek olarak bazen de yasa dışı çalışan yabancıların kendi arasındaki iletişimi de yasa dışı istihdamla mücadelenin tersi yönde etki etmektedir.

“Küçük işletmelerin yabancılara çalışma izni almaları çok kolay olamamaktadır. Çünkü bir yabancıyı çalıştırmadan önce 5 Türk çalışanı olmalıdır. Bu durumun her iki üç taraf için (işçi-işveren-devlet) problem olduğunu düşünüyorum. Ben memurların rüşvet aldıklarını düşünüyorum. Ancak denetim yapılacak olduğunda yabancı çalışanın arkadaşları tarafından önceden uyarılmakta buna göre önlem alınmaktadır. Herkes bir yolunu buluyor” cevabı üzerine yabancıya yönelttiğimiz “Yabancıların aralarında bir iletişim mevcut mu?” sorusu üzerine katılımcı “Aslında yabancılar birbirlerini hiç çekemezler. Ancak çıkar için bir birbirleriyle de beraber olmak zorundalar. İş bulmadan tutun, bilgi alış-verişine kadar. Bu durum Alanya’da böyle...” diyerek yabancıların aralarında oluşturulmuş bir iletişim ağını işaret etmektedir (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Türkiye’de kayıt dışı istihdamla mücadelede karşılaşılan zorluklardan biri de devlet tarafından işçi ve işveren tarafının bilinçlendirilmemesidir. Yani “sosyal diyalog” mekanizmasının tam işlememesidir. Sosyal diyalog; işçi, işveren ve hükümet taraflarının sosyal ve ekonomik politika konularında gerçekleştirdikleri bilgi alışverişi, görüş ve önerileri kapsayan mekanizmadır (Yüksel, 2014:111). Bu mekanizmanın zayıflığı yabancıların yasa dışı istihdama katılmalarına izin vermektedir. Bu yapının zayıflığına dikkat çeken katılımcılara da görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Türkiye’de istihdam da yabancı illegal çalışmanın önlenmesi için öncelikle işverenler bilinçlendirilmelidir. Çünkü illegal çalışmayı talep edenler onlardır. Sonra güçlü bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Devletin de zayıf yönü budur. Eğer bilinçlendirmeyi yaparlarsa zaten denetime de gerek kalmayacaktır. Türkiye’de devlet memurları rüşveti sevmemektedirler. Çünkü böyle bir şey olsa o an direk tepki veriyorlar.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

“Yasa dışı çalışmada devletin zayıf yönleri çalışanlar ve çalıştıranları bilinçlendirmesi gerekmektedir. Çünkü yasa dışı çalışma sonucu hem çalışan yabancı hem de işveren kaybetmektedir. Yasa dışı çalışan sosyal güvenlik sistemine dâhil olamadığı için kaybetmektedir. İşverenin ise çalıştırdığı yabancıların hastalığı veya iş kazası durumunda sorumluluğu artmaktadır. Devletin zayıf yönleri bu şekilde. Rüşvet aldıklarını görmedim. Ama bazılarının alma ihtimali olabiliyor. Bu durum dünyanın her yerinde geçerli...” diyerek

rüşvetin olabileceğine ancak bu duruma tanıklık etmediğini ifade etmiştir (İran, Kadın, 29 yaş).

Sosyal diyalog mekanizmasından ziyade yasa dışı çalışmanın toplumsal ahlak açısından kötü olduğu işçi, işveren ve devlet arasındaki bir durum değil, bu bilincin vatandaş tarafından da dikkat edilmesi gerekmektedir. Yoksa yasa dışı çalışmanın önünün alınamayacağını ifade eden katılımcı:

“Yasa dışı istihdamın tespiti zordur. Bu nedenle mücadele vermek de sadece devlete düşmemektedir. Vatandaşında bu konuda duyarlı olması gerekmektedir. Vatandaş dediğimdeki kasıt, işçi-işverenin yanında toplumdan bahsediyorum... Türkiye’de rüşvetle bazen karşılaştım ancak son yıllarda böyle bir durum çok az oluyor.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

“Devlet olarak yasa dışı işlerin üzerine gitmek bir şey ifade etmez toplum bilinçli olmadığı sürece... Devletin zayıf yönü toplumu bilinçlendirmemektedir. Kamu görevlileri, sorun yaşamak istemiyor bu nedenle rüşvet vb. şeylerden çekinmektedirler. Yani almazlar.” diyerek memurların rüşveti sorun aracı olarak gördüğü, bu nedenle sorun yaşamamak için rüşvet almadığını ifade etmiştir (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Çalışmada yasa dışı istihdamla mücadele karşılaşılan zorluklardan biri de çalışan kişilerin işyerinin bir ev olmasıdır. Bazı mesleklerde olduğu gibi ev hizmetlerinde de denetim ve tespit çok zor olmaktadır. Bu nedenle devlet yasa dışı istihdamla mücadelede zorluklar yaşamaktadır.

“Şu anda çalıştığım meslek olarak denetimi zordur. Biri gelse eve misafir olarak geldiğimi söylüyorum. Zaten de o evde yaşıyorum. Yani yasa dışı çalıştığımı zor tespit ederler... Ben rüşvet aldıklarını görmedim. Ancak bazı işler tanıdık vasıtasıyla çözülmektedir. Bunu gördüm...” diyerek katılımcı konuyu rüşvetten ziyade “tanıdık aracılığıyla iş görme” tarafına vurgu yapmıştır (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

“Yasa dışı çalışma da karşılaşılan zorlukları bilmiyorum. Çünkü ev hizmetlerinde çalıştığım için bir bilgim yok. Zaten iznim işverenlerim tarafından hazırlandığı için ne olduğunu tam olarak bilmiyorum. Eve gelen olursa misafirim diyorum. Kimse orada çalıştığımı bilmiyor.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Bulunla birlikte denetim, araştırma ve inceleme gibi mekanizmayla beraber mali açıdan işçi ve işverenlerin zorda kalması sonucu kişilerin yasa dışı çalışma yoluna başvurduklarını da ifade eden katılımcılara da görüşmeler esnasında rastlanılmıştır.

“Yasa dışı istihdamla mücadelede denetim ve incelemenin zor oluşu ve vergi, harç ve prim gibi mali durumların ağır oluşu yasadışı istihdamla mücadelede zorluklar yaratmaktadır.

Genellikle ev hizmetleri ve bizler gibi sanal ortamda iş yapanların denetimi daha zordur. Türkiye’de rüşvetle bir iş yapamazsınız.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

“Denetim ve incelemenin olmaması nedeniyle işverenler daha çok yasa dışı çalışan çalıştırabilmektedir. Çünkü işverenler çok fazla vergi ödediklerini biliyorum. Kazançlarının çoğunu vergiye vermektedirler. İşçilerde yasa dışı çalışmayı tercih etmelerinin sebebi kayıtlı bir şey olmadığı için vergi de vermiyorlar. Bu nedenle yasa dışı çalışmayı tercih ediyorum. İşverenin ödeyeceği vergiyi ben alıyorum. Türkiye’de memurlar yasa dışı çalışma konusunda yardımcı olmazlar.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Diğer taraftan yasa dışı istihdamla mücadele de Türkiye’nin iyi bir yerde olduğunu düşünen katılımcılar da mevcuttur. Devletin görsel medya araçlarıyla kayıt dışı istihdamla mücadele de etkin bir yer üstlendiğini ifade etmektedirler.

“Türkiye bu konuda iyi çalışıyor ama her ülkede bu sorunlar var. Sürekli televizyonlardan da izliyorum. Sürekli yayınlanıyor. Türkiye’de memurların rüşvet aldıklarını düşünmüyorum, çünkü ben her zaman işimi rüşvetsiz yaptırabiliyorum.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

“Bu konular hakkında fazla bilgim yok. Ancak yasa dışı çalışmayı geçenlerde televizyonda görmüştüm. Ben zaten yasal çalışıyorum. Yasa dışı çalışmayı da kimseye tavsiye etmem. Memurlar yasal olarak çalışıyorlar. Ancak Türkiye’de rüşvetten ziyade tanıdık vasıtasıyla çözülüyor bazı konular.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

İşçiler ve işverenler, değişik nedenlerle kayıt dışı istihdama yönelebilmektedir. İşçi ve işverenleri kayıt dışı istihdama bir başka faktör ise toplumsal algıdır. Çünkü işverenler yasal olarak prosedürün zorluğu karşısında işçisinden memnun kalmadığı takdirde maddi olarak zarar edeceğini düşünmektedir. Bu nedenle toplumda “bir deneyelim sonra çalışma iznini alırız” algısı olduğu için yasal çalışmayı tercih etmemektedirler.

“Belki işçiler yasa dışı çalışmayı istemezler veya tercih etmezlerse de işverenler tarafından yasa dışı çalışmaya sevk ediliyoruz. Yani işe başlarken önce deneyelim sonra çalışma iznini yaptırırız diye çalıştırıyorlar. Bir süre sonra da işten çıkarıyorlar zaten... Bunun önüne geçmek zor. Çünkü bu durum toplumsal algı olmuştur. Belki olabilir ancak rüşvetle ilgili Türkiye’de böyle bir şeyi hiç duymadım.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Ayrıca yasa dışı istihdam, yasal olarak herhangi bir kayıt söz konusu olmadığı için bu alana giriş ve çıkışın çok kolay olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle işçi ve işverenler tarafından da tercih edildiği söylenebilir.

“Yasa dışı çalışmak kolay Bunu size şöyle anlatabilirim. İş bulduğunuzda direk işin başına geçebilirsiniz. Bu kadar basit... Ancak sonuçları çok tehlikeli. Çünkü sonunda sınır

dışı edilmek var. Devlet memurlarının rüşvet aldığını hiç görmedim ve duymadım.” diyerek aslında yasa dışı işi kolay bulsalar da sonuç olarak her zaman sınır dışı edilmekten korktuklarını ifade etmektedir (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Yasa dışı iş bulmakta, çalışmakta çok kolay. Bilmiyorum ama memurların rüşvet aldığını hiç duymadım.” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

Türkiye’de yasa dışı istihdamla mücadele de karşılaşılan zorluklar mevzuat, bilgilendirmenin yetersizliği ve bilinçsiz olmaktan kaynaklı olduğu sürekli ifade edilmektedir. Ayrıca yasal iş konusunda birçok bürokratik engellerin aşılması zaman ve maddi açıdan kayba uğradıklarını düşünen işverenler, yasa dışı işçi çalıştırmayı tercih ettikleri de ilgili kişilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. İşverenlerden ziyade işçiler de bu duruma ön ayak oldukları bir gerçektir. Bu sebeple göçmenlerin de yasadışı işlere yönelme olasıdır. Görüşmelerde katılımcıların kamu görevlilerinin rüşvet alıp almadıkları konusunda herhangi bir fikirleri yoktur.

4.6.5. Türkiye’nin Göç Ülkesi Olarak Tercih Edilmesinin Nedenleri ve Türkiye’ye Tutunma Yolları

Günümüzde yaşanan uluslararası göç hareketlerine bakıldığında, iletişim sisteminin gelişmesi yani küreselleşme başta olmak üzere birçok faktör göç hareketlilikleri üzerine etki etmektedir. Göç hareketliliklerini etkileyen faktörler arasında maddi imkânsızlıklar ve geçim sıkıntısı göze çarpmaktadır.

Coğrafi konumu gereği Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir göç ülkesi olup bunun yanında göç edenlerin yerleştiği de bir ülkedir. Başka bir ifadeyle düzensiz göçmenlerin bir kısmı Türkiye’yi transit ülke olarak kullanırken diğer bir kısmı ise kaçak işçi olarak çalışıp hedef ülke olarak mesken tutmaktadır. Dolayısıyla 20. yüzyılın ortalarından bu yana kendi vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke konumundan Türkiye artık başka ülke vatandaşlarının göç aldığı ve yasa dışı göçmenlerin çalıştığı bir ülke pozisyonuna gelmiştir. Bu durumun sonucunda uluslararası göç hareketliliğinin Türkiye’de siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ortaya çıkabilmektedir. Türkiye’ye yönelik düzensiz göçü belirleyen dört ana unsur sıralanmaktadır. Birincisi; komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar bu ülke halklarının daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme isteğini arttırmıştır. İkinci olarak; Türkiye’nin Asya-Avrupa kıtaları arasındaki konumu, gelişmiş Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenler için geçiş yolu sağlamaktadır. Üçüncüsü; Avrupa’ya ulaşmayı amaçlayan yasa dışı göçmenler,

Avrupa'nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmek zorunda kalmışlardır. Dördüncüsü ise; Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması kaçınılmaz çekici bir etken oluşturmaktadır. Türkiye'ye gelen göçmenleri üç kategoride toplayabiliriz. İlki; Romanya, Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden direkt olarak iş bulma amacıyla gelen göçmenleri kapsamaktadır. İnşaat, tarım ve tekstil gibi sektörlerde bu tür göçmenlerin istihdam edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda birçok orta ve üst sınıf aile, Moldovalı ve Ukraynalı kadınları ev işlerinde kullanmaktadır. Eğlence ve fuhuş sektörlerine de bu göçmenlerin yoğun şekilde katıldığı gözlenmektedir. İkinci olarak Orta Doğu, Asya, Afrika kıtalarının az gelişmiş ülkelerinin göçmenleri oluşturmaktadır. Bu göçmenler Avrupa'ya gitme niyetinde olup Türkiye'yi köprü olarak kullanmaktadırlar. Bu göçler genellikle Türkiye'ye yasa dışı giriş, Türkiye'den izinsiz çıkış ve vize ihlalleri yoluyla illegal bir şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca bu yasa dışı göçmenlerin Türkiye'de kaldıkları süre boyunca kaçak olarak çeşitli sektörlerde çalıştıkları bilinmektedir. Üçüncüsü ise; sığınma talebinin sonuçlarını bekleyen ya da sığınma talebinde bulunup talepleri reddedilen ancak ülkelerine geri dönmek yerine ya Türkiye'de kalıp kaçak işçi olarak çalışmak isteyen ya da üçüncü bir ülkeye göç yollarını arayan göçmenler oldukları söylenebilir (Deniz, 2014: 184-185).

İnsanlar hayatlarını idame ettirebilmeleri için fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olup, bunun için de belirli bir gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak kişiler bulundukları yerlerde iş bulamaz ve geçimlerini sağlayamazlarsa kendilerine iş imkânları bulabilecekleri başka yerlere göç ederler.

“İnternet aracılığıyla İstanbul'da evde bakım hizmetleri sağlayan bir şirket Türkiye'de bir iş bulmamı sağladı. Bu nedenle de Türkiye'ye gelmeyi tercih ettim ve buradaki şartlar ülkeme göre daha uygun. Bunu görünce de burada kalmaya karar verdim. Ayrıca ülkemde yaşadığım geçim sıkıntısı yaşamımı çok etkilemekteydi. Türkiye, ülkemdeki duruma göre çok iyi. Çünkü burada daha önce de belirttiğim gibi ülkemde kazandığımdan daha çok para kazanıyorum. Bu yüzden diğer göçmenlere göre çok şanslıyım” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

Görüldüğü üzere insanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için refah seviyelerinin daha yüksek olacağı düşüncesiyle başka ülkelere göç etmektedirler. Yine bu sebeple ülkesinden ayrılıp Türkiye'de yaşamaya karar veren, katılımcı:

“Kardeşim Türk vatandaşı ile evli. Kardeşimin kocasını Kırgızistan'daki Manas Üniversitesi'ne dil eğitimi için gelmişti. Kardeşimle evlendikten sonra Türkiye'ye taşındılar. Kardeşimin Türkiye'de mutlu olduğunu görünce ben de burada ülkemdeki iş imkânlarına göre

burada daha iyi iş imkânları sağlayabileceğimi düşündüm. Türkiye'ye gelmem bu şekilde oldu.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

Güvenlik kaygısı, ekonomik nedenler ve iklim koşulları gibi faktörler başta olmak üzere daha birçok sebep insanların kendi ülkelerini bırakmalarına neden olmuştur. Özellikle insanların can ve mal güvenliği yönünden herhangi bir tehdit hissetmeleri, kendilerini güvenilir bir ülke arayışı içerisine sokmuştur.

“Ukrayna'nın Rusya ile olan savaşı durumu ve ülkedeki ekonomik kriz orayı yaşanmaz bir hale getirmişti. Aylık yüz dolara geçinmeye çalışıyorduk. Türkiye'nin iklim şartları, ekonomisi ve özellikle hayatımızı devam ettirebilecek güvenli bir yerdir. Türkiye'nin bu özellikleri Türkiye'yi daha yaşanılabilir bir yer olarak kılmasından ötürü buradayım.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

Bu durumun daha ötesinde olan katılımcılara da görüşmeler esnasında karşılaşılmıştır. 2010 yıllarından itibaren Ortadoğu'da ortaya çıkan iç savaş durumundan dolayı bölgedeki birçok diğer ülkeler gibi Irak'tan gelen erkek katılımcı (30) durumu şöyle anlatmaktadır.

“Irak'taki durumu herkes biliyor. Bunu her zaman duymuşsunuzdur. Ama ben bunları duymadım bizzat yaşadım bu durumu size nasıl anlatabilirim? Çevremizde çok insanın öldüğüne ne yazık ki canlı canlı şahit oldum. Çocukluğundan beri Irak'ta hep bir savaş ortamı vardı. Artık bu durumdan yıldı. Tüm ailemi de alıp Türkiye'ye yerleşme kararı aldık. Bombaların patladığı, her zaman korkuyla yaşadığımız şehirden huzurun olduğu bir şehre geldik. Alanya bizim için cennet. Burada güneşin doğuşu bile bir başka...” Katılımcıya yönelttiğimiz “Dünyada Türkiye'den başka ülkelerde var. Türkiye'nin sizin için çekici olan tarafları nelerdir?” sorusuna cevabı “İfade ettiğim gibi Türkiye her zaman Müslümanlara kucak açmıştır. Ayrıca Türkiye, coğrafya olarak Irak'a çok yakın. Ben önce Türkiye'ye yaşayabilir miyiz diyerek geldim. Şimdi daha iyi anlıyorum Türkiye'nin ne kadar doğru bir karar olduğunu.” diyerek Türkiye'nin gerçek anlamda yaşanılabilir bir yer olduğunu belirtmektedir.

“Uzun bir zaman Irak'ta askerlik yaptım. Irak'ta bitmek tükenmek bilmeyen bir savaş ortamı vardı. Bunun sonucu kargaşa ve iç savaş. İnsanların birbirine düşman gözüyle baktığını gördüm. İnsanların orada can güvenliği yok. Zaten emeklide olmuştum. Irak'ta beni bağlayan bir şeylerde kalmamıştı. Türkiye ile komşu ve aynı dine mensup bir ülke olduğumuz için burayı tercih etmeme sebep oldu. Türkiye'ye baktığım zaman gerek iklimi gerekse yaşam koşulları ve insanları benim buraya gelmemi sağladı. Türkiye'de insanlar beni gördüğü zaman insan yerine koyuyor ve halimi hatırlıyor soruyor. Bundan çok etkileniyorum. Oysaki ülkemde bu böyle değildi. Daha önce de söylediğimi gibi herkes birbirine düşman gözüyle bakıyor.

Artık oraya ait olmadığımı hissettim.” diyerek Türkiye’yi tercih etmesinin nedenini sadece ülkesindeki savaş ve iç karışıklık değil katılımcının ülkesinde “toplumsal dışlanmaya” maruz kalması sonucu Türkiye’yi tercih ettiğini ifade etmiştir (Irak, Erkek, 56 yaş).

Yine “sosyal dışlamaya” örnek olarak Türkmenistan’dan gelen 28 yaşındaki kadın katılımcıyı gösterebiliriz.

“Kardeşimin astım hastalığı olduğu için onunla beraber Alanya’ya geldik. Gerçekten buranın havası ona çok iyi geldi. Bunlarla birlikte, Türkiye’de geçinmek kendi ülkemizde geçinmekten daha kolay. Ayrıca Türkiye’de yabancılara karşı bir ön yargı olmadığını biliyordum. Sosyal medyadan hep böyle duydum. Bu da Türkiye’de yaşamayı tercih etmemizde bir faktör olmuştur.” cevabına karşılık katılımcıya yönelttiğimiz “Yabancılara karşı ön yargıdan bahsinez nedir?” sorusuna cevabı “Birçok ülke, diğer ülke vatandaşlarına ön yargıyla baktığı, yani sen siyahsın, sen çekik gözlüsün vs. diye ayırım yapıldığını biliyorum. Bunu daha çok toplum içerisinde görüyoruz. Kamu kurumlarında geldiğimiz ülkeye göre sınıflandırdığımız bile oluyor. İşte ben bunları Türkiye’de görmedim. Herkes bana yakından ilgileniyor, sıcak davranıyor. Bunu hissedebilirsiniz.” olmuştur.

Kimi katılımcılar da, Türkiye’yi tercih sebeplerinde önceliği aile birliğine vermiştir. Özellikle çocuklarını Türk kültürüne göre yetiştirmek isteyen ve Türk kültürünün aile ortamında yaşatılması için katılımcı, bunun için çok çaba harcadığını dile getirmektedir.

“Daha önce de anlattığım gibi Türkiye’ye değişim programı ile geldim. Çalıştığım işlerde birçok ülkeyi ziyaret ettiğim. Türkiye’de evlendim. Eşim ve tüm ailesi Türkiye’de olduğu için bende Türkiye’ye geldim. Eşimin ailesi Türkiye’de olmasından çok mutlular. Burada ücretler yüksek olduğundan dolayı geçinmemiz daha rahat. Eşimi ailesinden ayıramazdım. İstesem de onlar izin vermezdi. Artık Türkiye bizim için memleketimiz olmuştur...” (Rusya, Kadın, 28 yaş).

“Türkiye’ye gelmeden önce Murmansk’ta (Rusya) yaşıyorduk. Orası gerçekten çok soğuk bir iklime sahip. Rusya’da annem ve babam vefat ettikten sonra orada yaşamamın bir annemi kalmadı. Eşim ve çocuklarımla beraber Alanya’ya yerleştik. Çocuklarımızı Türk kültürüne göre yetiştirmek istiyoruz. Şu anda bunu yapıyoruz. Ayrıca Alanya’da çok fazla Rus vatandaşı yaşıyor. Zaten istemesem de çocuklarım kendi kültürüme göre yaşamayı da devam ettiriyor.” cevabı üzerine “Peki Türkiye’nin sizin açınızdan çekici yönleri ne oldu?” sorusuna görüşmecinin cevabı “Biliyorsunuz Rusya’dan Antalya’ya her yıl birçok turist gelmekte ve Antalya Rusya’da çok popüler bir şehir ve bizim de hayallerimiz böyle Antalya gibi denizi ve havası olan bir yerde yaşamaktı. Murmansk’taki her şeyimizi satıp Alanya’ya yerleştik.” olmuştur (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Buna benzer olarak hem aile birleşimi için Türkiye'ye geldikten sonra çalışmayı tercih eden katılımcının "Türkiye'yi tercih etme nedenlerini şu şekilde ifade etmektedir.

"Şu anda evleneceğim adam burada. İnternet üzerinden onunla tanıştım. Sonra karar verdim ve Türkiye'ye geldim. Onunla mutluyum. Önümüzdeki yaza evlilik planları yapıyorum. Evleneceğim insanın burada olması ve beni desteklemesi nedeniyle iş buldum. Yoksa iş piyasasına girmezdim. Türkiye, hem ekonomik açıdan hem de iklimsel şartlar açısından çok daha yaşanılabilir bir ülkedir." olmuştur (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

"Daha önce de belirttiğim gibi burada bir erkek arkadaşım var ve onu çok seviyorum. Burayı tercih etmemde onun katkısı azımsanmayacak kadar çok. Bana destek olan hep erkek arkadaşım olmuştur. Türkiye'ye gelme sebebim o." olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

Diğer taraftan Türkiye'nin birçok özelliğinden etkilenen ve eşi Türk olmamasına rağmen Türk kültürüne ilgi duyduğu için Türkiye'de yaşamayı tercih eden katılımcılara da görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

"Daha önce de bahsettiğim gibi birçok yere müzisyen olarak gidiyorum. Türkiye'ye ilk olarak İstanbul'a gelmişim. İlk başlarda İstanbul'a taşındım. İstanbul'dayken birkaç kez Alanya'ya gittim geldim. İstanbul çok kalabalık şehir, orada yaşanılmazdı. Daha sonra gerek havası gerekse güzel coğrafyasından dolayı Alanya'yı tercih ettim. Diğer ülkelere göre Türkiye'de yaşamının daha kolay olacağını düşündüm. Türkiye'de eşimde beraber dükkân açma imkânını bulduk. Eşim Alman. Eşimle beraber çocuklarımızın Türk kültürüne göre eğitim almasını istiyoruz." olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

"Türkiye'ye gelmemin sadece tek bir sebebi yok. İlk olarak, daha önce seyahat acentesinde çalışmaktaydım ve Türkiye'ye sık sık gelip gidiyordum. Acentenin sürekli kontrol ve baskısından epeyce sıkılmışım. Artık işi bırakıp bir yere yerleşmek istiyordum. İlk sebebim buydu. Ancak en önemlisi de Türkiye'ye ziyaretlerim esnasında eşimi tanıdım ve onunla burada kalıp evlenmeye karar verdim bu da ikinci sebebim." olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Kimi katılımcılar, Türkiye'ye gelme nedenlerini aile bireylerini bir araya getirme, savaş, iç karışıklıklar ve ekonomik nedenlerden olduğunu ifade ederken, bunlarla birlikte Türkiye'ye tatil veya turizm amaçlı gelen katılımcılara da görüşmeler sırasında rastlanılmıştır.

"Türkiye'ye ilk olarak tatil amaçlı gelmişim. Gezdiğim diğer ülkelere göre Türkiye'nin iklimini ve yaşam kalitesini daha çok beğendim. Daha sonra Türkiye'ye taşınma kararı aldım ve burada bir işte çalışmaya başladım. Türkiye'deki ekonomik şartlar ülkeme göre çok daha iyi bir durumda. Bunun da büyük bir etkisi vardır. Ayrıca burada yabancılara karşı herhangi bir kötü düşünce yok. Daha önce de belirttiğim gibi birden çok ülkeye gittim.

Orada Müslüman olanlara karşı ön yargı vardı. Türkiye’de böyle bir durumla karşılaşmadım.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

“İran’dan Türkiye’ye turistik amaçla gelen çok insan var. Bir kadın olarak Türkiye’de daha özgür bir yaşamın olduğunu Türkiye’den gelen insanlar arasında da konuşuluyordu. Bende bunlardan biriyim. İlk önce Türkiye’ye turist olarak geldim. Türkiye’de yaşamaktan mutluyum. Türkiye’de kendi mesleğimi yapamamama rağmen burada özgür bir kadın olarak yaşamıma devam ediyorum. ” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

Kimine göre de Türkiye, daha önce yaşadıklarının etkisinden kurtulmak için Türk dilini ve kültürünü kendisine yakın hissetmesi ve coğrafi olarak yakın olması nedeniyle göçmenlere sığınacak bir liman veya tutunacak bir dal olmuştur.

“Eşimden boşandıktan sonra maddi problemler beraberinde manevi problemleri de getirdi. Artık yaşça yaşlanıyor olmamın da etkisiyle psikolojik sorunlar yaşadım. Ülkemde kimsem yoktu. Bunun üzerinden coğrafi yakınlıktan dolayı Türkiye’ye gelmeye karar verdim. Tabii bunda Türk dilini bilmem ve kültürünü tanıdığım için etkisi büyük oldu. Çünkü ne zaman zor durumlara düşsem Türkiye her zaman destekçim olmuştur. Artık ülkemde kimse yok, ikinci vatanım var o da Türkiye. Bu sebeplerden dolayı Türkiye’deyim.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Katılımcıların Alanya’yı ana tercih sebebi olarak bireylerin kendi ülkelerindeki ekonomik darboğazdan dolayı Araştırma bölgesinde daha iyi kazanç elde edebilmeleri gerçeğidir. Bunu destekleyen diğer temel çıkarım iklim şartlarının gelineen ülkelere göre oldukça elverişli oluşudur. Ancak katılımcıların akıllarına takılan bir soru da neden sadece Türkiye’de daha iyi para kazanabileceklerini düşünmektedir ve neden başka ülkeler tercih sebebi değildir? Bu soruların cevabını da yine katılımcıların kendileri tarafından cevaplandırılmaktadır. Birinci tercih sebebinin yanında Alanya’daki turistik iklim ve Alanya’nın kozmopolit yapısı bireyleri Alanya’ya yerleşme konusunda ikna edici sebep olmuştur. Aynı çekici etkenlerin Ortadoğu’dan gelen kişiler için de etkili olduğunu görülmektedir. Ayrıca buna ek olarak Ortadoğu’dan gelen bireylerin coğrafi yakınlıktan ötürü geldiklerini katılımcıların kendi ifadelerinden gözlemleyebiliriz.

4.6.6. Türkiye’de Yabancı Olmak: Avantajlar ve Dezavantajlar

Türkiye’de bulunan işletmelerde yabancı olarak çalışmanın hem avantajı hem de dezavantajı bulunmaktadır. Alanya bölgesindeki işletmeler turizm sektöründen beslenmektedir. Bu nedenle Alanya’da yabancı olarak çalışmak gerek iletişim gerekse turizm amacıyla gelen yabancıların dikkatini çekme yönünden önemlidir. Katılımcıların bazıları

yabancılar açısından bu durumun avantaj olduğunu belirtmektedir. Örneğin bir katılımcının cevabı:

“Bence Türkiye’de yabancı dil bilmek iş bulmak açısından avantajlıdır. Eğer sizi destekleyen biri –işveren gibi- varsa burada, o zaman her durumda avantajlısınız demektir. İşte ben bu kategoriye giriyorum. Her durumda avantajlıyım. Dili olan herkes rahatlıkla iş bulabilir. Bu ama yasal olur ama kaçak olur bunu bilemem. Türkçeyi çok iyi düzeyde bilmiyorum ama kendimi ifade edebiliyorum gördüğünüz gibi.” olmuştur. (İran, Kadın, 29 yaş)

“Eğer birden fazla dil biliyorsanız ve kendinizi iyi ifade edecek kadar Türkçeniz varsa bu size büyük bir avantaj sağlamaktadır. Ama bazen işverenler sizin olmanızı fırsata çevirerek daha fazla emek sömürüsü yapmaktadır. İki yıldır buradayım. İyi derecede Türkçe biliyorum.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“Yabancı bir dil bilmek her zaman avantajdır. Ancak Türk dilini de bilmek önemlidir. Çünkü kendinizi ifade etmeniz çalışma hayatında olmazsa olmaz bir durumdur. Temel düzeyde biliyorum hepsi bu. Ancak burada Türkçe öğrenmeye gayret ediyorum.” demiştir (Ukrayna, Kadın, 26 yaş)

“Tabi ki yabancı olmanın avantajı olduğunu düşünüyorum. Çünkü kendi ülkemden gelen kişilere emlak konusunda ve ayrıca hukuk bilgidinden dolayı devlet işlerinde zorlandıkları kısımda yardımcı oluyorum. Irak Türkmenlerinden olduğum için Türkçeye yabancı değilim. Bu yüzden dil konusunda çok zorluk çekmedim. Tabi yaşadığınız yerde dil bilmek önemli.” demiştir (Irak, Erkek, 38 yaş).

“Yabancı dil bilmem konusunda avantajı olduğunu düşünüyorum. Çünkü kuaföre gelen müşterilerin büyük bir bölümü Rusya’dan ya da benim gibi Ukrayna’dan gelen insanlar. Kuaförlük mesleğinde müşterilerle iyi bir iletişim kurabilmek çok önemlidir. Gelen müşterilerimin konuştuğu dili bilmek benim için büyük bir avantajdır. Türkçe için aynı şeyi söyleyemem. Sadece birkaç kelime biliyorum hepsi bu.” demiştir (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

Yabancı olmanın avantaj olduğunu savunan yabancıların bazıları da uzun süredir Türkiye’de yaşadığı için toplum ve işveren tarafından kendilerine karşı bir hassasiyetin olmadığını belirtmektedirler. Katılımcılar kendilerini özellikleri tarafından avantajlı olarak görse de bu durumun işverenleri tarafından Türk vatandaşı çalışanlarla eş görüldüğünden bahsetmektedir.

“Zaten çoğu kişi Türk olduğumu düşünüyor. Yabancı olduğumu anlamıyorlar bile. Türkiye’ye çok iyi bir şekilde uyum sağladım. Bu yüzden burada kendimi yabancı gibi hissetmiyorum. Bu benim açımdan her zaman avantaj olmuştur. Kendi işyerim olduğu için

gelenler ilk başlarda Türk olduğumu zannediyor.2010'dan beri Türkiye'de olduğum için Türkçeyi iyi öğrendim. Zaten bir dili öğrenmek o dilin konuşulduğu yerde yaşamak en önemli faktördür bence.” demiştir (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

“Yabancı olmak her zaman bilmediğiniz bir ülkede zordur. Ama gittiğiniz ülkenin dilini öğrenmeniz ve uzun süre burada yaşarsanız size avantaj sağlayacaktır. Eğer gittiğiniz ülkenin dilini öğrenmezseniz her zaman üvey evlat gibi hissedersiniz. Mesela ben ilk geldiğimde böyle olmuştu. Atalarım da bir bakıma Türk'tür. Coğrafi yakınlıktan ötürü de zaten biraz Türkçe biliyordum. Ama yıllardır burada yaşadığım için dilimi iyice geliştirdim. Bir Türk gibi Türkçe konuşabiliyorum. Bu nedenle işverenim bana yabancı gibi davranmıyor. Beni hiçbir zaman yabancı gibi ayırmaz.” demiştir (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Meseleyi, işveren tarafından avantaj-işçi tarafından dezavantaj, kendi mesleğinizi icra ederseniz yani alanınızda çalışırsanız avantaj-alanınız dışı çalışırsanız dezavantaj, yasal çalışırsanız avantaj-yasadışı çalışma dezavantaj, Türk vatandaşı iseniz avantaj-yabancı iseniz dezavantaj gibi çalışma hayatında kıyaslamaya başvurarak izah edenlerin bazıları, dil bilmenin kendileri açısından gerek çalışma esnasında gerekse iş bulmalarında avantaj sağlayacağını ifade ederken, bunun tam tersini savunan kişilere de rastlanmaktadır.

“Yabancı olmak işveren açısından her zaman avantajlıdır. Ancak beraber çalıştığım insanların çoğu yabancı dil bilmiyor ve siz bir rakip olarak görülüyorsunuz. Bu yüzden çalışma arkadaşları açısından dezavantajlı olduğunu düşünüyorum. Türkçemin çok iyi olduğu söylenemez. Ancak buradaki insanlarla iletişimimi sağlayabiliyorum.” demiştir (Irak, Erkek, 56 yaş).

“Kendi mesleğimi yapabilseydim bunun büyük bir avantaj olacağını düşünüyordum. Ama farklı bir alanda çalıştığım için dil bilseniz de bu konuda yetenekli olmam gerekir. Yani sadece dil bilmek yeterli olmadığı için bunun bir dezavantaj olduğunu düşünüyorum. Zaten Türkmenistanlıyım. Bu nedenle Türkçeye uzak değilim. İşimden dolayı da insanlarla sürekli iletişim halinde olduğum için Türkçem iyidir.” demiştir (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“İşimi iyi bir şekilde yapıyorum bu her zaman benim için avantajlıdır. Ancak yaptığım işte yasal olarak çalışmadığım için birçok sıkıntıyla karşılaşabiliyorum. Yasal bir işte çalışılmadığı sürece yabancı olmanın dezavantajlı olduğunu düşünmekteyim. Temel düzeyde birkaç kelime biliyorum bu kadar.” demiştir (Rusya, Kadın, 39 yaş).

“Yabancı olmak avantaj değildir. Çünkü sosyal güvenceniz bulunmamaktadır. Zaten yabancılar için sigortalı bir işte çalışmak için yasal izin almak gerekiyor. Bu durum yabancılar üzerinde stres ve baskı oluşturduğundan dolayı dezavantajlı olduğunu düşünüyorum. Dilime

gelince Türkçem iyi düzeydedir. Burada şu anki mesleğimi yapmam için dili iyi öğrenmem gerekiyordu.” demiştir (Irak, Erkek, 30 yaş).

“Avantajlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü Türkiye’de turistik şehirlerde yabancı dil bilen garson aranmakta. Ukrayna’dan geldiğim için Rusça ve İngilizcem iyi seviyede. Burası turistik şehir olduğu için Türkçeye fazla ihtiyaç duymuyorum. Bu yüzden avantajlıyım. Ancak Türk olmadığım için çalıştığım yerde zaman zaman ayrımcılık yapıldığını hissedebiliyorum. Bu da bir dezavantaj olabilir. Keşke vatandaşlığı alsam, işte o zaman bu benim için büyük avantaj olacak. Çok az Türkçe biliyorum. Dediğim gibi işimde fazla ihtiyaç duymuyorum” demiştir (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

“Dezavantajlıdır. Çünkü Türkçe bilmiyorsanız veya yabancı iseniz ancak ikinci sınıf vatandaşınsınız. Türk meslektaşlarım istedikleri gibi davranabiliyorlar ve bunun sonuçlarından korkmuyorlar. Türk vatandaşlığı alamayan yabancıların daha az güvenli olduğunu düşünüyorum. Her an birisi tarafından raporlanabilir veya şikâyet edilebilirsiniz. Bu nedenle yasal izin almak her anlamda önemlidir. Bence Türk vatandaşlığını almayan bir göçmen için her zaman bir dezavantaj olacaktır. İyi düzeydeyim dil konusunda. Bu biraz mesleğimle alakalı sanırım.” demiştir (Rusya, Kadın, 28 yaş).

“Eğer yabancı iseniz ve dolayısıyla yabancı bir dil biliyorsanız Türkiye’de iş bulmak çok kolay. Bu bir avantajdır. Ama zaman zaman da burada göçmen olarak ikinci sınıf vatandaş gibi hissetmiyor değilsiniz. Türkçemin çok iyi olduğunu söyleyemem ama insanlarla anlaşabilmeme yetiyor.” demiştir (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

“Yabancı dil bilmek avantaj ancak yasal bir iş bulmanın zor oluşu dezavantajdır. Çalıştığım işyeri için yeterli bir Türkçem var. Yani iş ilişkilerimi yürütebiliyorum. Ancak sosyal yaşantıda Türkçemin yeterli olduğunu düşünmüyorum.” demiştir (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Görüşmeye katılan kişiler genellikle yabancı dil bilmenin onlara bir avantaj sağladığını belirtmiş ve turistik bölgelerde yabancı dil bilen kişilerin istihdam edilmede daha avantajlı olduğunu söylemişlerdir. Dezavantaj olarak bir yabancıнын yasal bir iş bulmasının zorluğundan dolayı yasadışı çalışarak hayatını idame ettirmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle işverenler ile yapılan sözleşmeler sözlü olmakla beraber o an işbaşı yapabilmektedirler. Bu durum da yabancılar açısından avantaj olarak görülmekte, ancak her halükârda yasal çalışma izninin olmasını arzu etmektedirler.

Katılımcılar arasında uzun süredir Türkiye’de olanların, Türk kültürüne adapte olduğu ve çevre ile etkileşim sonucu Türk dilini öğrendikleri ortaya çıkmaktadır. Yani Alanya’da yaşayan yerleşik yabancıların, insanlarla sürekli iletişim halinde olunması gereken bir meslek

olan emlakçılığın da kişilere bu konuda katkı sunduğu görüşmeler sırasında katılımcılar tarafından dile getirilmektedir.

4.6.7. Bir Dezavantajlılar Olarak Yabancılar: Çalışma Yaşamında Yabancı Olmak

Çalışanlar açısından işyeri günün büyük bir bölümünün geçirildiği yer olarak düşünülebilir. Bu nedenle çalışanların, çalışma arkadaşları ve müşteriler arasındaki ilişki, birinci derecede öneme sahiptir. Bu bakımdan çalışanların taraflarla olan ilişkilerinin derecesi, önemi, boyutu, birbirlerine etki düzeyi, gerektiği kadar dikkate alınıp alınmadığı oldukça önemlidir. Yasa dışı göçmenlerin ise göç ettiği ülkelerde ayrımcılığa uğraması olasıdır. Çünkü göçmenler için istihdam edilebilmek için öncelikle çalışma izni alabilmesi ya da vatandaşlık hakkı kazanabilmek şarttır. Bu açıdan yasal iş bulmak güçtür. Ancak işverenler açısından illegal göçmen çalıştırmak daha ucuz işçi maliyeti sağlamaktadır.

Ayrımcılık; sosyal psikolojide etnik köken, yaş, sosyo-ekonomik statü, cinsiyet, engellilik durumu, mezhep gibi etkenlere dayanan bir önyargı temelinde hareket etme, bu tür etkenlerden ötürü bir bireyin ya da grupların belli kaynaklara ulaşmasını kısıtlamadır. Almanya’da yaşayan Türk kökenli göçmenlere çeşitli bahanelerle kiralık ev vermemek, Müslümanların işyerlerinde ibadet etmelerine izin vermemek ya da Roman kökenli olduğundan dolayı birini işe almamak ayrımcılık davranışlarına örnektir (Yayak, 2017:561).

Anayasamızın “çalışma hakkı ve ödevi” başlığı taşıyan 49. maddesi çalışmayı herkesin sahip olduğu bir hak ve ödev olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan baktığımızda anayasada belirlenen hususlarda “ayrımcılık” yasaklanmıştır. Madde devleti “... çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri...” almakla yükümlü kılar. İş Kanunu’nda Türkiye mevzuatının ayrımcılık alanında ayrıntılı bir düzenleme yer almaktadır. İş Kanunu’ndaki düzenlemenin temel eksikliği ise iş ilişkisi kurulduktan sonraki dönemi kapsamaktadır. Buna ek olarak söz konusu düzenleme ispat yükü açısından 2000/43/EC sayılı AB Direktifini tam olarak karşılamamaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu’nun “eşit davranma ilkesi” başlıklı 5. maddesinde aşağıdaki hükümler yer almaktadır:

İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. ...

İş ilişkisinde veya sona ermesinde yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davranıldığında işçi, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun

bırakıldığı haklarını da talep edebilir. 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 31 inci maddesi hükümleri saklıdır.

20. madde hükümleri saklı kalmak üzere işverenin yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davrandığını işçi ispat etmekle yükümlüdür. Ancak, işçi bir ihlalin varlığı ihtimalini güçlü bir biçimde gösteren bir durumu ortaya koyduğunda, işveren böyle bir ihlalin mevcut olmadığını ispat etmekle yükümlü olur (Taştan ve Alp, 2011:21).

5. madde çalışma yaşamında ayrımcılığın açıkça yasaklandığı ilk düzenleme olarak geçmektedir. Bunun yanında maddenin gerekçesinde yer alan dolaylı ve doğrudan ayrımcılık tanımlamaları ilk kez Türkiye hukukuna girilmiştir. Bahsi geçen maddede ispat yükü işçiye yüklenmiş olmasına karşın “işçi bir ihlalin varlığı ihtimalini güçlü bir biçimde gösteren bir durumu ortaya koyduğunda, işveren böyle bir ihlalin mevcut olmadığını ispat etmekle yükümlü olur” ifadesi ile ispat yükünün yer değiştirmesini de düzenlemiştir. Madde, iş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayrımcılığı yasaklamayı açıkça belirtmiştir (Taştan ve Alp, 2011:22).

Katılımcıların işlerine nasıl baktıkları, bu tür ilişkileri nasıl değerlendirdikleri ve işin zorlukları karşısında ne tür önlemler aldıklarının tespitine yönelik “İşinizde zorlandığınız durumlar nelerdir? Bu zorluklar karşısında ne tür önlemler aldınız?” şeklinde sorular sorulmuştur. Bu sorular karşısında katılımcılar, işyerinde yaşanan zorluklara karşılık değişik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Çalışmamızda da görüleceği üzere bazı katılımcılar açısından müşteri ilişkileri önemli bir sorundur.

“Emlak sektöründe herkes kendi işine yoğunlaşmak zorundadır. Çalışma ortamındaki stres konusunda çok zorlanıyorum. Çünkü Türkiye’de müşteri her zaman haklıdır anlayışı var. Bu yüzden çalışan olarak bizler her zaman ikincil plandayız. Bu durum çalışma performansımızı da etkilemiyor değil. Ancak yabancı bir çalışan olarak müşterilerle tartışmaktan kaçınıyorum. Benim açımdan sessiz kalmak genelde iyidir. Çalıştığım iş arkadaşlarına gelince bazen birbirimizi görmüyoruz bile. Hem iş çevremde olsun hem de Alanya’da olsun hiçbir ayrımcılık görmedim.” demiştir. (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş)

Türkmenistan’dan gelen katılımcı ile aynı şeyleri yaşayan Makedonya’dan gelen 43 yaşındaki erkek katılımcının bu soru karşısında ifadeleri şöyledir.

“Bazı durumlarda müşterilerle karşı karşıya kalabiliyorum. Çünkü müşteriler bizi işçi (köle) olarak görebiliyor. Böyle durumları sakın bir şekilde işimi yönetmeye çalışıyorum. Çünkü o işyerinin sahibi benim. Müşteriyi kaçırtmak olmaz. Sakın davranarak herhangi bir sorun yaşayacağımı zannetmiyorum. Yani işimde “stres yönetimi” en önemli şeydir. Gördüğünüz üzere iş arkadaşlarım bulunmamaktadır.”

İster müşterilerin olumsuz davranışları olsun isterse de iş arkadaşlarının, bu durum bazı katılımcıların ilişkilerini etkilese de işyerinde çalışmanın zorluklarını hesaba katıp meselenin üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu tür katılımcılar ise baştan işi sıkı tutarak hem müşterileriyle hem de iş arkadaşlarıyla problem yaşamasını önlemektedirler. Örneğin:

“Bana göre işimle ilgili hem dil yeteneğimi kullanıyorum hem de müşterilere anlatma yeteneğimi kullanıyorum. Herhangi bir olumsuzluğa mahal vermiyorum. Ancak bazen iş arkadaşlarımla ilgili kıskançlıklar yaşanıyor. Ama bu üstesinden gelemeyeceğim bir durum değildir. Sakin kalınca durum kendiliğinden çözülüyor.” demiştir (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

“İşimde ustalığımı gösterdiğim için herhangi bir problem yaşamadım. Müşterilerin istediğini dinler onların isteğine göre işimi yaparım. Benim önceliğim müşteriler. Eğer müşteri işyerimden memnun ayrılıyorsa bu benim için harika bir şey. Her zaman da böyle olmuştur zaten. Herkes kendi işini ve müşterisini bildiği için iş arkadaşlarımla herhangi bir problem yaşamıyorum. Zaten herhangi bir problem yaşanmasına da izin vermem.” demiştir (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

Kimilerine göre işinde yaşanan zorlukların kaynağı işverenlerdir. İşinden veya müşterilerinden zorluk görmemesine rağmen işvereni tarafından işinin zorlaştırıldığını savunan Ukrayna’dan gelen 26 yaşındaki kadın katılımcıyı örnek gösterebiliriz;

“İşverenlerin yabancı çalışanlar üzerindeki tutumu her zaman önemlidir. Bazen işverenler müşterinin yanında sizi rencide edebiliyorlar. Bu gerçekten zor bir durum... Ama çalışmak zorunda olduğunuzu düşündüğünüz zaman sakın kalarak üstesinden gelebiliyorsunuz. Benim öyle oluyor mesela. Çalışanlar üzerine gerekli hassasiyet gösterilmiyor. İşyerinde iş bölümü olduğu için herkes kendi işinden sorumludur. İş arkadaşlarım arasında kıskançlık veya ayrımcılık gibi bir şey sezmedim. İşime çalışma arkadaşlarımla sayesinde dayanabiliyorum.” diyerek yaşadığı zorlukların işvereni tarafından üretildiğini ancak çalışma arkadaşlarının desteğini alarak çalışmaya devam ettiğini vurgulamaktadır.

Ayrıca bazı mesleklerde müşterisi o çalışanın sadece işvereni olan ve işvereni(müşterisi) tarafından işinde yaşadığı zorlukları anlatan bir başka görüşmeci olan katılımcı bir diğer örnektir:

“İşim gereği sürekli bir insanla iletişim halindeyim ve insanla uğraşmak gerçekten zor. İlgilendiğim kişi işverenim olduğu için bazen baskı görebiliyorum. Her şeyiyle ilgileniyorum. Zaten benden başkası bu duruma katlanamaz. Böyle zamanlarda sakın kalarak sorunun üstesinden gelmeye çalışıyorum. Çalıştığım yerde iş arkadaşım yok.” demiştir (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

Diğer taraftan işverenleri tarafından zorluk yaşadığını ifadece eden katılımcıların aksine herhangi bir zorluk yaşamayan ve bunun yanında işverenleri tarafından da destek gören katılımcılar da mevcuttur.

“Bu konuda şanslıyım çünkü patronumun da Rus. Aynı kültürden olmamızdan dolayı birbirimizi anlıyoruz. Bu yüzden işimle alakalı pek bir zorluk çekmedim. Patronum bana daha da yardımcı olduğunu söyleyebilirim. Arkadaşlarım arasında bazen küçük problemler olabiliyor. Ancak bu problemler öyle çözülmez problemler değildir. Zamanla insanlar çalıştıkları yerde iş arkadaşlarıyla daha yakın bir arkadaşlık kurabiliyor. Ayrımcılık tarzında bir problem asla yaşamadım.” demiştir (Rusya, Kadın, 28 yaş).

“İşimle ilgili bir zorluk yaşamadım. Bu konuda işveren her zaman önemlidir. Dürüst olmak gerekirse ben işimi düzgün yapıyorsam ve işverenim tarafından değer görüyorsam bir zorluk yaşanacağımı düşünmüyorum. Şu ana kadar ben bir zorluk yaşamadım. Evde bakım işi yaptığımdan dolayı da çalışma arkadaşım yok.” demiştir (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

“Çalıştığınız işte işverenin isteklerini yerine getirmek zorundasınız. İşverenim işimle ilgili istekleri neyse ihmal etmeden yaparım. Burada işinizi iyi yapmanız yeterli. Bütün konu da bu. İşin gereklilikleri vardır. Onu kavrayıp yaptıktan sonra hiçbir sorun yaşamam. Bazen işle ilgili zorluklar çıkabiliyor. Ancak her zaman sakın davranarak üstesinden kolaylıkla gelebilmekteyim. Hem işveren hem de çalışma arkadaşlarınızla işinizi iyi yaptığınız sürece bir problem yaşanmıyor.” demiştir (İran, Kadın, 29 yaş).

Çalışanına önem veren işverenlerin bulunduğu işyerlerinde, çalışanların ilişkileri de hoşgörü, iyimserlik ve saygı çerçevesinde sürmektedir. Bu durum çalışanların iş yapma kabiliyetini, moral ve motivasyonuna da yükseltmektedir. Bunu gerçekleştiren işverenler kuşkusuz başarıya ulaşmaktadırlar.

İşte karşılaşılan zorluklardan birisi de iş arkadaşlarının birbirleriyle uyum sağlayamamasıdır. İşveren için özel sektörde yüksek performans beklentisi personeller arasında rekabete neden olabilir. Burada göze çarpan diğer bir hadise ise bu rekabet ortamının personeller arasında ekip ruhunu oluşturmaktan ziyade bireysel performansın öne çıktığıdır. Dolayısıyla bireysel performans, işveren için daha yüksek gelir, ancak personeller arasında ise sağlıklı ve uyum içerisinde bir çalışma ortamı sağlamamaktadır. Örneğin;

“İlk işe başladığım sıralarda, birbirimizi tanımadığımız için çalışma arkadaşlarımla zorluklar yaşadım. Ancak bu tür sorunlar zamanla düzene girdi. Zaman zaman problemler de yaşasak bunlar rutin bir hale geldi. Kreşte çalıştığım için sürekli çalışanları değiştirebiliyor. Çünkü kreşte çalışmak isteyen birçok kişi var. Bu işverenimin de işine geliyor. Onun

açısından daha düşük ücret demek. Ancak bu durum biz çalışanlar arasında sürekli bir rekabet ve kıskançlığa neden olabiliyor.” olmuştur (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Kimisine göre de çalışma arkadaşları tarafından katılımcılara zorluk çıkarmak yerine bunun tam aksine destek olduğuna da yapılan görüşmeler esnasında rastlanılmıştır.

“Şu ana kadar olağanüstü bir zorluk yaşamadım. İş arkadaşlarım gün içerisinde en çok zaman geçirdiğim insanlardır. Hem iş arkadaşlarım hem de çevremdeki arkadaşlarım bana destek olmuştur. Kesinlikle çalışma arkadaşlarım olmasaydı işimde çok zorlanabilirdim. Onlardan asla ayrımcılık ve kıskançlık görmedim.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Katılımcılar arasında özellikle dikkat çeken husus, kadın çalışanların karşılaştığı zorluklardır. Kadınlar, müşterileri hatta bazen de işverenleri tarafından yapılan sözlü ve fiziksel tacize uğradıklarını belirtmektedirler. Bu durum özellikle yabancılar açısından büyük problem oluşturduğu düşünülebilir.

“Garson olarak çalışıyorum. Müşteriler, sarışın saçlı, yeşil gözlü yabancı bir kadın olduğum için hemen farklı bir gözle bakabiliyor. Müşteriler bazen sözlü tacizde bulunabiliyor bazen bunun boyutu fiziksel tacize kadar gelebiliyor. Hatta bundan önceki işimde işverenim de sözlü tacizde bulunulmuştu. Müşteriye tavrımı bildiriyorum ancak hala sürdürmeye devam ederse işverenime söyleyerek durumu jandarmaya bildiriyorum. Sonu belli... Çalışan arkadaşlarım ilk başlarda yanlış anlasa da sonraları problem yaşamadık.” demekte ve yabancı kadın çalışanların işinde çektiği zorlukları dile getirmektedir (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

Araştırma bölgesinde katılımcıların yaşadığı zorlukların nedenlerinden başat olanı her ne kadar beşer olsa da araştırmamız sırasında karşılaştığımız bir bulgu meseleyi ekonomik alandan da kaynaklanabileceğini göstermektedir.

“Ekonomik krizler ilk başta turizmi etkilemektedir. Böyle ekonomik kriz durumlarında işletmeler sadece kredilerle para sağladığı için bu durum yabancı çalışanların ücretlerini de etkilemektedir. Ya ücretlerde kesilmeye ya da işten çıkarılmaya gitmektedirler. İşten çıkarılma durumunda ise yabancıları yasadışı çalışmaya sevk ediyorlar. Herhangi özel bir önlem alınmıyor. Sadece durumun sona ermesini bekliyorlar. Bugüne kadar çalışma arkadaşlarımla herhangi bir problem yaşamadım. Çünkü mağazacılık sektöründe herkes kendi yapacağı işe odaklanır.” olmuştur (Rusya, Kadın, 40 yaş).

Diğer taraftan işinde herhangi bir zorluk yaşamasa da zorluklar karşısında kendilerinin iş garantisinin olması sonucu işini değiştirebilecek düşüncesinde olan kişilerde vardır. İş garantisinin olması kişiye güven vermekte, aynı zamanda kişiyi güçlü kılan bir husus olarak öne çıkmaktadır.

“Tercümanlık mesleği her zaman geçerli bir meslek. Şuana kadar herhangi bir problem yaşamadım. Zaten herhangi bir problem yaşasam kendime başka bir iş bulurum. Alanya’da bu çok kolay. Turizm bölgesi olması nedeniyle dil bilen kişi arayan çok. Ayrımcılık ve kıskançlık şeklinde bir problem görmedim. İş arkadaşlarım gerçekten çok iyi insanlar. Ancak zaman zaman koordineli çalıştığımızdan dolayı bir kişi işinde ne yapacağını bilmezse iş kaynaklı bir problem yaşıyoruz. Bu da işin stresi. Başka bir problem yaşamadım.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

“Serbest olarak çalışıyorum. Kim çağırırsa giderim. Sadece çeviri yaptığımdan dolayı pek bir zorlukla karşılaşmıyorum. İş arkadaşlarım da yok. Emeklilik gelirim ve buradaki kazancım ile huzurlu bir şekilde yaşamaktayım. Bir yere bağlı olarak çalışmamak ve maddi imkânının olması güzel bir şey. Yani dayanak ve güven demektir bu.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Görüşmeci kişiler özellikle karşılaştıkları belli başlı problemlerde, çalışma zorunlulukları olduğundan dolayı yaşadıkları durumları yönetmek için sorunun üzerine gitmek yerine sessiz ya da sakın kalarak durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışmışlardır. Bu durum yasa dışı çalışmanın en büyük problemlerinden birisidir. Kişiler sosyal güvenlik haklarına sahip olmadıklarından dolayı işlerine son verilmesi, katılımcıların en büyük korkuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında görüşmeler esnasında bazı katılımcılar, üçüncü kişilerin de desteğiyle zorluk yaşamadıklarını zaman zaman ifade etmişlerdir.

Ayrıca görüşmecilerin ayrımcılık konusuyla ilgili bir sorun yaşamadıklarını, özellikle Türk insanının insanları kategorize edecek tarzda bir yaklaşım içerisinde olmadığını beyan etmektedirler. Zaman zaman problem yaşasalar da Alanya’nın kozmopolit yapısından ötürü kişiler bir azınlık olarak görülmemektedir bu sebeple de iş arkadaşlarından ciddi boyutta sorun çıkaranlar olmamaktadır.

4.6.8. Umut Toprakları Olarak Göç: Beklentiler ve Gerçekler

Küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan siyasi, sosyal, ekonomik ve psikolojik olumsuzluklar her zaman insanların temel sorunu olmuştur. Bahse konu bu durum her ülkeyi etkilediği gibi göçmenlerin geldikleri ülkelere yakın olan ya da transit geçiş yolu üzerinde bulunan ülkeleri de etkilemeye devam etmektedir. İlk başta çeşitli nedenlerle Türkiye’ye gelen göçmenler, yeni bir topluma girdikleri için alışma evresi geçirirler. Geçici olarak gelenler, zaman içerisinde kendi ülkelerine dönmekten vazgeçip bu durum göçe (ikamet ülkesinden ayrılmama) dönüşebilmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'ye gelen her göçmenin bir hayali ve beklentisi vardır. Bu hayal ve beklenti kimine göre vatandaşlık, kimine göre evlenme, kimine göre de güvenle mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamaktır. Çalışmanın bu bölümünde göçmenlerin beklentilerinin ve hayallerinin neler olduğunu, sonucunda ise bu beklentiler ve hayallerin nasıl gerçekleştiği verilmektedir.

“Türkiye’de kendi ülkeme göre daha iyi para kazanacağımı öğrendiğim zaman borçlarımdan kurtulmak ve burada bir ev satın almak hayalimdi. Buraya gelmeden önce kısa bir sürede vatandaşlık hakkını kazanacağımı düşünüyordum. Eşim zaten Türk vatandaşı. Bu evliliği ülkemdeki krizden sonra gerçekleştirdim. Ancak bu böyle olmadı. Süreç biraz uzun olabiliyor. Ve bugün bütün hayallerimi gerçekleştirdim. Ayrıca burası iklimsel açıdan tam da hayal ettiğim bir şehirdir. Her şey planladığım ve umduğum gibi gitti. Türkiye’de bir işim de var. Daha ne isterim ki... Tamamen Türkiye’ye yerleştim artık.” olmuştur diyerek katılımcı, Türkiye’ye gelme nedenini ekonomik bir nedene bağlasa da aslında göçün nedeni ekonomik nedenlerden aile birleşimine dönüştüğü görülmüştür (Rusya, Kadın, 40 yaş).

“Türkiye’ye gelirken küçük hedeflerim vardı aslında. Yeni bir ev, araba ve burada tatil şehrinde emeklilik hayali kuruyordum. Türk vatandaşlığını da alabildiğim zaman burada mutlu bir yaşam sürdürmeyi düşünüyorum. Türkiye’ye gelmeden önce birçok şeyi araştırdım. Zaten daha önce ülkemde de öyle çalıştım sayılmaz. Türkiye’de maaş ve ücretlerin abartılı bir şekilde yüksek olmadığını gördüm. Ancak kendi ülkeme göre çok daha iyiydi. Burada tarih rehberi olarak çalışmak istiyorum ve sonrasında vatandaş olmak. Ancak bu durumu gerçekleştirmek için zaman lazım. Bu hayallerimi de gerçekleştirirsem bütün beklentilerim karşılanacaktır.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

Daha iyi yaşam şartları ve ekonomik nedenler, insanların hedefleri ve gidecekleri ülkelerden beklentilerinden sadece biridir. Göç hareketliliklerinin temelinde daha iyi yaşam ve ekonomik şartlar yatmakta olup başka bir ülkede daha iyi standartlarda yaşayacağını fark eden katılımcılar ülkelerinden göç ettiklerini vurgulamaktadır. Gittikleri ülkelerde ekonomik refaha kavuşan göçmenler, geçici ikametlerini daimi ikamet dönüştürmektedir. Bu süreçte de göçmenler, yerel kültürle kendi kültürünü uyumlaştırma içerisinde.

“Hayalim ve hedefim ailemle birlikte huzurlu bir şekilde yaşamak. Burada ekonomik açıdan daha rahatız. Bunlar birleşince zaten hallerimizi gerçekleştirmiş oluyoruz. Türkiye beklentilerimizden daha fazlasını verdi bize.” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş).

“Hedefim tatil yapmak ve Türk dilini öğrenmekti. Sonuçta komşu bir ülkeden geliyorum. Alanya’nın güzel bir doğası ve denizi var. İran’da bu kadar güzel bir doğa yok. Ben de bu amaçla buraya geldim. Türkiye’de yaşamak bütün beklentilerimi karşıladı. Maddi

olarak da biraz para kazanıyorum bunlar benim beklentilerimi karşılamaya yeter. ” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

“Türkiye’de iyi bir yaşam sürerek yüksek bir gelir elde etmek hayalimdi. Ülkemdeki ailemi de ekonomik zorluklardan kurtarmak istiyordum. Türkiye’den beklentim kazancımın eksiksiz bir şekilde verilmesiydi. Şu ana kadar böyle bir sorun yaşamadım.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

“Güzel ve kaliteli bir yaşam hayaliyle gelmiştim. Şu anda evliyim ve bir daire satın aldım. Ayrıca işletme sahibiyim. Bütün hayallerimi gerçekleştirdim. Hayal ettiğim ve istediğim her şeye ulaştım. Bu beklentilerin yerine gelmesi için bir süre beklemem gerekti. Sonuçta bunu da gerçekleştirdim.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

“Siz de biliyorsunuz ki iyi bir yaşam koşullarını elde etmek için yüksek bir gelire ulaşmak gerekir. Biz Gürcistan’da bunu gerçekleştiremiyoruz. Şu anda kazandığım paranın, konaklama sorunun olmadığı için kendime fazlasıyla yettiğini düşünüyorum. Her şey planladığım gibi gitmektedir.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

Türkiye’ye gelen göçmenlerin Türkiye’de bulundukları zamanda, düşünceleri değişmekte ve vatandaşlık hayali de kurmaktadır. Buna örnek olarak Ukrayna’dan gelen 26 yaşındaki kadın katılımcıyı gösterebiliriz:

“Ülkemdeki ekonomik sıkıntılardan ve savaş ortamından kaçarak Türkiye’de geldim. Hedefim ve amacım, Türkiye’de bir tatil şehrinde yaşamak ve burada iyi kazançlı bir işte çalışmak istiyordum. Buranın doğasını ve denizini çok seviyorum ve erkek arkadaşımın da burada olması bütün beklentilerimi karşılamakta. Şu anda Türk kültürünü öğreniyorum. Zamanla da buna alışacağım. Erkek arkadaşım ile evlendikten sonra Türk vatandaşlığını almak olacak.” olmuştur.

“Kendi ülkemde meydana gelen olaylar nedeniyle, ücretler o kadar düştü ki geçim sıkıntısı kendisini göstermeye başladı. Bu nedenle Türkiye’ye geldim. Şimdi de hayalim burada bulunan sevgilimle evlenerek mutlu ve huzurlu bir hayat sürdürmek istiyordum. Ocak ayına doğru sevgilimle evlenme kararı aldık. Bütün beklentim buydu. Zaten evlendikten sonra vatandaşlıkta kendiliğinden gelir...” demektedir ve ülkesinde sürmekte olan savaş neticesinde Türkiye’ye gelmiş vatandaşlığın normal prosedürü tamamlayanlara kendiliğinden verildiğini ifade etmektedir (Ukrayna, Kadın, 31 yaş).

Bununla birlikte bazı katılımcılar, kendisini bir başka kişiye bağlamak yerine yasal mevzuatı takip edip başka yollarla Türk vatandaşlığı kazanmanın da yolunu bulmaya çalışmaktadır. Bu duruma örnek olarak Kırgızistan’dan gelen 31 yaşındaki kadın katılımcıyı gösterebiliriz:

“Daha önce de Türkiye’de bulunduğum için buranın iklimini ve çalışma koşullarını biliyordum. Daha önceki gelişlerim hep geçiciydi. Sonra yerleşmeye karar verdim. O yüzden tek hayalim vardı, burada yaşamak için Türk vatandaşı olmak. Yakın zamanda da Türk vatandaşlığına başvuracağım. Türk vatandaşı ile evlenerek vatandaşlık hakkını kazanmak yerine Türk vatandaşlığı başka yollarla da olunabiliyormuş. Çünkü, yabancıların burada grupları var. Sürekli orada konuşuluyor. Vatandaşlığı çalışarak da alabileceğimi öğrendim. Şu anda bu prosedürü takip ediyorum. Tek beklentim de buydu zaten. Bugünlerde bunun için uğraşıyorum.” olmuştur.

Göçmenler ülkelerinden ayrıldıktan sonra yaşadıkları yere vatan, ülkelerine de gurbet gözüyle bakmaktadırlar. Çünkü hayat bulduğu yer ve kendisini huzurlu hissettiği yer onun için vatan olmaktadır. Bu hususa dikkat çeken diğer bir katılımcı sorumuza cevabı şu şekilde olmuştur.

“Türkiye’de evlenmek ve burada yaşamaktı hedefim. Aslında şu an her şey istediğim gibi gidiyor. Burada iyi bir yaşam sürdürdüğümü hissediyorum. Ancak en kısa sürede Türk vatandaşlığı almam gerek. Çünkü ülkem benim için gurbet olmuştur. Vatanım artık Türkiye...” (Ukrayna, Kadın, 48 yaş)

Türkiye her zaman coğrafi korum itibarıyla göçmenlere her zaman kapılarını açmakta ihtiyaç olması halinde koruma sağlayan bir ülke olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde örneklerini görmek mümkündür. Son yıllarda Türkiye’nin de içinde bulunduğu coğrafyada yaşanan olaylar nedeniyle birçok göçmenin tercihi Türkiye’den yana olmuştur. Çünkü Türkiye’de her kesimden insanın etnik köken ve din ayrımı yapılmadan yaşayabildiği, diğer ülkeler gibi dışlayıcı bir tutum sergilemeden hoşgörünün egemen olduğu bir ülke olduğunu katılımcıların sözlerinden anlıyoruz.

“Irak’taki savaş ortamından çıkıp burada ailemle ölene kadar yaşamak istiyordum. Burada mutluyum ayrıca Irak her ne kadar memleketim olsa da geri dönmek için bir sebebim yok. 2000 yılında tatil için bir aylığına geldiğimde burayı çok beğendim. Şu anda burada evim var. Tüm beklentim mutlu ve huzurlu bir hayat sürmekti onu da gerçekleştirdim. Türkiye her zaman bizlere yardımcı oldu. Yani Türkiye, her zaman ikinci kapımız olmuştur...” diyerek ülkesindeki durumun ne kadar kötü olduğunu gözler önüne sermektedir (Irak, Erkek, 56 yaş).

“İnsanların tatil yaptığı bir şehirde bir ev satın almak hayalimdi. Burada mutlu bir yaşam süreceğimi hayal ediyordum ve şuan gerçekten mutluyum. Türkiye’ye ani bir kararla geldim. Çünkü ülkemdeki durum yaşanılmaz hale gelmiştir. Orandan bir anda çıktım ve kendimi yabancı bir ülkede buldum. Ancak sonra sonra Türkiye’ye alıştım. Şu ana kadar

beklentilerimin hepsini karşıladım. Biz yabancılar olarak Türkiye’de mutluyuz.” olmuştur (Irak, Erkek, 38 yaş).

Ayrıca savaş, iç karışıklıklar ve toplumsal bunalımlar nedeniyle insanlar, ruhsal açıdan etkilenmekte ve psikolojik olarak etkilenmektedir. Bu psikolojik etki, insanın güven duygusunu zayıflatmakta, sinir sisteminin çalışmasını da engellemektedir. Ruhsal dengeyi bozan bu travmatik durumlar nedeniyle insan, kendisini bu durumdan kurtarma çabası içerisine girer ve güvende hissedebileceği yerlere göç etmek ister. Buna örnek olarak;

“Türkiye’ye gelirken Irak’taki durum yüzünden bozulan psikolojimin nasıl düzeleceğini düşünüyordum. Irak’ta savaş ortamında normal bir psikolojiye sahip olamıyorsunuz. Türk vatandaşlığı alabilirsem yaşamımı burada sürdürerek bir ev almayı düşünüyorum. İlk başta Türkiye’de geçici olarak kalmayı düşünüyordum. Buradaki imkânlar iklim ve tatil şehri olmasından dolayı burada vatandaşlık alarak Türkiye’de yaşamak istedim. Şu anda burada çalışıyorum. Beklentilerimin bir kısmını karşıladım.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş).

Bununla beraber Türkiye’ye ilk geldiği zaman herhangi bir hayali ve beklentisi bulunmayan ancak Türkiye’de yaşadıkça hayallerini oluşturan insanlara da görüşmeler esnasında rastlanılmıştır.

“Türkiye’ye ilk gelişimizde herhangi bir hayalim yoktu açıkçası. Ancak geldikten sonra anladım ki burası benim yaşayacağım yer. Zaten Alanya gibi bir yerde yaşamak istedik. Çocuklarımı büyütüp yetiştirmek istiyordum hepsi bu. Türkiye’den beklentim rahat huzurlu ve iyi bir yaşam sürdürmekti. Bunların hepsine şu anda sahip olduğumu düşünüyorum.” olmuştur. (Rusya Federasyonu, Kadın, 39 yaş)

Katılımcı kişiler özellikle Türkiye’yi hatta Alanya’yı seçmelerinin nedeni; burada mutlu, huzurlu ve en önemlisi iyi bir yaşam standardında hayat sürmek hayalleriyle gelmişlerdir. Soğuk iklim şartları, ekonomik krizler ve savaş ortamları ilgili kişileri Türkiye’de yeni bir hayat kurma hedeflerine yöneltmiştir.

Soruya verilen cevaplarda ilgili kişilerin ifadelerine bakıldığında beklentilerin büyük ölçüde karşılandığını görüyoruz. Zaten kişiler zor koşullardan dolayı ülkelerini bırakmak zorunda kaldıklarından Türkiye’deki barış ve huzur dolu ortam onların huzurlu yaşam beklentilerini yeterince karşılamaktadır.

4.6.9. Alanya’da Çalışan Yerleşik Yabancıların Yasadışı Çalışmaya Bakış Açısı

Çalışmanın bu bölümünde Alanya’da çalışan yabancıların düşüncelerinde yasa dışı çalışabilmelerinin önünü açan unsurlara dikkat çekilmektedir. Yeni bir hayat umuduyla kendi

Ülkelerini terk eden bireylere Türkiye’de nasıl istihdam edildiklerini, yasa dışı çalışmanın sonuçlarını, işverenlerin yasa dışı alıştırmadaki tutumlarını, Türkiye’de yasa dışı çalışma konusunda denetim mekanizmalarının ne seviyede olduğunu analiz eden ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda yasa dışı çalışmanın boyutları hususunda fikir edinebileceğimiz veriler elde edilmiştir.

4.6.9.1. Korkular

Göç hareketleri, yabancı ile yerel halk arasında, birlikte yaşama kültüründe sorunlar oluşturmaktadır. Yerel toplumlar kendisini merkeze koyan hiyerarşik bir anlayış içerisinde yabancıların da kendilerine ayak uydurması beklemektedirler. Bu durumun sağlanabilmesi yabancılar açısından ise “toplumsal uyum” süreciyle mümkün olabileceği düşünülmektedir. Yani yabancılar, yerel halk ile kendilerini ayrı düşünmemektedirler.

“...Daha önce de belirttiğim gibi anaerkil bir kültürden geldim. Türkiye’ye gelince Türk kültürüne ayak uyduramamaktan çok korktum. Eşimden dolayı Türk kültürünü tanıdım. Zaten Türk kültürüne göre yaşayacağımı yani bu kültüre ayak uydurabileceğimi dşnmekteydim. Korkulacak bir durum olmadığını gördüm. Türkiye’den sınır dışı edilmek istemem. Düşüncesi bile kötü... Aynı hayal ve planlarımı gerçekleştirme umuduyla yaşardım. Tabi ki tekrardan Türkiye’ye gelmek isterim, burayı çok seviyorum. Hayat burada güzel...” olmuştur. (Rusya, Kadın, 40 yaş)

Ayrıca göçmenlerin korkmasına neden olan diğer bir husus ise kendi ülkelerinden hiç bilmedikleri başka yerlere gitmek yani daha önce hiç karşılaşmadığı insanlarla/kültürle karşılaşmaktır. Bu durum yabancılar üzerinde uyum (entegrasyon) sorunu oluşturabilmektedir. Göçmenlerin yerel toplumla uyumu zaman içerisinde çözülmektedir.

“En büyük korkum nereye gittiğimi bilmeden lkemden ayrılmaktı. Farklı insanlar farklı kültür... İş bulabilecek miydim? Gittiğim yere ve insanlara uyum sağlayabilecek miydim? Bunlar benim için hep bir korkuydu. Ama çalışmaya başladıktan sonra zamanla böyle korkularım kalmadı. Zaten Türk kültürünü de tanıdıktan sonra iimde bir korku da kalmadı. Daha çok para kazanıp gelir seviyemi yükselterek Türkiye’de çalışmaya devam ederdim. Böyle bir durumun yaşanacağını düşünmediğimden dolayı bir fikrim yok.” diyerek yabancı önceki korkularının ortadan kalktığını ancak yeni korkularının ortaya çıktığını ifade edilmiştir (Kırgızistan, Kadın, 21 yaş).

Günümüzde milyonlarca insan savaş, i karışıklık ve çeşitli saldırılar yüzünden travmatik etkiler yaşamaktadır. Bu nedenle insanlar, bu etkiyi ortadan kaldırılmak veya hafifletmek amacıyla başka ülkelere göç etmektedir. Ancak insanların başka ülkelere göç

ederken de bu korkulara ek olarak gittiği ülkede karşılaşabileceği dini, tabiiyeti veya etnik sorunlar nedeniyle korkuya düşebilmektedir. Buna örnek olarak Irak'tan gelen 38 yaşındaki erkek gösterebiliriz.

“Türkiye’ye gelmeden önce aşağılanma ve ikinci sınıf insan olarak görülme korkum vardı. Ancak bu korkularım Türkiye’de yaşamaya başladıktan sonra böyle bir durum olmadığını gördüm ve hiçbir korkum kalmadı. Daha önce Avrupa’ya gittim. Müslüman olduğum ve Iraklı olduğum için aşağılandım. Bunu orada hissettim, ancak Türkiye’de böyle bir problem yok. Şu anki hayatımdan memnunum eğer sınır dışı edilmek gibi bir durum olsaydı farklı bir yaşantı istemezdim. Zaten sınır dışı edilmeyi kim ister ki” olmuştur.

“En çok korktuğum şey insanların beni ikinci sınıf insan olarak görmeleri ve aşağılamaları olmuştur. Ama böyle bir durumu ne işverenimden ne de çevremdeki insanlardan gördüm. Herkes işini güzel yaptıktan sonra hiçbir problem yaşanacağını düşünmüyorum. Hayallerim hep aynı. İyi yaşam koşullarına ulaşana kadar Türkiye’de çalışıp para kazanmak. Yani yine aynı olurdu. Tabi ki bu mümkün olursa tekrardan Türkiye’ye dönmek isterim.” olmuştur (Gürcistan, Kadın, 52 yaş).

“Zaten savaş ortamından gelen bir insan olarak Türkiye’de bir zorlukla karşılaşacağımı düşünmüyordum. Burası bizim için kurtuluş sayılır. Ancak Türkiye’den başka ülkelere giden eş, dost ve akrabalarından duyduğum kadarıyla mülteci oldukları için çok problem yaşamaktalar. Türkiye’de mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşadığım için böyle bir şeyi daha önce hiç düşünmedim. Eğer böyle bir şey olursa ne plan yaparım bilmiyorum ama Irak’a dönmeyeceğim kesin. Kesinlikle Türkiye’den başka ülkeyi düşünmedim, tekrardan Türkiye’ye gelmeyi tabii ki de düşünürdüm.” olmuştur (Irak, Erkek, 56 yaş).

Katılımcıya yöneltilen “Sizce yapılan bu muamele sadece mültecilere karşı mı yoksa genel olarak yabancılara karşı mı?” sorusuna katılımcı “Eğer ülkenizde problemler varsa bir de zorla başka bir yere göç ettirilirsene size karşı da yapılabilir. Yani mültecilere keskin bir şekilde ayrımcılık gözlemlenmektedir. Ancak bu durum diğer yabancılara da yapılıyor olabilir. Bunu hissedersiniz...” diyerek ayrıştırmanın ve ayrımcılığın sadece mültecilere değil diğer yabancılara da yapılabileceğine dikkat çekmektedir.

Bazı katılımcılarda özellikle kişilerin dış görünüşlerinden dolayı sorun yaşadığını/yaşayabileceğini dile getirmiştir. Bu konuyu dile getiren Ukrayna’dan gelen 31 yaşındaki kadın katılımcı:

“Sarı saçlı ve yeşil gözlü olduğumdan dolayı burada çok yanlış anlaşılmaktan korktum. Birçok ülkeye gittim bu sorunla karşılaşmışımdır. Sevgilimi bulduktan sonra burada öyle endişelerim ve korkularım kalmadı. Sınır dışı edilmek gibi böyle bir durumun olmasını

hiç istemiyorum. Bu nedenle çok dikkat ediyorum. Çünkü burada Antalya’da yaşamayı seviyorum. Kesinlikle Türkiye’ye geri gelebilmek için elimden geleni yaparım. Çünkü sevdiğim adam burada yaşamaktadır.” olmuştur.

Bununla birlikte bazı sebeplerden dolayı araştırma bölgesine gelirken korkuları olmayan katılımcılara da görüşmeler esnasında rastlanmıştır.

“Türkiye’ye gelirken erkek arkadaşımın burada olması sebebiyle bana her konuda destek olacağını bildiğimden dolayı hiçbir korkum yoktu. Rahatlıkla Türkiye’ye gelebileceğimi biliyordum. Umarım korkacağım bir durumla karşılaşmak istemem. Şuanda henüz ikamet iznim çıkmadı. Sınır dışı edilmek mi, düşünemiyorum bile... Böyle bir durum olsaydı yine de Ukrayna’da kalmayı tercih etmezdim. Ukrayna’yı sevmediğimden dolayı yine buraya gelmeyi düşünürüm.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 48 yaş).

“Hayır, herhangi bir korkum olmadı hiç. Türkiye’ye yabancı değildim. Ülkemden de bir Türk kişi tanıyordu. Ama ister istemez heyecan oluyor. Buna korku denmez tabii. Bilmiyorum yani nasıl planlarım olurdu... Ama kaçak çalışanlar için burada yaşamak ve para biriktirmek kolay olduğu için yine aynı şekilde bir hayat sürmek isterdim. Tabii ki de evet, öyle bir duruma düşseydim yine yaşamak için buraya gelirdim.” olmuştur (Rusya, Kadın, 28 yaş).

“Daha önce konserlerden dolayı Türkiye’ye birkaç defa gelmiştir. Bu nedenle herhangi bir korku yaşamadım. Dediğim gibi artık burada yaşıyorum. Geri dönecek hiçbir yerim olmadığı için böyle bir durumu hayal etmek güç.... Dediğim gibi burada yaşamaya çok uyum sağladık. Tekrar yeni bir sistem kurmak çok zor olacaktır. Burada bir düzenim olduğu için kesinlikle Türkiye’ye gelmek isterim.” olmuştur (Makedonya, Erkek, 43 yaş).

“Daha önce burada tatil yaptığımdan dolayı ve burada yaşayan arkadaşlarım olduğu için hiçbir endişem ve korkum yoktu. Zaten tatil yapmak için gelenin niye korkusu olsun ki. Sınır dışı edilmek üzereyken şu andan farklı bir hayat planlamazdım. Türkiye vazgeçilmezdir. Kesinlikle tekrardan gelmeye çalışırdım.” olmuştur (İran, Kadın, 29 yaş).

Özellikle işsizlik seviyesi çift haneli rakamlarda olan ülkelerde gerek işveren gerekse işçi açısından daha kolay görünen yasa dışı yabancı çalışma sayıları her geçen gün artış göstermektedir. Çünkü son zamanlarda çevre ülkelerde gerçekleşen siyasi ve ekonomik problemler, Türkiye’ye göçün artmasına neden olmakta dolayısıyla yasa dışı yabancı istihdamında artışa sebep olabilmektedir. Bunun sonucunda gerek yerel halk gerekse yerleşik yabancılar iş bulamama/işten çıkarılma korkusu ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

“Türkiye’de birçok yabancı insan yaşıyor. Çalışanlardan yabancı olanlar her an işlerinden çıkarılma korkusuyla çalışıyorlar. Çünkü son yıllarda Türkiye’ye birçok yabancı

göçmen geldi. Bu da çalışan veya çalışacak insanlar üzerine psikolojik etki yapıyor. Yani gelen bu yabancılar düşük ücretlerle çalışmaktadır. İşverenler kendi çıkarlarına göre onları tercih ediyorlar. Benim de işten çıkarılarak sınır dışı edilme korkum bu yüzden vardı. Ancak işinizi iyi yaparsanız Türkiye’de böyle bir korkuya gerek yoktur. Ama baskı da olmuyor değil... Planlarım her zamanki gibi bellidir. Güzel bir yaşam standardı elde etmek için çalışmaya devam ederdim. Türkiye’ye gelemeyeceğimi düşünmek üzücü. Ama Türkiye olmasa da başka bir yere gitmeye çalışırım.” olmuştur (Türkmenistan, Kadın, 28 yaş)

“Yasal bir iş bulamamaktan çok korktum. Mecburen ilk geldiğim zamanlar geçimimi sağlamak için yasadışı çalıştım. Türkiye’ye birçok göçmen geldiği için yasal iş bulmada zorlandım. İşin açıkçası yasa dışı iş bulmakta zor oldu. Yasadışı çalıştığım sıralarda da sınır dışı edilmekten korkuyordum. Şu anda yasal bir işim olduğundan dolayı herhangi bir korkum kalmadı. Böyle bir şey söz konusu olamaz. Düşünmesi bile çok kötü. Bunu sadece ben değil burada yaşayan yabancıların hiçbiri istemez. Evet, çünkü kardeşim ve yeğenlerim Türkiye’de olduğu için geri dönmek isterdim.” olmuştur (Kırgızistan, Kadın, 31 yaş).

İncelediğimiz alanda yabancıların korkuları her ne kadar iş bulamamak, sınır dışı edilmek, toplumsal uyum sorunu olsa da karşımıza çıkan bir bulgu bizi, insanların ülkelerinde yaşadığı sorunlardan dolayı gelecek kaygısı/korkusunun olduğuna ulaştırmıştır.

“Ülkemde yaşanan olaylar beni çok etkiledi. Türkiye’ye ilk geldiğimde gelecek korkum vardı. Ancak bu durumdan zamanla kurtuldum. Türk vatandaşı olarak Türkiye’de yaşama hayalim vardı hala bunun hayali içerisindeyim, bu hayal devam ederdi. Kesinlikle Türkiye’ye tekrardan dönüş yaparım.” olmuştur (Irak, Erkek, 30 yaş)

Bununla birlikte herhangi bir korku duymamasına rağmen Türkiye’den sınır dışı edilmesi durumunda ülkesine rahatlıkla dönebilecek kişilere de görüşmeler sırasında rastlanılmıştır.

“Herhangi bir korkum yoktu. Çünkü evleneceğim insan Türkiye’deydi. Bana destek olacak kişi de o olduğu için niye korkayım ki... Ancak eğer Türkiye’den sınır dışı edilsem erkek arkadaşım ile evlenmek ve Türk vatandaşlığı alma hayallerim biter. Yine de bu hayallerim devam eder. Ülkeme rahatlıkla dönebilirim. Sonuçta yabancı bir yere gitmiyorum. Ama yine de hayallerimi gerçekleştirebilmek için Türkiye’ye geri gelmek isterdim.” olmuştur (Ukrayna, Kadın, 26 yaş).

“Hiçbir şeyden korku duymadım. Türkiye’ye gelirken korkacak bir şeyimin olmadığını biliyordum. Ancak şu anda sınır dışı edilsem bile en kötü senaryo Rusya’ya geri dönerim. Bu durumda ülkeme rahatlıkla dönebilirim. Ama çocuklarımı Türk kültüründe yetiştirme planlarım yarıda kalacaktır. Bu durum yaşam şartlarına göre değişir. İleri bir tarihte

neden olmasın.” diyerek aslında kendi ülkesine de rahatlıkla gidebileceğini ifade etmiştir. Ancak katılımcının içinde de çocuklarını Türk kültürüne göre yetiştirmenin isteği bir hayal olarak kalacağını da dile getirmiştir (Rusya, Kadın, 39 yaş).

Katılımcı kişilerin ikinci sınıf vatandaş, ayrımcılık, sınır dışı edilme gibi başlıca korkuları olmuştur. Tatil amaçlı Türkiye’ye gelen ve yakınları Türkiye’de olanların herhangi bir korkusu bulunmamaktadır. Korkuları olan bireylerin ise Araştırma bölgesinin mozaik yapısını gördükten sonra burada herhangi bir ikinci sınıf vatandaş muamelesine ve ayrımcılığa tabi olmayacaklarını yaşayarak tecrübe etmişlerdir. Ancak hala yasal iş bulamayan bireylerin sınır dışı edilme korkuları vardır. Katılımcı kişiler asgari ücrete tabi de olsalar burada yaşamaktan memnuniyetlerini çalışmanın tamamında dile getirmişlerdir. Böyle bir durum karşısında hayal kırıklığına uğrayacaklarını bizzat kendileri de söylemiştir. Göçmenlerin araştırma bölgesiyle ilgili genel plan yasadışı çalışanların vatandaşlık kazanarak yasal bir iş bulmadan ibarettir.

SONUÇ

Tarihin her döneminde karşılaşılan göç olgusu insan ve insana dair olan hemen her şeyi etkileme potansiyeline sahip bir olgudur. Bu bakımdan göç, her yönüyle ele alınması gereken bir olaydır.

Göç; siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle insanların veya toplulukların oturdukları yerleşim yerini bırakıp yerleşmek için başka bir bölge ya da ülkeye gitmeleridir. Küresel dünyada kalkan sınırlar, kültürler arası iletişimin önünü açarak diğer kültürleri tanıma olanağı sunmuştur. Göç dediğimiz olgunun nedenleri değişkenlik gösterebilir örneğin; Orta Doğu'nun göçe zorlayan itici nedenleri insanları bir refah ülkesine yerleşmeye itebilir ya da Rusya'nın soğuk ikliminden sıkılan bireyleri, Akdeniz Bölgesi'nin ikliminde yaşamaya hevesli kılabilir. Göç, diğer dünya ülkeleri gibi Türkiye'yi de en çok etkileyen toplumsal olgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların içerisinde göçe neden olan etmenlerin yanında göç sürecinin izlediği seyir, göçün, göç yapılan bölgeye ekonomik, toplumsal ve kültürel etkilerinin her birinin farklı başlıklar altında incelenmesi gerekir.

Bu çalışmada, yabancı göçmenlerin araştırma bölgesine göç etme nedenleri ve bu göç sonunda ortaya çıkan mevcut durumlarını analiz etmek amacıyla, göç olgusu ortaya koyulmaya, araştırma bölgesine göçün nedenleri ve etkili olan faktörleri ve de araştırma bölgesinde gözlemlenen yabancı göç olgusu ve sonrasında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri getirerek ilgili alanda yapılacak araştırmalara temel oluşturmak hedeflenmiştir.

Çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Türkiye'nin önemli göç ve turizm merkezlerinden biri olan Alanya ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, gerçekleştirilebilirlik, erişilebilirlik, uygunluk ve gönüllülük esasları temelinde ve nispeten daha yoğun etkileşimler sağlanabileceği düşüncesiyle, aktif olarak çalışan yabancı göçmenler (30 kişi) ile yüz yüze, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak veriler derlenmiştir.

Araştırma bölgesine gelen yabancı göçmenlerin büyük çoğunluğunun kadın göçmenlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Kadın göçmenlerin ağırlıklı olmasında bölgenin ekonomik yapısının ağırlıklı olarak turizme, dolayısıyla hizmet sektörüne bağlı olmasından dolayı çalıştıkları işlerle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Yabancı göçmenlerin yaş ortalaması 36 olarak hesaplanmıştır. Araştırma bölgesine yönelen yabancı göçün yaş

ortalamasının aktif nüfus aralığında yer almasının bölgenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklandığı söylenebilir. Bu yaş ortalamasından hareketle, yabancı göçmenlerden daha çok gençlerin, Türkiye’yi dolayısıyla araştırma bölgesini tercih ettikleri görülmektedir. Araştırma bölgesine yönelen yabancı göçünün büyük bir çoğunluğunun komşu ülkelerden gelenlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Ülkemizin sınır komşuları olan ülkelerde yaşanan, gerek iç savaş gerekse de ekonomik ve siyasi istikrarın olmaması, ülkemizin yabancı göçmelerce tercih edilen ve dolayısıyla göç rotası içerisinde yer alan bir ülke olmasına sebep olmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar açısından ailelerin parçalanmasının önemli bir sorun olduğu, güçlü aile ilişkilerine sahip olanların, aile ilişkilerinin bir boyutu olan “gelir elde etme” eğilimi üzerinden göç ettikleri ve göç hareketi sonrasında günlük hayatlarını zorlaştıran bir takım sosyal ve duygusal beklenti ve boşluk içine girdikleri, aile ilişkileri güçlü olsa da yine ailevi nedenlerden dolayı göç hareketine girmiş kişilerin günlük yaşantılarında aile etkisinin bir önceki gruba kıyasla daha yoğun yaşanmadığı, günlük yaşamda olumsuz bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir.

Yabancı göçmenlerin bir kısmının ailevi ilişkileri nedeniyle göç ettiği bir kısmının da aile ilişkileri dışındaki nedenlerle göç kararı alan, aileleriyle olan ilişkilerinin genellikle sanal ortamda ya da yılda bir iki defa yapılan seyrek ziyaretlerden ibaret olduğu, katılımcılar, ailelerine özlem duymalarına rağmen bir türlü Alanya’dan vazgeçmemiş buna karşılık Türkiye (Alanya) şartlarında çalışmayı kendi ülkelerine tercih etmişlerdir.

Yabancı göçmenlerin Doğu ve Güney yönünden gelenlerin aile ilişkileri kısmen güçlü olsa da, memleketlerinden burada yaşamaları için, istisnai durumlar olmakla birlikte (bekar kadın olmak gibi), genel olarak Alanya’da yaşamak için destek alamadıkları, Kuzey ve Batı’dan göçenlerin ailelerinden burada yaşamak için destek aldıkları gözlemlenmiştir.

Ücretlerin genel seviyesinin düşük olması ve işsizlik oranının yüksek olması nedeniyle kişilerin, ekonomik göstergesi daha iyi bir ülkeye, daha yüksek ücretlerle çalışabilecekleri düşüncesiyle göç ettiklerinden bahsedilebilir. Nitekim, araştırma bölgesine yönelen göçün temel nedeni de literatürde belirtilen örneğe uygun olarak ekonomik bir beklenti içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma bölgesine yönelen göç hareketinin gerçekleşmesinde çok sayıda neden etkili olabilmektedir. Bu nedenlerden bazıları; aile fertlerini bir araya getirme isteği, daha iyi yaşam standardı, iklim şartları, çocukların daha iyi bir eğitim alması ve kişisel güvenlik arayışı şeklinde sıralanabilir. Yabancı göçmenlerin Alanya’yı tercih etmesini etkileyen en önemli faktörlerin başında iklim, güvenlik ve doğal güzellikler gelmektedir.

Bu çalışmamızda Alanya'ya göç etmiş katılımcıların verdiği ifadelerden yola çıkarak çalışmanın genelinden de anlaşılabacağı gibi, kendi ülkelerindeki sorunlardan dolayı araştırma bölgesine göç etmiş yabancı göçmenler, buradaki hayatlarına uyum sağlamış ve burada yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Gerek ülkemizin göçe neden olan çekici unsurları gerekse çevre ülkelerin göçe zorlayan siyasi, sosyal ya da ekonomik nedenler Türkiye'yi göç ülkesi haline getirmiştir. Burada yeni bir hayat kuran göçmenler arasından bürokratik engelleri aşabilen ve çalışma izni olan bireylerin Alanya'da yaşamaktan gayet memnun kaldıkları çalışmanın sonucundan anlaşılmaktadır.

Göç kaynağı ülkelerin düşük iş maaşları ve işçi hakları, en çok irdelenen konuların başında gelmektedir. Türkiye'deki asgari ücretin göçmenler açısından kendi ülkelerine kıyasla tercih edilebilir olması, çalışma izni olmaksızın yasa dışı bir şekilde çalışılmanın önünü açmıştır. Yabancı göçmenlerin yasa dışı işlerde kolaylıkla çalışmalarında yasal denetimlerin yetersizliği yanında işverenlerin gerek yabancı dil bilmeleri gerekse de daha düşük işçi maliyetine sebep olacağından özellikle turizm bölgelerinde tercih edilmeleri büyük bir etkidir.

Sonuç olarak hem çevre ülkelerin göçe zorlayan itici nedenleri hem de araştırma bölgesinin çekiciliğinin yanında coğrafi konumu Alanya'yı göç bölgesi ya da geçiş bölgesi konumuna getirmektedir. Çalışma sonucunda ulaşılan en temel bulguların başında, yabancı göçmenlerin Alanya'yı, mevcut durumları ne olursa olsun kendi ülkelerine tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Gerek Uluslararası İşgücü gerekse YUKK'nun uygulama yönetmelikleri ve yabancılar hakkında yapılan düzenlemeler, yeni göç politikalarında yerinde alınmış kararlardır. Başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlarla iletişim ve koordinasyon arttırılmalıdır.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular doğrultusunda, dünya küreselleştikçe yabancı işgücünün güvenli liman olarak Türkiye'ye dolayısıyla araştırma bölgesine yönelmekte olduğu görülmüştür. Bu sebeple göç sisteminin daha yönetilebilir hale getirilmesi için adımlar atılmasının ve yabancılar yatırım yapabilecekleri imkânlar sunulmasının, Türkiye açısından da istihdama faydalı olacağı unutulmamalıdır.

Alanya'ya gelen yabancıların bölgenin turizm kenti olması nedeniyle yoğunluk olarak hizmetler sektöründe çalıştıkları görülmüştür. Dolayısıyla da, bu sektörün insan kaynağı ihtiyacını karşılamak için sektöre yönelik kalifiyeli eleman yetiştiren okullar/fakülteler açmak yasadışı/kaçak yabancı işgücünün önüne geçmek anlamında faydalı olacaktır.

Her geçen gün daha da kreselleŖen dünyada, özellikle de ulaŖım araçlarının geliŖmesiyle birlikte zaman kavramı ortadan kalkmıŖ yıllar itibariyle bölgeye gelen yabancı iŖgc sayısında önemli derecede artıŖ olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle bölgeye alıŖmak amacıyla gelen bireysel veya kitlesel göçmenler üzerinde engelleyici politikalardan ziyade caydırıcı özelliği olan yönetilebilir bir politika belirlenmelidir.

YasadıŖı/kaçak alıŖmayı zendici veya teŖvik eden internet ve sosyal ağlar üzerinden bilgilendirici reklamların yapılması ilgili kuruluŖlarlaca sağlanmalıdır.

Diğer ülkelerle iŖbiriėinin arttırılarak o ülkelerin yabancı iŖgcne bakıŖ açıları ve uyguladıkları politikalar bağlamında tavsiyeler alınabilir.

İŖi-iŖveren ve devlet arasında diyaloğun arttırılarak kayıtdıŖılıėın önüne geçilebilmesi ve yasal istihdam edilen her birey için gerekli teŖvik ve desteklerin verilmesinin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, T. (2010). “Türkiye’ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü” *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 65(3):1-23
- Aksoy, Z. (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20):292-303.
- Aktan, C. C. (2001). *Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi*. Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Aktan, C. C. (2008). *Yeni İktisat Okulları*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Aktan, C. C. (2000). *Ekonomik Kriz: Nedenleri ve Çözüm Önerileri*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Y. (2009). *Sermaye Bölüşümü ve Büyüme*. Eflatun Yayınevi, Ankara.
- Alp, S. ve Taştan, N. (2011). “Türkiye’de Irk Veya Etnik Köken Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu 1 Ocak – 31 Temmuz 2010”
- Aren, S. (2005). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. Savaş Yayınevi, Ankara.
- Ataman, B. C. (1999). *İşgücü Piyasasının Temel Prensipleri ve İstihdam Politikaları*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Atım, R. (2016). *Yasadışı Göç Olayında Transit Ülke Türkiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Aydın, İ. (2016). *Dış Göçlerin Türk Ekonomisine Etkileri: Suriye Kaynaklı Dış Göçün İktisadi Açından İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Berberoğlu, N. (1996). *Makro Ekonomi Teorisi*. Birlik Ofset, Eskişehir.
- Biçerli, M. K. (2004). *İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Bingöl, F. ve Bahar, O. (2010). “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasasına Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2): 43-61.
- Blace, O. ve Summers, L. (1986). *Hysteresis and European Unemployment Problem*. NBER Macroeconomic Annual.

- Bozdağlıoğlu, E. Y. (2008). “Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20: 46-65.
- Bulutay, T. (1995). *Unemployment and Wages in Turkey*. ILO, Cenevre.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). “Göçler Çağı”. (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çağlak, U. (2017). “Göç Ve Parçalanmış Aile: Göçün Ardında Kalanların “Dönüş” Filmindeki Yansımaları”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(13): 135-150.
- Çağlayan, S., (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3): 67-91.
- Çetinsöz, B. C. ve Artuğer, S, (2013). “Yabancı Turistlerin Antalya’yı Tercih Etmesinde Etkili Olan Çekici Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32): 573-581.
- Çiftçi, O. (1991). “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”, *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(2): 1-113.
- Danış, A. D. (2004). “Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye”. *Birikim Dergisi*, 216(4): 178-197.
- Dedeoğlu, S., Oskay, B., Özbek, Ç., Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. M. (2014). “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”. *Göç Dergisi*, 1(1): 11-46.
- Develi, E. S. (2017). “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22: 1343-1353.
- Dirimtekin, H. (1981). *Makro İktisat*. Bizim Kitabevi, İstanbul.
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü. (2009). *Uluslararası Göç: Küreselleşmenin İnsani Yüzü*. <http://www.oecd.org/insights/43569201.pdf>, (erişim tarihi: 05.10.2015)
- Ener M. ve Demircan E. (2006). “Küreselleşme Süresinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”. *Yönetim Bilimler Dergisi*, 4(2): 125-137.
- Erder, S. ve Kaşka, S. (2007). *Yabancılar Kurgulanan Ülkenin Yabancıları İçinde: Türkiye’de Yabancı İşçiler*. Derin Yayınları, Cenevre.
- Eyüboğlu, D. (2003). *2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları*. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara.
- Güllüpnar, F. (2012). “Göç Olgusunun Ekonomi-Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4: 53-85.
- Gürak, H. (2006). *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*. Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gürsel, S. (2005). “Yüksek İşgücü Maliyetleri İşsizliği Arttırıcı Etki Yaparken, Kayıtdışılığı da destekliyor”. *İşveren Dergisi*, 1(9): 45-67.

- İçduygu, A. (2007). *EU-ization matters: Changes in Immigration and Asylum Practices in Turkey*. Palgrave Macmillan, New York.
- İçduygu, A. (2010). *Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak İçinde: Türkiye’ye Uluslararası Göç*. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- İçduygu, A. (2009). *Türkiye’de Kentsel Göç Yönetimi*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İstanbul Ticaret Odası. (2010). *Dünden Bugüne Türkiye’nin İşgücü ve İstihdam Yapısı*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- İşçi, M. (2000). *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*. Der Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, S. Ö. ve Çalışkan, V. (2015). “Uluslararası Emek Göçü Teorileri ve ODKA”. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*. 21-23 Mayıs 2015, Gazi Üniversitesi, Ankara, 477-486.
- Kasnakoğlu, H. (2001). *Eksik İstihdam Kavramı ve İstatistiksel Ölçümü*. DİE Çalışma İstatistikleri, Ankara.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2009). *Türkiye Ekonomisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kirişçi, K. (2007). “Yumuşak Güç Aracı Olarak Daha Dostça Bir Şengen Vize Sistemi: Türkiye’nin Deneyimi”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(13): 27-56.
- Kirişçi, K. (2011). “Turkey’s Demonstrative Effect and Transformation in the Middle East”. *Insight Turkey*, 13(2): 33-55.
- Koç Başaran, Y. (2017). “Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47):480-495.
- Lee, Y. (2008). “Exploration and exploitation in innovation: Reframing the interpretation”. *Blackwell Publishing*, 17(2): 107-126.
- Lordoğlu, K. ve Törüner, M. (1991). *Çalışma Ekonomisi*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Marks, K. (1999). *Ücretli Emek ve Sermaye*. (çev. S. Belli), Sol Yayınları, Ankara.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”. *Population and Development Review*, 19(3): 431-466. (çev. Dedeoğlu, vd.) *Göç Dergisi*, 1(1): 11-46.
- Onaran, Ö. (2000). *Türkiye’de Yapısal Uyum Sürecinde Emek Piyasasının Esnekliği*. Birikim Yayınları, İstanbul.
- Öcal, T. (2007). *Makro İktisat*. Arıkan Yayıncılık, İstanbul.
- Önder, İ. (2007). *Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye’de Devletin Yeri ve İşlevi*. İstanbul İletişim Yayınları, İstanbul.

- Özcan, E. (2017). “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *İş ve Hayat*, 2(4): 183-215.
- Özdemir, M. (2008). *Türkiye’de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tekirdağ.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Özgür, N. (2012). *Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, “G” Grubu, Mülteciler, “Tekne Mültecileri”, İçinde: Küreselleşme Çağında Göç*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özgüven, A. (1997). *İktisat Bilimine Giriş*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özkaplan, N. ve Lordoğlu K. (2003). *Çalışma İktisadı*. Der Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, S. ve Gövdere, B. (2010). “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 15(1): 377-397.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisi 1923'ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Parasız, İ. ve Bildirici M. (2002). *Modern Emek Teorisi*. Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Parasız, İ., Oktay, H. N., Mortan, K., Berberoğlu, N., Şıklar, İ. ve Yıldırım, K. (2000). *İktisat Teorisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Pekin, T. (2007). *Makro Ekonomi*. Zeus Yayınevi, İzmir.
- Savaş, V. F. (1998). *Politik İktisat*. Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Savaş, V. F. (1997). *İktisadın Tarihi*. Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, İstanbul.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31): 1-13.
- Serter, N. (1999). *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Skousen, M. (2003). *Modern İktisadın İnşası*. (çev. M. Toprak, M. Acar ve E. Erdem). Liberte Yayınları, Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*, Ankara.
- Taşkın, D. (2014). “Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (181): 175-204.
- Tekelioğlu, M. (1993). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2012). *Türkiye'nin Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. Uluslararası Göç Örgütü Araştırması, Ankara.

- Törüner, M. (2000). *Çalışma Ekonomisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Tuncel, G. ve Ekici, S. (2015). “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9): 9-22.
- Tuncel, G. ve Ekici, S. (2015). “Göç ve İnsan”. *Birey ve Toplum Dergisi*. 5(9): 9-22.
- Türkbal, A. (2005). *İktisada Giriş*. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- UGÖ, Uluslararası Göç Örgütü Raporu (2009(a)). *The Impact of the Global Financial Crisis on Migration*. International Organization for Migration, İstanbul.
- UGÖ, Uluslararası Göç Örgütü (2009(b)). *Uluslar Arası Göç Hukuku No.18: Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre.
- Uluatam, Ö. (1998). *Makro İktisat*. Savaş Yayınları, Ankara.
- Unay, C. (2001). *Makro İktisat*. Vipash A.Ş. Yayınları, Bursa.
- Uysal, D. ve Ay, A. (2007). *Makro Ekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Çizgi Kitabevi, Manisa.
- Ünsal, E. (2007). *Makro İktisat*. İmaj Yayınları, Ankara.
- Üstünel, B. (1990). *Makro Ekonomi*. Mısırlı Matbaacılık A.Ş., İstanbul.
- Varçın, R. (2004). *İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayınları, Ankara.
- Yavuz, S. (2013). “Entegrasyon Ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26): 611-623.
- Yayak, A. (2017). “Göçmenlerin Ayrımcılık Algıları İle Özdeşleşme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(3):557-576.
- Yıldırım, A. (1999). “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi”, *Eğitim ve Bilim*, 23(112): 7-17.
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2003). *Makroekonomi*. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışanları Vakfı Yayınları, Eskişehir.
- Yılmaz, A. (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies-International Periodicam For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkish*, 9(2): 1685-1704.
- Yüksel, H. (2014). “Endüstri İlişkilerinde Sosyal Diyalog Mekanizması Olarak Toplu Sözleşme Süreci ve Önemi” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(4): 109-125.

Resmi Gazeteler

- Resmi Gazete, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Sayı: 25040, Tarih: 06.03.2003
- Resmi Gazete, 6458 sayılı YUKK, Sayı: 28615, Tarih: 11.04.2013.

Resmi Gazete, 6735 sayılı UİK, Sayı: 29800, Tarih: 28.07.2016.

İnternet Kaynakları

<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/395572>, (erişim tarihi 28.03.20018)

<https://www.turizm-ik.com/rehber/turizm-sozlugu/destinasyon-nedir> (erişim tarihi: 28.03.2018)

<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/395572>, (erişim tarihi 28.03.20018)

<http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, (erişim tarihi: 17.04.2017)

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5495.pdf>, (erişim tarihi: 24.12.2016)

<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/1mak982.htm>, (erişim tarihi: 26.12. 2016)

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007(erişim tarihi:11.02.2017)

<http://www.calismaizni.gov.tr/yabancilar/yabancilara-yasak-meslekler/> (erişim tarihi: 03.02.2017)

http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik (erişim tarihi: 26.03.2017)

[http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna -iliskin-sozlesme_340_341_361](http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_361) (erişim tarihi: 31.05.20189)

[http://www.dunya.com/ekonomik-veriler/bir-kisiye-istihdamin-maliyeti-429-bin-737-lira haberi-272780](http://www.dunya.com/ekonomik-veriler/bir-kisiye-istihdamin-maliyeti-429-bin-737-lira-haberi-272780) (erişim tarihi: 04.04.2017)

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği, Madde 10.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin> (erişim tarihi: 14.05.2017).

EK 1- YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1	Uyruğunuz
2	Cinsiyetiniz
3	Yaşınız
4	Medeni Durumunuz:
5	Eğitim Durumunuz
6	Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
7	Hangi düzeyde Türkçe biliyorsunuz?
8	Genellikle çalıştığınız mesleklerde çalışma süreniz nedir?
9	Turizm sektöründeki çalışma süreniz nedir?
10	Bu işyerindeki çalışma süreniz nedir?
11	Şu anki pozisyonunuzdaki çalışma süreniz nedir?
12	Çalıştığınız mesleği belirtiniz?
13	Geldiğiniz ülkede aylık net geliriniz ne kadardı?
14	Alanya'da aylık net geliriniz ne kadar?
15	Evliyseniz, eşiniz de çalışıyor mu?
16	Çocuğunuz var mı? Varsa sayısını belirtiniz
17	Şu an çalışmakta olduğunuz işiniz çalışma hayatınızdaki kaçınıcı işiniz?
18	En son iş değiştirme sebebiniz nedir?
19	Aile ilişkileriniz nasıl? Ailenizden ve akrabalarınızdan Türkiye'de olan var mı? Geride ailenizden kalan var mı?

20	Türkiye'ye gelmeden önce ne iş yapıyordunuz? Bu işten niçin ayrıldınız? Geldiğiniz ülkedeki iş piyasasının durumu nedir?
21	Hangi nedenlerle ülkenizden ayrıldınız? Türkiye'yi tercih etme nedenleriniz nelerdir?
22	Çalıştığınız meslekler üniversiteden mezun olduğunuz bölümle ilgisi var mıdır?
23	Şuanda kazandığınız ücret, geldiğiniz ücretlere oranı nedir? Bu kazandığınız gelir size yetiyor mu? Temel ihtiyaçlarınızı karşılamakta sizce yeterli midir? Gelirinizi nerelere harcıyorsunuz?
24	Aileniz sizin hakkınızda Türkiye'de çalışırken ne düşünüyor? Sizin hangi meslekte çalıştığınızı biliyor?
25	Kazandığınız gelirden başka gelirleriniz var mıdır? Temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra ne kadar tasarrufta bulunabiliyorsunuz?
26	İşinizde zorlandığınız durumlar nelerdir? Bu zorluklar karşısında ne tür önlemler aldınız?
27	Çalıştığınız işi nasıl buldunuz? Türkiye'ye gelmeden mi yoksa Türkiye'ye geldikten sonra mı buldunuz? Başka birilerinden yardım aldınız mı?
28	Sizden sonra Türkiye'ye çalışma için gelen başka birilerini tanıyor musunuz? Bu kişiler işlerini nasıl buluyorlar? İş bulmalarına yardımcı oldunuz mu? Düşünceleriniz nelerdir?
29	Nerede konaklıyorsunuz? Konaklamada kimler size yardımcı oldu? İşverenler tarafından konaklama ihtiyacı karşılanıyor mu? Düşünceleriniz nelerdir?
30	Çalıştığınız iş arkadaşlarıyla sorunlar yaşadınız mı? (Ayrımcılık, kıskançlık vs.) Böyle sorunların üstesinden gelebilmek için neler yaptınız/ yapardınız?
31	Türkiye'de yasadışı/kaçak çalıştınız mı? Çalıştıysanız neden tercih ettiniz? Çevrenizde tanıdığınız yasadışı/kaçak çalışan var mı? Sizce bu kaçak çalışanlar toplu olarak mı kalmayı tercih ediyorlar?
32	Türkiye'de yasadışı/kaçak çalışmak kolay mı? Bunun sebepleri sizce ne olabilir? Yasa dışı/kaçak çalışmanın riski nedir? Düşünceleriniz nelerdir?
33	Türkiye'de kayıt dışı istihdamla mücadelede karşılaşılan zorluklar ve devletin bu konuda zayıf yönleri nelerdir? Yasa dışı/kaçak çalışmada memurlar rüşvet konusunda tutumları nasıl ve kaçak çalışmaya yardımcı oluyorlar mı?
34	Türkiye'ye gelirken hedefleriniz ve hayalleriniz nelerdi? Sizin için neden Türkiye?
35	Türkiye'ye gelirken beklentileriniz nelerdi? Bu beklentileriniz gerçekte nasıl çıktı?
36	Türkiye'ye gelirken ne tür korkularınız vardı? Bu korkularınız nasıl geçti?
37	Tekrardan Türkiye'ye gelmek ister misiniz? Diğer ülkelere göre sizi çeken yönleri nedir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ramazan ŞİMŞEK
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Alanya Süper Lisesi
Lisans Diploması	Uludağ Üniversitesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri 2012 Bursa
Tez Konusu	İstihdam ve Yabancı İşgücü: Alanya Örneği
Yabancı Diller	İngilizce, Rusça
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Çalıştığı Kurumlar	T.C. İçişleri Bakanlığı / Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2014 – Devam Ediyor
E-Posta	ramazan.simsek@goc.gov.tr